بارۆنی سەردارەکان

سەرچاوە:

بارون درخت نشين

ايتالو كالوينو

ترجمە: مهدی سحابی

نشر تندر و انتشارات نگاه — تهران - ۱۳۶۳

ناوی کتێب: بارۆنی سەر دارەکان

نووسینی: ئیتالۆ کالڤینۆ

وەرگێڕانی: عەتای نەهایی

بابەت: ڕۆمان

مۆنتاژی کۆمپیوتەر: سەیران عەبدولرەحمان فەرەج

پیتچن: دیاری

تیراژ: ۱۵۰۰ دانە

نرخ: ۵۰۰۰دینار

ژمارەی سپاردن: ٣٦٦ی ۲۰۰۷

چاپخانەی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

چاپی : یەکەم ساڵی ۲۰۰۷

کوردستان -سلێمانی

www.sardamco.com

ئیتالۆ کالڤینۆ

بارۆنی سەر دارەکان

(رۆمان)

وەرگێڕانی

عەتا نەهایی

(لەگەڵ خوێندنەوەیەکی کورتی وەرگێڕ)

سلێمانی ٢٠٠٧

زنجیرەی کتێبی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
کتێبی سەردەم ژمارە (٤٠٥)

سەرپەرشتیاری گشتیی زنجیرە
ئازاد بەرزنجی

پێشەکی

هووشەنگی گوڵشیری نووسەری بە ناوبانگی ئێرانی لە پێشەکی کتێبی نووسەرانی هاوچەرخی ئیتالیدا دەڵێت[١]: سەردەمی گەشەسەندنی چیرۆك لە ئیتالیا هاوکاتە لەگەڵ رێنێسانس (کە لە سەدەی سێزدەهەم بەملاوەدەستی پێ کردووە) کە زەمینە زمانییەکەی بە بەرهەمەکانی **دانتێ ئەلیگیەری** (١٣٢١–١٢٦٥) نووسەری بە ناوبانگی « کۆمیدیای ئیلاهی » ئامادە بووە و، *پترارکا* (١٣٠٤–١٣٧٤) گەورەترین هیومانیستی سەردەمەکەی، دەرفەتی رزگار بوون لە دید و بۆچوونی سەدەکانی ناوەڕاستی بۆ رەخساندووە. ئەم دەسپێکە ئەگەرچی لە «دێکامرۆن» بەرهەمی **بوکاچیو** (١٣٧٥– ١٣١٣)دا دەردەکەوێت، بەڵام نیشانەگەلێکی بەر لە ئەویشمان لەبەر دەستدایە کە گرنگترینیان بەرهەمی نووسەر یان نووسەرانێکن کە لە بارەی ژیانی فرانسیسی پیرۆز و پێڕەوەکانیەوە نووسراون.

حەقایەتەکانی « دێکامرۆن » بە شێوەیەك گێڕدراونەتەوە کە خەڵکی ئیتالیا لە دێرزەمانەوە لە کۆڕ و کۆبوونەوەکانی ناو ماڵ و سەر مەزرا و، بە تایبەت ناو مەیدانەکانی گوند و شار و گەڕەکەکاندا قسەی خۆش و بەیت و باو و ئەفسانە و حەقایەت و لەوانەش گرینگتر بەسەرهات و سەربوردەکانی خۆیان و خەڵکانی بەناوبانگ و بێ ناوبانگی تر دەگێڕنەوە. شێوەیەك کە بووەتە نەریتێکی سەرنجڕاکێش لە کەلتووری گێڕانەوەی ئیتالی و، تا ئێستاش لە زۆر چیرۆك و رۆمانی مۆدێرن و پۆست مۆدێرنی هاوچەرخدا (بۆ نموونە لەم

---

[١] – بۆ نووسینی ئەم چەند لاپەڕە سوودم لە زانیارییەکانی ئەم پێشەکییەی گوڵشیری و هەروەها پێشەکیە زۆر کورتەکەی مەهدی سەحابی بۆ دەقی فارسی رۆمانی بارۆنی سەر دارەکان وەرگرتووە.

رۆمانەی کالڤینۆشدا) پەیرەو دەکرێت. لە بەرهەمەکەی بۆکاچیۆدا، دە نەجیبزادە (سێ پیاو و حەوت ژن) لە ترسی تاعوونی ساڵی ١٣٤٨ پەنا بۆ گوندێك دەبەن و لە ماڵێکدا ستار دەگرن. ئەوان لەوێ بە نۆرە هەر یەکە و چیرۆکێك دەگێڕنەوە. ئەم چیرۆك یان حەقایەتانە کاریگەرییەکی بێوێنەیان لەسەر ئەدەبی رۆژاوا داناوە و، زۆربەیان دەیان جار نووسراونەتەوە و بە فیلم کراون.

لە دوای بوکاچیۆ، **ماتێئۆ باندللۆ** (١٥٦١–١٤٨٥)ش بەهەمان شێوە گەلێك حەقایەتی لە رووی بینین و بیستنەکانی سەفەر و گەڕانییەوە نووسیوەتەوە.

« کۆنت کۆنتەکان » بەرهەمی **جیام باتیستا بازیلە** (١٥٣٢–١٥٧٥)ش کە بە نیوە دێکامرۆن بەناوبانگە کۆی بەشێك لەو حەقایەتانەیە کە لە ناپل لە سەر زاران بوون. شێوازی گێڕانەوەی ئەمانیش بە هەمان شێوەی دێکامرۆن، یان واچاکە بڵێین بە شێوەی گێڕانەوەی بیرەوەرییەکان لە مەیدانی گەڕەکەکانە. لەم بەرهەمەدا دە پیرێژنی ناحەز کۆبونەوە و ٤٩ حەقایەت دەگێڕنەوە.

جگە لە ئەمانەش **لوئیجی داپورتو** (١٥٢٩–١٤٨٥) نووسەری حەقایەتی «ژوولیتە» یە، کە شکسپیەر شانۆنامەی « رۆمیئۆ و ژوولیت »ی بە ئیلهام لەم بەرهەمە نووسیوە. هەروەها **جیرالدی جیتنسیۆ** (١٥٧٢–١٥٠٤) کە « خەلەنگجارە ڤینیزی »ەکەی زەمینەی بۆ نووسینی « ئۆتێللۆ »ی شکسپییەر رەخساندووە.

سەرجەمی ئەم بەرهەمانە لە سەردەمی رێنسانسدا و لە ژێر کاریگەری گۆڕانە فکری، فەرهەنگی، سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی ئەو سەردەمەدا هاتوونەتە بوون. سەردەمێك کە بە قۆناغی چەند پارچەیی ئیتالیا ناسراوە. سەردەمێك کە بە هێرشی قەومە وەحشییەکانی «ڤیزیگت» و «هوون» و «ئوستروگوت» دەست پێدەکات و، لەوە دواش مێژووی سیاسی ئەم وڵاتە چیرۆکی دەستاو دەست پێکردنی دەسەڵات و چەند پارچە بوونی وەڵات و سوڵتەی فرانك و ئەڵمانی و نەمسایی و ئیسپانیاییەکانە. لەم سەردەمەدا زۆربەی نووسەرانی

ئیتالیایی نووسەرانی هەرێمین و زیاتر بەها بە زمان و فەرهەنگ و خەڵك و ڕووداوەکانی هەرێمەکانیان دەدەن.

ئیتالیا پاش سەدان ساڵ چەند پارچەیی، لە سەدەی نۆزدەهەم بە یەکگرتوویی سیاسی دەگات بەڵام یەکگرتوویی فەرهەنگی ئەم وڵاتە تا ئێستاش یەکگرتنی جیاوازییەکان و جۆراوجۆرییەکانە. ئەوەی کە زۆر زوو سەرنجی خوێنەرانی ئەدەب و بە تایبەت چیرۆك و ڕۆمانی ئیتالی ڕادەکێشێت جیاوازی بەرهەمی نووسەرەکانییەتی کە هەرکامە سەر بە هەرێم و ناوچەیەکی ئەو وڵاتەن. (دیارە هەموو ئەم جیاوازییانەش لە خزمەتی دەوڵەمەند کردنی ئەدەبی ئیتالی و بە قازانجی چیرۆك و ڕۆمانی ئەو وڵاتە شکاوەتەوە. بابەتێك کە ئێمەی کوردیش بە سەرنجدان بە جیاوازی و لێك دابڕاوی هەرێمەکان ـ ئەڵبەت بە شێوەیەکی تر ـ دەبێ بە ئاواتی بخوازین و بەهای پێ بدەین.)

بەڵام ئەوەی کە وەك خاڵی هاوبەشی بەشێکی زۆر لە بەرهەمی داستانی هاوچەرخی ئیتالیایی سەرنج ڕادەکێشێت، گرینگی دانی نووسەرانە بە واقیعەکانی کۆمەڵگە و بە تایبەت واقیعەکانی هەریمی نووسەرەکان. **جیۆڤانی ڤورگا** (١٩٢٢–١٨٤٠) نوێنەری ئەم شێوە گێڕانەوە داستانییەیە. قوتابخانەی *ڤێریسم* کە هەمان ڕیالیسمی ئیتالییە بە هۆی بەرهەمەکانی ئەم نووسەرەوە بنیاد دەنرێت. لە نێوان ساڵانی ١٩٢٢ تا ١٩٤٣ کە سەردەمی دەسەڵاتداری فاشیسمە بیری ڕیالیسمی سۆشیالیستی خۆی بەسەر زەینی هەندێك لە نووسەرانی ئەو وەڵاتەدا دەسەپێنێت و هەندێك بەرهەمی وەك « وتووێژ لە سیسیل » لە کەسانێکی وەك **ڤیتۆرینی** بڵاو دەکرێنەوە. بەڵام **لوئیجی پیراندێللۆ** نووسەری ڕۆمانگەلێکی وەك « ژنە پشت گوێ خراوەکە » « ماتیا پاسکالی خوالێخۆشبوو » و « هێنری چوارەم » و... ناودارترین نووسەری ئەو دەورانەیە. کەسێك کە حەوت ڕۆمان و ٢٤٦ چیرۆك و دەیان شانۆنامەی نووسیوە و لە ساڵی ١٩٣٤دا خەڵاتی نۆبێلی ئەدەبی وەرگرتووە.

لە پاش تێشکانی فاشیزمیش، لە گەڵ ئەوەدا کە زۆر بەرهەمی بڵاونەکراوەی ئەو دەورانە ڕەشە بڵاودەکرێنەوە، چالاکییەکی زۆریش بۆ وەرگێڕانی بەرهەمی نووسەرانی

ئورووپایی و ئەمریکایی دەست پێ دەکرێت. بەڵام هێشتا گرینگیدان بە واقیـع و سـەرنجدان بە رواڵەتی ژیانی مرۆڤی ناوچە جیاوازەکان شێوەی زاڵی نووسینی چیرۆك و رۆمانی ئیتالیـە و، بەرهەمەکان زیاتر لەوەی کە دەروونی کەسایەتییەکان شی بکەنەوە گرنگی بە بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتیەکان دەدەن و تـا رادەیـەك رەمـزی و هێمـایی دەبـن. بـڕەو سـەندنی ڤۆریسم، ناتورالیسم و بە تایبـەت سـینەمای نیۆڕیالیـسم لـە ئـەنجامی سـەرنجدانی زۆرتـری نووسـەران و هونەرمەنـدان بـە واقیعـە کۆمەڵایەتیەکانـە. نموونـەی ئـەم جـۆرە گێڕانـەوە، بەرهەمەکانی **مۆراڤیایە**.

بێگومان ئەدەبی دەوڵەمەندی ئیتالی و بە تایبەت چیرۆك و رۆمانی هاوچەرخ وێڕای ئەم تایبەتمەندییە و وێڕای مەیلی ناوچەگەرایانەی نووسەرەکانی، ئـەدەبێکی جیهانییـە کـە لـەم چەند ناو و نووسەرەدا کورت ناکرێتـەوە. هـەروەك ئامـاژەی پێکـرا **پیرانـدێللۆ** هێـشتا وەك نووسـەرێکی جیهـانی دەناسـرێت و چـیرۆك و رۆمانـەکانی بـە هـەموو زمانـە زینـدووەکان دەخوێندرێنەوە. **ئۆسفەڤۆ** نووسەری « ویـژدانی زێنـۆ » ئەگەرچـی سـەرەتا ناتۆرالیـستە و ڤێریسمیشی لەبەر چاودایە، بەڵام دواتر روو لە ریالیسمی فەڕانسەیی دەکات و بەرهەمەکانی زیاتر لە پاریس و لەندەن دەخوێندرێتەوە. **ئالڤارۆ** نووسـەری رۆمـانی « بیـست سـاڵ » کـە باسـی رووداوەکـانی نێـوان دوو شـەڕی گـەورەی جیهـانی دەکـات ئەگەرچـی نووسـەرێکی باشـوورییە و ئـەو ناوچـەیە رەنگدانەوەیـەکی زۆری لـە کارەکانیـدا هەیـە، بـەڵام ناوبـانگی جیهانیشی هەیە. هـەروەها نووسـەرانێکی گـەورە و نـاوداری وەك **گراسـیا دلێـدا** نووسـەری رۆمانی «دایك» و «گوڵی ساردینیا»، **ئیگنازیۆ سیلۆنە** نووسەری رۆمانی «نان و شـەراب» و «فۆنتامارا»، **چزارە پاوزە** نووسەری رۆمانی «مـانگ و خرمـانی ئـاگر» و **ئیتـالۆ کـالڤینۆ** و دەیان ناوی تر.

مەهدی سەحابی وەرگێڕی ئەم رۆمانە بـە زمـانی فارسـی لـە بـارەی ئیتـالۆ کـالڤینۆوە دەڵێت: ئەو یەکێك لە دیارترین نووسەرانی ئیمڕۆی ئیتالیـە کـە بـە هـۆی شـێوازی تایبـەتی گێڕانەوەکانییەوە جێگەیەکی دیاری لەناو رۆمان نووسانی رۆژاوادا هەیە. شێوازێك کە خەیاڵی

بەهێز، تەوسێکی جوان و بێگەرد و سەرنجێکی تایبەت بە واقیع و مێژوو تێکەڵ دەکات. لە بەرهەمەکانی ئەم نووسەرە کە پڕاوپڕە لە هێما و خوازە، وردبینی واقیع خوازانە و تەوس و ئەفسانە و خەیاڵی شاعیرانە بە ڕادەیەك دەبیندرێن. « بارۆنی سەردارەکان » بە ناوبانگترین بەرهەم و باشترین نموونەی شێوازی داهێنان و گێڕانەوەی داستانی ئەم نووسەرەیە.

کالڤینۆ لە ساڵی ١٩٢٣ لە سانتیاگۆ دێ لاس ڤێگاسی کووبا هاتۆتە دنیا. دایك و باوکی هەردووکیان ئیتالی و گیاشناس بوون. کاریگەری ئەم تایبەتمەندییە زانستییەی دایك و باوکی، لە جیهانی بێ وێنەی ئەم کتێبە و ناسیاویی قووڵی نووسەر لەگەڵ دار و درەخت و گژ و گیا و گیانلەبەرەکاندا ڕەنگ دەداتەوە. وەها کە دەکرێت ئەم کتێبە بە قەسیدەیەك لە ستایشکردنی **داردا** بزانین.

بەشێك لە بەرهەمەکانیتری ئەم نووسەرە بریتین لە «ڤیکۆنتی دوو کوت بوو»، «شوالییەی نەبوو»، «زەمەنی سفر و ڕووداوەکان»، «مارکۆ ڤالدۆ»، «شارە ونەکان»، «ئەگەر شەوێك لە شەوانی زستان موسافیرێك» و... ئەم نووسەرە گەورە لە ساڵی ١٩٨٥ ماڵاوایی لە ژیان و نووسین کردووە.

زۆر بەداخەوە تا ئێستا نە لە سەرجەمی چیرۆك و ڕۆمانی ئیتالی و نە لە بەرهەمەکانی کالڤینۆ، شتێکی ئەوتۆ نەکراوە بە کوردی و خوێنەرانی کورد (بە تایبەت ئەو گەنجانە کە کتێبخانەی هەژاری کوردی تاکە سەرچاوەی خوێندنەوەیانە) هەروا کە بە کەمی ئاگایان لە ئەدەب و بەتایبەت چیرۆك و ڕۆمانی هاوچەرخی زۆر شوێن و نەتەوەی تره، بەکەمیش ئاگایان لە ئەدەب و چیرۆك و ڕۆمانی ئیتالیشە. وەرگێڕانی بارۆنی سەر دارەکان هەنگاوێکە بۆ ناساندنی نموونەیەکی سەرکەوتوو لە ڕۆمانی ئیتالی و بەرهەمی کالڤینۆ بە خوێنەری کورد، بەو هیوایە کە جێگەی ڕەزامەندی بێت.

١

پانزەی ژووەنی ساڵی ١٧٦٧ دواهەمین رۆژ بوو کە کۆزیمۆ لاڤێرس دو رۆندو[٢]ی برام لە ناو ئێمەدا ژیا. من ئەو رۆژەم ئەوەندە جوان لە بیرە کە دەڵێی دوێنێکە بوو. لە ئۆمبرۆزا[٣] لە ماڵی خۆمان، لە ژووری خواردن دانیشتبووین. لقوپۆی دار بەڕووە گەورەکەی باخ لە پەنجەرەوە دەبیندرا. نیوەڕۆ بوو. بە پێی نەریتێکی کۆن هەموو بنەماڵە لە کاتێکی وادا نیوەڕۆژەمان دەکرد. خواردنی دوانیوەڕۆ، شێوازێك کە دەرباری بێمەبالاتی شای فەڕانسە کردبووی بە نەریت و هەموو بنەماڵە ئەشرافەکان بەرێوەیان دەبرد، لە لای ئێمە پەیڕەو نەدەکرا. لە بیرمە با، بایەك کە لە دەریاوە دەهات، گەڵاکانی دەلەراندەوە.

کۆزیمۆ دەوریی شەیتانۆکەکەی[٤] ئەولا خست و گوتی: « پێشتریش گوتبووم و ئێستاش دەیڵێمەوە کە من شەیتانۆکە ناخۆم. »

---

٢ . Cosimo Laverse Du Rondeau

٣ . Ombrosa

٤ – حەلەزوون

هەڵوێستێکی ئاوا سەرچڵانە لە ناو ماڵی ئێمەدا پێشینەی نەبوو.

باوکمان، بارۆن ئارمینیوس[٥] لاڤێرس دو رۆندو لە لای سەرووی مێزەکە دانیشتبوو. بە شێوازی لویی چواردەهەم کڵاوقژێکی لەسەر کردبوو کە دەگەیشتە گوێچکەی و، وەك هەموو شتەکانی تری کۆن بوو. باوکە فەوشلافلور[٦]، قەشەی بنەماڵە و مامۆستای ئێمەش، لە مابەینی من و براکەمدا دانیشتبوو. لەو بەریشەوە ژەنراڵ کۆنرادین[٧] دو لاڤێرسی دایکمان و باتیستا[٨]ی خوشکمان ـ کچە پاکیزەی بنەماڵە ـ دانیشتبوون. لە لای خوارووی مێزەکەش ئانێئاس سیلڤیوس کارگا[٩]ی پارێزەر بوو، کە کارناسی ئاودێری و سەرپەرشتی موڵك وماڵی ئێمە و زڕبرای باوکم بوو. ئەو جلی تورکی لەبەر دەکرد.

کۆزیمۆ دوانزە ساڵ و من هەشت ساڵم تەمەن بوو. ئەو چەند مانگ بوو ئیزنی درابوو لە سەر مێزی دایك و باوکمان نان بخوات و، منیش هەر چەندە تەمەنم کەم بوو دڵیان نەدەهات بە تەنێ دامنێن، بۆیە لەو خێر و بێرە کە بە قسمەتی کۆزیمۆ ببوو، بەشدار بووم... گوتم خێر و بێر؟ راستییەکەی ئەوەیە کە قۆناغی خۆشی ژیانی من و کۆزیمۆ کۆتایی هاتبوو. لەو خواردنە سادەی نیوەڕوان کە لەگەڵ فەوشلافلور دەمانخوارد، دابڕابووین. قەشە پیرەمێردێکی گولەکە و رەقەڵ، روومەتی پڕ لە چرچ و لۆچ بوو. دەیانگوت ژانسنیستە[١٠]و، لەبەر ئەوەش، لە ترسی مەحکەمەی ئەنگیزاسیۆن لە زێدی خۆی لە دەوفینە[١١]، هەڵاتبوو. بەڵام ئەو ورە قایم و پۆڵایینە کە باسیان دەکردو، ئەو جدییەت و ئیمانداریيە کە بەسەر خۆی

---

٥ . Arminius

٦. Fauchelafleur

٧ . Konradine

٨ . Battista

٩ . Aeneas Sylvius Carrega

١٠ . ژانسنیسم فرقەیەکی دەمارگرژی کاتۆلیکی بوو کە لە سەدەی حەفدەی زایینی، لە ئوروپا سەری هەڵدا. پێڕەوانی ئەم فرقە سنووریان بۆ ئازادی و ئیختیاری مرۆڤ لە کاروباری ئایینیدا دادەناو، پێیانوابوو کە تەنیا دەستەیەکی کەم لە بنیادەمەکان لە لایەن خواوەندەوە دەبەخشرێن و، ئەم دەستەش بەر لەوەی لە دایك ببن هەڵبژێردراون. لە نێوان ئەم فرقە و ڕێبازی ژێزوئیت (یەسووعیەکان)دا شەڕ و کێشەیەکی قورس هەبوو. وەرگێڕی فارسی.

١١ . Dauphine

و خەڵکی تردا سەپاندبوویان، بەردەوام لەگەڵ سستی و درۆنگییدا جێگۆڕکەیان دەکرد. ئەمەش زیاتر بەو هۆیەوە بوو کە جۆرێك لە بێمەبالاتی و داماوی لە زاتیدا بوو. تەنیا قازانجی ئەو کاتە دوور و درێژانە کە لە بۆشایی رادەما و دەچووە بیر و خەیاڵاتەوە ئەوە بوو کە زۆر لاسار و کەمێکیش خەمۆکی کردبوو. دەتگوت بچووکترین دژوارییەکانیش بە لای ئەوەوە نیشانەی قەزاو قەدەرێکن کە نابێت لە بەرامبەریاندا هەڵوێست وەربگرێت. کە لە گەڵ ئەو خواردنمان دەخوارد کاتێکی زۆری بە دۆعا کردن بەسەر دەبردو، ئێمەش دەبوو زۆر بە وردی هۆشمان بە جووڵە و لەرەی کەوچکەکانمانەوە بێت. وای لە ئێمە ئەگەر سەرمان لە سەر قاپەکەمان بەرز بکردایەوە، یان سووپەکەمان هەڵقوڕاندایە. بەڵام قەشە پاش خواردنی سووپەکەی وردە وردە ماندوو دەبوو، چاوی لە بۆشاییەك دەبڕی و، لە گەڵ هەموو قومە شەرابێکدا دەنگێك لە لێویەوە دەهات. لەوە دەچوو تەنیا هەستە کوتوپڕی و تێژ تێپەڕەکان هێشتا بتوانن کاریگەری لەسەر دابنێن. کە نۆبە دەگەیشتە خواردنە سەرەکییەکان، ئیتر دەمانتوانی بە دەست بیخۆین و، لە کۆتایی خواردنەکەشماندا قونچکە هەرمێ بۆ یەکتر فڕێ بدەین. لەو کاتانەدا بوو کە قەشە جاروبار بە بێمەبالاتییەوە دەیگوت:

« ها، ئەوە چی دەکەن؟ »

لەو کاتەوە کە رێگەیان دابووین لەسەر مێزی گشتی دانیشین، هەستمان دەکرد هەموو زەخت و فشارەکانی بنەماڵەمان لەسەرە. دیارە ئەمەش خەمبارترین قۆناغی منداڵیمان بوو. دایك و باوکمان بۆ ساتێکیش چاویان لێ نەدەترووکاندین. « بە چەقۆ و چنگاڵ مریشك بخۆ... قنج دانیشە... ئانیشکت مەخەرە سەر مێزەکە... » ئەم جۆرە قسانە کۆتاییان نەبوو. لە هەموویان خراپتر باتیستای خوشکمان بوو کە بە راستی ئەشکەنجەی دەداین. لە لایەن ئەوەوە هەرچی بوو سەرکوت و خۆپەرستی و سەرکۆنە و رووگرژی بوو. تا ئەوەی کە کۆزیمۆ رایگەیاند شەیتانۆکە ناخوات و، بەو شێوە رێبازی خۆی لە ئێمە جیا کردەوە.

من دواتر لە مانای ئەو هەموو رق و قینە کەڵەکە بووەی کۆزیمۆ گەیشتم، بەڵام ئەو دەمە تەنیا هەشت ساڵم تەمەن بوو. هەموو شتێك بە لامەوە یاری و گاڵتە بوو. پێموابوو

هەموو منداڵانی تریش وەك ئێمە کێشەیان لەگەڵ گەورەکانیان هەیە. لەو دەمەدا نەمدەزانی سەرەڕۆیی کۆزیمۆی برام پاڵنەرێکی قووڵتری هەیە.

باوکمان هەرچەندە پیاوێکی خراپ نەبوو، بەڵام کەسایەتییەکەی مرۆڤی ماندوو دەکرد. بە پێی فکر و بۆچوونە کۆنەکان دەژیا و، ئەمەش تایبەت بە هەموو قۆناغێکی پەڕینەوەیە. جۆش و خرۆشی زەمانە وا دەکات کە هەندێك کەس هەست بە پێویستی بزاف و جووڵە بکەن، بەڵام بزاف و جووڵەیەك بەپێچەوانەی ڕەوتی دیاری کراو و لە دەرەوەی ڕێگەی ڕاست و دروست. بەم بۆنەوە، لە گەرماوگەرمی تین و تای دەور و بەرماندا، باوکمان شانازی بە نازناوی «دوکی ئۆمبرۆزا» دەکرد و، تەنیا بیری لەو شتانە دەکردەوە کە پەیوەندییان بە ڕەچەڵەکەوە بوو. تەنیا لە بیری مەسەلەی جێنشینی و ڕکەبەری لەگەڵ خەڵك و، یەکگرتن لەگەڵ ناوچە دوور و نزیکەکاندا بوو.

ژیان لەماڵی ئێمە هەمیشە بە شێوەیەك بوو کە دەتگوت خۆمان بۆ میوانی دەربار ڕادەهێنین. کامە دەربار؟ باش نازانم. دەرباری ئیمپراتریسی نەمسا، یان شا لویی، یان دەرباری تۆرینۆ؟ بۆ نموونە ئەگەر خواردنەکەمان قەل بوایە، باوکمان بە سیلەی چاو لێمان ورد دەبووەوە تا بزانێت ئایا بە شێوەی دانیشتوانی دەربار گۆشت قەلەکە دەبڕین و دەیخۆین یان نا. قەشەش کە لە سەرکۆنە کردنی ئێمە دەبوو هەمیشە لایەنی باوکمان بگرێت، لە ترسی ئەوەی کە نەکا خۆشی لێی تێکبچێت بە کەمی گۆشت قەلی دەخوارد. بەڵام جەنابی کارگای پارێزەر بە تەردەستییەوە کوتێك لە ڕانی قەلەکەی لە بن چرچ و لۆچی کەوا تورکییەکەیدا دەشاردەوەو، پاشان کە دەچوو بۆ باخ، لە پەنای مێوەکاندا دەیخوارد. ئێمە بەو کردەوەیەمان زانیبوو. هەرچەندە ئەوەند چابوك بوو کە نەماندەتوانی دەستی بگرین، بەڵام دڵنیا بووین بە گیرفانی پڕ لە ئێسکی پاککراوەوە دێتە سەر مێزی خواردنەکە، تا لەبری ئێسکی ڕانە دزراوەکان بیانخاتە نێو دەورییەکەوە. ژەنراڵی دایکمان کێشەی نەبوو. ئەو لەسەر مێزی خواردنیش وەك هەمیشە سوپاییانە و قیت دادەنیشت و بە زمانی ئاڵمانی دەیگوت: « چاکە، کەمێکی تریش، زۆر چاکە » و کەسیش سەرکۆنەی نەدەکرد. دەکرێ

بلێم ئەوەی کە ئەو لە ئێمەی دەویست ویقار نەبوو، نەزم و ڕێك و پێکی بوو. ئەویش وەك باوکمان پەیتا پەیتا ئەمری سوپاییانەی دەردەکرد: « سیتزروهیگ[١٢]. لچ و لێوت خاوێن بکەرەوە.»

تاکە کەسێك کە هیچ موشکیلە و گرفتێکی نەبوو، باتیستا ــ کچە پاکیزەی ــ ماڵ بوو. ئەو بە وردی و کارامەیی پزیشکێکی نەشتەرگەر، بە چەند چەقۆی بچووکی وەك تیغی نەشتەرگەری، گۆشتەکەی کوت کوت دەکرد. باوکمان ئەگەرچی دەیتوانی ئێمە بەو بشکێنێتەوە، بەڵام نەیدەوێرا تەنانەت سەیریشی بکات. چاوە جنۆکەییەکانی خوشکم کە لە بن سەرپۆشە ئەهار دارەکەیەوە دەبریسکانەوە، دانە تێکسمڕاوەکانی و ڕوومەتی زەردی وەك مشکی، تەنانەت باوکیشمانی دەترساند.

سەیر ئەوەیە کە هەموو قین و کێشە و گێژی و دوو ڕووییەکانمان لەسەر مێزیخواردن خۆی دەنواند. ڕاپەڕینەکەی کۆزیمۆش لەسەر مێزی خواردنەوە سەری هەڵدا. کەواتە بمبوورن ئەگەر لەم بارەوە فرەوێژی دەکەم. بێگومان لەمەدوا مێزی خواردن لە ژیانی براکەم دەسڕدرێتەوە.

مێزی خواردن تاکە شوێنێك بوو کە ئێمە و گەورەکانمان لە دەوری کۆ دەبووینەوە. بەر لەو کاتەو لەوە دواش، دایکمان دەچووە ژوورە تایبەتییەکەی خۆی و خەریکی گوڵدۆزی و تۆڕ چنین دەبوو. ئەمانە هەموو سەرقاڵییە نەریتییە ژنانەییەکانی دایکمان بوون. بەڵام لەم کارانەشدا زەوقی سوپاییانە خۆی دەخستە گەڕو، تۆڕی و گیپوورە دەستچنەکانی بە نەخشە و خەریتەی جوغرافیا دەڕازاندەوە. خەریتەکانی بە شێوەی پەردە دەچنی و، پاشان دەرزیلە یان ئاڵای بچووکی تێ ڕۆ دەکردن کە نوێنەری مەیدانی شەڕی ڕکەبەرایەتی لەسەر تاج و تەختی نەمسا بوو. شەڕێك کە ئەو وردەکاریەکانیشی لە بەر بوو. هەندێك جار عەرەبانەی ئەو تۆپانەشی دەچنی کە گوللەکەیان بە گۆشە و زاویەی جۆراوجۆر فڕێدرابوون.

---

١٢. Sitzruhig ئارام بە.

دایکمان ئاگادارییەکی قووڵی لە هونەری باڵستیك (زانستی فڕێدان) هەبوو. ئەو کچی ژەنراڵ کۆنراد ڤۆن کورتویتز[١٣] بوو کە بیست ساڵ لەوەبەر، وەك فەرماندەی هێزەکانی ماری تیرزی نەمسا، زەوی و زاری ئێمەیان داگیر کردبوو. لەبەر ئەوەی کە دایکی کۆنرادین مردبوو، ژەنراڵ بۆ لەشکر کێشییەکان ئەوی لەگەڵ خۆی دەبرد. بەڵام ئەمە هیچ پاڵەوانەتییێکی تێدا نەبوو. هەر دووکیان بە باشترین ئامێرەکان سەفەریان دەکرد و لە جوانترین کۆشك و قەڵاکاندا جێگر دەبوون. فەوجێك خزمەتکاریان لەگەڵ بوو. کچی ژەنراڵ بە درێژایی رۆژ تۆری دەچنی. دەیانگوت ئەویش بە سواری ئەسپەوە بەشداری شەڕەکانی کردووە، بەڵام ئەوە زیاتر ئەفسانە بوو. ئەوەندەی ئێمە لە بیرمان بێت، ئەو هەمیشە حاڵەتی ژنێکی وردیلەی لووت جوانی بوو. رەنگە تەنیا بۆ ئەوەی بتوانێت بە شێوەیەك بەریەرەکانێی مێردەکەی بکات، زەوقی سوپاییانەی باوکی لە خۆیدا هێشتبۆوە.

باوکمان لەو تاك و تەرا پیاوە ئەشرافانە بوو کە لەو شەڕەدا لایەنی هێزەکانی ئیمپراتۆریان گرتبوو. ئەو بە باوەشی ئەوەڵاوە رێی هێزەکانی ڤۆن کورتویتزی بۆ موڵکەکەی خۆی دابوو. خزمەتکارەکانی خستبووە خزمەتی ژەنراڵەوە و، تەنانەت بە نیشانەی وەفاداری بە ئیمپراتوری، کۆنرادیشی خواستبوو. ئەڵبەت ئەو هەموو ئەم کارانەی بەو هیوایە کردبوو کە رۆژێك ببێت بە دوك. بەڵام ئەو جارەش کارەکەی لێ شێوا. هێزەکانی ئیمپراتوری زۆر زوو پاشەکشەیان کرد و جنۆڤاییەکان بەسەپاندنی باج و خەراجێکی زۆر پشتی باوکمیان شکاند. بەو حاڵەش باوکم لەم مامڵەیەدا هاوسەرێکی زۆر باشی بە قسمەت بوو کە لە دوای مردنی پڕ لە شانازی باوکی لە پرۆڤەنس[١٤] و، لە دوای ئەوەی کە ماری تیرزی شاژن، ملوانکەیەکی ئاڵتوونی لەسەر باڵشتێکی بچووکی مەخمەڵ بۆ نارد، نازناوی ژەنراڵی وەرگرت. پەیوەندی ئەم ژن و مێردە هەمیشە باش بوو. هەرچەند دایکمان کە لە مەیدانەکانی شەڕدا گەورە ببوو، گلەیی لە باوکم دەکرد کە گوایە فێڵەبازێکی ناسەرکەوتووی تێشکاوە.

---

١٣ . Konrad Von Kurtewitz

١٤ . Provence

دەکرێ بڵێم هەر دووکیان هێشتا لە قۆناغی «شەڕی جێنشینی»دا دەژیان. دایکمان لە خەیاڵی تۆپخانەکانی و، باوکمان لە بیری رەچەڵەك نامەکەیدا بوو. ئاواتی دایکمان ئەوە بوو کە ئێمە لە سوپایەکدا ـ هەر سوپایەك بێت ـ ببینە ئەفسەر و، ئاواتی باوکمان ئەوە بوو رۆژێك لەگەڵ شازادە خانمێکی بنەماڵەی ئیمپراتور زەماوەند بکەین. بە گشتی، بە کردەوە باوك و دایکێکی باشمان بوو بەڵام تا ئەو رادە لە ئاست ئێمە بێمەبالات بوون کە بە ئیشتیای خۆمان گەورە بووین. ئەمە چاك بوو یان خراپ؟ کێ چووزانێت. راستە کە ژیانی کۆزیمۆ وەك خەڵکی تر نەبوو، بەڵام من ژیانێکی سادە و رێك و پێك ژیام. ئەمە لە کاتێکدایە کە هەر دووکمان منداڵییەکی چون یەکمان تێدەپەڕاند. هەر دووکمان بێئەوەی گوێ بە کێشە و گرفتی گەورەکان و، کار و گوزەرانی خەڵکی بدەین، گەورە دەبووین. بە دار و درەختەکاندا هەڵدەگەڕاین (ئەم یارییە منداڵانە ئێستا بۆ من لە شێوەی جۆرێك زەمینە چنین بۆ داهاتوو خۆی دەنوێنێت، بەڵام ئەو دەمە کێ بیری لەم شتانە دەکردەوە؟) لەم بەردەوە بۆ ئەو بەرد بازمان دەدا و، بەستێنی چۆمەکانمان دەپێوا. سەرمان بە ئەشکەوتی کەناری دەریادا دەکرد، لە نەردەی پلیکانەکانەوە هەڵدەخلیسکاین و دەچووینە خوار. یەکێك لەم خلیسکێنانە بوو کە شەڕێکی قورسی لە نێوان کۆزیمۆ و دایك و باوکمان لێکەوتەوە. ئەو کە پێیوابوو بە ناحەق سەرکۆنەی دەکەن، هەر لەو کاتەوە رقی لە بنەماڵە هەڵگرت. (لە بنەماڵە یان کۆمەڵگە؟ یان هەموو جیهان؟) رقێك کە دواتر لە بڕیاری رۆژی پانزەی ژووەندا خۆی نواند.

ئەڵبەت دەبێ ئەوەش بڵێم لەوە پێشتر داوایان لە ئێمە کردبوو کە بەسەر لێواری مەرمەڕی پلیکانەکاندا هەڵنەخلیسکێین. نەوەك لەبەر ئەوەی کە دەترسان بکەوین و قاچمان بشکێت. ـ باوك و دایکمان هەرگیز نیگەرانی رووداوێکی وەها نەبوون و، لەبەر ئەوەش ئێمە هەرگیز نەکەوتین و قاچ و دەستمان نەشکا ـ ئەوان لەوە نیگەران بوون لەشمان، کە رۆژ لە دوا رۆژ گەورەتر و قورستر دەبوو، لەو پەیکەرە بچووکانەی باب و باپیرانیان بدرێت کە لە سەر ستوونە بچووکەکانی لێواری پلیکانەکان دایان نابوو. دەترسان پەیکەری یەکێك لەو

پێشینیانەیان بکەوێتە خوار و بشکێت. بەر لـەوەش کۆزیمـۆ جارێـك پەیکـەرەی یـەکێك لـە پێشینیانمانی، کە ئوسقۆف بوو، جوولاندبوو. بەڵام چونکا بۆ ئەو کارە سەرکۆنەیان دەکرد، فێر ببوو پێش ئـەوەی بگاتـە کۆتـایی پلیکانـەکان و لـە پەیکـەرەکان بـدرێت، رابوەسـتێ و بەسەر لێواری پلیکانەکاندا باز بدات. منیش فێری ئەوە ببووم. من لە هەموو کارێکدا لاسایی ئەوم دەکردەوە. بەڵام چونکا لە ئەو سەرنەویتر و بەپارێزتر بـووم کـە دەگەیـشتمە نیـوەی پلیکانەکان دادەبەزیم. یان بستۆکە بستۆکە هەڵدەخلیـسکام و، پـەیتا پـەیتا رادەوەسـتام. رۆژێك کە کۆزیمۆ بە لێواری پلیکانەکاندا وەك تیر هەڵدەخلیـسکا، فەوشـلافلوری قەشـە لـە کاتێکدا کتێبە دۆعاکەی کردبۆوە بە پلیکانەکاندا هەڵگەڕا. چاوە تێراماو و بێهەسـتەکەی لـە چاوی مریشك دەچوون. ئاخ بریا وەك هەمیشە لە حاڵەتی خەو و بێداریدا بوایە. بەڵام نا، ئەو رۆژە زۆر وشیار و، ئاگای لە هەموو شتێکی دەوروبەری بوو. ئەو کاتێك کۆزیمۆی بینی بیری پلیکانە و پەیکەرەکان کەوتەوە. لە ترسی ئەوەی کە نەکا کۆزیمۆ لە پەیکەرەکان بدرێت و، وەك هەمیشە ئەو سەرکۆنە بکەن کە بۆچی ئاگای لە ئێمە نەبووە، خۆی گوڕم دا کە بەر بـە براکەم بگرێت. بەڵام لەو کاتەدا کۆزیمۆ لە قەشە درا و بە هەموو پلیکانەکاندا فڕێیدایە خوار. ئەو کـە نـەیتوانی لـە کـاتی خۆیـدا رابوەسـتێ، بـە خێراییـەکی دوو بەرامبـەرەوە خـۆی بـە پەیکەرەی باوەگەورە لاڤێرس دو رۆندوی جەنگاوەردا کێشا کە لە پاڵەوانەکانی شەڕی خاچ پەرستی بوو، سەردانی وڵاتی پیرۆزیشی کردبوو. کۆزیمۆ و قەشە و پاڵەوانـە گەچییە خـاچ پەرستەکە، هەر سێکیان کەوتنە زەوی و پەیکەرەکە ورد و خاش بوو.

ئێمە لە پێناوی ئەو تاوانەدا سزایەك دراین بێ کۆتایی. هەر لە قامچی و بێگارییەوە بگرە تا زیندان و کەم کردنەوەی جیرەی خۆراك و خواردنی نانی رەق و سووپی سارد. بەڵام لەبەر ئەوەی کە کۆزیمۆ خۆی بە بێ تاوان و قەشەی بە تاوانبار دەزانی، جنێوێکی زۆر قورسی بە زاردا هات. گوتی:

« باوکی خۆشەویست. باب و باپیرانی ئێوە بە گونی خۆشم نازانم. »

مەیلی کۆزیمۆ بۆ سەربزێوی هەر لەو کاتەوە دیار بوو.

خوشکەکەشمان وەك ئێمە بوو. ئەویش ڕۆحێکی سەرکێش و تاکرەوی بوو، باوکمان لە دوای کێشەی مارکی دولاپۆم[١٥] ئەو خەڵوە کێشییەی بەسەردا سەپاندبوو. ئێمە هەرگیز لەوەی کە لە نێوان خوشکم و مارکیدا رابورد نەگەیشتین. ئەو پیاوە گەنجە، کە بنەماڵەکەی دوژمن و نەیارمان بوون، چۆن توانیبووی بێت بۆ ماڵی ئێمە؟ لە دووی چی گەڕابوو؟ لە قرم و قاڵی پاش رووداوەکەدا گوترا کە ویستوویەتی خوشکەکەمان بە لاڕێدا ببات و، لەوەش خراپتر، ئەتکی بکات. بەڵام ئێمە هەرگیز نەمانتوانی بڕوا بکەین کە ئەو کوڕە گەنجە ریوەڵە بتوانێت ژنێك، بە تایبەت خوشکەکەی ئێمە، بە لارێدا ببات. باتیستا زور لە ئەو بەهێزتر بوو، دەگوترا کاتی زۆرەبان لەگەڵ مەیتەرەکانمان توانیبووی مستی هەموان لە عەرز بدات. بێجگە لەوەش بۆچی لەو کێشەدا ئەو کوڕە گەنجە هاواری لێ بڵیند ببوو نەك خوشکەکەمان؟ بۆچی کاتێك باوکمان و خزمەتکارەکان خۆیان پێ گەیاندبوون، ئەو هەتیوەیان بە جل و بەرگی دڕاوەوە بینیبوو؟ بۆ پانتۆڵەکەی وای لێ هاتبوو کە دەتگوت پڵینگ ونجڕ ونجڕی کردووە؟ بنەماڵەی دولاپۆم هەرگیز پێیان قەبووڵ نەکرا کە مارکی هەوڵی خراپ کردنی باتیستای دابێت و، ملیان بە زەماوەندی ئەو دوانە نەدا. بەو بۆنەوە بوو کە خوشکمان خانەنشین کرا و بێ ئەوەی سوێند بخوات ـ چونکا هۆی بە رۆحانی بوونی جێی گومان بوو ــ جلکی کچە پاکیزەکانیان پێ لەبەر کرد.

قین و نەفرەتی باتیستا بە تایبەت لە چێشت لێناندا دەردەکەوت. ئەو وەك هەموو ئاشپەزێکی باش خاوەنی جوانکاری و تازەگەری بوو، بەڵام هەر کاتێك چێشتێکی لێدەنا ئێمە بیرمان لەوە دەکردەوە بڵێی چ خەونێکی چاوەڕوان نەکراوی بۆ دیبێتین. جارێکیان کفتەی جەرگی مشکی بۆ لێناین کە بە راستی بە تام و لەزەت بوو. ئەو کاتێك ئاگاداری کردینەوە کە کفتەکەمان خواردبوو، زۆریشمان پیاهەڵگوتبوو. جارێکیتر نان شیرینییەکی لێنا کە بە قاچە کوللە رازاندبوویەوە. قاچەکانی دواوەی کوللە رەق و مشارییە. خواردنێکیتری شیرینی کلکی بەرازی سوور کراوە بوو. رۆژێك ژیشکێکی بە هەموو دڕکەکانی

---

١٥ . Marquis de La Pomme

لەشیەوە کوڵاند و لەسەر مێزەکە داینا. هەر خودا دەزانێ چی پاڵی پێوە نابوو ئەم کارە بکات. رەنگە ویستبێتی کاتێك ئیمە سەری قابلەمەکە هەڵدەدەینەوە، سەیری سەرسامیمان بکات و چێژی لێ وەربگرێت. بۆ خۆشی کە هەموو خواردنەکانی خۆی دەخوارد، دەمی بۆ ئەو خواردنە نەبرد. لە راستیدا گرینگترین شتێك کە پاڵی پێوە دەنا ئەو خواردنانە لێ بنێت، ئەوە بوو خەڵکی پێ داچڵەکێنێ و ئەو خواردنە بێتامانەیان پێ بچێژێت. خواردنێك کە ئەو ئامادەی دەکرد نموونەی جوانترین وردەکارییەکانی هونەری چێشت لێنانی نمایشی بوو. ناوکی گوڵە کەلەمی بە دوو گوێی کەروێشك دەڕازاندەوەو، پارچەیەك لە پێستی کەروێشکەکەشی وەك بەرۆکە کراس بە لای خوارووییەوە دەنووساند. سەری بەرازێکی لە دەورییەکەدا دادەناو، مەیگوویەکی بە شێوەیەك دەخستە ناو زارییەوە کە دەتگوت بەرازەکە بۆ یاری و رابواردن زمانی سووری دەرکێشاوە. لە هەمان کاتدا چنگی مەیگووەکە بە شێوەیەکی لێدەهات کە پێدەچوو زمانی بەرازەکەی لە قورگی دەرکێشابێت. خۆراکی شەیتانۆکەکەشی بۆ گێڕانەوە دەبێت. نازانم چەند شەیتانۆکەی سەربڕیبوو، هەرکام لەو سەرە نەرم و بچووکانەی کە لە کەللەی ئەسپ دەچوون، بە چیلکە بە کفتەیەکەوە نووساندبوو. کاتێك ئەو خواردنەیان هێنایە سەر مێزەکە، لەوە دەچوو لەشکرێك قوو لەسەر کەشەفەیەك بە ریز بووبن. ئەوەی کە باتیستا بە چ وردی و کارامەییەك ئەو خواردنانەی چێ دەکردو، چۆن بەو دەستە ناسکانەی مامڵەی لە گەڵ ئەو گیانلەبەرە ورد و بچووکانە دەکرد، لە دیمەنی خواردنەکانی سەیرتر و داچڵەکێنەرتر بوو.

باتیستای خوشکمان زۆر جار بۆ ئەو هونەرە نگریسەی چێشت لێنان ئیلهامی لە شەیتانۆکە وەردەگرت و، بۆ زۆربەی داهێنانەکانیشی ئێمەی وادار بە سەرچڵی و هەڵچوون دەکرد. ئەوەی کە پاڵی بە ئێمەوە دەنا راپەڕین و سەرچڵی بکەین لە راستیدا دڵسۆزی و بەزەییمان بۆ ئەو گیانلەبەرە کلۆڵانە و، بێز کردنمان لە بۆگەنەکەیان و، رق و نەفرەتمان لە هەموو شت و هەموو کەس بوو. کەواتە سروشتییە کە ئەم سەرچڵییانە بە سەرەتایەك بۆ شۆڕشەکەی کۆزیمۆ بزانین.

پلانێکمان دانا. هەر کاتێك جەنابی پارێزەر سەوەتەیەك شەیتانۆکەی خواردنی بۆ ماڵەوە دەهێنا، دەیانبردنە ژێرخان و دەیانخستنە ناو بەرمیلێکەوە.ئەوسا بۆ ئەوەی سکیان خاوێن ببێتەوە جگە لە سۆ هیچیتریان نەدەدانێ. ئێمە کاتێك دەرکەی بەرمیلەکەمان هەڵدەدایەوە دیمەنێکی قێزەونمان دەبینی. شەیتانۆکەکان کە کاتی مردنیان بوو، لە ناو درز و برینی بەرمیل و سۆکەدا ئارام و لەسەرخۆ دەجووڵان و دەوروبەری خۆیان پڕ کردبوو لە لیك و پیسایی. ـ پیساییەکی رەنگاوڕەنگ کە یادگاری قۆناغی خۆشی ژیانیان لە هەوای ئازاد و ناو سەوزەڵانیدا بوو. ـ هەندێك لە شەیتانۆکەکان لە قاپووڕەکانیان هاتبوونەدەرو، سەریان خوار و شاخەکەکانیشیان لێك بڵاو بووبوو. هەندێکیتریان لە ناو قاپووڕەکەیاندا گرمۆڵە ببوون و تەنیا شاخەکەکانیان بە دەرەوە بوو. تاقمێکیان لە دەوری یەکتر کۆ ببوونەوەو، تاقمێکیتریان خەویان لێکەوتبوو، یان قاپووڕەکەیان سەر و بن ببوو خەریك بوو دەمردن. ئێمە بۆ ئەوەی شەیتانۆکەکان لە چنگی ئەو کابانە جەنایەتکارە رزگار بکەین و خۆشمان لەخواردنیان بپارێزین، بنکی بەرمیلەکەمان کون کرد. تۆزێك هەنگوینمان لە مشتێك گژ و گیا هەڵسوو، لەو کونەوە تا پشت بەرمیل و شتومەکی تری ژێرخانەکە رامانکێشا. دەمانویست شەیتانۆکەکان بەو رێچکەدا کە بۆمان ساز کردبوون هەڵێن و خۆیان بگەیەننە دەروێکی بچووك و، لەوێشەوە خۆیان بە پارچە زەویەکی پڕ لە خەوش و خۆڵدا بکەن. بەیانی بۆ ئەوەی لە ئەنجامی کارەکەمان بڕوانین چووینەوە بۆ ژێرخان و لە بەر رۆشنایی مۆمی سەر دیوار و ڕاڕەوەکان سەیرمان کرد.

« یەکیان لێرەیە... یەکیتریان هۆ لەوێیە... »

« بڕوانە ئەمەیان خۆی گەیاندۆتە کوێ! ... »

شەیتانۆکەکان یەك لە دوای یەك، لە ریزێکدا، بە سەر عەرز و دیوار و رێچکەکەی ئێمەدا بەرەو دەروەکە دەڕۆشتن. ورد و بەکاوەخۆ دەچوونە پێش، جاروبار بۆ ئەوەی سەرێك لە پەڵە تەڕ و قەوزە گرتووەکان بدەن، رێگەکەیان خوار دەکردەوە. ئێمە کە دەمانبینین دەمانگوت:

« ببوورن، پەلە بکەن، خۆتان رزگار بکەن! »

بە هیوا بووین بەرلەوەی کەس پێبزانێت، هەموو شەیتانۆکەکان هەڵێن. چونکا ژێر خان تاریك و پڕ لە کەلوپەل بوو، رێی تێدەچوو زۆر شتی چاوەڕوان نەکراو روو بدات.

بەڵام خوشکمان هەموو شەوێك تفەنگێکی دەنایە بن باڵی و مۆمدانێکی بە دەستەوە دەگرت و دەچوو بۆ راوە مشك. ئەو شەوە لە ژێرخان، لەبەر رۆشنایی مۆمەکەیدا، چاوی بە شەیتانۆکەیێك کەوت کە بەسەر تاقەکەوە نووسابوو، هێڵێکی زیو رەنگیش بە دوایەوە کشابوو. تەقەی گوللەیەکمان بیست. هەموومان لە خەو راپەڕین، بەڵام چونکا خوومان بە راوی شەوانەی خوشکە پاکیزەکەمان گرتبوو، بێئەوەی گوێ بە رووداوەکە بدەین سەرمان نایەوە سەر سەرینەکەمان و خەوتینەوە. بەڵام باتیستا لە دوای ئەوەی کە شەیتانۆکەکەی کوشت و کوتێك گەچی بن میچی ژێرخانەکەشی وەراند، قیژاندی:

« فریا کەون! هەموویان دەرچوون! فریا کەون! »

خزمەتکارەکان بە نیوە رووتی، باوکمان بە شمشێرەوە، قەشەش بە بێ کڵاوقژەکەی بەرەو ژێرخان هەڵاتن. بەڵام جەنابی پارێزەر بێئەوەی بزانێت چی روویداوە، وای بە چاك زانی خۆی تووشی سەرئێشە نەکات، بۆیە لە ماڵ چووە دەر و، لە مەزرا، لەسەر کۆگایەك کا لێی خەوتەوە.

لەبەر رۆشنایی چەند مەشخەڵدا، هەرەوەزی بەربڵاو بۆ راوی شەیتانۆکەکان دەستی پێکرد. کەس گوێی بە کۆ کردنەوەیان نەدەدا، بەڵام لە داخی ئەوەی کە لە خەو راپەڕیبوون، خۆپەرستییەکەیان رێی پێ نەدەدان بێئەوەی کارێکیان کردبێت بگەڕێنەوە بۆ ناو جێگەکەیان. بۆیە کونی بەرمیلەکەیان دۆزییەوەو، ئاشکرا بوو کە ئەو کارە کاری کێ بووە. باوکمان بە قامچی مەیتەرەکەوە کەوتە گیانمان. ئەوسا بە پشت و قوونی رەش و شینەوە خستیانینە ناو ژوورێکی نەگبەتی بچووك کە زیندانمان بوو.

سێ رۆژ لەوێ ماینەوە و جگە لە نان، ئاو، زەڵاتە، پێستی بەراز و سووپی سارد (کە ئەمەیانمان پێ خۆش بوو) هیچیتریان پێنەدااین. یەکەم نیوەڕۆژەیەك کە دووبارە لەگەڵ

بنەماڵە خواردمان لە هەمان ڕۆژی پانزەی ژووەندا بوو. دۆخەکە لە ئاسایی دەچوو، دەتگوت هیچ شتێك نەقەوماوە. بەڵام باتیستای خوشکمان، سەرپەرشتی چێشتخانە، چی لێنابوو؟ سووپ و خۆراکی شەیتانۆکە. کۆزیمۆ نەیویست تەنانەت دەمیشی لیێ بدات.

« یان دەیخۆن یان گورج دەگەڕێنەوە بۆ زیندانەکەتان. »

من ملم لە خواردن نا. (دیارە ئەم کردەوەم تا ڕادەیەك ناپیاوانە بوو، چونکا براکەم بە تەنیا مایەوە و یەکێك لە هۆکارەکانی ڕۆشتنەکەشی دژایەتی کردن لەگەڵ من بوو کە پشتم بەردابوو. بەڵام من ئەو دەمە هەشت ساڵانە بووم و، هێز و ورەی منێکی هەشت ساڵانە لە گەڵ سەرکێشییەکەی کۆزیمۆ کە تایبەت بە هەموو ژیانی بوو، بەراورد ناکرێت.)

باوکمان رووی لە کۆزیمۆ کرد و گوتی: « ها ؟ »

کۆزیمۆ دەوریەکەی وەلا خست و گوتی: « نا، نا، نا. »

« بڕۆرە دەر! »

کۆزیمۆ هەستا و لە ژوورەکە چووە دەر.

« بۆ کوێ دەچی؟ »

لە شوێنی خۆگۆڕین، لە پشت دەرکە شیشەییەکە، کڵاوی سێ سووچ و شمشێرەکەی هەڵگرت و، هاواری کرد:

« دەزانم بچم بۆ کوێ! »

ئەوسا بەرەو باخەکە هەڵات.

زۆری پێنەچوو کە لە پەنجەرەوە دیمان بە دار بەرووەکەدا هەڵدەگەڕێت. سەر و وەزعی ئەوەندە ڕێك و پێك بوو، کە باوکمان هەمیشە ویستبووی لەسەر مێزی خواردنیش ئاوا بێن. قژە سەری پوودر لێدراو کە لە پشتەوە پەلکە کرابێت و بە نەوارێك ڕازابێتەوە، بۆین باخی تۆڕ، چاکەتی کورتی سەوز کە لە پاشەوە چینی ببێت، پانتۆڵی تەنگ و کورتی بنەوش، شمشێر بە قەدەوە و پێڵاوی درێژی چەرمی سپیش کە تا نیوەی ڕانمان بگات. تەنیا شتێك کە نیشانەی ژیان لە گونددا بوو. (من کە هەشت ساڵانە بووم لە ژیانی ڕۆژانەمدا، کاتێك بۆنەو

ئاهەنگێکی گرینگ نەبوایە، دەمتوانی پوودر لە قژە سەرم نەدەم و شمشێریش نەبەستم. کەچی حەزم لە هەردووکیشیان بوو.) کۆزیمۆ بەم سیما رازاوەیەوە بە وردی و گورجییەك کە نەتیجەی خۆراهێنانمان بوو، دەستی بە ناو لقوپۆکاندا رۆ دەکرد و، بە دارە زبر و پڕ گرێ و گۆلەکەدا هەڵدەگەڕا.

پێشتر گوتم ئێمە خوومان بەوە گرتبوو کە بۆ ماوەی دوور و درێژ لەسەر دار و درەختەکان بمێنینەوەو، ئەم کارەشمان وەك منداڵانیتر بۆ میوە رنین و دۆزینەوەی هێلانەی باڵندە نەبوو. بەڵکوو بۆ ئەو چێژ و لەززەتە بوو کە گەیشتن بە بڵیندترین و دژوارترین لقەکان پێی دەبەخشین. بەراستی حەزمان لە هەڵگەڕان و دۆزینەوە و دانیشتن لەسەر لقە بڵیندەکان و، سەیرکردنی ژێر پێی خۆمان و گاڵتە کردن و قیژاندن بەسەر رێبواراندا دەکرد. بۆیە بەلامەوە سروشتی بوو کە کۆزیمۆ لە بەرامبەر عەزیەت و ئازاری بنەماڵە، بە بەڕووەکەدا، بەو دارەدا کەخوومان پێگرتبوو، هەڵگەڕێت. چەند لقی ئەو دارە لە ئاستی پەنجەرەی ژووری خواردن بوو، کۆزیمۆ دەیتوانی لەوێوە رق و تووڕەیی خۆی بە بنەماڵەکەی نیشان بدات.

دایکمان هاواری کرد: « ڤۆرسیشت! ڤۆرسیشت![16] ئێستا منداڵەکەم دەکەوێ!»

رەنگە ئەگەر ئیمەی لە ژێر ئاگر و گوللە بارانی دوژمندا بدیبایە بە بای خەیاڵییدا نەهاتایە، بەڵام هەموو یارییەکی ئاسایی و منداڵانەی ئێمە ئاوا دەیتۆقاند.

کۆزیمۆ خۆی گەیاندە سەر لقێك کە جێگەی دانیشتنی خۆشتر بوو، دەستی خستە بن رانی و لەسەر بنکی لقەکە دانیشت. ئەو شانی بەرز کردبۆوە و کڵاوەکەی نابووە سەر تەوێڵی و لەو حەواوە پێی دەجووڵاندەوە.

باوکمان سەری لە پەنجەرەکەوە دەرکێشا و هاواری کرد:

« کە چاك ماندوو بویت، بڕیارەکەت دەگۆڕی! »

کۆزیمۆ بەسەر دارەکەوە گوتی:

---

١٦ . Vorsicht! ئاگات لەخۆت بێ.

« ئیتر هەرگیز بڕیارەکەم ناگۆڕم. »

« کە هاتیتە خوار ئەوسا لێت حاڵی دەکەم. »

« چاکە، بەڵام ئیتر من نایەمە خوار. »

کۆزیمۆ ئەمەی گوت و لەسەر قسەکەی خۆی مایەوە.

٢

کۆزیمۆ لەسەر دار بەڕووەکە بوو. لقەکان وەك ئەو پردانە کە مەودای ئەمسەراوسەریان زۆر بێت، دەلەرینەوە. سروەیەك دەهات و، تیشکی خۆر لە مابەینی گەڵاکانەوە تێدەپەڕی. دەبوو دەست بە ژوور چاومانەوە بگرین تا بتوانین کۆزیمۆ ببینین. ئەو بەسەر دارەکەوە چاوی بەهەموو لایەکدا دەگێڕا. ئەوەی کە لە سەر دارەکەوە دەیبینی دۆخێکی جیاوازی بوو، ئەمەش یەکەم سەرقاڵی ئەوێی بوو. کەرتەکان و ڕێگەی ناو باخەکە، دەوەنەکانی «کاملیا» و «هورتانسیا»، مێزە ئاسنییەکەی ناو باخ کە قاوەمان لەسەر دەخواردەوە، هەموو ئەمانە بە شێوەیەکی تر دەهاتنە بەرچاو. هەر چی دوورتر بکەوتیایەوە دارستانەکە تەنکتر دیار بوو. دێراوە سەوزەکان وەك پارچە زەوی پلیکانەیی، سوار دیواری بەرد ببوون. داوێنی تەپۆڵکەکان تاریکتر و بە دار زەیتوون داپۆشرابوون. ئەوسا، گوندی ئۆمبرۆزا بە بانی سواڵەت و لۆحەوە دەبیندرا و، بەرەو خوارتریش نووکی دەکەڵی گەمیەکان. ئەویٚ بەندەر بوو. لە هەموان دوورتر، لەو سەری ئاسۆوە دەریا بوو، کە گەمیەیەکی چارۆکەدار بە کاوەخۆ پیایدا دەڕۆشت.

بارۆن و ژەنراڵ دوای قاوە خواردنەوە چوون بۆ باخ. لەوێ سەیری دەوەنە گوڵێکی سووریان دەکرد و وایان دەنواند کە گوێ بە کۆزیمۆ نادەن. باسکی یەکتریان دەگرت، پاشان لێك جیا دەبوونەوە و بەدەم جووڵەی دەستیانەوە یەکتریان دەدواند. من بە بیانووی یاری کردنەوە دەچوومە بن دار بەڕووەکە. دەمویست سەرنجی کۆزیمۆ بۆ لای خۆم رابکێشم، بەڵام ئەو دڵی لە من ئێشابوو. لەو سەریە، بێ جووڵە دانیشتبوو لە دوورەدەستی دەڕوانی. وازم لەو هەوڵەم هێنا و چووم لەسەر مێزێکی لاکێشە دانیشتم. ئەوەم کرد چونکا دەمویست بێ ئەوەی ئەو بمبینێت سەیری بکەم.

براکەم لە کەسێك دەچوو کە خەریکی قەرەوڵی و نیگابانی بێت. لە ئەملا و لای خۆی دەڕوانی و هیچی گرینگی بەرچاو نەدەکەوت. ژنێك سەوەتەیەکی بەدەستەوە بوو بە نارنجستانەکەدا تێدەپەڕی. مەیتەرێك کلکی ئێسترەکەی گرتبوو بە تەبارەکەدا هەڵدەگەڕا. ئەوان یەکتریان نەبینیبوو. ژنە بە بیستنی دەنگی سمی چوار پێکە گەڕایەوە و روو لە جادەکە نەوییەوە. بەڵام درەنگ ببوو. ژنەکە دەستی بە گۆرانی خوێندن کرد. مەیتەرەکە لە پێچی رێگەکە تێپەڕی، قامچییەکەی راوەشاند و لە ئێسترەکەی خوڕی. هیچی تر رووی نەدا. بەڵام کۆزیمۆ هەردوکیانی دەدی.

فەوشلافلوری قەشە لە کاتێکدا کتێبی دۆعاکەی کردبۆوە، بە رێگەی ناو باخەکەدا تێپەڕی. کۆزیمۆ شتێکی لەسەر لقەکە هەڵگرت و بۆ سەری هاویشت. من نەمزانی چی بوو. جاڵجاڵۆکە یان تەڵاشێکی لاسکی دارەکە؟ هەر چی بوو بە قەشەدا نەدرا. کۆزیمۆ شمشێرەکەی لە کونێك رۆ کرد. زەردەواڵەیەکی تووڕە لێی هاتە دەر و ئەویش بە کڵاوەکەی تاراندی. ئەوسا نیگای شوێن زەردەواڵەکە خست کە چوو لەسەر بنچکە کەدوویێك هەڵنیشت. جەنابی پارێزەر وەك هەمیشە چابوك لە ماڵ هاتە دەر، بە پلیکانەی بچووکی باخەکەدا هەڵگەڕا و لە ناو مێوەکاندا ون بوو. کۆزیمۆ بۆ ئەوەی بزانێ چوو بۆ کوێ بە لقێکیتریشدا هەڵگەڕا. دەنگێك لە ناو گەڵاکانەوە بیسترا و ریشۆڵەیەك فڕی. کۆزیمۆ نیگەران لەوەی کە بۆ

تا ئێستا ئەو باڵندەی نەدیوە، چاوی بە ناو گەڵاکاندا گێڕا و بۆ باڵندەیەکی تر گەڕا، کەچی نەیدی.

نارەوەنێك لە نزیك دابەڕووەکە بوو، لقەکانی نیو مەترێك لەیەك دوور و، گەڵاکانیان دەگەیشتنە یەك. براکەم بێ هیچ گرفتێك خۆی گەیاندە نارەوەنەکە و تا ترۆپك پیایدا هەڵگەڕا. ئەو پێشتر بەم دارەدا هەڵنەگەڕابوو، چونکا لقەکانی بەرز بوون و نەدەکرا پیایدا هەڵگەڕێین. بە دیتنەوەی لقی نزیك لە یەك دەکرا لە نارەوەنەکەوە بۆ خەرنووبێك[١٧] و، لەوێشەوە خۆی بگەیەنێتە دار تووێك. بەمشێوە براکەم بینی کە بە سەر لقەکانەوە لە دارێکەوە بەرەو دارێکی تر دەچوو.

چەند لقی دارتووێکی گەورە لە دیواری باخەکەمانەوە ئاودیو ببوو. ئەو دیوی دیوارەکە باخی ماڵی ریڤالۆندە بوو. بنەماڵەی مارکی دو ریڤالۆندە ئاغایەتییان بەسەر ئۆمبرۆزادا دەکرد و، ئێمە ئەگەرچی دراوسێیان بووین بەڵام نێوانمان زۆر خۆش نەبوو. ئەو بنەماڵە لە چەند نەوە لەوەبەریانەوە هێندێك قازانجی ئاغایەتی و فیۆدالییان پێ دەگەیشت کە باوکم بە حەقی خۆی دەزانی. لەبەر ئەوە بوو کە پەیوەندی ئەم دوو بنەماڵە زۆر دۆستانە نەبوو، دیوارێکی بەرز باخەکانمانی لە یەك جیا دەکردەوە. نازانم کێ ئەو دیوارەی هەڵچنیبوو. باوکم یان مارکی؟ جگە لەوەش بنەماڵەی ریڤالۆندە زۆر بە جیدی باخەکەیان دەپارست و شانازییان پێوە دەکرد. دەگوترا کە ئەو باخە دار و گوڵی زۆر نایابی تێدایە و، باوە گەورەی مارکی کە قوتابی لینە[١٨] بووە، داوای لە هەموو خزم و کەسە زۆرەکانی لە دەرباری فەرانسا و ئینگلیس کردووە تا گرانبەهاترین گیاکانیان لە موستەعمەراتەوە بۆ بنێرن. ساڵەهای ساڵ پاپۆڕ لە بەندەری ئۆمبۆزا لەنگەریان دەگرت و تەلیسە تۆ، یان باخە قەڵەمە و نەمام و گوڵدان و، تەنانەت دار و درەختی گەورەش کە رەگیان لە ناو گڵدا بوو، بۆ بنەماڵەی مارکی

---

[١٧] – دارێکە وەك دارگوێز کەگوڵەکانی زەرد و میوەکەی وەك پاقلەیە. و/ کوردی

[١٨] . Carl Von Linne سروشت ناسی سویدی

دەهێنا. لەبەر ئەوە بوو کە دەیانگوت ئەو باخە تێکەڵەیەك لە دارستانەکانی هیند و ئەمریکایە و تەنانەت گژ و گیای ئاسیای دووریشی تێدایە.

ئەوەی ئێمە بە ژوور دیوارە بەرزەکەوە دەمانبینی، گەڵای رەنگ تێری دارێك بوو کە تازە لە موستەعمەراتی ئەمریکاییەوە هێنابوویان و، ئەم دارەش هەمان «ماگنۆلیا» بوو، کە گوڵی درشتی سپی بە لقە رەشەکانیەوە شکۆفەیان دەدا. کۆزیمۆ لەسەر دار تووە گەورەکەی خۆمانەوە خۆی گەیاندە دیوارەکە. ئەوسا چەند شەقاوێکی بەسەردا هەڵێنایەوە و گەیشتە گەڵا و گوڵەکانی ماگنۆلیاکە و بەودیو دیوارەکەوە شۆڕ بووەوە. من ئیتر ئەوم نەدەبینی. ئەوەی لەمەدوا دەیگێڕمەوە ـــ وەك زۆر رووداویتری ئەم چیرۆکە ـ یان کۆزیمۆ دواتر بۆی گێڕاومەتەوە، یان لە ئەم و ئەوم بیستووە، یان خۆم مەزندەم کردووە.

کۆزیمۆ لەسەر ماگنۆلیاکە بوو. هەرچەندە لقەکانی ئەم دارە زۆر لە یەك ئاڵاون، بەڵام پیادا هەڵگەڕانی بۆ کوڕێکی کارامەی وەك ئەو کارێکی زۆر گران نەبوو. راستە لقەکان ناسك بوون، بەڵام ئەویش زۆر قورس نەبوو. نووکی پێڵاوەکانی کۆزیمۆ لقەکانی دەڕووشاند و لاسقە رەشەکەی بریندار دەکرد. با گەڵاکانی دەلەراندەوە. جارجار رووە رەشەکەیان و جارجاریش رووە روونەکەیانی دەردەخست و، بۆن و بەرامەیەکی خۆشی بە دەور و بەری کۆزیمۆدا بڵاو دەکردەوە.

هەموو باخەکە خۆش بۆن و بەرامە بوو. کۆزیمۆ هێشتا نەیدەتوانی هەموو لقوپۆ پڕ و تێکسمڕاوەکان ببینێت، بەڵام بۆنی دەکرد و، هەوڵی دەدا یەکە یەکەی ئەو بۆن و بەرامە جیاوازانە بناسێت. ئەو بۆن و بەرامانە کە پێشتریش با بۆ باخەکەی ئێمەی دەهێنان و پڕ بوون لە راز و رەمزی نەدرکاوی باخی ماڵە دراوسێکەمان. پاشان کۆزیمۆ توانی سەیری باخەکە بکات و، هەندێك دار و درەختی بینی کە برێکیان گەڵای پان و درەوشاوەیان دەتگوت پەردەیەك نمی لەسەر نیشتووە. هەندێکیشیان گەڵاکانیان ناسك و نووك تیژ بوون و لاسکی بەعزێکیان ساف و بەعزێکی تریان زبر بوو. بێدەنگییەکی قووڵ باڵی بەسەر ئەو باخەدا کێشابوو. پۆلێك چۆلەکەی بچووك لە شەقەی باڵیان دا. پاشان دەنگی ناسکی کچێك

هات کە گۆرانی دەخوێند: « ئۆە لا لا لا !!! » کۆزیمۆ سەیری ژێر پێی خۆی کرد. لە لقێکی گەورەوە تەنافێك رایەڵ کرابوو کە دەجووڵایەوە و کچێکی قژ سووری شەش حەوت ساڵان لەسەری دانیشتبوو.

بسکی کچەکە بە ژوور سەریەوە کۆ بووبۆوە. کراسێکی شینی لەبەردابوو کە بۆ کچێك لەو تەمەنەدا کەمێك گاڵتەجاڕانەی دەنواند. لەگەڵ جووڵەی تەنافەکە داوێنی پڕ چین و پڕ لە تۆڕیی کچەکەش دەلەریەوە. ئەو بە چاوی نیوە قووچاو و سەر و ملی قیتەوە لە بەرامبەری خۆی دەڕوانی. جارجار سەری بەرەو ئەو دەستەی کە هەم تەناف و هەم سێوێکی پێبوو دەسووڕاند و، قەپاڵێکی لە سێوەکەی دەگرت. هەموو جارێك کە جۆلانەکەی لە عەرز نزیك دەبووەوە، قاچی بە زەویدا دەکوتا و جۆلانەکە گورجتر دەبوو. ئەوسا قەپاڵی بچووکی سێوەکەی فڕێ دەدا و دەیخوێند: « ئۆەلا لا لا جۆلانە... » هەموو ئەم کارانەی بە شێوەیەك دەکرد کە دەتگوت نەوەك هەر گۆرانییەکە، تەنانەت سێو خواردنەکەشی پێ خۆش نییە و، بیر لە شتێکی تر دەکاتەوە. کۆزیمۆ خۆی گەیاندبووە لقەکانی خوار ماگنۆلیاکە. دوو قاچی لەسەر دوو لقی لێك نزیك بوون و، وەك کەسێك کە سەری لە پەنجەرەیەکەوە دەرکێشابێت ئانیشکی خستبووە سەر لقێکیتر. لەگەڵ جووڵەی جۆلانەکە، رووەتی کچەکەشی لێ نزیك دەبووەوە. هێشتا کچەکە ئەوی نەدیبوو. کاتێك چاوی پێی کەوت کە بە کڵاوی سێ سووچ و پێڵاوەکانییەوە لە سەر لقێك راوەستاوە، گوتی:« وەی! »

سێوەکەی لە دەست کەوتە خوار و خزایە بن دارەکە.

کۆزیمۆ شمشێرەکەی دەرکێشا، خۆی گەیاندە نەویترین لقی دارەکە و داموکایەوە، ئەوسا بە نووکی شمشێر سێوەکەی هەڵگرتەوە و بۆ کچەکە راگرت کە لەو ماوەدا سەرێك جۆلانەی کردبوو.

کۆزیمۆ گوتی: « بیگرە. پیس نەبووە، تەنیا لایەکی کەمێك پلیشاوە. »

کچەی قژ سوور لەوەی کە لە ئاست کوڕی نەناسیاوی سەر لقی دار مەگنۆلیاکە ئاوا سەری سووڕمابوو، نیگەران بوو. زۆر بە جیدی و سەر و ملی قیتەوە گوتی:

« تۆ دزی؟ »

کۆزیمۆ بە دەستەپاچەییەوە گوتی: « دز؟! »

ئەوسا بیری کردەوە، ئەم نازناوەی پێ خۆش بوو. گوتی:

« ئەرێ دزم. خۆ قەی ناکات؟ »

« هاتووی چی بدزی؟ »

کۆزیمۆ لە سێوی سەر شمشێرەکەی ورد بووەوە. بیری کەوتەوە کە نیوەڕۆژەی نەکردووە و برسییەتی. گوتی:

« ئەم سێوە. »

ئەوسا بە شمشێر پێستی سێوەکەی لێ کردەوە. ئەو بە پێچەوانەی داخوازی دایك و باوکمان شمشێرەکەی هەمیشە تیژ بوو.

« کەواتە تۆ میوە دزی؟ »

براکەم بیری تاقمی منداڵانی هەژاری ئۆمبرۆزا کەوتەوە کە بە دیوار و پەرژینەکاندا هەڵدەگەڕان و، دار و درەختەکانیان دەڕنییەوە. هەمیشە پێی گوترابوو ئەم تاقمە تاوانبارن و ئەو دەبێ خۆیان لێ بپارێزێت. بۆ یەکەم جار بە خۆی گوت کە ڕەنگە ژیانی ئەو منداڵانە زۆر ئازادانە بێت. کەواتە لەوەدوا دەیتوانی لە گەڵ ئەم منداڵە بەرەڵایانەدا دۆستایەتی بکات و ببێتە یەکێك لە ئەوان.

گوتی: « بەڵێ وایە. »

ئەوسا سێوەکەی قاش کرد و دەستی بە خواردن کرد.

کچە قژسوورەکە پێکەنی. پێکەنینێك کە بە قەدەر هاتوچووی جۆلانەکەی خایاند.

« نا، من منداڵە میوە دزەکان دەناسم، هاوڕێمن، قاچیان رووتە و کراسی دڕاویان لەبەردایە. ئەوان نە پێڵاویان هەیە و نە کڵاوقژ. »

ڕەنگی روومەتی براکەم وەك پێستی سێوەکە سوور هەڵگەڕا. کچۆڵە گەمەی نەوەك هەر بە قژە پوودر لێدراوەکەی ــ کە زۆری رق لێی بوو ـ بەڵکوو بە پێڵاوەکانیشی ــ کە خۆشی

دەویستن ــ کردبوو. هەروەها بە شێوەیەکی پڕ لە سووکایەتی ئەوی لەگەڵ ئەو میوەدزە بەرەڵایانە کە خۆی بە تاوانباری دەزانین، بەراورد کردبوو. لەوەش خراپتر کۆزیمۆ دەیدی کچۆڵەکەی باخی ریڤالۆندە، کە لاسایی شاژنەکانی دەکردەوە، لە گەڵ میوە دزەکاندا دۆستە کەچی گوێ بە ئەو نادات. ئەم شتانە تووشی خەم و شەرم و ئێرەییان کرد.

کچۆڵە هەروا لەسەر جۆلانەکەی گۆرانی دەخوێند:

« هە هە هە. پێڵاو و کڵاوقژ! »

کۆزیمۆ هەستی کرد سووکایەتی پێ دەکرێت، هاواری کرد:

« من لەو دزە کلۆڵانە نیم کە تۆ دەیانناسی. من هەر دز نیم. بۆیە ئەوەم گوت کە نەترسی. ئاخر ئەگەر بەراست بزانی من کێم لە ترسا دەمری . من چەتەم! ڕێگرێکی زۆر خراپ! »

کچەکە هەروا جۆلانەی دەکرد و کاتێك بە دەم جۆلانە کردنەوە لێی نزیك دەبووەوە، لەوە دەچوو بیەوێ بە نووکە پێ تێی سرەوێنێت.

« نەڵێی! ئەی کوا تفەنگەکەت؟ چەتە و ڕێگرەکان تفەنگیان پێیە. خۆ تۆ تەنانەت دەمانچەیەکیشت پێ نییە. من چەتەم دیوە. کاتێك دەچووین بۆ ریڤالۆندە بیست جار کالیسکەکەیان ڕاگرتین. »

« خۆ سەرۆکەکەیانت نەدیوە. من سەرۆکەکەیانم. سەرۆکی چەتەکان شمشێری پێیە.»

ئەوسا شمشێرە بچووکەکەی نیشاندا.

کچۆڵە شانی هەڵتەکاند و گوتی:

« سەرۆکی چەتەکانیش دەناسم. ناوی جۆڤانییە[١٩] خەلەنگە . هەموو جێژنانی پاك ومیلاد دیاریمان بۆ دەهێنێت. »

کۆزیمۆ دو ڕۆندو هەستی کرد ڕق و قینی بنەماڵەیی وەك شەپۆل لە دەروونیدا سەر هەڵدەدا. نەڕاندی:

---

١٩. Giovanni

« ئـەها، کەواتـە بـاوکم راسـت دەکـات کـە دەڵـێ ریڤالۆنـدە پـشتیوانی هـەموو دز و قاچاغچییەکانی ناوچەیە. »

کچۆڵە لە عەرز نزیك بووبۆوە. لەبری ئەوەی جۆلانەکەی گـورج بکاتـەوە، بـە جووڵـەی رەقی قاچەکانی رایوەستاند و لێی دابەزی. تەنافەکە بەدەم جووڵەیەکەوە راوەستا.

خانمە چکۆل قامکی شادەی وەك هەڕەشە بەرە و کوڕەکە راگرت و گوتی:

« زوو وەرە خوار! بە ئیجازەی کێ پێت ناوەتە سەر زەوی ئێمە؟ »

کۆزیمۆش بە هەمان توندییەوە گوتی:

« نایەمە خوار. پێشم نەخستۆتە سەر زەوی ئێوە و، ئەگەر هەموو دنیاشم بدەنێ کاری وا ناکەم. »

کچۆڵە باوەشێنەکەی لەسەر کورسـی دارحەیزەرانەکـە هـەڵگرتو، ئەگەرچـی هـەوا زۆر گەرم نەبوو، خۆی باوەشێن کرد. لە هـەمان حاڵێـشدا بـە بێقەرارییـەوە دەهـات و دەچـوو، دەیگوت:

« بانگی خزمەتکارەکانم دەکەم بێن و لێت بدەن. تا تۆ بی ئیتر پێ نەنێیتە ناو مـوڵکی ئێمەوە. »

شێوازی قسە کردنی کچەکە پەیتا پەیتا دەگۆڕا و، کۆزیمۆی براشم زیاتر تووڕە دەبوو. هاواری کرد :

« ئەم شوێنە کە منی لێم زەوی ئێوە نییە! هی ئێوە نییە! »

حەزی دەکرد ئەوەش بڵێت کە: «من دووکم. کەواتە ئاغای ئەم ناوچەیەم» بەڵام خـۆی راگرت و نەیگوت. ئێستا کە ئەو یاخی ببوو لە ماڵەوە هەڵاتبوو، نەیدەویست قسەکانی باوکی دووبارە بکاتەوە. ئەو هەمیشە بیری دەکردەوە پێداگری باوکمان لەسەر دووك بوونی خـۆی جۆرێك نەخۆشییە، کەواتە بۆ دەبوو ئەویش دووپاتی بکاتەوە؟ بەڵام چونکا نەیدەویست لە قسەکانی پاشگەز ببێتەوە، دیسان گوتی:

« ئێرە هی ئێوە نییە. راستە کە زەوییەکە هی ئێوەیە و، ئەگەر لە دارەکان بێمە خوار دەکەومە سەر زەوی ئێوە. بەڵام ئەم سەریە نا، من لێرە بۆ هەر کوێ حەز بکەم دەچم. »

« یەعنی ئەو لای سەرووە هی تۆیە؟ »

« بەڵێ، ئەم سەرووە هەمووی وڵاتی منە. »

ئەوسا دەستی بۆ لق و گەڵای دارەکان و ئاسمان راکێشا و گوتی:

« هەموو لقەکان موڵك و وڵاتی منن. جا تۆ ئەگەر دەتوانی بلێ بێن و بمگرن! »

دوای ئەم هەموو بافیش کردنە چاوەڕوان بوو کچەکە دیسان گاڵتەی پێ بکات، بەڵام بە پێچەوانەوە، کچەکە لە پڕ سەرنجی راکێشرا و پرسی:

« ئەم وڵاتەی تۆ تا کوێیە؟ »

« تا هەر کوێ کە بتوانم لقاولق بڕۆم. ئێرە، ئەو بەری دیوارەکە، باخە زەیتوونەکان، سەر تەپۆڵکەکە، ئەو بەر تەپۆڵکەکە، هەموو دارستان، تەنانەت زەوییەکانی ئۆسقۆفیش.»

« دەگاتە فەڕانسەش؟ »

کۆزیمۆ کە بێجگە لە هەندێك ناو کە دایکمان لە بارەی «شەڕی جێنشینی»یەوە بە زاریدا هاتبوو، هیچیتری لە جوغرافیا نەدەزانی، گوتی:

« تەنانەت تا لەهستان و وڵاتی ساکسیش. بەڵام من پیاوێکی خۆ پەرست نیم، ئامادەم تۆش بۆ ئەم وڵاتە داوەت بکەم. »

ئیتر بە یەکتریان دەگوت تۆ. سەرەتا کچۆڵەکە گوتبووی.

کچۆڵە بە باوەشێنە کراوەکەیەوە لە سەر تەنافەکە دانیشت و پرسی:

« ئێستا پێم بڵێ بزانم ئەم جۆلانە هی کێیە؟ »

کۆزیمۆ گوتی: « جۆلانەکە هی تۆیە، بەڵام چونکا بەم لقەوە بەربۆتەوە هی منیشە. لە کاتی جۆلانە کردندا ئەگەر پێت لەزەوی بدرێ لە سەر موڵکی خۆتانی، بەڵام ئەگەر پێت لە زەوی نەدرێت لە وڵات و سەرزەوینی منداى. »

کچۆڵە بە دوو دەست تەنافەکەی گرتبوو، خۆی بۆ حەوایـە گـورِم دەدا. کۆزیمـۆ خـۆی گەیاندە ئەو لقە دارە کە تەنافەکەی پێوە ئـاوێزان بـوو. تەنافەکـەی گـرت و زۆر بـە تونـدی جووڵاندییەوە.

« دەترسی؟ »

« من ؟ نا. تۆ ناوت چییە؟ »

« من کۆزیمۆم. ئەی ناوی تۆ چییە؟ »

« ڤیۆلانتە[٢٠]، بەڵام ڤیۆلتام پێ دەڵێن. »

« بە منیش دەڵێن مینۆ[٢١]. کۆزیمۆ لە ناوی پیرەمێردان دەچێت. »

« پێم خۆش نییە. »

« کۆزیمۆ؟ »

« نا مینۆ. »

« کەواتە دەتوانی پێم بڵێی کۆزیمۆ. »

« هەرگیز. گوێ بگرە، دەبێ قەول و قەرارمان روون و ئاشکرا بێت. »

« مەبەستت چییە؟ »

قسەکانی ڤیۆلتا گێژی دەکرد.

« دەڵێم من دەتوانم بێم بۆ وڵاتەکەی تۆ و میوانت بم، چاکە؟ هەر جارێك حەزم کرد دێم و دەگەڕێمەوە. تۆش تا ئەو دەمە کە لەسەر دارەکانی خـۆت بـی خۆشەویـست و بـەڕێزیت. بەڵام کاتێك پێت بگاتە زەوییەکانی ئێمە، دەتگـرین و بـە زنجـیر لێـت دەدەیـن و دەبـی بـە کۆیلەی من. باشە؟ »

« من هەرگیز پێ نانێمە سەر عەرز، نە لە باخی ئێوە و نە لە باخی خۆمان. هەموو ئەم شوێنانە بۆ من وەك وڵاتی دوژمنە. تۆ بۆ بینینی من دێیت بۆ ئەم سەرە و منیش میوانداری

---

٢٠. Violante

٢١. Mino

له خۆت و هاوڕێ دزەکانت دەکەم. هەروەها له بیاجۆ[٢٢]ی براشم که تۆزێك ترسنۆکه. ئێمه لەسەر ئەم دارانه بۆ خۆمان سوپایەك پێك دێنین و هەوڵ دەدەین زەوی و مرۆڤەکانی سەر زەوی عاقڵ بکەین.

تەنافێکی تر له نزیك تەنافەکەی ڤیۆلتا به هەمان لقەوه ئاوێزان بوو. ئەو تەنافەیان گرێدابوو تا له یەکتر نەدرێن. کۆزیمۆ به یەکێك لەو تەنافانەدا داگەڕا. (ئەو لەم کارانەی دەزانی. دایکمان سپاردبووی فێری ژیمناستیکمان بکەن.) کۆزیمۆ گرێکەی کردەوه و لەسەر تەنافەکه ڕاوەستا. پاشان پێی دانەواند و قورسایی لەشی دایه پێشەوه و تەنافەکەی جووڵاند. بەم شێوه زۆرتر هەڵگەڕا. تەنافەکانیش که به پێچەوانەی یەکتر دەجووڵان و دەهاتن و دەچوون، وەك یەك بەرز دەبوونەوه و له ناوەڕاستی ڕێگەکەدا پێك دەگەیشتن.

ڤیۆلتا به فێڵەبازییەوه گوتی: « ئەگەر دانیشی و به پێ تەنافەکه بجووڵێنی، زیاتر هەڵدەگەڕێیت. »

کۆزیمۆ به ئۆیینەوه ئەوەی کرد.

کچۆڵه به خەندەیەکی عیشوەگەرانەوه گوتی:

« بڕۆره خوار و پاڵم پێوه بنێ. تکات لێدەکەم. »

« نا، بڕیارم داوه به هیچ شێوەیەك پێم له زەوی نەدرێت... »

کۆزیمۆ وردە وردە خەریك بوو گێژ دەبوو.

« ... کوڕی چاك به. »

« نا. »

« هه، هه ! خەریك بوو فریو بدرێیت. ئەگەر پێت بنایه سەر عەرز هەموو شتێکت له کیس دەچوو. »

---

[٢٢] . Biagio

ڤیۆلتا لە جۆلانەکەی دابەزی و پاڵی بە کۆزیمۆوە نا. پاشان، لە پڕ تەنافی براکەی گرت و سووڕاندییەوە. خۆشبەختانە کۆزیمۆ تەنافەکەی قایم گرتبوو. وا نەبوایە وەك تەپاڵە بەزەویدا دەکوترا. ئەوسا بە تەنافەکەدا هەڵگەڕا و گوتی:

« خائین! »

هەڵگەڕان لە داگەڕان ناخۆشتر بوو. بە تایبەت ئەو کاتەی کە کچۆڵە بە سەگییەتی تەنافەکەی بەملاولادا رادەکێشا. کۆزیمۆ خۆی گەیاندە سەر لقێکی قایم و دانیشت. بە بۆینباخە تۆڕەکەی عارەقەی روومەتی سڕی.

« هە، هە! نەتتوانی فێڵم لێ بکەیت. »

« زۆری نەمابوو کە بکەویت. »

« من تۆم بە دۆست و هاوڕێی خۆم دەزانی. »

« بە ڕاست بڕوات کردبوو؟ »

هەمدیس خۆی باوەشێن کردەوە.

دەنگی ژنێك دەهات کە هاواری دەکرد: « ڤیۆلانتە ئەوە لە گەڵ کێ قسە دەکەیت؟ »

« لە گەڵ گەنجێك، پووریێ گیان. کوڕێك کە لە سەر دارەکان لە دایك بووە. تەلیسم کراوە و ناتوانێ پێ بنێتە سەر عەرز. »

کۆزیمۆ سوور بۆوە. نەیدەزانی کچۆڵە گاڵتە بە ئەو دەکات یان بە پووری. نەیدەزانی هێشتا یاری دەکا یان گوێ بە هیچیان ، نە ئەو و نە پوری و نە یارییەکەش نادات. لەو کاتەدا ژنە لە دارەکە نزیك بۆوە و بە چاویلکە دەستییەکەیەوە لە ئەو کوڕە، کە بەلایەوە لە تووتییەکی غەریب دەچوو، ورد بووەوە.

« ئەها... ئەمە یەکێك لە کوڕەکانی لاڤێرسە. وەرە ڤیۆلانتە. »

کۆزیمۆ هەستی بە سووکایەتی کرد. ژنە بە حاڵەتێکی زۆر ئاسایی و بێمەبالاتییەوە ناسیبوویەوە. بێ ئەوەی تەنانەت لێی بپرسێت بۆچی لەوێیە. کچۆڵەکەش وازی لێ هێنابوو، ڕۆشتبوو. بێئەوەی تەنانەت ئاوڕی لێ بداتەوە و سەیری بکات. ئەمە یەعنی ئەو بە لایانەوە

کەسێکی بێ بایەخ بوو. کەسێکی وەها کە هەر نەبووبێت. ئەگەر هەروا برۆشتایە شەرمەزاری و سەرشۆڕی ئەو دوانیوەڕۆیە لە بەینی دەبرد.

بەڵام نا، کچۆڵە ئیشارەتی لە پووری کرد و ئەویش نەوییەوە، ئەوسا کچۆڵە بە گوێیدا چرپاندی. پووری دیسان چاویلکەکەی بەرەو کۆزیمۆ راگرت. گوتی:

« چاکە. کاکە نافەرمووی پێکەوە فنجانێك شوکولات بخۆین. وادیارە بوویت بە دۆستی بنەماڵەییمان، بەم شێوە باشتر یەکتریش دەناسین. »

ئەو لە هەمان کاتدا بە سیلەی چاو سەیری ڤیۆلتاشی دەکرد.

کۆزیمۆ وشك بوو. دڵی کەوتە تەپ و کوت و لە پوور و برازاکەی راما. بنەماڵەی مارکی ریڤالۆندە بەئۆبینترین بنەماڵەی ناوچەکە، ئەویان بۆ ماڵەوە دەعوەت دەکرد. سەرکەوتن جێی بەو سووکایەتییە چۆڵ کرد کە ساتێك لەوە بەر هەستی پێکردبوو. بەو لێگێڕانەوەی بۆ ماڵی کەسێك کە هەمیشە سووکایەتی بە باوکی کردبوو، تۆڵەی لە باوکی دەساندەوە. بێجگە لەوەش ڤیۆلتا لەسەر ئەو هەڵقرابوو. ئەمە یەعنی دەبوو بە دۆست و هاوڕێی ئەو کچە و، لەوەدوا دەیتوانی لەو باخەدا کە لە هیچ باخێکیتر نەدەچوو یاری لەگەڵ بکات. کۆزیمۆ لە ساتێکدا لەم هەمووشتانە تێگەیشت. بەڵام لە هەمان کاتدا هەستێکی دیکەش لە ناخیدا سەری هەڵدەدا، کە تێکەڵەیەك لە شەرم و غرور و سەرچڵی و پێ بەڕاکردن بوو. لە ناو ئەو هەموو هەستە دژوازەدا دەستی بۆ لقێکی ژوور سەری برد و پیایدا هەڵگەڕا. ئەوسا خۆی گەیاندە شوێنێکی پڕ گەڵاتر و لەوێشەوە بەرەو دارێکی تر رۆشت و ون بوو.

٣

ئەو دوانیوەڕۆیە لەوە نەدەچوو کۆتایی پێ بێت. جاروبار دەنگ و زرمەیەکی شوێنە ونمان، لەو دەنگانە کە زۆرجار لە باخەکاندا دەبیسترێن، بەر گوێ دەکەوت. ئێمە بەو هیوایە کە بڕیاری هاتنە خوارەوەی دابێت، بە راکردن خۆمان دەگەیاندە ناو باخەکە. ئاخر جار چاوم بە سەرلقی ماگنۆلیاکە کەوت کە دەجوولایەوە و، کۆزیمۆ لەودیو دیوارەکەوە سەری دەرکێشا و هەلگەڕا.

بۆ ئەوەی لێی نزیك ببمەوە بە دار تووەکەدا هەلگەڕام. کە منی بینی رووی گرژ کرد. لەوە دەچوو هێشتا لێم قەلس بێت. لە سەر لقێك بە ژوور لقەکەی منەوە دانیشتو بە شمشێرەکەی دەستی بە تاشینی کرد. نەیدەویست بمدوێنێت. من بۆ ئەوەی سەری قسەم کردبێتەوە گوتم:

« هەلگەڕان بەم دار تووەدا ئاسانە. پێشتر بیرمان لێ نەکردبۆوە... »

ئەو هەروا لقەکەی دەتاشی. پاشان زۆر وشك و جیدی گوتی:

« شەیتانۆکەکان خۆش بوون؟ »

قرتاڵەیەکم پێ بوو، بۆم راگرت و گوتم:

« هەنجیری وشك و شیرینم بۆ هێناوی. »

بە هەمان شێوەی پێشوو، پرسی:

«ئەوان پێیان گوتووی بێیت بۆ لام؟ »

بە سیلەی چاو لە قرتاڵەکەی دەڕوانی و تفی قووت دەدا.

گوتم: « نا، بە دزییەوە هاتووم. بۆ ئەوەی نەیەم بۆ لای تۆ بە تەما بوون هەموو ئەم دوانیوەڕۆیە دەرسم پێ بڵێن، بەڵام پیرە خەوی لێ کەوت. دایکم نیگەرانە، دەترسێ بکەویت. ئەو دەڵێ حەتمەن دەبێ بێین بە شوێنتدا، بەڵام پاپا لەو کاتەوە کە لەسەر بەڕووەکە نەماوی دەڵێ هاتوویتە خوار، لە شوێنێك خۆت شاردۆتەوە و بیر لە کارە خراپەکەت دەکەیتەوە. ئەو دەڵێ نیگەران مەبن. »

براکەم گوتی: « خۆ من پێم نەخستۆتە سەر عەرز. »

« چووبووی بۆ باخی ریڤالۆندە؟ »

« ئەرێ. بەڵام بەسەر دارەکانەوە چووم و پێم نەخستە سەر عەرز. »

« بۆچی؟ »

یەکەم جار بوو باسی ئەو یاسایەی دەکرد. بەڵام بە شێوەیەك باسی دەکرد کە دەتگوت پێشتر لەسەری رێکەوتووین و تەنیا دەیەوێت دڵنیام بکات کە لێی لا نەداوە. لەبری ئەوەی وەڵامی بۆچییەکەی من بداتەوە گوتی:

« دەزانی بینینی باخی ریڤالۆندە چەند رۆژ دەخایەنێت؟ داری وای تێدایە کە لە دارستانەکانی ئەمریکاوە هاتوون. نازانی چ دارێکن! »

لەو کاتەدا بیری کەوتەوە کە دەنگی لە من دابڕیوە و نابێ باسی ئەو شتانەم بۆ بکات کە پەی پێ بردووە، بۆیە لە پڕ قسەکەی بڕی و گوتی:

« بەڵام تۆ نابەم بۆ ئەوێ. لەمەدوا تۆ دەبێ لەگەڵ باتیستا و جەنابی پارێزەردا پیاسە بکەیت! »

« ئاخ! مینۆ. منیش حەزدەکەم لە گەڵت بێم! تۆ نابێ بۆ شەیتانۆکەکان لێم قەڵس بیت! راستە زۆر ناخۆش بوون، بەڵام تاقەتی هەرا و هاواری گەورەکانم نەبوو. »

لەم کاتەدا کۆزیمۆ نان شیرینییەکەی دەخوارد. گوتی:

« تاقیت دەکەمەوە. دەبێ نیشانی بدەی کە لەگەڵ مندای. »

« چی بکەم؟ »

« دەبێ گوریسێکم بۆ بێنی. گوریسێکی درێژ و قایم. بۆ هەندێك شوێن پێویستم بە گوریسە. هەروەها غەرغەرەیەکی گەورە و چەند دەنك بزماریش، بزماری درشت. »

« دەتەوێ چی ساز بکەیت؟ مەنجەنیق؟ »

« دەبێ زۆر شتی قورسیان پێهەڵکێشم. تەختە، قامیش، زۆر شت. دوایی دەیبینین...»

« دەتەوێ لەسەر دارەکان کەپر ساز بکەیت؟ لە کوێ؟ »

« رەنگە پێویست بێت. دواتر جێگەی بۆ دیاری دەکەم. ئێستا ئەمە ناونیشانی منە، سەر بەرووە ناو بۆشەکە. بە تەناف سەوەتەیەك بەردەدەمەوە، هەرچیم پێویست بێت بۆم دێنی و لەو سەوەتەدا بۆم دادەنێیت. »

« مەبەستت چییە؟ بە شێوەیەك قسە دەکەی کە دەڵێی بە تەمایت بۆ ماوەیەکی زۆر لەو سەریە خۆت بشاریتەوە... پێتوایە لێت خۆش نابن؟ »

بە تووڕەیی و هەڵچوونەوە گوتی:

« من لێ خۆشبوونی ئەوانم بۆ چییە؟ جگە لەوەش، خۆ من خۆم نەشاردۆتەوە. لە کەسیش ناترسم! بەڵام وادیارە تۆ دەترسی یارمەتیم بدەی؟»

بێگومان لەوە گەیشتبووم کە براکەم بە تەما نییە بەمزووانە بێتە خوار. بەڵام دەمویست واداری بکەم کە بڵێ: ئەرێ تا کاتی خواردنی عەسر لێرە دەمێنمەوە. یان تا ئێوەرە، یان تا کاتی خواردنی شەو، یان تا تاریك بوون... بە کورتی دەمویست کاتێك دیاری بکات و پێم بڵێت ئەو بزاڤ نارەزایی دەربڕینەی تا چەندە دەخایەنێت.

بەڵام ئەو هیچی نەدەگوت و، ئەمەش تا رادەیەك دەیترساندم.

دەنگی کەسێك هات. دایکمان بوو کە بانگی دەکرد: « کۆزیمۆ... کۆزیمۆ... » بەڵام کاتێك دڵنیا بوو کۆزیمۆ وەڵامی ناداتەوە، گوتی:« بیاجۆ! »

خێرا گوتم: « من دەڕۆم بزانم چی دەڵێن. پاشان دێم و بۆت دەگێڕمەوە. »

دەبێ دان بەوەشدا بنێم ئەو پەلە پەلەم بۆ رۆشتن، زیاتر لەبەر ئەوە بوو کە لەوێ دوور بکەومەوە. نەمدەویست لەگەڵ ئەو لەسەر دار تووەکە بمبینن و دوایی تەمێم بکەن. بەڵام وادیار بوو کۆزیمۆ شوێنی ئەو ترسنۆکییەی لەسەر روومەتم نەبینی و، هێشتی بڕۆم. بەو حاڵەش شانی هەڵتەکاند کە گوایە بۆی گرینگ نییە باوکمان چی دەکات.

کە گەڕامەوە کۆزیمۆ لە هەمان شوێن بوو. لە سەر لقێکی شکاو جێی خۆش کردبوو، قاچەکانی خستبووە باوەشی و چەناگەی لەسەر ئەژنۆی دانابوو.

بێ پشوودان خۆم پێ گەیاند و بە دەنگی بەرز گوتم: « مینۆ! مینۆ! لێت خۆش بوون. چاوەڕوانی گەڕانەوەمانن. خواردنی عەسر ئامادەیە. باوك و دایکمان دانیشتوون و شیرینییەکانیان لەسەر دەورییەکان داناوە. شیرینیمان هەیە، بە خامە و شوکولاتەوە. باتیستای لێنییە. باتیستا خزاوەتە ژوورەکەی و دەرکەی لەخۆی داخستووە. ئەو زۆر تووڕەیە! دایك و باوکمان دەستیان بەسەرمدا هێنا و گوتیان: « برۆ بە کاکت بڵێ بێت با ئاشت ببینەوە. ئیتر باسی رابوردوو ناکەین. زووکە. هەستە با برۆین. »

کۆزیمۆ لە جێی خۆی نەبزوا. لە کاتێکدا گازی لە گەڵایەك گرتبوو، گوتی:

« گوێبگرە، هەوڵ بدە بێئەوەی کەس بزانێت پەتوویەکم بۆ بێنی. دەبێ شەوانی ئێرە سارد بێت. »

« بۆ دەتەوێ شەو لەسەر ئەم دارە بمێنیتەوە؟ »

وەڵامی نەدایەوە. چەناگەی نابووە سەر ئەژنۆی و لە بەرامبەری رامابوو، گەڵایەکی دەجوو. شوێنی نیگایم هەڵگرت، لە دیواری ماڵی ریڤالۆندە و گوڵی سپی ماگنۆلیاکە ورد بوویۆوە. کەمێك دوورتر کۆلارەیەك لە ئاسماندا سەمای دەکرد.

شەو بوو. خزمەتکارەکان دەهاتن و دەچوون و مێزی خواردنی شەویان ئامادە دەکرد. مۆمەکانی ژووری خواردن هەڵکرابوون. کۆزیمۆ بەسەر دارەکەوە هەموو شتێکی دەبینی. باڕۆن ئارمینیوس سەری لە پەنجەرەکە هێنایە دەر و هاواری کرد:

« ئەگەر حەز دەکەی لەوێ بمێنەوە. بەڵام لە بیرت نەچێ کە لە برسان دەمری! »

ئەو شەوە بۆ یەکەمجار بە بێ کۆزیمۆ شێومان کرد. ئەو لەسەر لقی بەرزی دار بەڕووەکە دانیشتبوو، ئێمە تەنیا قاچەکانیمان دەبینی کە بە لقەکەوە بەر بووبوونەوە. ئەگەر بچووینایە بەر پەنجەرە و چاومان بە تاریکیەکەدا بگێڕایە، دەمانتوانی خۆشی ببینین. چونکا ژوورەوە ڕووناک و دەرەوە تاریک بوو.

تەنانەت جەنابی پارێزەریش بە پێویستی زانی بچێتە بەر پەنجەرە و شتێك بڵێت. بەڵام وەك هەمیشە قسەکەی هیچ پەیوەندییەکی بە بابەتەکەوە نەبوو. ئەو گوتی:

« بەڵێ دارێکی سەخت و قایمە. سەد ساڵیتریش دەژی. »

شتێکیشی بە تورکی گوت (ڕەنگە ناوی بەڕوو بوو). بە کورتی، ئەو بەشێوەیەك دوا کە دەتگوت باس باسی دارەکەیە نەك براکەم.

وادیار بوو باتیستای خوشکم ئێرەیی بە کۆزیمۆ دەبرد. ئەو کە هەمیشە بە کارە سەیر و سەمەرەکانی بنەماڵەی دەتۆقاند، ئێستا پێی ناخۆش بوو کۆزیمۆ کارێکی وای کردووە و سەرنجی هەموویانی بۆ لای خۆی ڕاکێشاوە. ئەو بەردەوام نینۆکەکانی دەجوو. بۆ ئەو کارەش قامکی بۆ دەمی نەدەبرد، بەڵکوو سەری دادەنەواند.

ژەنراڵ بیری ئۆردووگایەك کەوتبۆوە کە قەرەوڵەکانی بەسەر دارەکانەوە چاویان بە دوژمن کەوتبوو، هێرشی شەوانەیان تێشکاندبوو. ـــ ڕاستییەکەی لە بیرم نەماوە ئەم ئۆردووگایە لە کوێ بووە. لە پۆمرانی[٢٣] یان غوڵامستان ـــ بیر هێنانەوەی ئەم ڕووداوە دلێرانە، ژەنراڵی کە تا ئەو کاتە گیرۆدەی نیگەرانی دایکانە بوو، کەیف خۆش کرد. وەها کە لە پڕ پاساوێکی بۆ ئەو کارەی کوڕەکەی دۆزیبێتەوە، ئارام بووەوە و تەنانەت دۆخێکی

---

[٢٣] - Pomeranie

لـووت بەرزانەشـی وەرگـرت. جگـە لـە فەوشـلافلوری قەشـە کـە چـیرۆکە حیماسـییەکە و بەراوردەکەشی زۆر بە جیدی سەلماند، کەس گوێی بە ئەو نەدەدا. قەشە ئامادە بوو هەموو بۆچوونێك بسەلمێنێت، بەو مەرجەی کـە لەسـەر ئەساسـی ئـەو بۆچـوونە، رووداوەکـان بـە شتێکی ئاسایی و سروشتی وەربگیرێن و هەموو کێشە و گرفت و بەرپرسایەتیەك لـە زەینـدا بشۆنەوە.

هەمیشە دوای نان خواردنی شەو دەچـووین دەخـەوتین. ئـەو شـەوەش بەرنامەکـەمان نەگۆڕا. باوك و دایکمان بڕیاریان دابوو لەوە زیاتر گـوێ بـە کۆزیمـۆ نـەدەن. بڕیاریـان دابـوو سەبر بگرن تا ماندوویی و بێ جێوڕێیی و سەرما و تاریکی براکەم بهێننە خـوار. هـەر کـەس بەرەو ژوورەکەی خۆی چوو. لە پانتای نمـای خانووەکـە، لـە چوارچـێوەی پەنجەرەکانـدا، مۆمە ئایساوەکان لە چاوی باز و زێڕین دەچوون. بلێی مالێکی ئەوەندە ئاشنا و نزیك چ خەم و حەسرەتێکی خستبێتە دلی براکەمەوە کە دەبوو تا بەیانی لە دەرەوە بێت! چـوومە بـەر پەنجەرەی ژوورەکەمان و وێنەی تەمومژاوی ئەوم بینی کە لە چالی مابەینی دارەکە و لقێکدا کزۆلەی کردبوو. گوایە پەتووەکـەی لـە خۆیـەوە پێچابوو، بـۆ ئـەوەی نەکـەوێت خـۆی بـە دارەکەوە بەستبووەوە.

مـانگ درەنـگ هـەلات و لقـەکانی رۆشـن کـردەوە. سـەیرەکانیش وەك براکـەم لـە نـاو هێلانەکەیاندا کزۆلەیان کردبوو، خـەوتبوون. هـەزار وریتـە، هـەزار دەنگـی دوور، بێدەنگـەی شەوانەی باخەکەیان دەشەمزاند. بای دەهات. جار وبار لە دوورەوە، لە دەریاوە، گرمەیـەك دەبیسترا. من لە ناو پەنجەرەکەدا گوێم بۆ ئەو دەنگە پچڕ پچڕانە شل کردبوو، هـەولم دەدا چۆنیەتی ئەو دەنگانە لە دەرەوەی مالە گەورەکەی خۆمان بێنمە بەر زەین. تێدەکۆشام لە حالی ئەو کەسە بگەم کە چەند هەنگاو بەولاوەتر جگە لە شەو و تاریکی و با و دەنگە دەنگ هیچی دیکـەی لـە دەور نـەبوو. کەسـێك کـە هـیچ دۆسـتێکی جگـە لـەو دارە نـەبوو کـە لـە کەلوکونی بێ ژماری ئەو دیو تەلاشە زبرەکەیدا، هەزاران جرِ و جانەوەری حەشار دابوو.

چـوومە نـاو جـێ، بـەڵام مۆمەکـەم نەکوژانـدەوە. ڕەنگـە ئـەو کەمـە ڕۆشـناییەی نـاو پەنجـەرەی ژوورەکەشـم بتوانێـت هـاودەمی بێـت. ژوورەکـە هـی هـەر دووکمـان بـوو، دوو قەرەوێڵەی بچووکی لێبوو. سەیرێکی قەرەوێڵەکەی و سەیرێکی تاریکایی دەوروبەریم کرد. لە ناو جێگەکەمدا تلێکم دا و، بۆ یەکەمجار هەستم بەوە کرد کە خەوتن بە قاچی ڕووتەوە لە ناو پێخەفێکی گەرم و گوڕدا چەندە خۆشە. لە هەمان کاتیشدا هەستم بە وەزعی نالـەباری ئـەو کرد کە بەو سەر دارەوە پەتوویەکی زبری لە خۆیەوە پێچاوە، پێڵاوەکانی قاچی دەگووشن، ناتوانێت تلاوتل بکات و ئێسکەکانی بە هۆی ماندووییەوە دێشن. لەو شەوە بەدواوە هەمیشە هەستم بە خۆشی ناو پێخەف و مەلافەی خاوێن و دۆشـەکی نـەرم کـردووە. بـەردەوام ئـەو خۆشییەم کاوێژ کردۆتەوە. بە سەعات لە بیری ئەودا بووم کـە تووشـی ئـەو هـەموو خـەم و نیگەرانییەی کردبووین. تا ئەوەی کە ئیتر بیر و خەیاڵێك نەما و خەو بردمیەوە.

٤

له کتێبەکاندا نووسراوە: له سەردەمی زۆر کۆن مەیموونێك، بیٚ ئەوەی پێی خستبێتە سەر عەرز، ڕێگەی ڕۆم تا ئیسپانیای به سەر دارەکانەوە بڕیوە. نازانم ئەمە ڕاستە یان نا... له سەردەمی ئەم چیرۆکە، تەنیا لە کەناری کەنداو و دەربەندی ئومبرۆزادا دارستانێکی وا هەبوو کە تا کەلی کێوەکان کشابوو. ناوچەکەی ئێمە بەم دارستانەوە بە ناوبانگ بوو.

ئێمرۆکە شوێنەوارێك لەو دارستانە نەماوە. له سەردەمی لەشکر کێشی فەڕانسەییەکان، دارودرەختی دارستانیان بە شێوەیەك دەبڕیەوە کە جووتیاران گەنم و جۆ دەدروونەوە. لە دوای ئەوەش دارێکی تازە نەڕوا. خەڵك سەرەتا پێیان وابوو تیاچوونی دارەکان بە هۆی شەڕ و ناپلیۆن و زرووفەکەوەیە، بەڵام دوای ئەوەش دەوامەی بوو. ئێستا داوێنی تەپۆڵکەکان ئەوەندە رووتە کە سەیر کردنی بۆ ئێمەمانان کە تاقی سەرسەوزییەکەیمان لە بیرە، تووشی خەم و ئازارمان دەکات.

له رابوردوو بۆ هەر شوێنێك بچووینایە لقوپۆ و گەڵای دارەکان بەری ئاسمانیان لیٚ گرتبووین. تەنیا شوێنی کەمێك تەنکی ئەو ناوە نارنجستانەکان بوو. تەنانەت لەو شوێنانەش دارهەنجیر لقی خوارو گێڕیان بە ناو نارنجەکاندا گێڕابوو، گومەزی گەڵا قورسەکانیان بە ژوور

دارەکانەوە ئاسمانی داپۆشیبوو. ئەو شوێنانەش کە هەنجیری لێ نەبوایە دارگێلاس و بەهێ و قــۆخ و بــادامی لێبــوو. یــان دار ســنجوو، خــەرنووب ، گــوێز و تــوو. دوای باخــەکان زەیتوونستانەکە دەستی پێ دەکرد، کە گەڵایان وەك هەورێکی زیوین تا نزیك رۆخی دەریاکە کشابوو. خانووەکانی گوند لـە مابـەینی بەنـدەر و قـەڵادا بـوون. کـاکۆڵی بـەڕوو، سـپیدار و سندیان[٢٤] دەوری بانەکانی گرتبوو. ئەم دار و درەختانە گشتییان بڵێنـد و ئەسـتوور و رێـك و پێك بوون، ئەمەش تایبەتمەندی ناوچەیەك بوو کە ئەعیان و ئەشراف و نەجیبزادەکان باخ و خانوویان لێ سازکردبوو.

لە پاش زەیتوونستانەکان، دارستان دەستی پێ دەکرد. لە رابوردوودا کاج و سـنەوبەر هەموو ناوچەکەی داپۆشیبوو. لە بەرزاییەکانی ئەمدیواودیوی کەنداو، شەپۆلی سەوزی کاج و سنەوبەر دەگەیشتە رۆخەکە. ئەو دەمە سندیانەکانیش زیاتر و پڕتر لـە ئێـستا بـوون. ئـەم دارانە یەکەم قوربانی شاڵاوەکە بوون. شابەڕووی سەر کێوەکان، لە کاجەکان بڵێندتر بوون. دارستانێك لە شابەڕوو بەو بەرزاییەوە قەراغی دیار نەبوو. ئەمە ئەو دنیا سەرسەوزە بوو کـە ئێمەی خەڵکی ئۆمبرۆزا، بێئەوەی دەرکی پێبکەین، لێی دەژیاین.

کۆزیمۆ یەکەم کەس بوو کە دەرکی بـەم هـەموو شـتانە کـرد. ئـەو بـوو کـە تێگەیـشت دەکرێت لەو دارستانەدا فرسەخاو فرسەخ بەسەر دارەکانـەوە رێگـە ببڕێـت، بێئـەوەی پێـی بگاتە زەوی. زۆرجار پارچە زەوییەکی رووت ناچاری دەکرد بە رێگەیەکی دوور و درێژدا دەوور بداتەوە، بەڵام زۆری پێنەچوو کە بە هەموو رێـچکە و ناوبڕەکـانی زانـی. لـەوەدوا ئـیتر وەك ئێمە بە پێوانەی ئاسایی مەوداکانی نەدەپێوا. هەمیشە بیری لـەو مەودایانـە دەکـردەوە کـە دەبوو بە ناو لقی دارەکانەوە بیپێوێت. هەر جارێـك، تەنانـەت بـە بـازدانیش نەیتوانیایـە لـە لقێکەوە خۆی بگەیەنێتە لقێکیتر، شێوازیتری بەکار دەهێنا.

بەڵام جارێکە با بگەڕێینەوە بۆ ئەو دەمەوبەیانییە کە کۆزیمۆ بۆ یەکەمجار لە ناو دەنگ و چریکەی ریشۆڵەکاندا، لە سەر لقی دار بەڕووەکە لە خەو هەسـتا. لەشـی کـوتراوی تـەڕی

---

[٢٤] – جۆرێك دار بەڕووە

ئاوەنگی گەڵاکان و، دەست و قاچیشی سڕ بووبوون. بەم شێوە بەوپەڕی شادومانییەوە بەرەوپیری کەشف و دۆزینەوەی دنیا تازەکەی چوو.

خۆی گەیاندە سپیدارێك کە ئاخر داری باخەکەمان بوو. لە ژێر پێیدا دۆڵێکی دەبینی کە کاکۆڵی هەور و دووکەڵی بەسەرەوە بوو. دووکەڵەکە لە بانی ئەو چەند گوندەوە هەڵدەکشا کە وەك کۆگایەك خڕکە بەرد لە پشت تەبارەکانەوە کەوتبوون.

جارجار لەوە دەچوو شەپۆلێکی نادیار و بێدەنگ بە روانگەکەیدا تێپەڕێت. ئەو کەمە دەنگەش کە دەبیسترا، جۆرێك دڵەکوتەی بەسەر ئەو ناوەدا دەسەپاند: قیژە و زریکەیەك کە لە پڕ بەرز دەبووەوە، ئەوسا هاڕە و پاشان چەند زەربەتێکی ون و رەنگە خشەی شکانی لقێك، هەمدیس قیژە و زریکەی جیاواز، هەراو هاوارێکی تووڕە کە بەرەو شوێنی بەرز بوونەوەی زەنا زەنایەك دەچوو، ئەوسا هیچ. دەتگوت کە هیچ رووی نەداوە. شتێکی ون و ترسناك تێدەپەڕی. لە هەرکوێ دەنگ و زەنا بەرز بوایەوە، گەڵای دار گێلاسەکان بە دەم باوە دەشەکانەوە. بەشێك لە زەینی کۆزیمۆ کە هەمیشە وشیار و بە ئاگا بوو، پێشتر لە شتەکان دەگەیشت. بەشەکەی تری زەینی کە خەیاڵباز و گەمەچی بوو، جارجار سەیرترین بیر و ئەندێشەی لێ هەڵدەقوڵا. بەو شێوە بوو کە کۆزیمۆ زانی دار گێلاسەکانیش قسە دەکەن.

بەرەو نزیکترین دار گێلاس، یان با بڵێم بەرەو ریزێك لە دار گێلاسە بڵیند و گەڵا سەوز و زیندوەکان چوو. ئەگەرچی گێلاسێکی زۆر و رەش بە لقەکانیانەوە بەر ببوونەوە، بەڵام چاوی براکەم هێشتا بەوە رانەهاتبوو بە سەیر کردنێك بزانێت لقەکان چییان پێوەیە و چییان پێوە نییە. راوەستا، پێی وابوو گوێی لە دەنگێکە، بەڵام بێدەنگی باڵی بەسەر هەموو لایەکدا کێشابوو. کۆزیمۆ لەسەر لقێکی نزیك لە عەرز راوەستابوو. بێئەوەی بزانێت چۆن، "هەستی" بە هەموو گێلاسەکانی بان سەری دەکرد. لەوە دەچوو هەموو دەنکە گێلاسێك چاوێك بێت و لە ئەو رامابێت. دەتگوت دارەکە لەبری میوە پڕ بوو لەچاو.

کۆزیمۆ سەری هەڵبڕی. دەنکە گێلاسێکی گەییو بە تەوێڵیدا درا و دەنگی هات. شلّپ! کۆزیمۆ بە چاوی بازەوە سەیری ترۆپکی نسیّ گرتووی دارەکەی کرد. خۆر بە ئاسماندا هەڵدەکشا. ئەو دارە و دارەکانی دەوروبەری پڕ بوون لەو منداڵانە کە لەسەر لقەکانیان دانیشتبوون.

منداڵەکان کەزانیان کەسێك ئەوانی بینیوە، تێکڕا بێدەنگییەکەیان شکاند. کۆزیمۆ گوێی لێبوو کە بە چرپە گوتیان:

« سەیری کەن، چەندە جوانە! »

پاشان هەموویان لە ناو گەڵاکاندا لقێك داخزان و لەو کوڕە نزیك بوونەوە کە کڵاوی سێ سووچی لەسەر بوو. خۆیان سەر رووت یان کڵاوی حەسیریی دڕاویان لەسەردا بوو. چەند کەسێکیان تەلیسیان بە سەری خۆیاندا کردبوو. هەموویان بێجگە لە کراس و پانتۆڵێکی کۆن و دڕاو چیتریان لەبەردا نەبوو. ئەوانەی کە پیێ خاوس نەبوون تیتۆڵە قوماشیان کردبووە پێڵاو. هەندێکیان نەعلەکانیان لە مل کردبوو تا ئاسوودەتر بە دارەکاندا هەڵگەڕێن. ئەوان منداڵانی تاقمی بە ناوبانگی میوە دز بوون، کە دایك و باوکمان دەیانگوت نابێ لێیان نزیك ببینەوە. ئەو بەیانییە وا پێدەچوو کە براکەم بێئەوەی بزانێت لە پەیوەندی لەگەڵ ئەوان چی دەست دەکەوێت، بە شوێنیاندا گەڕابوو.

ئەو لە جێی خۆی نەدەجوولا و چاوەڕوان بوو. منداڵەکان بە لقی دارەکاندا داگەڕان و بە دەنگی قیژە ئاسایان بە هێواشی دەیانگوت: « ئەمە ئیتر چ باڵندەیەکە؟ بۆ لێرەیە؟ » لە هەمان کاتیشدا ناوکە گێلاسی ناو دەمیان بۆ فڕێ دەدا و، گێلاسی کرمۆڵ و بۆگەنیان بۆ دەهاویشت.

لەپڕ چاویان بە شمشێرەکەی کۆزیمۆ کەوت کە بە پشتیەوە بەر بووبۆوە. گوتیان:

« ئۆهۆی! منداڵینە چاوتان لێیە چی پێیە! »

هەموویان پێکەنین. بەڵام زوو پێکەنینەکەیان قووت دایەوە و بێدەنگ بوون. دەیانویست شتێك بکەن کە لە پێکەنیندا ژان بکەن. دوو کەسیان بە بێدەنگی خۆیان

گەیاندبووە لقێك کە راست بە ژوور سەری کۆزیمۆوە بوو. لەو سەرەوە تەلیسێکیان بۆ خست. (یەکێك لەو تەلیسە پیسانە کە بێگومان شتومەکی دزییەتیان تێدەکرد و، ئەگەر بەتاڵیش بوایە لە پێیان دەکرد) زۆری نەمابوو براکەم غافلگیر بکەن، تەلیسەکەی بەسەردا بکەن و بە گوریسێك بیبەستنەوە، ئەوسا بە شەق و تێهەڵدان بکەونە گیانی.

کۆزیمۆ هەستی بە مەترسییەکە کرد. یان رەنگە هەستی بە هیچ شتێکیش نەکردبێت و تەنیا لەبەر ئەوەی کە بە شمشێرەکەی پێکەنیبوون ویستی لە کالان دەریکێشێ و بیانتۆقێنێت. شمشێرەکەی بەرز کردەوە، دەمی تیغەکەی لە تەلیسەکە دڕا و دڕاندی. بە تەکانێك تەلیسی لە شمشێرەکەیەوە پێچا و لە دەست ئەو دوو بەرەڵایە دەریکێشا و فڕێیدا.

جووڵەیەکی چابوکانە بوو، بەرەڵاکانی داچڵەکاند. چەند جوێنیان بەو دوو کوڕە دا کە تەلیسەکەیان فەوتاندبوو:

« گووانە. گێل و گەوجانە. »

کۆزیمۆ دەرفەتی چێژ بردن لە سەرکەوتنەکەی نەبوو. قرمەیەکیتر ئەمجارە لەسەر عەرزەوە هەستا. سەگەکان دەوەڕین، چەند کەس بەردە فڕکەیان دەکرد و دەنگی هەرا و هاواریش دەهات:

«ئەمجارە وەگیرمان هێنان، خوێڕیانە ! »

نووکی تیژی چەند شەن لە مابەینی لقەکانەوە دەرکەوت. منداڵە میوە دزەکان دەست و پێی خۆیان کۆ کردەوە و هەڵکشان. دیار بوو ئەو قرم و قاڵەیان بۆ کۆزیمۆ، جووتیارەکانی ناردبووە گیانیان.

شاڵاوێکی بەربڵاو و پلان بۆرژاو بوو. خاوەن موڵك و جووتیارەکانی ئەو دۆڵە لە دزرانی میوەکانیان دڵیان سەر هاتبوو، بۆ ئەوەی رێگە چارەیەك بدۆزنەوە یەکیان گرتبوو. شێوەی کاری منداڵە بەرەڵاکان وابوو کە هەموویان پێکەوە شاڵاویان بۆ باخێك دەبرد و رووتیان دەکردەوە، ئەوسا بەرەو شوێنێك زۆر دوور هەڵدەهاتن و دیسان دەست بەکار دەبوونەوە. کەواتە تەنیا بەو شێوازە دەکرا لە گەڵیان رووبەڕوو ببنەوە. واتە دەبوو هەموو جووتیارەکان

لە باخێك كۆببنەوە و چاوەڕێ بن، زوو یان درەنگ، میوە دزەكان هێرشی بۆ بێنن، ئەوسا ئەوانیش لە گەمارۆیان بدەن.

سەگەكان قەڵادەیان كرابۆوە و بە وەڕە وەڕ لە بن دارەكاندا هات و چوویان دەكرد. كەڵبە تیژەكانیان بەدەرەوە بوو. سێ چوار منداڵی بەرەڵا پەڕینە خوار و نووكی شەنەكان لە پشتیان ڕۆچوو، سەگەكانیش نافۆكی پانتۆڵەكانیانی دڕی. منداڵەكان بە قیژە قیژ حەساری مێوەكانیان رووخاند و هەڵاتن. لەوە دوا كەس بیری لە چوونە خوار نەكردەوە. نە كۆزیمۆ و نەكەسیتر. جووتیارەكان پەیژەیان بە دارگێلاسەكاندا هەڵپەسارد و بە شەنەكانیانەوە پیایدا هەڵگەڕان.

كۆزیمۆ پاش كەمێك دوودڵی بیری كردەوە گەوجییەتییە ئەویش وەك ئەو منداڵە تۆقاوانە دەست و پلی خۆی ون بكات و، گێژ و وڕ دۆش دابمێنێت. بۆ دەبوو ئەوان لە ئەو زیرەكتر بن؟ ئەوە نییە كە هەموویان گێژ و وڕ لەسەر جێگەكەیان دۆش دماون؟ بۆ هەڵنەدەهاتن و خۆیان نەدەگەیاندە دار و درەختەكانیتر؟ براكەم دەیتوانی بە هەمان رێدا كە هاتبوو بگەڕێتەوە. كڵاوەكەی لەسەر كرد و ئەو لقەی دۆزییەوە كە كردبووی بە پرد. ئەوسا لە دواهەم دارگێلاسەوە خۆی گەیاندە دار خەرنووبێك، لەوێش نەوەستا خۆی گەیاندە دار هەڵووژەیەك و، هەروا بەرەو پێش چوو. كاتێك منداڵەكان دیان ئەو بە شێوەیەك بەسەر لقی دارەكاندا هەنگاو دەنێت كە خەڵك لە مەیدانی ئاوایی پیاسە دەكەن، زانیان بۆ ئەوەی لێیان ون نەبێت دەبێ خێراتر شوێنی بكەون. بۆیە چوار چمكۆڵە و بێدەنگ بە پێچاو پلووچی رێگەكەدا شوێنی كەوتن. كۆزیمۆ بە دار هەنجیرێكدا هەڵگەڕا و لە پەرژینێك پەڕییەوە، ئەوسا پێی خستە سەر لقی دار قۆخێك كە لەبەر ناسكی و باریكی كەسێك زیاتری هەڵنەدەگرت، لە دار قۆخەكەوە گەیشتە دارێكی لار و لەوێری زەیتوون كە سەری لە دیوارەكەوە دەركێشابوو، ئیتر لەوێوە دەیتوانی بە قەلەمبازێك خۆی بگەیەنێتە سندیانێكی تەموئەستوور كە لقەكانی بەسەر چۆمەكەدا بڵاو كردبۆوەو، لەوێشەوە دەگەیشتە ئەو بەری چۆمەكە.

پیاوە شەن بە دەستەکان کە پێیانوابوو دزەکانیان خستۆتە داوەوە، سەیریان کرد وەك باڵندە بە حەواوە هەڵدێن. ئەوانیش بە غار لە گەڵ وەڕە وەڕی سەگەکان شوێنیان کەوتن. بەڵام چونکا لەو شوێنە پردی لێنەبوو، ناچار بوون دەوری پەرژینەکە بدەنە و بوارێك بدۆزنەوە. تا ئەوەیان کرد کات تێپەڕیبوو، منداڵەکان بە غارکردن دوور کەوتبوونەوە. ئێستا ئیتر منداڵەکان وەك هەموو کەسیتر بەسەر عەرزدا غاریان دەداو، هیچ کەس جگە لە براکەم بەسەر لقی دارەکانەوە نەمابوو.

منداڵەکان کە ئەویان لەپێش خۆیانەوە نەبینی لە یەکتریان پرسی:« تەنافبازە پێڵاو لە پێکە چی لێهات؟ »

ئەوسا سەریان هەڵبڕی و کۆزیمۆیان بینی کە لە زەیتوونێکەوە بەرەو زەیتوونێکیتر دەچوو.

« هۆی! وەرە خوار! ئیتر پێمان ناگەنەوە. »

بەڵام ئەو نەهاتەخوار. لە لقێکەوە بۆ لقێکیتر و لە دارێکەوە بۆ دارێکیتر چوو، لە ناو گەڵای زەیتوونەکاندا ون بوو.

منداڵە بەرەڵاکان، تەلیس بە سەر و شووڵ بە دەست کەوتبوونە گیان دار گێلاسەکانی ناو دۆڵەکە. ڕێك و بەریز بەرەو پێش دەچوون و لقەکانیان رووت دەکردەوە، تا ئەوەی کە چاویان بە کوڕە پێڵاو لە پێکە کەوت، کە لە سەر لقی بەرزی دار گێلاسێك قاچی خستبووە سەر قاچی و دانیشتبوو، بە دوو قامك گێلاسی لێدەکردەوە و دەیخستنە ناو کڵاوە سێ سووچەکەی کە لە سەر ئەژنۆی بوو.

« ئۆهۆی! ئەوە بە کوێدا هاتی؟ »

گوتنەکەیان زیاتر لەبەر ئەوەی کە ئێرەییان پێ دەبرد، چاوقایمانە بوو. چونکا بە راست لەوە دەچوو ئەو بە باڵ فڕیبێت و خۆی گەیاندبێتە ئەوێ.

براکەم یەکە یەکە گێلاسەکانی بە شێوەیەك بۆ زاری دەبرد کە دەتگوت مورەبا دەخوات. ئەوسا بە جووڵەیەکی جوان و شایستە ناوکی گێلاسەکانی وەها فڕێ دەدا کە جلیسقەکەی پیس نەبێت.

یەکێك لە بەرەڵاکان گوتی: « ئەم هەتیوە نازنازییە چی لێمان دەوێت؟ بۆ لە کۆڵمان نابێتەوە؟ بۆ ناچێ گێلاسی باخی خۆیان بخوات؟ »

یەکێکیتریان گوتی:«جارجار و بەرێکەوت، لە ناو منداڵە نازنازییەکانیشدا کەسێك هەڵدەکەوێ کە لە رووت هەڵبێت پێی بڵێی بنیادەم. مەسەلەن کڵاو سوور. »

کۆزیمۆ بە بیستنی ئەو ناوە پڕ لە راز و رەمزە، بێئەوەی بزانێ بۆچی، گوێ قوڵاغ بوو سوور هەڵگەڕا.

یەکێکی تر لە منداڵەکان گوتی: « کڵاو سوور خەیانەتی لێ کردین. »

« ئەو ئەگەرچی نازنازی بوو، کچێکی نەترسیش بوو. ئەگەر ئیمڕۆ لەوێ بوایە بە دەنگی شەیپوورەکەی بە ئاگای دەکردینەوەو، غافلگیر نەدەبووین. »

« ئەڵبەت نازنازییەکیش دەتوانێ لە دەستەی ئێمەدا بێت، بەو مەرجەی کە لایەنی ئێمە بگرێت. »

کۆزیمۆ تێگەیشت کە مەبەستیان لە نازنازی مەزنزادە و ئەعیانزادە و هەموو ئەو کەسانەیە کە دەستییان بە دەمیان دەگات.

یەکێك لە بەرەڵاکان گوتی: « گوێ بگرە با قسەیەکی پیاوانە بکەین! ئەگەر بە تەمایت یەکێك لە ئێمە بیت، دەبێ لە هێرشەکانماندا هاوڕێمان بی و رێگەکانمان نیشان بدەیت. »

ئەویتر گوتی: « بێجگە لەوەش، دەبێ بێڵی بچینە باخەکەی باوکیشت. من جارێك لەوێ بە گوللەی خوێ پێکراوم. »

کۆزیمۆ لە کاتێکدا گوێی لێدەگرتن، بیرێکی بە مێشکدا هات. گوتی:« ئەم کڵاو سوورە کێیە؟ »

هەموو منداڵانی سەر لقەکان پێکەنین. پێکەنینێکی وا کە زۆری نەمابوو هەندێکیان لە دارەکان بەر ببنەوە. چەند کەسیان لە بەر پێکەنین بە پشتدا دەکەوتن و چەند کەسی تریش بە دەست لقێکیان گرتبوو، بە هەڵواسراوی پێدەکەنین.

سروشتی بوو کە پاش ئەو هەموو قرم و قاڵە، هێزەکانی دوژمن بگەن. ئێستا ئیتر جووتیارەکان بە سەگەکانییانەوە لەو نزیکانە بوون. وەڕەی سەگەکان بەرز بۆوە و نووکی شەنەکان دەرکەوتن. گوند نشینەکان کە ئەزموونی تێشکانەکانی پێشوویان بوو، ئەمجارە گورج و خێرا بە پەیژەکاندا هەڵگەڕان و دار گێلاسەکانیان داگیر کرد. پێشڕەوی شەنەکان بەرەو دزە لە داو کەوتووەکان دەستی پێکرد. سەگەکانیان کە بەسەر هەموو دارێکەوە بنیادەمیان دەبینی، نەیاندەزانی بەرەو کوێ هێرش بکەنو، گێژ و سەرلێشێواو بەرەو هەموو لایەك دەوەڕین. منداڵە بەرەڵاکان یەکە یەکە خۆیان فڕێدایە خوار و لە سووچێکەوە هەڵاتن. بێجگە لە چەند کەسێك کە بەرد یان تێلایان بەرکەوت، یان سەگەکان قولاپەیان گرتن، باقییەکەیان بە ساغ و سەلامەتی بۆی دەرچوون. کۆزیمۆ لەسەر دارەکە بە تەنیا مایەوە.

منداڵەکان هاواریان دەکرد: « وەرە خوار! ئەوە چی دەکەی، خەوت لێکەوتووە؟ تا رێگە هەیە وەرەخوار! »

بەڵام ئەو لە کاتێکدا خۆی بە لقەکەوە نووساندبوو، شمشێرەکەی دەرکێشا. گوندییەکان شەنەکانیان بە دارێکی درێژەوە بەستبوو تا بیگاتێ. کۆزیمۆ بە راوەشاندنی شمشێرەکەی شەن و دارەکانی لە خۆی دوور دەخستەوە، بەڵام ئاخریەکەی نووکی شەنێك گەیشتە سەر سنگی و بە دارەکەیەوە نووساند.

کەسێك هاواری کرد: « دەست راگرە! ئەوە کوڕی بارۆن لاڤێرسە. ئەوە لەو سەریە چی دەکەی ئاغا؟ تۆ بۆ لە گەڵ ئەو بەرەڵایانەیت؟ »

کۆزیمۆ دەنگی ژانۆ[٢٥]ی ناسییەوە، کە یەکێك لە رەعییەتەکانی باوکمان بوو.

---

٢٥ - jeannot

شەنەكان كشانەوە. چەند كەس لە گوندییەكان كڵاوەكانیان بەرز كردەوە. براكەشم بە دوو قامك كڵاوەكەی گرت و سەری دانەواند.

چەند كەس هاواریان كرد: « ئۆهۆی سەگەكان ببەستنەوە! ئاغا فەرموو وەرە خوار. ئاگاتان لە خۆتان بێ دارەكە بەرزە! سەبر بگرن با پەیژەیەكتان بۆ بێنم. خۆمان دەتانگەیەنینەوە بۆماڵەوە! »

براكەم گوتی: « نا، نا، سپاس. عەزیەت مەكێشن. خۆم بە ڕێگەكە دەزانم و بە تەنیا دەگەڕێمەوە. »

ئەوسا لە پشت دارەكانەوە ون بوو لە لقێكی ترەوە سەری دەرهێنا، دیسان دەوری دارەكەی دایەوە و بۆ لقێكی بەرزتر چوو، لەوێش هەمدیس ون بۆوە و تەنیا قاچی لە سەر لقێكی بەرز دەبیندرا. ئەو لە ئەنجامدا بازێكی دا و دووبارە ون بۆوە.

گوندییەكان لە سەر و خواری دارەكەیان دەڕوانی و دەیانگوت: « كوا؟ چوو بۆ كوێ؟»

« هۆی، لە كوێیە!؟ »

كۆزیمۆی لەسەر نووكی دارێكیتر بیندرا، لەوێش جووڵەیەكی كرد و وەها كە با بیبات، خوشی.

« كەوت؟ نا، لەوێیە! »

لە ناو ئەو دارستانە كەسكەدا تەنیا كڵاوە سێ سووچەكەی و نەوارێك كە قژی پێ بەستبوو، دەبیندرا.

گوندییەكان لە ژانۆیان پرسی: « ئەوە چ ئاغایەكە ئێوە هەتانە؟ مرۆڤە یان ئاژەڵە؟ نەكا شەیتان بێت؟ »

ژانۆ هیچی نەگوت، لەسەر سنگی خاچێكی ڕەسم كرد.

دەنگی گۆرانی خوێندنی كۆزیمۆ دەهات.

« ئۆی! كڵاو سوور... »

٥

کڵاو سوور... کۆزیمۆ وردە وردە زۆر شتی تری لێ زانی. منداڵە بەرەڵاکان ئەو ناوەیان لە کچێکی ڤیلانشین نابوو کە سوار ئەسپێکی تاتوی سپی دەبوو، بێ ترس لـە گـەڵ تـاقمی رووت و رەجاڵاندا دەبوو بە دۆست. ئەو ماوەیەك پـشتیوانی لـە منداڵـە بـەرەڵاکان کردبـوو، لەبەر ئەوەی حەزی لە ئەمر کـردن بـوو، دەکـرا بڵێیـت سـەرکردەیان بـوو. ئـەو بـە سـواری تاتوەکەیەوە بە رێگە و کوێرە رێگەکانـدا تێدەپـەڕی و، بـە بینـینی میـوەی گـەییوی باخـە بێقەرەوڵەکان، منداڵانی ئاگادار دەکردەوە. ئەوسا سوار ئەسپەکەی دەبوو، شەیپوورێکی بە ملییەوە هەڵدەواسی و، وەك ئەفسەرێك بەشداری هێرشەکەی دەکرد. لە کاتێکدا منداڵـەکان دەکەوتنە گیان دار بادام و قۆخەکان، ئەو وەك نیگابان لەسەر تەبارێکی بچووك رادەوەستا و بە بینینی بـچووکترین جووڵەیـەکی جوتیـار و گوندییـەکان، لـە شـەیپوورەکەی دەتووڕانـد. منداڵەکان کە ئەو دەنگەیان دەبیست، لە دارەکان دەهاتنە خوار و هەڵدەهاتن. بەم بۆنـەوە تا کاتێك ئەو کچۆڵەیان لەگەڵ بوایە هەرگیز غافڵگیر نەدەبوون.

ئاشکرا نەبوو کە لەوەدوا چی روویدا. ئەو خەیانەتە کە کڵاو سوور لە ئەوانی کردبوو گەلێك سەیر و ئاڵۆز بوو. گوایە منداڵە میوە دزەکانی بەرەو باخی خۆیان راکێشابوو، پاشان خزمەتکارەکانی تێبەردابوون. لە لایەکی تریشەوە هاوکات خۆشەویستی خۆی بۆ دوان لە کوڕەکان دەربڕیبوو. یەکیان ئوگو[٢٦] زلە و ئەویتریان لۆریۆ[٢٧] جوانێ بوو، کە تا ئێستاش بەو بۆنەوە پێیان رادەبواردن. ئەو پاشان ئەو دوو کوڕەی لە یەك کردبوو بە دوژمن، وەها کە ئەو لێدانە کە منداڵان لە خزمەتکارەکانیان خواردبوو لەبەر میوە دزی نەبوو، بەڵکوو لەبەر ئەوە بوو کە ئەو جووتە دڵدارە رەقیبە کاتێك بە راستییەکەیان زانیبوو یەکیان گرتبوو، هێرشیان بۆ ماڵی کچەکە بردبوو. منداڵەکان هێشتا مەدحی ئەو شیرینیاتەیان دەکرد کە کچەکە زۆرجار وەعدی پێدابوون و ئاخرییەکەی بۆی بردبوون. شیرینیاتەکە وەها تێکیەڵ بە رۆن گەرچەك کرابوو کە منداڵەکانی بۆ حەوتوویەك تووشی سك ئێشە و سکچوون کردبوو. یەك دوو کاری ئاوا، یان رەنگە کۆی هەموو ئەم کارانە، ببووە هۆی جیایی و دوژمنایەتی لە نێوان کڵاوسوور و منداڵە بەرەڵاکان. هێشتا منداڵەکان بە رق و حەسرەتەوە باسیان دەکرد.

کۆزیمۆ بە وردی گوێی لێگرتبوون. دەتگوت لەگەڵ هەر کام لەم قسە و باسانە، لایەنێکیتر لە کەسایەتی ئەو کچەی لێ ئاشکرا دەبوو، لە کۆتاییدا پرسی:

« ماڵی ئەو کڵاوسوورە لە کوێیە؟ »

« ئەها، یەعنی دەتەوێ بڵێی نایناسی؟ ئەو دراوسێتانە ! کچی ڤیلاکەی ریڤالۆندەیە.»

بێگومان بەر لەو کاتەش کۆزیمۆ زانیبووی کڵاوسوور هەمان کچۆڵەی سەر جۆلانەکەیە. من پێموایە هۆی سەرەکی هەوڵی براکەم بۆ دۆزینەوەی دەستەی میوە دزەکان ئەوە بوو کە کچۆڵە خۆی بە دۆستایەتی ئەوانەوە هەڵکێشابوو. بەڵام لەو ساتە بە دواوە ئەو هەستە مژاوییە کە پێشتر ئازاری دابوو، بە ئازارتر و گەزکتر بوو. ئەو جاروبار بیری لەوە دەکردەوە کە منداڵەکان بۆ هێرش بردن بۆ دارەکانی ریڤالۆندە هان بدات و، جاروباریش دەیویست لە بەر دڵی کچەکە لەگەڵیان بەشەڕ بێت. تەنانەت ئەگەر پێویست بوایە منداڵەکانی هان دەدا

[٢٦] - Ugo

[٢٧] - Loriot

ڤیۆلتا بخەنە تەنگانەوە و پاشان خۆی بۆ فریاکەوتنی بچێتە مەیدانەوە. جاری وابوو بیری لە هەندێك قۆشمەیی دەکردەوە کە بێگومان کچەکە دواتر دەیبیستەوە. وەها لەو بیری و خەیاڵاتانە رۆچووبوو کە وردە وردە لە هاوڕێیی کردنی منداڵەکان تەمەڵ و بێمەبالات دەبوو. کاتێك هەموویان دەڕۆشتن ئەو بە تەنیا لەسەر دارێك دەمایەوە و، تەنکە خەمێك وەك هەورێك کە بەری رۆژی گرتبێ، لە روخساری دەنیشت.

پاشان لە پڕ ئارام و ئاسوودە دەبوو، بە چابوکی پشیلەیەك بە لقەکاندا دەڕۆشت و لە باخ و باخاتەکان تێدەپەڕی. لەبەر خۆیەوە گۆرانی دەخوێند. گۆرانی خوێندنەکەی دۆخێکی دەمارگرژانە و، زۆرجاریش بێدەنگی بوو. چاوی تیژەکانی لە بەرامبەری دەبڕی و دەتگوت هیچ نابینێت. وادیار بوو وەك پشیلە بە هۆی غەریزەیەکی تایبەتەوە لەسەر لقی دارەکان خۆی رادەگرت.

ئێمە چەند جار ئەومان لەوەها حاڵێکی سەیر و سەمەرەدا بەسەر لقە داری باخەکەمانەوە بینی. هەموو جارێك هاوارمان دەکرد: « هات! ئەوە لەوێیە! »

هەرچیمان دەکرد هەموو بیر و هۆشمان لە لای ئەو بوو، ئاگاداری هەموو ئەو رۆژ و سەعاتانە بووین کە ئەو لە باخەکەی خۆماندا بوو. باوکمان بەردەوام دەیگوت:

« شێتە! شەیتان چۆتە بن کلێشەی. »

ئەوسا لە گەڵ فەوشلافلوری قەشە بە شەڕ دەهات.

« تۆ دەبێ شەیتانی لێ بتارێنیت. چاوەڕوانی چیت؟ لە گەڵ تۆمە جەنابی قەشە، بۆ دەستت خستۆتە سەر دەست و دۆش داماوی؟ ئەو کوڕەی من جنۆکە دەستییان لێ وەشاندووە! تێدەگەی، جنۆکە! »

قەشە دەتگوت لە پڕێکدا لەخەو رادەچڵەکی. ناوی شەیتان زنجیرە بۆچوونێکی روون و ئاشکرای بیر دەهێنایەوە. ئەوسا دەستی بە باسێکی ئاڵۆزی ئیجتیهادی لە بارەی چۆنیەتی راڤە کردنی دروستی بابەتی حلوولی شەیتان دەکرد. ئایا دەیویست موخالەفەی باوکم بکات،

یان بە تەما بوو کێشەیەکی گشتیمان بۆ شی بکاتەوە؟ هەرچی بوو لەم بارەوە کە ئایا ئیمکانی جۆرێك پەیوەندی لە نێوان شەیتان و براکەمدا هەیە یان نا، هیچی نەدەگوت.

باڕۆن وەڕس دەبوو، قەشە ڕەوتی قسەکانی لێ تێکدەچوو، منیش تاقەتم نەدەما.

دایکمان بە پێچەوانەی ئێمە بوو. نیگەرانییەکەی ئەو کە سەرەتا زۆر و بە ئازار بوو، وەك هەموو هەستەکانیتری وردە وردە خاو دەبووەوە و، بیری لە بڕیارێکی کردەیی بۆ دۆزینەوەی ڕێگە چارە دەکردەوە: بەمانا کارێکی دەکرد کە هەموو ژەنراڵێك بۆ سڕینەوەی نیگەرانییەکانی دەیکات. کەواتە دووربینێك، کە نازانم لە کوێ دۆزیبوویەوە، لەگەڵ خۆی دەیبرد بۆ هەیوانیماڵەکەمان و لەسەر سێ پایەیەك دایدەنا. ئەوسا بە سەعات چاوی بە شووشەکەیەوە دەنووساند و، بۆ بینینی منداڵەکەی لە ناوبەینی لقی دارەکان رادەما. تەنانەت ئەو کاتانەش کەئێمە دڵنیا بووین براکەم لەڕوانگەیدا نیە، ئەو هەروا خەریکی تەنزیمی دووربینەکەی بوو.

باوکمان لە ناو باخەکەوە هەرای دەکرد: « دەیبینی؟ »

ئەو بۆخۆی لە بن دارەکان پیاسەی دەکرد، تەنیا کاتێك دەیتوانی کۆزیمۆ ببینێت کە ڕاست لە ژوور سەری بوایە.

ژەنراڵ بە جووڵەی دەست تێیدەگەیاندین کە چاوی لە کۆزیمۆیە و، وەها کە سەیری بەرەو پێش چوونی هێزەکانی بۆ تەپۆڵکەیەك بکات، داوای لێدەکردین بێدەنگ بین. جاروبار دیار بوو کە هیچ نابینێت، بەڵام نازانم بۆچی پێی دادەگرت کە دووربینەکەی بەرەو لایەك بگرێت و لە هەمان لاش چاوەڕوانی بینینی براکەم بێت. بەوحاڵەش جارجار دانی بە هەڵەی خۆیدا دەنا، چاوی لە دووربینەکەی هەڵدەگرت و، لە خەریتەی ناوچەکەی دەکۆڵییەوە کە لە سەر ئەژنۆی دانابوو. ئەوسا بە دۆخێکی بڕیارانەوە دەستێکی دەنایە سەر لێوی و دەستەکەی تریشی بە نیشانەکانی خەریتەکەدا دەگێڕا، تا دەگەیشتە خاڵێك کە پێی وابوو کوڕەکەی لەوێیە. ئەوسا حساباتی خۆی دەکرد و دووربینەکەی لە حاست ترۆپکی یەکێك لە دارەکانی ئەو دەریا لقوپۆیە ڕادەگرت و هێدی هێدی میزانی دەکرد. بەو زەردەخەنەدا کە

لێـوە لەرزۆکـەکانی دەنەخـشاند، دەمـانزانی کـە بـەڵێ، بینیویـەتی. یەکـە یەکـە ئاڵـا ڕەنگاوڕەنگەکانی لە لای سێ پایەکە هەڵدەگرت و، وەها کە ڕەمز و نیشانەیەك ڕابگەیەنێت، بەرودوا دەیشەکاندنەوە. من سەرەتا بە بینینی ئـەو دیمەنـە هەسـتم بـە جۆرێـك ڕق و قـین بەرامبەر بە ئەو دەکرد. نەمدەزانی دایکـم ئـەم ئاڵایانـەی هەیـە و دەزانێـت چـۆن بـەکاریان بێنێت. بە داخەوە ئێمەی فێر نەکردبوو یاری بەو ئاڵایانە بکەین، بە تایبەت ئەو دەمانـە کـە منداڵ بووین. بەڵام دایکمان هیچ کـارێکی بـۆ یـاری نـەدەکرد و ئێمـەش ئـیتر نەمانـدەتوانی هیوامان پێی بێت.

دەبێ بڵێم، وێڕای ئـەو هـەموو کەلوپەلـە سـوپاییانەش، ئـەو وەك دایکێـك هـەرگیز لـە دڵەکوتە و نیگەرانی دایکانە بێبەش نەبوو. دەتوانم بڵێم بەو ژەنراڵ بازییانە دەیویست خۆی ئاسوودە بکات، یان ڕەنگە ئەو تۆییـنـە سـوپاییانە بـوو کـە نەیاندەهێـشت خـەم و خەفـەت لەبەینی ببات. لە ئەنجامدا ژنێکی بێهێز بوو، تاکە ئامێری خۆپاراستنیشی ئەو ژەنراڵ بازییە بوو، کە وەك میرات لە ڤۆن کورتویتسەوە بۆی بە جێمابوو.

یەکێك لەو ڕۆژانە کە بەردەوام چاوی لە دووربینەکەی دەبڕی و ئاڵاکانی دەشەکاندەوە، لە پڕ ڕوخساری کراوە و پێکەنی. زانیمان کە کۆزیمۆ وەڵامی داوەتەوە. چۆن؟ نازانم. ڕەنگە کڵاوەکەی بەرز کردبێتەوە یان لقە دارێکی جووڵاندبێت. لەو کاتەوە حاڵەتی دایکمان گـۆڕا و ترس و نیگەرانییەکەی نەما. ئاشکرایە کە بۆ هەموو دایکێك قورسـە منـداڵێکی ئـاوا سـەیر و سەمەرەی ببێت، کوڕێك کە هەموو هەستی ژیانێکی ئاسایی بەلاوە بنێت، بەڵام ئاخریەکـەی دایکمان بڕیاریدا مل بە واقیعەکە بدات و، کۆزیمۆ بەو شێوە وەربگرێت کە هەیە. ئەو زۆر بەر لە ئێمە ئەو کارەی کرد. بڕیاریـدا دڵـی بـەو سـڵاوانە خـۆش بکـات کـە جاروبـار کۆزیمـۆ بـە شێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو پێی ڕادەگەیاندو، ئەو هەواڵ و پەیامە خامۆشانەی بەلاوە بەس بێت کە لە دوورەوە بۆی دەنارد.

سەیر ئەوە بوو کە دایکمان تەنانەت بۆ ساتێکیش تووشی ئەو وەهمە نەبوو کە کۆزیمۆ بە هۆی ئەو سڵاوانەوە بیـەوێت بگەڕێتـەوە بـۆ نـاو مـاڵ. بـەڵام باوکمـان، بـە پێـچەوانەوە،

هەمیشە بە هیوای گەڕانەوەی بوو، هەر گۆڕانێکی لە رەفتار و کرداری کوڕەکەیدا دەبینی، دەیگوت:

« چاوتان لێیە ! نەمگوت؟ نەمگوت دەگەڕێتەوە ؟ »

لەوە دەچوو دایکمان، کە لە هەموومان زیاتر لە کۆزیمۆ جیاواز بوو، تاکە کەسێك بێت کە توانیبێتی ئەو وەك خۆی وەربگرێت و، بیر لە پاساوی کردەکانی نەکاتەوە.

ئێستا با بگەڕێینەوە بۆ ئەو دەمە کە کۆزیمو وەك ناسیاوێك خۆی نیشان داین. باتیستا کە هەرگیز نەدەچووە هەیوان، لە پڕ چووە پشت سەری دایکم و بە میهرەبانییەوە دەورییەکی ـ کە نازانم چ خواردنێکی لەسەر بوو ـ بەرز کردەوە و کەوچکێکیشی حەواخست و هاواری کرد:

« هۆی کۆزیمۆ ! دەتەوێ؟ »

پاشان بە زللەیەکی باوکمان گەڕایەوە بۆ ناو ماڵ. هەر خودا دەزانێ دیسان چ مەعجوونێکی لێنابوو. براکەمان ون بۆوە.

لەو کاتەوە کە لە چالاکی منداڵە بەرەڵاکاندا بەشداری دەکرد، من بەو پەڕی بێقەراریيەوە حەزم دەکرد شوێنی بکەوم. هەستم دەکرد دەرکەی وڵاتێکی تازەم لێدەکاتەوە و، داوام لێدەکات هەموو جۆرە هەڵەبیری و ترسنۆکییەك وەلانێم و، خۆم تەسلیمی ئەو بزاڤ شەیدایی و یەکگرتنە بکەم. بەردەوام لە نێوان هەیوان و پەنجەرەیەکی بچووکی سەرخان لە هات و چوودا بووم. پەنجەرەیەك کە لە وێوە ئەو پەڕی ترۆپکی دارستانەکە دەبیندرا. لەوێ دادەنیشتم و گوێم بۆ هەرا و هاواری هێرش بردنی منداڵان بۆ باخەکان شل دەکرد، لە جووڵەی سەر لقی دار گێلاسەکانم دەڕوانی، دەستێك لە مابەینی لقەکانەوە دەخزی و میوەکانی دەڕنییەوە، سەرێکی قژ ئاڵۆز یان تەلیس پۆش دەردەکەوت. لەو قرم و قاڵەدا جارجار گوێم لە دەنگی کۆزیمۆ دەبوو، لە خۆم دەپرسی: « چۆن خۆی گەیاندۆتە ئەوێ، خۆ ئەو ئێستا لە باخی خۆمان بوو؟ تۆ بڵێی لە سمۆرەیش چابوکتر بێت؟ »

له بیرمه له باخی «هەڵووژه سوور»ی سەر ئەستێره گەورەکه بوون که دەنگی شەیپوورێك بەرز بووەوه. چونکا نەمدەزانی ئەو دەنگه له کوێوه دێت، گوێم پێنەدا. بەڵام دواتر براکەم گوتی که ئەوان به بیستنی ئەو دەنگه له جێی خۆیان وشك بوون. لەوەی که دیسان ئەو دەنگەیان دەبیستەوه وەها سەریان سوورمابوو که له بیریان چوو ئەوه دەنگی ئاگادار کردنەوەیه. له خۆیان دەپرسی بڵێی بەراست ئەو دەنگەیان بیستبێت؟ بڵێی کڵاوسوور دیسان به سواری تاتوەکەی سەر رێ کەوتبێت تا له مەترسی ئاگاداریان بکاتەوه؟ هەموویان به جارێك ون بوون. ئەوان هەڵنەدەهاتن بەڵکوو به غاردان بەرەو کچۆڵەکه دەچوون.

کۆزیمۆ به روخساری تووڕه و هەڵچوویەوه لەوێ مایەوه. بەڵام کاتێك زانی منداڵەکان بەرەو کوێ چوون، بێئەوەی گوێ به مەترسییەکه بدات خۆی گوڕم دا و یەکه یەکه لقەکانی پێوا.

ڤیۆلتا لەسەر پێچێکی لێژ راوەستابوو. به دەستێك هەوساری ئەسپەکەی گرتبوو، دەستەکەی تریشی له سەر یالی دانابوو. سەیرێکی منداڵەکانی دەکرد و به دان قامچییەکەی دەگەست. ئەو جلی شینی لەبەردا بوو، شەیپووره ئاڵتوونییەکەی به زنجیرێکی ناسك به ملییەوه بەردابۆوه. منداڵەکانیش تێکرا راوەستابوون و ئەوانیش هەر یەکه و شتێکیان دەگەست: هەڵووژەیێك، قامکیان، قەتماغەی برینی سەر دەست یان قەراغی تەلیسێك. له زاریشیانەوه ورده ورده چرپەیەکی بێباوەڕانه هاتەدەر، چرپەیەکی وەك چرپنی گۆرانییەك که پێدەچوو بیانەوێت کۆتایی بەو ساته پڕ ئازارەیان بێنن، بەو چاوەڕوانییەوه که ئەوەی به چاو دەیبینن درۆ بێت.

« ئەوه لێره چی دەکەی کڵاو سوور؟ دیسان لەگەڵمان دێیت؟ تۆ ئیتر هاورێی ئێمە... گوڵی ئێمه... نیت... کچی سەگ ئیتر بڕوا به قسەکانت ناکەین. »

لقەکان جووڵانەوه و دەنگیان هات، کۆزیمۆ به هەناسه سواری له ناو گەڵای دار هەنجیرێکی ئەستوورەوه دەرکەوت. کچۆڵه له کاتێکدا قامچییەکەی به دەمەوه بوو لێی

ڕوانی و، پاشان هەروا سەر و مل قیت نیگای تیژی لە منداڵەکانیش بڕی. کۆزیمۆ لەوە زیاتر خۆی پێ نەگیرا و بە هەناسە سوارییەوە گوتی:

« دەزانی لەو ڕۆژەوە کە یەکترمان بینی قاچم نەخستۆتە سەر عەرز! »

ئەو کارە گرینگ و بەرجەستانە کە مرۆڤ بە دنەی وەسوەسە دەروونیەکانیان دەیکەن، نابێ بگوترێن و باس بکرێن. هەر کە گوتران و باس کران وەك شتێکی بێمەعنا و بێهوودە دێنە بەرچاو، سووك و بێ بایەخ دەبن. براکەم هێشتا قسەکەی تەواو نەکردبوو کە پەشیمان بۆوە. ئاخ بریا ئەو قسەی نەکردایە. ئیتر کارەکەی بەلاوە سووك و بێ بایەخ بوو، حەزی کرد لە دارەکە بێتەخوار و واز بێنێت. لە هەمووی خراپتر ئەوە بوو کە ڤیۆلتا وردە وردە قامچییەکەی لە دەمی هێنایە دەر و بە شێوەیەکی دۆستانە گوتی:

« ڕاست دەکەیت؟... ئای کە گەمژەیەکی سەیری! »

منداڵە بەرەڵاکان پێکەنینیان بە قسەکەی هات و، پاشان تۆفانی قاقا لەش و شانی ڕاتەکاندن. کۆزیمۆ ئەوەندە تووڕە بوو کە لەسەر دار هەنجیرەکە هەڵبەزییەوە، لقەکەش لە ژێر پێیدا خۆی ڕانەگرت و تێك قرما و، باڕۆنی داهاتووش وەك خڕە بەردێك کەوتە خوار. ئەو بێئەوەی دەستی بە جێیەکەوە بەند بێت، بە باسکی لێك بڵاوەوە کەوتە خوار.

بە ڕاست دەتوانم بڵێم لە ژیانی دار نشینی کۆزیمۆدا ئەوە یەکەمجار بوو کە بێئەوەی خۆی بیەوێت یان غەریزە یارمەتی بدات کەوتەخوار، بەڵام لاچکی کۆتەکەی بە لقێکی خوار دارەکەوە گیری کرد و چەند بستی مابوو بگاتە زەوی، بە هەڵواسراوی مایەوە.

تەنیا بیرێك کە بە مێشکیدا تێپەڕی... ـ لە کاتێکدا کە بە چاوی دەرتۆقیوەوە وێنەی سەروبنی کچۆڵەی قژ سووری بە سواری ئەسپێکی گولەکەوە دەبینی کە لەسەر پاشوانی ڕاوەستاوە و، منداڵەکانیش لەبەر چاویدا سەرەمەقولاتیان دەدا و واییان دەنواند کە لە بۆشایی ناو دنیایەکی سەروبندا هەڵواسرابن ــ ئەڕێ... تەنیا بیرێك کە بە مێشکیدا تێپەڕی ئەوە بوو کە ئەم یەکەمجارە، دواهەم جاریش دەبێت کە باسی دارنشینییەکەی دەکات.

ئەو تێکۆشا و بۆ دۆخی سروشتی گەڕایەوە و لەسەر لقێك دانیشت. ڤیۆلتا ئەسپەکەی ئارام کردبۆوە و وای دەنواند کە ئەو دیمەنی کەوتنەی نەبینیوە. کۆزیمۆش سەر لێشێواویەکەی ساتێك لەوە پێشی خۆی فەرامۆش کرد. کچۆڵە شەیپوورەکەی بە دەمیەوە نا و بەنیشانەی وشیار کردنەوە تێی تووڕاند. منداڵەکان بە بیستنی دەنگەکە هەڵاتن. (کۆزیمۆ دواتر پەی بەوە برد کە بوونی ئەو کچە بە شێوەیەکی سەیر منداڵەکان تووشی بێقەراری و لەخۆ دابڕان دەکات، هەروا کە مانگە شەو کەروێشکی کێوی تووشی بێقەراری و نائارامی دەکات.) منداڵەکان دەیانزانی ڤیۆلتا بۆ گەمە و یاری لە شەیپوورەکەی تووڕاندووە. هەڵاتنەکەی ئەوانیش گەمە و یاری بوو. بە غار بە لێژەکەدا دادەگەڕان و لاسایی دەنگی شەیپوورەکەیان دەکردەوە. ئەسپە تاتوەکەش، بە دەست و پاشووی کورتییەوە، لە پێشیانەوە غاری دەدا.

منداڵەکان سەریان داخستبوو کوێر کوێرانە هەڵدەهاتن، بۆیە جارجار ڤیۆلتایان لێ ون دەبوو. ئەو لە جادەکە لایدابوو، بە جێی هێشتبوون. بۆچی؟ ئەو بە غاردان بە زەوی و زاری کەم لێژی نێوان دار زەیتوونەکانی دۆڵەکەدا تێدەپەڕی و، لە دارێك دەگەڕا کە کۆزیمۆی کلۆڵ لەو کاتەدا بە زەحمەت خۆی پێ گەیاندبوو. کچەکە بەردەوام بە دەوری دارەکەدا غاری دەدا و ساتێکی تر لە بن دار زەیتوونێکیتر دەبیندرا کە کۆزیمۆی لەسەر بوو. بەو شێوە ئەویش وەك براکەم بە رێگەیەکی پیچاوپلووچدا دەڕۆشت و، پێکەوە بە دۆڵەکەدا دادەگەڕان.

کاتێك منداڵەکان لە یاری غارغارێن و لقپێوی ئەو دوانە گەیشتن، هەموویان پێکەوە بە شێوەیەکی گاڵتەجاڕانە فیکەیان لێدا و، هەروا کە بەرەو «دەروازەی هەنجیرۆك» دەڕۆشتن، دەنگی فیکەکەیان بڵێندتر دەبوو.

کچۆڵە و براکەم بە تەنیا مانەوە و لە زەیتوونستانەکەدا شوێن یەکتر کەوتن. کۆزیمۆ بە نیگەرانییەوە لەوە گەیشت کە دوای رۆشتنی منداڵە بەرەڵاکان، مەیلی کچۆڵەش بۆ یاری کردن کەم دەبێتەوە و، وردە وردە خەریکە بێتاقەت دەبێت. بۆیە بیری کردەوە رەنگە ئەو کچە تەنیا بۆ تووڕە کردنی منداڵەکان حەزی لەو یارییە کردبێت، لە هەمان کاتیشدا ئەو

هیوایەی لە دڵ گەڕا، کە رەنگە ئێستاش ئەو کچە بە هیوا بێت ئەو توورە بکات. جێی گومان نەبوو کە ئەو کچە بۆ ئەوەی سەرنجی خەڵك رابکێشێت، هەمیشە پێویستی بەوە بوو کەسێك لە خۆی بڕەنجێنێت و توورەی بکات. (ئەڵبەت کۆزیمۆ لەبەر ئەوەی کە کوڕێکی منداڵکار بوو، زۆر لەو هەستە ئاڵۆزانە نەدەگەیشت، بۆیە وەك باڵندەیەکی بێ خەیاڵ بەسەر لقی زیری دارەکاندا دەپەڕییەوە).

لە ناکاو لەپشت تەبارێکەوە بارانێك وردە بەردیان بەسەردا باری. کچۆڵە سەری خۆی لە پشت ملی تاتوەکەوە شاردەوە و هەڵات. براکەم کە لەسەر لقێکی ئەستوور راوەستابوو بە جوانی دەبیندرا، و ببوو بە نیشانەی ئەو بەردە فڕکەیە. بەڵام فڕینی وردە بەردەکان بەر لەوەی بگەنە کۆزیمۆ لار دەبوونەوە و سەدەمەیان پێ نەدەگەیاند. بەو حاڵەش چەند دانەیان بەر تەوێڵ و گوێچکەی کەوتن. منداڵەکان بە جەربەزەییەوە فیکەیان لێدەدا و بە دەنگی بەرز هاواریان دەکرد:

« کڵاو سووری بێ حەیا ! »

ئەوسا رۆشتن و ون بوون.

دەستەی منداڵەکان گەیشتە «دەروازەی هەنجیرۆك». ئەو شوێنەی کە چوار دەوری بنە هەنجیرۆکی سەوز بوو. لە کۆلیتە نزیکەکانەوە قرم و قاڵی دایکیان بەرز بۆوە. دیارە ئەو جۆرە منداڵانەیان بۆ درەنگ رۆشتنەوە بۆ ماڵ سەرکۆنە نەدەکرد. ئەوانیان سەرکۆنە دەکرد کە بۆچی دەچنەوە بۆ ماڵ. بۆچی بۆ ژەمەکان دەگەڕێنەوە و ناتوانن لە شوێنێکی تر شتێك بۆ خواردنی خۆیان بدۆزنەوە.

هەژارترین خەڵکی ئومبروزا لە کۆلیت و کەپر و داشقە و خێوەتەکانی دەور و بەری « دەروازەی هەنجیرۆك » دەژیان. ئەوەندە نەدار بوون کە ئیجازەیان پێنەدەدان لە زەوی و زار و دەروازەکانی شار نزیك ببنەوە. ئەوان خەڵکی وڵات و هەریمە دوورەکان بوون، کە لەبەر قاتی و بێ ئەنوایی هەڵاتبوون و لەوێ کۆ ببوونەوە.

دەمەو ئێوارە بوو. ژنانی سەر و قژ ئاڵۆز لە کاتێکدا منداڵ لە باوەشیاندا

مەمکی دەمژی، فوویان لە ئاگر باجە دووکەڵاوییەکەیان دەکرد. سواڵکەرەکان لەسەر عەرز ڕاکشابوون و برینەکانیان بەر با دابوو. بەشێکی تریان بە هەرا هەرا خەریکی قاپێن بوون . منداڵە بەرەڵاکان بە ناو ئەو دووکەڵ و هەراو هاوارەدا بڵاو بوونەوە. دایکیان بەر زللەیان دان، یان دان و چنگیان لە سەر و قژیان ڕۆکرد و لە خۆڵەکەدا گەوزاندیانن. زۆر زوو جلکە دڕاوەکانیان وەك جلی ئەوانیتر ڕەنگی گۆڕیو، شادی و سەرخۆشی چۆلەکە ئاسایان لە ناو ئەو مەعجوونە مرۆییەدا توایەوەو، ماندوویی و داماوی خۆی بەسەردا سەپاندن. بۆیە کاتێك کچە قژ سوورەکەیان بە سەر ئەسپەکەو، کۆزیمۆیان بەسەر لقی دارەکانەوە بینی، تەنیا سەریان هەڵبڕی و بە شەرمەوە سەیریان کردن. ئەوسا خۆیان شاردەوەو، وەها کە دیوارێك لە مابەینی ئەوان و ئەو جووتە هاوڕێیەیان کێشرابێت، هەوڵیاندا لە ناو دووکەڵ و تۆز و خۆڵەکەدا ون بن.

دوو منداڵەکەی تریش سەیری یەکتریان کرد. ڤیۆلتا ڕۆشت و جێی خۆی بە قرم و قاڵی ژنەکان و دووکەڵی کەپرەکان دا، کە لەگەڵ سێبەری دەمەو ئێوارە تێکەڵ دەبوون و، لە مابەینی کاجەکانی ڕۆخی دەریاکەدا بڵاو دەبوونەوە.

دەریا لەوێ بوو، دەنگی وەك دەنگی خزینی تاشە بەردەکان لەسەر یەکتر، لەو پەڕی تاریك و ڕوونییەوە دەهات. گرمەیەکی لەوەش بڵیندتر دەبیسترا: ئەسپێکی بچووك بەسەر خڕکە بەردەکانی ڕۆخەکەدا غاری دەدا و سمەکانی پزیسکییان لێ دەبووەوە. براکەم لەسەر کاجێکی کورت و چەماوە سێبەری کچە قژ سوورەکەی دەدی کە بە ڕۆخەکەدا تێدەپەڕی. شەپۆلێکی کورت لە تاریکی دەریاکەوە هەستا، هەستا و نەوییەوە، سەرانسەر سپی بوو، بەرەو پێش هات و تێکشکا. سێبەری کچۆڵە و ئەسپە کورتەکەی بە غار بە قەراغ شەپۆلە شکاوەکەدا ڕەت بوو. مشتێك ئاوی سوێر گەیشتە کاجەکە و ڕوومەتی کۆزیمۆی تەڕ کرد.

٦

کۆزیمۆ لە یەکەم ڕۆژانی دارنشینییدا هیچ کار و بەرنامەیەکی دیاری کراوی نەبوو. هەرچی دەکرد بۆ ناسین و خاوەنداری قەڵەمڕەوەکەی دەیکرد. دەیویست زۆر زوو سنوورەکانی وڵاتەکەی بناسێت، پەی بە هەموو ئیمکانیاتەکەی ببات و، هەموو دار و لقەکانی «کەشف» بکات و ببێتە خاوەنیان. لەبەر ئەوە بوو کە بەردەوام دەمانبینی بەژوور سەرمانەوە تێدەپەڕیو، وەك حاڵەتی وشیاریی و ئامادەیی ئاژەڵە کێوییەکان، تەنانەت لە کاتی کزی و بێ جموجووڵیشدا ئامادەی خزین و پەڕین بوو.

بۆچی بەردەوام دەهاتەوە بۆ باخەکەی خۆمان؟ بە بینینی ئەو کە هەمیشە لە ڕوانگەی دووربینەکەی دایکماندا لە دارێکەوە بەرەو دارێکیتر دەچوو، دەکرا وابیر بکەینەوە کە هێزی هاندەر و وەسوەسە هەمیشەییەکەی، ڕاپەڕین دژی ئێمەیە و دەیەوێت ئازارمان بدا و تووڕەمان بکات. (دەڵێم ئێمە، چونکا نەمدەزانی چون بیر لە من دەکاتەوە. ئەو کە پێویستی بە شتێك بوایە وایدەنواند کە گوایە لە گەڵ مندایە و، لە دوای ئەوەش بە شێوەیەك بە ژوور سەرمەوە تێدەپەڕی کە دەتگوت هەر ناشمبینێت.)

راستییەکەی ئەوەیە کە باخەکەمان بۆ ئەو ڕێباز بوو. ئەوەی کە ئەوی بەرەو لای خۆی ڕادەکێشا دیواری لای ماگنۆلیاکە بوو. زۆر جار دەمانبینی کە لە پشت ئەو دیوارەوە ون دەبێت، تەنانەت ئەو کاتەش کە هێشتا کچەکە لە خەو هەڵنەستابوو، ئەو کاتانەش کە دارودەستەی پوور و خزمەتکارەکانیان بۆ ماڵەوەیان بردبوو.

لە باخەکەی ماڵی ڕیڤالۆندە، لقی دارەکان لە لووتی فیلە ئەفسانەییەکان دەچوون. گەڵای پان و دابڕی دابڕی وەك ئەستێرە ڕژابوونە سەر عەرزەکە و، ڕەنگی کەسکییان لە پێستی مار دەچوو. حەیزەرانە زەرد و سووکەکان بەدەم باوە شەپۆلییان دەداو، وەك کاغەز دەنگییان دەهات. پێویستییەکی گەرم و گوڕ کۆزیمۆی بەرەو ئەو سەوزاییە بێوێنەیە و، ئەو ڕۆشناییە سەیر و سەمەرەیە کە لە مابەینی لقو پۆپەکانەوە دیار بوو، ئەو بێدەنگییە غەریبە ڕادەکێشا. لەوێ سەرەوخوار خۆی بە لقی بڵێندترین دارەوە هەڵدەواسی و باخە سەروبنەکەی لێ دەبووە دارستانێك، نەوەك دارستانێکی سەر عەرز بەڵکوو شوێنێکی نەبیندراو و نەناسراو.

پاشان ڤیۆلتا دەردەکەوت. کۆزیمۆ لە پڕ ئەوی بەسەر جۆلانەکەوە دەبینی کە تێدەکۆشا هەرچی زیاتر خۆی بەرەو ژوور گورم بدات، یان سوار ئەسپە گولەکەی دەبوو. جاروبارییش لە دوورترین شوێنی باخەکەوە دەنگی شەیپوورەکەی دەبیست.

بنەماڵەی ڕیڤالۆندە هەرگیز لەو ڕاکە ڕاکەی کچۆڵەکەیان نیگەران نەبووبوون. ئەگەر بە پێ پیاسەی بکردایە هەموو پوورەکانی لەگەڵ بوو، بەڵام ئەگەر سوار ئەسپەکەی ببوایە کەس کاری پێی نەبوو. لەبەر ئەوەی کە ئەو ژنانە ئەسپ سوارییان نەدەزانی وازیان لێ دەهێنا بۆ هەر کوێ حەز بکات بچێت. جگە لەوەش دۆستایەتی ئەو و منداڵە بەرەڵاکان ئەوەندە ناومکین بوو کە کەس بیری لێ نەدەکردەوە. بەڵام ژنانی بنەماڵە زۆر زوو سەرنجیان بۆ ئەو کوڕە مێرمنداڵە ڕاکێشرا کە لەسەر داری باخەکەیان جێی خۆش کردبوو، ئەگەرچی بەڕواڵەت گوێیان پێ نەدەدا، چاویان لێ غافڵ نەدەکرد و بەردەوام لە کەمینیدا بوون.

بۆ باوکیشمان، خەمی سەرچڵی کۆزیمۆ و رقی کۆنی لە بنەماڵەی ریڤالۆندە تێکەڵ بە یەکتری بووبوو. دەکرێ بڵێم ئەو پێی خۆش بوو هەموو بەرپرسایەتی رووداوەکە بخاتە ئەستۆی ئەو بنەماڵە نەیارەوە. دەتگوت ئەوان بوون کە کوڕەکەی ئەویان بۆ باخەکەیان رادەکێشا، میواندریان دەکرد و دنەیان دەدا لە بنەماڵەکەی خۆی راپەڕێت. بەو بۆنەوە بوو کە باوکمان رۆژێك بڕیاری دا نەوەك لە باخی خۆمان، بەڵکوو لە باخی ریڤالۆندە، هەوڵ بۆ راو کردنی کۆزیمۆ بدات. ئەو بۆ نیشاندانی دوژمنایەتییەکەی لەگەڵ ئەو بنەماڵەیە، خۆی رابەرایەتی ئەو چالاکییەی نەکرد. نەیدەویست بچێتە لایان و داوایان لێ بکات کوڕەکەی بۆ بگەڕێننەوە. ئەو داوایە، ئەگەرچی بێ جێ و لە خۆوە بوو، بەڵام جۆرێك پەیوەندی رێزدارانەی دەخواست. بۆیە چەند کەس لە خزمەتکارەکانی بە سەرکردایەتی جەنابی پارێزەر ئێنئاس سیلڤیوس کارگا بەرەو ئەوێ نارد.

خزمەتکارەکانمان، بە چەکی پەیژە و گوریسەوە، بەرەو دەرکەی ریڤالۆندە رۆشتن. جەنابی پارێزەر بە کەوا و مێزەرەکەیەوە داوای لێبوردنی کرد و، بە منگە منگ ویستی رێگەی چوونە ناو باخەکەیان بدەن. خزمەتکارەکانی ریڤالۆندە سەرەتا پێیانوابوو مەبەستی ئەو جەماعەتە بڕینەوەی ئەو لقانەیە کە لە دیوارەکەوە ئاودیو ببوون. بەڵام بە بینینی جەنابی پارێزەر کە لە جێوە وێرغەی دەکرد و سەرچڵەکانی نیشان دەدان و دەیگوت: « دەیگرم... دەیگرم... » پرسیان:

« چی هەڵاتووە، تووتی؟ »

جەنابی پارێزەر گوتی:

« کوڕ، منداڵ، کوڕە گەورە. »

ئەوسا پەیژەکەی بە دار بەڕوویەکی گەورەوە هەڵپەسارد و پیایدا هەڵگەڕا. کۆزیمۆ لەسەر لقی ئەو دارە دانیشتبوو، بێ خەبەر لە هەمووشتێك پێی دەلەقاند. ڤیۆلتاش وەها کەئاگای لە هیچ نەبێت، لە کوێرە رێی ناو دارەکاندا یاری دەکرد. خزمەتکارەکان گوریسەکەیان دا بە ئێنئاس کە گوایە براکەمی پێ بگرێت. بەڵام هێشتا جەنابی پارێزەر بە

نیوەی دارەکەشدا هەڵنەگەڕابوو کە کۆزیمۆ خۆی گەیاندە لووتکەی دارێکیتر. پارێزەر پەیژەکەی بۆئەو دارە گوێزایەوە. جەماعەتی پوورەکان هاتن، ڤیۆلتایان برد و لە شوێنێکی دوور لەو دیمەنە ناحەزە دەرکەیان لەسەر داخست. کۆزیمۆ لقێکی شکاند و لە حەواوە خولاندییەوە و فیکەی کرد.

مارکی ریڤالۆندە بە دۆخێکی شاهانەوە پێی خستە ناو دەرکەی ڤیلاکەی و گوتی:

« بەرێزان، ناکرێ لە باخی خۆتان درێژە بەم راوە بدەن؟ »

ئەو جلی ناو ماڵی لەبەردا بوو، سەرپێچێکی یوونانی بە سەرەوە بوو، بە شێوەیەکی سەیر لە جەنابی پارێزەر دەچوو.

گوتی: « رووی دەمم لە هەموو بنەماڵەی لاڤێرس دو رۆندوە. » بە گوتنی ئەم رستەیە بۆ ئەوەی قسەکەی بارۆنی بچووکی سەر دارەکان و خزمەتکارەکان و هەموو ئێمەش لە پشت دیوارەکەوە بگرێتەوە، بە شێوەیەکی ماقووڵانە دەستی بەرز کردەوە.

لەم کاتەدا بوو کە ئێنئاس سیلڤیوس کارگا لە پڕێکدا حاڵەتی گۆڕا. وەها کە هیچ شتێك لە نێوانیاندا رووی نەدابێت، لە مارکی نزیك بۆوە و بەمنگە منگ باسی فوارەی ئەستێرێکی بۆ کرد کە لەو نزیکانە بوو. گوتی: لە پڕ بیری لە ساز کردنی فوارەیەك کردۆتەوە کە زۆر جوانتر و بڵیندتر دەبێ و، دوای سووکە دەسکارییەك بە کەڵکی ئاودێریش دێت. بەم شێوە مامەمان جارێکی تریش ئەو راستییەی نیشان دا کە پێشبینی کردارەکانی ناکردرێ و نابێ هیچ کارێکی پێ بسپێردرێت. باوکمان بۆ کارێکی تایبەت و تەحریك کردنی دراوسێکەمان ناردبووی، بەڵام ئەو وەها خۆمانە لەگەڵی دەدوا کە پێدەچوو بیەوێت لەگەڵی ببێتە دۆست. جەنابی پارێزەر تەنیا کاتێك زمانی دەپژا کە سوودێکی بۆی ببێ، ئەمەش کاتێك رووی دەدا کە متمانەیان بە گرژی و کەم دوێنییەکەی دەکرد. لە هەمووی خراپتر ئەوە بوو کە مارکی گوێی لە قسەکانی گرت و هەندێك پرسیاری لێکردو، لەگەڵ خۆشی بۆ سەیری فوارە و ئەستێرەکانی برد. ئەوان شان بە شانی یەك بە رێگەکەدا دەڕۆشتن. هەر دووکیان جلکی هەراویان لەبەردا بوو، باڵایان بە قەدەر یەکتر بوو، ئەوندە لە یەکتر دەچوون کە بە گران لە

یەك جیا دەکرانەوە. دوو دەستە خزمەتکاریش بە شوێنیانەوە بوون. دەستەیەکیان پەیژەیان بە کۆڵەوە بوو کە نەیاندەزانی چی لێبکەن.

لەم کاتەدا کۆزیمۆ بە خەیاڵی ئاسوودە، لەسەر داری نزیك پەنجەرەی ڤیلاکە، لە لقێکەوە بۆ لقێکی تر دەچوو، لە دیوەکەی ڤیۆڵتا دەگەڕا. ئەو لە ئەنجامدا دیوەکەی دۆزییەوە و بەڕوویەکی بۆ شیشەی پەنجەرەکەی خست. پەنجەرە کرایەوە و کچۆڵەی قژ سوور سەری دەرکێشا.

«خەتای تۆیە منیان لەم دیوە بەند کردووە.»

ئەوسا پەنجەرەکەی پێوەدا و پەردەکەشی دادایەوە.

کۆزیمۆ بە جارێك هەستی بە داماوی کرد.

تووڕەیی براکەم بە راست جێگەی نیگەرانی بوو. هەموو جارێك کە تووڕە دەبوو دەستی بە راکردن دەکرد. (ئەڵبەت ئەگەر هەڵبەز و دابەزی سەردارەکان، لە نێوان زەوی و ئاسماندا، بە را کردن بزانین). ئێمە دەترساین هەموو ساتێك قاچی بخزێت و بکەوێتەخوار، بەڵام هەرگیز شتیوا رووی نەدا. ئەو دەخوشی و بە پەلە بە سەر لقە خوارەکاندا دەڕوشت، هەڵدەبەزی و لەپڕێکدا چنگی لە لقێکی بەرزتر گیر دەکرد، چوار پێنج بازی دەدا و ون دەبوو.

بۆکوێ دەچوو؟ ئەو جارەیان شێتانە لە دارێکەوە بۆ دارێکی تر چوو، تا گەیشتە دارستان. لەوێ بە پشووی سوارەوە راوەستاوا. مێرگێك لە ژێر پێیدا بوو. بایەکی زەمەن شەپۆلی سەوزی دەخستە ناو گیا تیژ و ناسکەکان. لە کەڵاڤی نەرمی سەرچڵەکانەوە پەپوولە پاییزە بەرز دەبوونەوە. کاجێکی بەرز و بڵێند لەناو چیمەنەکەدا هەڵکشابوو. بەری درشت و درێژی بوو. دارکونکەرە بە باڵی بەڕوو رەنگی تنۆك تنۆکییانەوە بە دەوری دارەکەدا دەفڕین، لەسەر لقە پڕ لە دەرزییەکانیان دەنیشتن و جاروبار کلکیان بەرز دەکردەوە و سەریان دادەنەواند و دەندووکیان لە بەرەکەی دەگرت.

تەمەنای چوونە ناو دنیایەکی دوورەدەست، ئەو تەمەنایە کە براکەمی بەرەو لقوپۆکـان ڕاکێشابوو، هێشتا وەسوەسەی دەکرد. هێشتا پاڵی پێوە دەنا و بۆ ناسین و کەشفی زیـاتر بە ناو ئەو دنیایەدا دەیگێڕا. حەزی دەکرد لەگەڵ هەموو گەڵایەك، هەموو دارێك، هەموو پـەڕ و، هەموو ئاوازی باڵی باڵندەیەك پەیوەندی بگرێت. ئەمە ئەو عەشقەیە کە ڕاوچـی بەرامبـەر هەموو بوونەوەرێك هەستی پێدەکات و، بۆ دەربڕینیشی _ بەشـێوەی تایبـەت بـە خـۆی _ تفەنگەکەی لە شان دەکات. کۆزیمۆ کە هێشتا پەی بەو عەشـقە نـەبردبوو، هـەوڵی دەدا بـە گەڕان و پشکنینی سەرسـەختانە بـەناو دارو درەختەکانـدا، وەڵـامی ئـەو تەمەنایـەی خـۆی بداتەوە.

دارستان پڕ و تێکچڕژاو بوو. کۆزیمۆ بە شمشێرەکەی ڕێی خۆی دەکردەوە. ئـەو وردە وردە وەسوەسەکەی لەبیر چووەوە و، بیری بۆ لای ئەو کێشانە چوو کە یەك لـە دوای یـەك دەهاتنـە سـەر ڕێگەکـەی. ئـەو کێـشانە لـە ترسـی دوور کەوتنـەوە لـە شـوێنە ئاشـنا و ناسیاوەکانەوە سەری هەڵدەدا. ترسێك کە دانی پیا نەدەنا، بەڵام هەستی پێ دەکـرد. بـەم شێوە، هەروا کە بە ناو لقەکاندا بەرەو پێش دەچوو، لە پڕ چـاوی بـە جووتێـك چـاوی زەرد کەوت کە لە ڕووبەڕووەوە لێی ڕامابوو. شمشێرەکەی بەرەو پێش گرت، لقێکی لادا و پاشان کەمە کەمە وازی لێ هێنا. ئەوسا هەناسەیەکی کێشا و پێکەنینی بـە خـۆی و بـە ترسـەکەی هات. ئەو چاوە زەردانە چاوی پشیلەیەك بوون.

ئـەو ئەگەرچـی تـەنیا بـۆ سـاتێك پـشیلەکەی بـینی، بـەڵام وێنەکـەی لـەبیر مـا. زۆری پێنەچوو کە لە ترسا هەڵلەرزی. ئەو ئاژەڵە، ئەگەرچی لـە هـەموو پـشیلەیەکی تـر دەچـوو، بەڵام پشیلەیەکی ترسناك بوو کە بنیادەمی دەتۆقاند. بۆچی؟ وەڵامی ئەو پرسیارە سەخت بوو: پێستی خەت خەتی و لەشی گەورەو زەلام بوو. ئەوەی کـە کۆزیمـۆی تۆقانـدبوو تاڵـە سمێڵە درێژ و سیخەکانی بوو، کە دەتگوت دڕکی لەشی ژیشکن. هەناسەی، کە لـە مابـەینی دانـە تیژەکانییـەوە دەهاتـەدەر، ئەوەنـدە گـەرم بـوو کـە دەتگـوت بـەر لـەوەی ببیـسترێ دەبینـدرێت. گـوێ قوتـەکانی وەك بڵێـسەی ئـاگر هەڵـچووبوون و، گەنـدەمووی سـەر

گوێچکەکانیشی تەنیا بەڕواڵەت نەرم بوون. کولکی لەشی سیخ و، لە دەوری ملییەوە گڤـو مۆر دەبوو. خەت خەتەکانی سەر سکی بەشێوەیەك دەڵەرینەوە، کە دەتگوت هەر خەتـە و خەتەکەی تر دەلاوێننەوە. کلکی ئەوەندە قیت و بەرز بوو لە سروشـتی نەدەچـوو. کۆزیمـۆ هەموو ئەم شتانەی تەنیا بۆ ساتێك لە پشت لقێکەوە دیبوو، پاشان وازی لە لقەکـە هێنـابوو داکەوتبۆوە. بێجگە لەمانە شتێکیتریش بوو کە کۆزیمۆ ئەگەرچی دەرفـەتی بینـینی نـەبوو، بەڵام مەزندەی دەکرد. ئـەوەش دەسـتووێك کـولکی درێـژ بـوو کـە چـنگۆڵی پـشیلەکەیان داپۆشیبوو، چنگۆڵی تیژ بۆ هەڵدڕین، ئامادە بۆ شالاو بـردن. ئـەو چـاوەکانی پـشیلەکەشی دیبوو کە لە قاپووری ڕەشەکەیاندا گەڕابوون و، لە ناو لقەکانەوە لە ئەو ورد ببوونەوە. ئەوەی کە کۆزیمۆ دەیبیست، لـە دیتنەکـەی کـەمتر نـەبوو. نرکەیـەکی بڵێنـد و ترسـناك. بێگومـان کۆزیمۆ تووشی بە تووشی رق ئەستوورترین پشیلەی کێوی ئەو دارستانەوە بووبوو. هـەموو هەرا و نرکەکە بڕاو پشیلەی کێوی بازی هەڵدا. بازێك نەوەك بەرەو کۆزیمـۆ، بـەرەو ژوورتـر. بازێکی تیژی ئەستوونی کە کوڕەکە زیاتر لەوە لێی بترسێت، سەری سووڕما. لە دوا ئەو بازە بوو کە ترس هەموو گیانی کۆزیمۆی داگیر کرد. ئەو کاتە کە پشیلەکەی لە سەر لقێك بە ژوور سەری خۆیەوە بینی. پـشیلەکە بـە ژوور سـەری ئـەوەوە دانیـشتبوو، خـۆی کـۆ کردبـۆوە. کۆزیمۆ چاوی لە سکی بوو، لە تووکە درێژ و سپییەکەی سکی. قاچی قیت و چنگی لە لقەکە ڕۆکردبوو. پشتی چەماندبۆوە و فیف! فیفی! دەکرد و ئامادەی پەڕین دەبوو. کۆزیمـۆ بـە جووڵەیەکی غەریزی پاشەوپاش ۆشت و خۆی گەیاندە لقێکی نزمتر. پشیلە دیـسان فیـف! فیفی! کردەوە و لەگەڵ هەر فیفێکدا، جارێك بە راسـت و جارێـك بـە چـەپەدا دەڕۆشـت تـا بەردەوام بە ژوور سەری کۆزیمۆوە بێت. براکەشم بەردەوام دادەخزا تـا گەیـشتە خـوارترین لقی دارەکە. بازدان بۆ عەرز ترسناك بوو، بـەڵام لـەوە چـاکتر بـوو کـە لـەوێ بمێنێتـەوە تـا دەنگی سامناکی ئەو ئاژەڵە، کە تێکەڵەیەك لە نرکە و میاو میاو بوو، کۆتایی پـێ بێـت و لـە ئەنجامدا بکەوێتە گیانی.

کۆزیمۆ قاچێکی بۆ بازدان بەرز کردەوە. بەڵام وادیار بوو دوو غەریزە لە دەروونیدا کێشەیان بوو: یەکیان پێویستی سروشتی بۆ دوور کەوتنەوە لەمەترسی و، ئەویتریان خۆڕاگری سەرسەختانەی بۆ پێ نەخستنە سەر زەوی، تەنانەت ئەگەر بە قیمەتی گیانیشی تەواو ببێت. ئەو دوودڵ بوو، پشیلەکەش ئەو کاتەی بە چاکترین کات بۆ بازدان زانی. بازی هەڵداو، گلۆڵەیەك تووك و چنگۆڵ، بە فیکەو نرکە بەسەر کۆزیمۆدا هاتە خوار. کۆزیمۆ تەنیا کارێك کە توانی بیکات ئەوە بوو کە چاوی بقووچێنێ و شمشێرەکەی بەرەو سەر رابگرێت. بەڵام ئەو هەوڵەشی بێهوودە بوو، پشیلەکە پێی زانی، بۆ ئەوەی لەگەڵ خۆی بیخاتە خوار بە سەریدا کەوت. کۆزیمۆ هەر چەند بە چنگی پشیلەکە گۆنای رووشا، بەڵام بۆ ئەوەی نەکەوێت چنگی لە لقەکە گیر کرد، خۆی بە پشتدا خست و پێی لەسەر دارەکە چەقاند. پشیلەکە چاوەڕوانی جووڵەیەکی بە پێچەوانەوە بوو، بۆیە بە لایەکیتردا دراو کەوت. بۆ ئەوەی نەکەوێتە زەوی چنگۆڵی لە لقێك گیر کردو خولێکی بە لەشیدا. کۆزیمۆ ئەو ساتەوەختەی قۆستەوە و بە تەکانێکی گورج و ئازایانە شمشێرەکەی تا مشتوو لە سکی پشیلەکە رۆکرد. پشیلەی سك هەڵدڕاو بە هەموو هێزییەوە زریکاندی.

کۆزیمۆ زیندوو و خوێناوی بوو. ئاژەڵە کێوییەکە مردبوو، وەها کە لە شیش درابێت بە شمشێرەکەیەوە بەر بووبووەوە. برینەکەی کۆزیمۆ وەك سێ هێڵی تەریب لە چاوییەوە بۆ چەناگەی کشابوو. لەبەر ئازاری برینەکەی و لە خۆشی سەرکەوتنەکەی قیژاندی. لە خۆشیدا گەشکەی لێ هاتبوو، لقی دارەکە و شمشێر و لەشی پشیلەکەی بە خۆیەوە دەگوشی. تووشی خۆشی و هەڵچوونێکی سەیر بووبوو، کە بنیادەم لە دوای یەکەم سەرکەوتنی گەورەی ژیانی هەستی پێ دەکات. ئەو کاتەی کە لە بەهای سەرکەوتنەکەی دەگات و دەزانێت دەبێ لەوەدواش، پێداگرتر بەرەو پێش بڕوات و بیر لە تێشکان نەکاتەوە.

لە وەها حاڵێکدا بوو من کۆزیمۆم دی کە بە ناو لقەکاندا دەهات، جلەکانی خوێناوی بوو، نەواری پرچەکانی کرابووەوە، کڵاوە سێ سووچەکەی گرمۆڵە ببوو، کلکی ئاژەڵێکی بە دەستەوە بوو کە ئێستا ئیتر لە پشیلەیەك هیچ زیاتر نەبوو.

بۆ ئەوەی ژەنراڵ ئاگادار بکەمەوە، بەغار بەرەو هەیوان چووم و هاوارم کرد: « دایە گیان، بریندار بووە ! »

پرسی:« بریندار بووە؟ چۆن؟ »

ئەوسا گورجێك بەرەو دووربینەکەی رۆیشت.

گوتم: « بریندار، وەك هەموو بریندارێکی تر! »

گوایە ئەو قسەم بە لای ژەنراڵەوە زۆر زیرەکانە بوو، چونکا دووربینەکەی لە کوزیمۆ گرت کە چابوکتر لە جاران بەسەر لقەکاندا دەڕۆشت. ئەوسا بۆ سەلماندنی قسەکەم گوتی:

« ئێس ئیست وار[٢٨]. »

پاشان بە پەلە خەریکی ئامادە کردنی رۆن و مەلحەم و کەلوپەلی برین پێچی بوو. دەتگوت دەیەوێت ئەو کەلوپەلانە بگەیەنێتە بەرپرسی نەخۆشخانەی پەلە سوپاییەکە. بێئەوەی بۆ ساتێکیش ئەو ئومێدەی بە دڵدا بێت کە رەنگە کوڕەکەی بۆ دەواو دەرمان بگەڕێتەوە بۆ ماڵەوە، کەلوپەلەکەی دایە دەستم تا بیانبەم بۆ کۆزیمۆ. من دەرمانەکانم لێوەرگرت و بە غار بەرەو باخەکەمان چووم و، لە ژێر دارتووەکەی نزیك دیواری ماڵی ریڤالۆندە چاوەڕێی مام. بەڵام کۆزیمۆ خۆی گەیاندە ماگنۆلیاکە و ون بوو.

ئەو لە کاتێکدا تەرمی دوژمنەکەی بە دەستەوە بوو، لەوبەری دیوارەکەوە دەرکەوتەوە. بەڵام هەواڵ و باسی بەر ڤیلاکە چی بوو؟ کالیسکەیەك ئامادەی سەفەر بوو، خزمەتکارەکان جانتا و چەمەدانەکانیان بار دەکرد. لە ناو دەستەی خزمەتکار و پوورە رەشپۆش و مۆنەکاندا، ڤیۆلتا بە جلی سەفەرەوە مارکی و مارکیزی ماچ دەکرد. کۆزیمۆ کلکی پشیلەکەی بە دەستەوە بوو، لە حەواوە سووڕاندییەوە و بە دەنگی بەرز گوتی:

« ڤیۆلتا بۆ کوێ دەچی؟ »

هەموو نیگاکان بەرەو ئەو سووڕان کە جلەکانی دڕاو و خوێناوی بوو، وەك شێت لاشەی پشیلە کوژراوەکەی رادەوەشاند. هەموویان بە بینینی ئەو دیمەنە داچڵەکین.

---

[٢٨] – ES IST WAHR شەڕ بووە!

« ئەوە دیسان هاتیتەوە ! ئەویش بەم سەر و سەکوتەوە ! »

پوورەکان بە پەلە کچۆڵەیان بەرەو کالیسکەکە برد. ڤیۆلّتا بـە سـەر بەرزییـەوە ئـاوڕی دایەوەو، بە لەحنێکی لێوەشاوە و بە دەمار، روو لە دایك و باوکی و رەنگە روو لە کۆزیمۆش گوتی:

« دەمنێرن بۆ قوتابخانەی شەوانەرۆژی. »

(بەم شێوە وەڵامی براکەمی دایەوە.)

پاشان بەرەو کالیسکەکە رۆشت و سوار بوو، بێئـەوەی تەنانـەت چـاوێك لـە کۆزیمـۆ و راوەکەی بکات. دەرکەی کالیسکەکە پێوە دراو، لێخوڕەکەی لە جێی خۆی دانیشت. کۆزیمۆ بڕوای نەدەکرد. دیسان هەوڵیدا سەرنجی ڤیۆلتا بەرەو لای خۆی راکێشێت و تێیگەیەنێت کە ئەو سەرکەوتنە خوێناوییەی پێشکەش بە ئەو دەکات. نەیدەزانی چـۆن ئـەوەی پـێ بلێـت، هاواری کرد:

« لە شەڕ لەگەڵ پشیلەکەدا سەرکەوتوو بووم. »

دەنگی قامچییەکە هات، دەسرەی ژنەکان راوەشا و کالیسکەکە سـەر رێ کـەوت. ئـەو دەنگی ڤیۆلّتای لە ناو کالیسکەکەوە بیست کە دەیگوت:

« ئافەرەم بۆ تۆ ! »

دیار نەبوو ئەو ئافەرەمە بۆ ستایشکردنی ئەو بوو یان بۆ مەسخەرە کردنی.

ئەوان بەم شێوە ماڵاواییان لە یەکتر کرد. بێقەراری و هەڵچوونی کۆزیمۆ، ئێش و ئازاری گۆنای برینداری، خەمی ئەوەی کـە نـەیتوانیبوو بـچووکترین شـانازی بـەو سـەرکەوتنەیەوە بکات، نائومێدییەك کە لـەو جیاییـە کوتوپڕییـەوە سـەری هەڵـدەداو، هـەموو ئەمانـە تێکـڕا ئازاریان دا و گریاندییان. لەو کاتەدا کە قوورە قووڕ دەگریا، دەنگی شکانی لقەکان بەرز بۆوە و هاواری ژنەکانیش بیسترا کە بە فەڕانسەیی دەیانگوت:

« بۆ دەرەوە ! بەڕەڵای کێوی لە باخەکەمان بڕۆرە دەر! »

هەموو خزمەتکارەکانی ریڤالۆندە، بۆ ئەوەی لەباخەکە دەری بکەن بەرەو ئەو هەڵاتن. هەندێکیان چنگاڵیان پێ بوو، هەندێکی تریان بەردە فڕکەیان دەکرد.

کۆزیمۆ هەروا بەدەم گریان و هاوار هاوارەوە لاشەی پشیلەکەی بۆ ئەو خزمەتکارانە فڕێدا کە لە بن دارەکە کۆببوونەوە و، ئەوانیش هەڵیانگرت و لەسەر تەبارێك دایاننا.

من دوای ئەوەی کە هەواڵی رۆشتنی کچۆڵەکەی دراوسێمانم بیست، چەند رۆژێك بەهیوا بووم کۆزیمۆ لەسەر دارەکان بێتە خوار. نازانم بۆچی پێموابوو ئەو بڕیارە سەیر و سەمەرەی براکەم بۆ مانەوە لە سەر دارەکان، تا رادەیەك پەیوەندی بەو کچەوە هەیە.

بەڵام ئەوەی من دەمویست رووی نەدا. بە پێچەوانەوە ئەوە من بووم کە بە دارێکدا هەڵگەڕام تا کەلوپەلی برین پێچییەکەی بۆ ببەم. ئەو بۆخۆی برینەکانی روومەت و قۆلی تیمار کرد. پاشان داوای گوریسێکی لێکردم کە قولاپێکی بەسەرەوە بێت. دەیویست بچێتە سەر دار زەیتونێك کە لە تەباری باخی ریڤالۆندەوە نزیك بوو، لاشەی پشیلەکە هەڵبگرێتەوە. ئەو پشیلەکەی کەوڵ کرد و ئەوەندەی کە دەیزانی پێستەکەی خۆش کرد و کڵاوێکی بۆ خۆی لێ ساز کرد. ئەوە یەکەم کڵاو لەو زنجیرە کڵاوپێستانە بوو کە لە هەموو ژیانیدا لە سەری دەکرد.

٧

دواهەمین هەوڵ بۆ راو کردنی کۆزیمۆ لە لایەن باتیستای خوشکمانەوە بوو. ئەڵبەت ئەو ئەم کارەشی وەك هەموو کارەکانیتری بە دزیەوە و بێ پـرس و رای دیـتران کـرد. شـەو بـە پەیژە و مەنجەڵێکی پڕ لە چەسپەوە چوو بۆ باخ و، لە بنکەوە تە سەری دار عەرعەرێکی لە چەسپ گرت. ئەمە ئەو دارە بوو کە کۆزیمۆ هەموو بەیانیان لەسەری دادەنیشت.

بـەو شـێوە بـوو کـە بەیانییـەك چـاومان بـە دارەکـە کـەوت کـە چـۆلەکەکان پێیـەوە نووسابوون و باڵە فڕەیـان دەکـرد. بـە هـەموو لقەکانییـەوە پۆلـە پەپوولـەو سـێروو، کلکـی سمۆرە و، تەنانەت کوتێك لە کۆتەکەی کۆزیمۆش چەسپابوون. ئایا براکەم لەسەر لقێکی ئەو دارە دانیشتبوو، دواتر توانیبووی خۆی لەو داوە رزگـار بکـات؟ یـان ئـەوەی کـە ئـەو کوتـە کۆتەی بە تایبەت بەو لقەوە لکاندبوو کە پێمان رابوێرێت؟ ئەمـەیان زیـاتر رێـی تێدەچـوو، چونکا دەمێکە بوو ئەو کۆتەم لە بەریدا نەدەبینی. هەرچی بوو ئەو دارە هەروا چەسـپاوی و قێزەون مایەوە تا وشك بوو.

وردە وردە خەریك بوو بڕوامان دەکرد کە کۆزیمۆ ئیتر نایەتە خوارەوە. تەنانەت باوکیشمان نائومێد ببوو. لەو کاتەوە کە براکەم هەموو دارەکانی ناوچەی ئۆمبرۆزای لق بە لق دەپێوا، جەنابی بارۆن لە هیچ کوێ خۆی دەرنەدەخست. ئەو لەوە دەترسا پلە و پایەی دوکییەکەی تووشی زیان ببێت. روخساری رۆژ لە دوای رۆژ تێك قوپاوتر و رەنگ پەڕیوتر دەبوو. نازانم ئەو خەمە تا چەندە لەبەر میهرەبانی باوکانە و تا چەندە لەبەر پلە و پایە ئەشرافیەکەی بوو. رەنگە بشێ بگوترێ ئەم دوو بابەتەش لە ئەنجامدا دەبوون بە یەك. کۆزیمۆ کوڕە گەورە و میراتگری پلە و پایەکەی بوو، ئەگەر بۆ بارۆنێك شایستە نەبێت کە وەك مەیموون لەسەر دارەکان هەڵبەز و دابەز بکات، بۆ دووکێك ــــ تەنانەت دوکێکی مێرمنداڵەش ــــ لەوە ناشایستتر بوو. بەو هەموو بیروڕا جیاوازەوە کە لەسەر پلەی دووکییەتی ئێمە لە ئارادا بوو، کرداری براکەم بێگومان بە زیانی ئێمە دەشکایەوە.

ئەڵبەت ئەم نیگەرانییانە لە خۆوە بوو،. خەڵکی ئومبروزا گوێیان بەم جۆرە دیعایانەی باوکم نەدەدا و ئاغاواتی ناوچەکەش بە شێتیان دەزانی. ئەوان لە کۆنەوە کۆشك و قەڵای فیۆدالیان بە جێهێشتبوو، لە ڤیلای جوان و خۆش روانگەدا نیشتەجێ ببوون. یەعنی زیاتر هەوڵیان دەدا بە شێوازی خەڵکی ئاسایی بژین و خۆیان لەو پەیوەندییە ئاڵۆز و ئەشرافیانە بپارێزن. ئیتر کێ بیری لە ناوی «دوك نشینی ئۆمبرۆزا» دەکردەوە؟ چاکەی ئۆمبرۆزا لەوەدا بوو کە قەڵەمڕەوی کەس نەبوو، هەموو بە هی خۆیان دەزانی. ئەڵبەت بۆ بنەماڵەی ریڤالۆندە کە خاوەنی زۆربەی زەوی و زاری ئەو ناوچە بوون، هێشتا خێر وبێری زۆر بوو. بەڵام ناوچەی ئێمە بە خاکێکی ئازاد و هەمووانی دەناسرا و سەر بەکۆماری جنۆوا بوو، بەو هۆیەوە دەمانتوانی بێ کێشە لەسەر زەوییەکانی خۆمان ئاسوودە بژین. ئەو زەوییانە کە بەشێکیمان بە میرات پێگەیشتبوو، بەشەکەی ترمان لە شاراوانی، ئەو کاتە کە زۆر قەرزدار بوو، کڕیبوو. لەوە زیاتر چیمان دەویست؟ ناوچەکەمان کۆمەڵێك ئەشرافی بچووکی بوو کە ڤیلا و باخ و باخچەکانییان تا رۆخی دەریاکە دەکشا. ئەوان میوانییان بۆ یەکتر دەکردەوە و پێکەوە دەچوون بۆ راو. ئێمەش ژیانمان سەخت و گران نەبوو، لە زۆربەی خێر و بێرەکانی

دانیشتوانی دەربار بەشدار بووین، بێئەوەی دەردەسەری و بەرپرسایەتی و خەرج و مەسرەفی ئەوانمان ببێت کە ناچار بوون خانوبەرەی شاهانە و سەرمایە و ژیانی سیاسییان ببێت. بەڵام باوکمان سوودی لەم هەموو شتانە وەرنەدەگرت. ئەو وەك پاشایەك کە پێیوابێت تاج و تەختەکەیان داگیر کردووە، بەرە بەرە پەیوەندی لەگەڵ هەموو گەورەکانی ناوچەکە قرتاندبوو. (ئەڵبەت دایکمان چونکا خەڵکی ئەوێ نەبوو، هیچ پەیوەندییەکیشی بۆ قرتاندن نەبوو.) چاکی ئەو وەزعە لەوەدا بوو کە هیچ کەس نەدەهات بۆ ماڵمانو، ئێمەش خەرجو مەسرەفی میوانمان پاشەکەوت دەکرد و بەو شێوە دەمانتوانی بەسەر وەزعی خراپی داراییەکەماندا زاڵ بین.

پەیوەندی ئێمە لەگەڵ خەڵکی ئۆمبرۆزاش لەوە باشتر نەبوو. هەمووتان دەزانن کە ئومبوزاییەکان خەڵکێکی تا رادەیەك خوێڕین و تەنیا بیر لە بەرژەوەندی خۆیان دەکەنەوە. لەو دەمەدا خواردنەوەی لیمۆناد لە ناو بنەماڵە ساماندارەکاندا ببوو بە داب و، لیمۆش وردە وردە گران دەبوو. لە هەموو کوێ داری لیمۆیان دەچەقاند و بەندەرەکەشیان، کە جاران بە هۆی هێرشی دزە دەرياییەکانەوە کاول ببوو، ساز کردبووەوە. ناوچەی ئێمە لەگەڵ کۆماری جنۆوا، قەڵەمڕەوی پاشای ساردنی، فەرانسە و زەوی و زارەکەی پاپا دراوسێ بوو. خەڵکەکەشی لەگەڵ هەموو دراوسێکاندا مامڵەیان دەکرد و بە ریشی هەمووشیان پێدەکەنین، بەڵام لەو باجەی کە دەبوو بە جنۆواییەکانی بدەن ناڕازی و تووڕە بوون. ئەوان هەموو ساڵێك لە کاتی بەخشینی باجەکە لەگەڵ جنۆواییەکاندا بەشەڕ دەهاتن.

هەر کاتێك ئەم شەڕ و شۆڕانە رووی دەدا بارۆن رۆندو هیوادار بوو تاج و تەخت و پلەی دوکیەتی بدەنێ، بۆیە دەچوو بۆ مەیدانی شار و بەیویست پشتیوانی لە بەرژەوەندی خەڵك بکات. بەڵام هەموو جارێکی لیمۆی رزیویان بۆ دەخست و پاشەکشەیان پێدەکرد. ئەوسا دەیگوت کە دیسان ئیمانداره یەسووعییەکان پیلانیان بۆ گێڕاوە. هەمیشە پێیوابوو لە نێوان خۆی و یەسووعییەکاندا شەڕێکی بێبڕانەوەی تا مردن لە ئارادایە و، ئەم جەماعەتە جگە لە پیلان گێڕی بۆ ئەو هیچ کارێکی تریان نییە. کێشەی نێوان باوکم و یەسووعییەکان بە هۆی

شەڕێکەوە بوو کە لە نێوان بنەماڵەی ئێمە و پەیڕەو کەرانی ئەو ڕێبازە لەسەر خاوەنداری باخێك سەری هەڵدابوو، کار گەیشتبووە مەحکەمە و بارۆن بە هۆی پەیوەندی باشی لەگەڵ ئۆسقۆف، کێشەکەی بردبووەوە و توانیبووی سەردەستەی ئیماندارە یەسووعییەکان لەو ناوچەیە دوور بخاتەوە. دوای ئەوەش هەمیشە پێیوابوو ئەو جەماعەتە کەسانێك دەنێرن تا تەما لە گیان و ماڵی بکەن، خۆشی هەوڵی دەدا بە کۆکردنەوەی دەستەیەکی ئیماندار، ئۆسقۆف لە چنگی ئەو جەماعەتە ڕزگار بکات. بەو بۆنەوە بوو کە داڵدەی هەموو ئەو کەسانەی دەدا کە دەیانگوت یەسووعییەکان ئازاریان داون و، هەر بەو بۆنەشەوە ئەو قەشە نیوە ژانسنیستەی، کە هەمیشە لە ئاسمانەکاندا دەخولایەوە، بۆ سەرپەرشتی کردنی ئێمە هەڵبژاردبوو.

تاکە کەسێك کە باوکم متمانەی پێدەکرد جەنابی پارێزەر بوو. بارۆن بە شێوەیەك ئەو زڕبرایەی خۆی خۆش دەویست کە خەڵك تاقە مندالّی داماوی خۆیان خۆش دەوێت. لەو دەمەدا، بێئەوەی خۆمان پێبزانین تا رادەیەك ئێرەییمان بە شوالیە کارگا دەبرد و، پێمانوابوو باوکمان ئەو برا پەنجا ساڵەی لە ئێمە زیاتر خۆش دەوێت. تەنیا ئێمە نەبووین کە جەنابی پارێزەرمان ناخۆش دەویست، ژەنراڵ و باتیستاش ئەگەرچی ڕێزیان لێدەگرت بەڵام کوێر بوونایە و نەیانبینیایە. ئەویش لە پشت ڕواڵەتی ئارامو دەستەمۆیەوە گاڵتەی بە هەموو کەس و هەموو شتێك دەکرد و بێگومان رقیشی لە هەمووان بوو، تەنانەت لە بارۆنیش کە ئەو هەموو چاکەی لەگەڵ کردبوو.

جەنابی شوالییەی پارێزەر، ئەوەندە کەم دوێن بوو کە زۆر جار لە کەڕ و لاڵ، یان کەسی بێگانە و نەناسراو، دەچوو. خودا دەزانێ لە رابوردوودا چۆن توانیبووی ئیشی پارێزەری بکات، ئایا بەرلەوەی تووشی تورکەکان ببێت هەروا سەیر و سەمەرە بوو؟ ڕەنگە لە رابوردوودا پیاوێکی هۆشیار بووبێت کە توانیبووی حساباتی ئالۆزی ئاودێری لە تورکەکانەوە فێر بێت و، لەوە دواش وەك پیشە بەکاری بێنێت. باوکم لەبەر شارەزاییەکەی لەم پیشەدا، زێدەڕۆیانە ستایشی دەکرد. ئێمە هەرگیز لە رابوردووی ئەو پیاوە نەگەیشتین و

نەمانزانی دایکی کێ بووە و چ جۆرە پەیوەندییەکی لەگەڵ باوەگەورەماندا هەبووە. (هەرچەندە گوایە باوە گەورەش ئەم کوڕەی خۆش ویستووەو، مەجالی ئەوەی پێداوە کە ماف بخوێنێ و، پلەی شوالییەشی بۆ وەرگرتووە.) هەروەها نەمانزانی چۆناوچۆن چۆتە تورکیا، تەنانەت لەوەش نەگەیشتین کە ئایا لە تورکیا ژیاوە یان لە وڵاتێکی بەربەرستان، تونێس، ئەلجەزائیر... ئەوەندە بوو کە جاروبار دەیانگوت بووە بە موسوڵمان. زۆر شتیان لە بارەیەوە دەگوت. بۆ نموونە دەیانگوت گوایە لەوێ پلە و پایەیەکی گرینگی هەبووە. کەسێکی نزیکی سوڵتان، کارناسی ئاودێری دەرباری عوسمانی، یان شتێکی لەو بابتانە بووە. گوایە بە هۆی تێچێنی و پیلانی دەربارییەکان، دوژمنایەتی ژنانی حەرەمسەرا یان قەرزی قومار، لە بەر چاوی سوڵتان کەوتووە و وەك کۆیلە فرۆشتوویانە. دەمانزانی لە گەمیەیێکی سەوڵداری عوسمانیدا کە دەست وێنیزییەکان کەوتووە، دۆزراوەتەوە. لە سەوڵ کێشانی ئەو گەمیە بووە و پێی بە زنجیر بەستراوەتەوە. لە وێنیز بە سواڵ ژیاوە و لە ئەنجامدا لە زیندان کراوە. گرتن و زیندانی کرانەکەشی بە هۆی رووداوێکی وەك شەڕ و لێدانەوە بووە. (بەڵام هەر خودا دەزانێ پیاوێکی ترسنۆکی وەك ئەو لە گەڵ کێ شەڕی بووە.) پاشان باوکمان بە ناوبژیوانی کۆماری جنۆوا لە زیندان بەریداوەو، رۆژێك لە رۆژان هاتووە و بووە بە ئەندامێکی تری بنەماڵەکەمان. ئەو، پیاوێکی کورتە باڵای تاسو لاڵە پەتە بوو. ریشێکی رەش و روخسارێکی ترسناکی بوو. دەستێك جلی هەراوای لەبەردا بوو کە بە ئاشکرا دیار بوو هی خۆی نییە. (من ئەو دەمە زۆر منداڵ بووم، بەڵام رۆژی هاتنەکەیم باش لە بیرە.) باوکم وەك کەسایەتییێکی بەرز و بەرێز بە سەر هەموماندا سەپاندی، سەرپەرشتی موڵك و ماڵەکەمانی پێ ئەسپارد و نووسینگەیەکی بۆ کردەوە کە هەمیشە پڕ بوو لە کاغەزە دڕاو. لەو دەمەدا زۆربەی پیاوە گەورە و بۆرژواکان لە نووسینگەکەیاندا کەوایان لەبەر دەکرد و مێزەریان لە سەر دەبەست. بەڵام ئەوەی راستی بێت جەنابی پارێزەر هەرگیز لە نووسینگەکەی نەبوو، بەو کەوا و مێزەرەیەوە لە دەرەوەی ماڵ دەگەڕا. وردە وردە هەر بەو جلە تورکییەشەوە دەهاتە سەر مێزی خواردن و، سەیر ئەوە بوو باوکیشم کە هەمیشە

پابەندی داب و یاسا بوو، ئەو رەفتارەی ئەوی بە ناشایست و نەشیاو نەدەزانی. جەنابی شوالییەی پارێزەر کە سەرپەرشتی موڵك وماڵەکەمان بوو، لەبەر ئەوەی زۆر شەرمن و کەم دوێن بوو رەنگە تاکە وشەیەکیش لە گەڵ کرێکار و جووتیاری سەر زەویەکانمان نەدەدوا. ئەمر کردن و تووڕەبوون و هەموو کردەیەکی لەو بابەتانە لە ئەستۆی باوکمان بوو. ئێنئاس سیلڤیوس کارگا حسێبداری بوو. باش نازانم ئایا وەزعی خراپی داراییەکەمان بە هۆی ئەوەوە بوو، یان ئەو وەزعە خراپە کاری ئەویشی دژوار کردبوو. جگە لەمانەش جەنابی پارێزەر جارجار خۆی بە گەڵاڵە رشتن و حسێبات لە بواری ئاودێریدا سەرقاڵ دەکرد. تەختە رەشێکی گەورەی دەهێنا و خەت و رەقەم و وشەیەی تورکی لەسەر دەنووسی. جاری وابوو باوکم دەچوو بۆ لای و چەند سەعات پێکەوە دەرکەیان لەسەر خۆیان دادەخست. ئەوە درێژترین کاتێك بوو کە جەنابی پارێزەر لە نووسینگەکەی دەمایەوە. هەموو جارێکیش پاش تێپەرینی کاتێکی کورت لە پشت دەرکەی داخراوەوە قرم و قاڵێك بەرز دەبووەوە کە دەنگی تووڕەی باوکمی تێدا ئاشکرا بوو. دەنگی شوالییە بە گران دەبیسترا. لە ئەنجامدا دەرکە دەکرایەوە و جەنابی پارێزەر لە کاتێکدا مێزەرەکەی قیت بەسەرەوە نابوو، هەنگاوە گورجەکانی لە داوێنی کەوا شۆڕەکەی دەگیرا، لە ژوورەکە دەهاتە دەر و بەرەو کێڵگە دەچوو.

باوکم شوێنی دەکەوت و دەیقیژاند: « ئێنئاس سیلڤیوس! ئێنئاس سیلڤیوس! » بەڵام شوالییە لە پشت مێوەکان یان لە ناو دار لیمۆکاندا ون دەبوو، تەنیا مێزەرە سوورەکەی دەبیندرا کە بە خێرایی بە ناو لقوپۆکاندا بەرەو پێش دەچوو. باوکمان هەروا بانگە بانگ شوێنی دەکەوت و سەر و دەستی هەڵدەتەکاند. شوالییەی کورتە باڵا بە پشتە کۆمەکەیەوە لەگەڵی دەهاتەوەو، دەستی لە ناو گیرفانی کەواکەیدا مست دەکرد.

٨

لەو دەمەدا براکەم پێی خۆش بوو دانیشتوانی سەر عەرز بۆ یاری و خەبات بەرەو خۆی رابکێشێت. بەو شێوە تواناکانی، بۆ نموونە چاوی تیژ و چالاکی و هەڵسووڕاوی خۆی، تاقی دەکردەوە. رۆژێک لە نزیک « دەروازەی هەنجیرۆک » لە ناو کەپر و کۆلیتی خەڵکە هەژارەکەدا، منداڵەکانی پێمل کرد یاری ئاڵقە فرێدانی لەگەڵ بکەن. لەسەر سندییانێکی وشک راوەستابوو یاری دەکرد، لە پڕ چاوی بە سوارێکی گەڵەگەت کەوت کە پشتی کەمێك چەمابۆوە و پاڵتۆیەکی رەشی لەبەردا بوو. سوارەکە باوکمان بوو. منداڵەکان بڵاوەیان کرد و ژنەکانیش لە بەر دەرکەی کۆلیتەکانیان بۆ سەیر کردن راوەستان.

بارۆن ئارمینیوس ئەسپەکەی تا بن دارەکە برد. کۆزیمۆ لە ناو لقەکاندا بە رووتی راوەستابوو. ئەوان ساتێك لە یەکتر رامان. لە دوا نیوەرۆژەی شەیتانۆکەکانەوە ئەوە یەکەمجار بوو کە رووبەڕووی یەکتر دەبوونەوە. چەند رۆژ لەو کاتە تێپەڕیبوو، دۆخەکە گۆڕابوو. هەر دوکیان دەیانزانی کە ئیتر باسی شەیتانۆکە و سەرچڵی منداڵانە و شکۆی

باوکانە لە ئارادا نییە. هەموو جۆرە وتووێژێکی مەنتیقی و ئاسایی بێمەعنا بـوو، بەوحاڵـەش دەبوو شتێك بە یەکتر بڵێن.

باوکم بە توانجەوە گوتی: « ئێوە بۆ راکێشانی سـەرنجی خـەڵك گـەلێك کـاری گـرینگ دەکەن. کاری وا کە بە راست لە نەجیبزادەیەك دەوەشێتەوە ! »

هەموو جارێك کە دەیویست کەسێك بە توندی سەرکۆنە بکات پێی دەگوت ئێوە. بەڵام ئێوەی ئەمجارەیان نیشانەی دووری و دابڕان بوو.

کۆزیمـۆ گـوتی: « نـەجیبزادە چ لەسـەر عـەرز بێـت چ لەسـەر دارەکـان، بـە مـەرجێك رەفتاری دروست و شایستە بێت، هەر نەجیبزادەیە. »

بارۆن بە لەحنێکی وشك گوتی: « وتەیـەکی پەسـندە. بـەڵام سـاتێك لەوەبـەر خـەریك بووی هەڵووژەی جووتیارێکت دەدزی. »

قسەکەی راست بوو. براکەم تێدا مابوو چۆن وەڵامی بداتـەوە. زەردەخەنەیـەکی کـرد، بەڵام زەردەخەنەکەی لـە خۆپەرسـتی یـان بێمەباڵاتیـەوە نـەبوو، چـونکا لـە هـەمان کاتـدا روومەتیشی سوور هەڵگەڕا.

باوکیشم بزەیەکی خەمبارانەی هاتێ و نازانم بۆچی روومەتی ئەویش سوور هەڵگەڕا.

گوتی: « دەبینم لەگەڵ ناچیزەترین بەرەڵاکاندا هاورێییت. »

« نا بابە گیان. من بە رێی خۆمدا دەڕۆم. با هەرکەس سـەری بـە کـاری خۆیـەوە قـاڵ بێت. »

بارۆن بێ ئەوەی توورە ببێت، بە ئارامی گوتی: « داواتان لێدەکەم بێنەخوار و ئەو کارە بکەن کە شایستەی ئێوەیە. »

« بە داخەوە، ناتوانم ئەمرەکەتان بەجێ بێنم بابە گیان. »

هەر دوکیان نیگەران و داماو بوون. هەرکامەیان دەیانزانی ئەویتر بە تەمایە لەوە دوا چی بڵێت.

« ئەی دەرس و دەورەکەتان؟ تەکلیف و سەعییە ئایینییەکەتان؟ بە تەمای هەر بەم شێوە وەك کێوییەکانی ئەمریکا لەسەر دارەکان بژیت؟ »

کۆزیمۆ هیچی نەگوت. ئەو شتانەی لە خۆی نەپرسیبوو، نەشیدەویست بیریان لێ بکاتەوە. پاش کەمێك ماتڵ بوون گوتی:

« پێتانوایە چونکا چەند مەترێك لە خەڵك بەرزترم، راستی و دروستییەکان کارم تێناکەن؟ »

وەڵامێکی زیرەکانە بوو. بەڵام تا رادەیەك گرینگی کارەکەی دادەبەزاند، کەواتە نیشانەی لاوازی بوو. باوکم لەوە گەیشت و بە پێداگرییەکی زیاترەوە گوتی:

« راپەڕین بە مەتر و زەرع ناپێورێت. تەنانەت رێچکەیەکی چەند بستیش دەتوانێ رێگەیەکی بێ گەڕانەوە بێت. »

براکەم دەیتوانی دیسان وەڵامێکی زیرەکانەی بداتەوە، یان تەنانەت پەندێکی لاتینی بۆ بڵێت. ئەگەر ئەوەی بکردایە من ئیمڕۆکە هیچ قسەیەکیم لە بیر نەدەما. ئەو لەو هەموو قسە زلانە ماندوو ببوو، بۆیە بە بێ ئەدەبییەوە زمانی دەرکێشا و بە دەنگی بەرز گوتی:

« بەڵام میزی من لەم سەرەوە بەرزترە لە میزی خەڵك. »

قسەیەکی زۆر پڕ مانا نەبوو، کەچی جێی بۆ قسە و وتووێژی تر نەدەهێشتەوە.

لەملاولای دەروازەکە، دەنگی قاقای بەرەڵاکان بڵیند بوو. لەوە دەچوو ئەوانیش قسەکەیان بیستبێت. ئەسپەکە کشایەوە، بارۆن رۆندو هەوسارەکەی کێشا و پاڵتۆکەی توند لە خۆیەوە ئاڵاند. دیار بوو دەیەوێ بڕوات، بەڵام گەڕایەوە. دەستی لە ژێر پاڵتۆکەی هێنایە دەر و ئاسمانی نیشان دا کە لە پڕ هەورێکی رەش داپۆشیبوو. ئەوسا هاواری کرد:

« هۆشت بێ کوڕی خۆم. لەوسەرەوە کەسێك هەیە کە دەتوانێ بەسەر هەمووماندا بمیزێت. »

ئەوەی گوت و ئەسپەکەی لێخوڕی.

غورەمە بارانێك، کە جووتیارەکان دەمێکە بوو چاوەڕوانی بوون، دەستی پێکرد. منداڵانی تەلیس بەسەری گوێ کەپرەکان، هەر یەکە و بەرەو لایەك هەڵدەهاتن و دەچرین: « باران، باران دەبارێ... ئاو لە ئاسمان دەبارێ... »

کۆزیمۆ بۆ ژێر لقە پڕ گەڵاکان خزی، بەڵام گەڵاکان وەها تەڕ ببوون کە بە هەر جووڵەیەك ئاویان پێدا دەڕژا. من هەر کە بارانەکەم بینی دڵم بۆ براکەم سووتا. دەمهێنا بە رچاوم کە چون پاڵی بە دارێکە داوە و خۆی لە شەپۆلی لاری بارشتەکە دەپارێزێت. دەمزانی کە لەبەر ئەو بارانە ناگەڕێتەوە بۆ ماڵ و بە غاردان بەرەو دایکم چووم.

« دایە گیان باران دەبارێ. ئێستا کۆزیمۆ دەبێ چی بکات؟ »

ژەنراڵ پەردەکەی لادا و سەیری بارانەکەی کرد. ئەو هەروا هێمن و لەسەر خۆ بوو.

« عەیبی گەروەی باران ئەوەیە عەرز دەکات بە قوڕ. بەڵام لەوسەرە شتی وا روو نادات.»

« یەعنی لقوپۆی دارەکان ناهێڵن تەڕ ببێت؟ »

« حەتمەن دەچێتە مەقەڕی زستانی. »

« کامە مەقەڕ دایە گیان؟ »

« دەبێ بیری لە شوێنێکی وا کردبێتەوە. »

« چۆنە چەترێکی بۆ ببەم؟ »

پێدەچوو وشەی «چەتر» لەو قەرەوڵییە ستراتژیکەی دایبەزاندبێت و، خەم و نیگەرانی دایکانەی بیر خستبێتەوە.

گوتی: « زۆر چاکە. بترییەك شەربەتی سێویشی بۆ ببە. شەربەتێکی گەرم، کوتە گۆرەوییەکی پەشمی تێوە بپێچە. پارچە موشەممایەکیشی بۆ ببە با بەسەر لقەکانیدا بدا و تەڕ نەبێت. بزانە ئێستا لە کوێیە، خودا بکات بیدۆزیتەوە»

کەلوپەلەکەم هەڵگرت و بە چەترێکی سەوزی گەورەوە بەرەو باخ چووم. چەترێکی تریشم بۆ کۆزیمۆ برد. چەند جار بەو شێوە کە باسمان کردبوو فیکەم لێدا، بەڵام بێجگە لە

دەنگی چۆڕە چۆڕی بێ بڕانەوەی باران لە سەر لق و گەڵاکان هیچ وەڵامێکی تـرم نەبیـست. هەوا تاریك ببوو، نەمدەزانی لە دەرەوەی باخەکە بەرەو کوێ بچم. بەسەر بـەردە خزەکـانی دەشتە پڕ لە قوڕ و لیتەکە، چەند هەنگاوێکم بەملاولادا هەڵێنایەوە. هـەروا فیکـەم لێـدەدا و چەترەکەشم خوار ڕاگرتبوو بەشکم دەنگم بیگاتێ. بەڵام باران لە ڕوومـەتم دەدرا و دەنـگ و فیکەکەمی کپ دەکرد. دەمویست بەرەو زەوییە گشتییەکان بچم کە دار و درەختی گەورە و زەلامی لێبوو. پێموابوو براکەم لەوێ پەناگەی بۆ خۆی چێ کردبێت. لەو تاریکییەدا ڕێم لـێ ون بوو، لە کاتێکدا چەتر و کەلوپەلەکەم بە خۆمەوە دەگوشی سەرگەردان بووم. تەنیا ئـەو بترییە شەربەتە کە لە تا گۆرەوییەکەوە پێچرابوو، کەمێك گەرمی دەکردمەوە.

لەپڕ لە تاریکییەکەی ژوور سەرمدا چاوم بەخاڵێکی ڕووناك کەوت کە نەمدەزانی تریفەی مانگە یان ئەستێرە. هەستم کرد کەسێك وەڵامی فیکەکەم دەداتەوە.

« کۆ... زی... مۆ...! »

دەنگێك لەو بەرزاییەوە گوتی:

« وەرە... جۆ! »

« لە کوێیت؟ »

« لێرەم . سەبر بگرە واهاتم. »

« زووکە، تەڕ بووم. »

بەیەك گەیشتین. براکەم لە کاتێکدا پەتوویەکی لە خۆیـەوە پێـچابوو، تـا نـزمترین لقـی دارێك هات، بۆ ئەوەی فێرم بکات چۆن هەڵگەڕێم و چۆن لە ڕێگەی پێچاوپلووچی لقەکانەوە خۆم بگەیەنمە دار ئالشێك کە ڕۆشناییەکە لەوێوە دەهات. یەکێك لە دوو چـەترەکەو، چـەند بەستە لە کەلوپەلەکانم پێدا. هەوڵماندا بە چەتری کراوەوە بـە دارەکـەدا هەڵگـەڕێین، بـەڵام نەمانتوانی و تەڕ بووین. ئاخریەکەی گەیشتمە شوێنەکەی و چاوم بەو ڕۆشناییە کەوت کە لە درزی خێوەتێکەوە دەهاتە دەر.

کۆزیمۆ لێواری خێوەتەکەی هەڵدایەوە و بردمییە ژوور. لەبەر رۆشنایی فانۆسەکەدا دیوێکی بچووکم بینی کە دیوارەکانی پەردە و قاڵیچە بوون. دارەکە بە ناوەڕاستی دیوەکەدا هەڵدەکشا و لەتەختی دیوەکەشدا چەند تەختە لەسەر لقێکی ئەستور داندرابوون. لە یەکەم ساتدا پێموابوو پێم ناوەتە کۆشکێکەوە، بەڵام زۆری نەخایاند کە زانیم ئەو کۆشکە لەرزۆك و ناقایمەو، قورسایی دوو کەس هاوسەنگییەکەی دەشێوێنێت. کۆزیمۆ بۆ بەرگری لە تەڕ بوونی ناو دیوەکەی خەریکی کەلوکون گرتنی بوو. هەر دوو چەترەکەی کردەوە و لە ژێر کونی بانی خێوەتەکە رایگرتن، کەچی هێشتا باران لە یەك دوو کونی وردی ترەوە دەهاتە ژوور و هەر دووکمانی تەڕ دەکرد. سەرمای ناو خێوەتەکەش وەها بوو کە دەتگوت لە دەرەوە دانیشتووین. ئەو چەند پەتوویەکی کۆ کردبۆوە کە دەکرا لە خۆمانییەوە بپێچین و تەنیا سەرمان بەدەرەوە بێت. فانۆسەکە دەجووڵاو رۆشناییەکی تەمومژاوی بڵاو دەکردەوە. سێبەری لقوپۆکان لەسەر دیواری ئەو ژوورە سەیر و سەمەرەیە هەندێك وێنەی تێکچرژاوی ساز دەکرد و، کۆزیمۆ بە ئیشتیا شەربەتی سێوەکەی هەڵدەقوڕاند و، لە پاش هەر قومێك دەیگوت:

«وەی! وەی!»

گوتم: «ماڵێکی جوانت هەیە.»

گورجێك گوتی: «کاتییە. هێشتا زۆری ماوە تەواو ببێت.»

«خۆت سازت کردووە؟»

«ئەی چی! کەس ئاگای لێی نییە.»

«منیش دەتوانم بێم بۆ ئێرە؟»

«نا، شوێنەکەی بە خەڵکی تر دەڵێی.»

«پاپا گوتی ئیتر کەس لە دووت نانێرێ.»

«بەو حاڵەش نابێ کەس بێرە بزانێ.»

«لەبەر دزەکان وا دەڵێی؟ مەگەر هاورێت نین؟»

«هەندێکجار با و هەندیکجاریش نا.»

«ئەو کچە کە ئەسپی هەیە چی؟»

«بە تۆچی.»

«دەمویست بلێم ئەویش دۆستتە؟ یاریت لەگەڵ کردووە؟»

«هەندێك جار ئەرێ و هەندێکجاریش نا.»

«بۆچی هەندێك جار نا؟»

«جاری وابووە من پێم خۆش نەبووە و، جاری وش بووە ئەو پێی خۆش نەبووە.»

«دەهێڵی ئەو بێت بۆ ئێرە؟»

کۆزیمۆ رووی گرژ کرد و پارچە قوماشێکی گرمۆڵە کراوی لە سەر لقێك پان کردەوە.

گوتی: «ئەگەر پێی خۆش بێ ئەرێ دەهێڵم بێت.»

«پێی خۆش نییە؟»

کۆزیمۆ راکشا. لەبەر خۆیەوە گوتی:

«لێرە رۆشتووە.»

بە هێواشی لێم پرسی:

«بلێ بزانم دەسگیرانتە؟»

براکەم گوتی: «نا.»

ئەوسا بۆ ماوەیەکی زۆر بێدەنگ بوو.

بۆ بەیانیدا، لەبەر ئەوەی کە هەوا خۆش بوو، بڕیار درا فەوشلافلوری قەشە سەرلەنوێ دەرس بە براکەم بلێتەوە. چۆنییەتی کارەکەی دیار نەبوو. هەر ئەوەندە بو کە بارۆن رووی کردە قەشە و پێی گوت: «لەبری ئەوەی دابنیشێ و لە مێشەکان رابمێنێت...» ئەوسا داوای لێکرد، براکەم بدۆزیتەوە و چەند رستە لە ویرژیلی بۆ وەرگێران بداتێ. پاشان بیری کردەوە رەنگە کارێکی زۆر قورسی بە قەشە سپاردبێت، هات بۆلای من و گوتی:

« بڕۆ بە براکەت بڵـێ تـا نیـو سـەعاتیتر بـۆ خوێنـدنی دەرسـی لاتـین بێـت بـۆ بـاخی خۆمان.»

بە لەحنێکی زۆر ئاسایی و سروشتییەوە ئەوەی گوت. لەحنێك کە بڕیـاری دابـوو لـەوە دوا بۆ براکەم بە کاری بێنێت. ئەمە بەو مانایە بوو کە کۆزیمۆ دەیتوانی لەسەر دارەکان بژی، بەڵام دەبوو وەك هەمیشە بە کارو باری ڕۆژانەشیدا رابگات.

بەم شێوە دەرس خوێندن دەستی پێکردەوە. براکەم لەسەر لقی نارەوەنێك دادەنیشت و قەشـەش لـە بـن دارەکـە، لـە سـەر کورسـییێك، دوو بەیتییـەکانی فێـر دەکـرد. مـن لـەو دەوروبەرانە یاریم دەکرد و کەمێك لێیان دوور کەوتبوومەوە. کـە گەڕامـەوە قەشـەم لەسـەر دارەکـە بـینی، خـەریك بـوو قاچـە درێـژ و باریکـەکانی کـە گـۆرەوی ڕەشـیان پۆشـیبوو، هەڵدەکێشا. براکەم بۆ ئەوەی بیگەیەنێتە سەر لقێکـی ئەسـتوور بـن بـاڵی گرتبـوو یارمـەتی دەدا. ئەو جێیەکی ڕەحەتی بۆ پیرەمێرد دۆزییەوە و هەردوکیان دانیشتن و بە دەنگی بـەرز رستەیەکی گران و دژواریان خوێندەوە. براکەم زۆر بە جیدییەوە هـەوڵی دەدا. بـەڵام نـازانم چۆن بوو کە دوا ماوەیەك قوتابیەکە هەڵات. ڕەنگـە دیسان قەشـە هۆشـی لـەوێ نـەمابوو، لەوسەرەوە هەموو شتەکانی دەوروبەری خۆی فەرامۆش کردبوو. هەرچی بوو لەسەر دارەکە بـە تـەنیا مـابووەوە. کتێبەکـەی خـستبووە سـەر ئـەژنۆی و بـە زاری کـراوەوە لـە فـڕینی پەپوولەیـەك ورد بوویـووەوە. دوای ون بـوونی پەپوولەکـە قەشـەش وەخـۆی هاتـەوە و لـە مابەینی عەرز و ئاسماندا تۆقا. بە هەر دوو دەست لقەکەی گرت و ئەوەندە هاواری کرد: فریام کەون، فریام کەون، تا پەیژەیەکیان بۆ بـرد. ماوەیـەکی خایانـد تـا قەشـە ئـارام بـووەوە و هاتەخوار.

۹

زۆر بە کورتی، کۆزیمۆ وێڕای هەڵاتنە سەیر و سەمەرەکەی هێتشا وەك جاران لەگەڵ ئێمە بوو. ئەو ئەگەرچی بە تەنیا دەژیا بەڵام لەبەر خەڵك هەڵنەدەهات و، بە پێچەوانەوە، دەکرێ بڵێم بە بێ خەڵك هەڵینەدەکرد. بەو شوێنانەدا دەگەڕا کە گوندییەکان خەریکی عەرز کێڵان و دروێنە و تەپاڵە کۆکردنەوە بوون. زۆر بە ڕێزەوە سەلامی لێدەکردن. جووتیارەکان سەریان هەڵدەبڕی و ئەویش گورجێك خۆی نیشان دەدان. ئەو خووە کۆنەی جارانی نەمابوو کە پێکەوە بە دارەکاندا هەڵدەگەڕاین و خۆمان دەشاردەوە و بە ڕێبوارانمان رادەبوارد. سەرەتا کاتێك گوندیەکان دەیانبینی ئەو مەودا زۆرەی لەسەر دارەکان بڕیوە، تیادەمان چی لەگەڵ بکەن. ئایا وەك هەموو مەزنزادە و ئەشرافێکی تر ڕێزی لێبگرن و بە حورمەتەوە کڵاوەکەیان بەرز بکەنەوە، یان وەك بەرەڵایەك لە خۆیانی بتارێنن؟ دواتر کە خوویان بەو وەزعەی گرت، کەمە کەمە لە بارەی کەش و هەواوە و کارەکانی خۆیانەوە دەیاندواند. تەنانەت وایان دەنواند کە ئەو گەمە و یارییەی ئەویان پێ خۆشە. یارییەك کە لە یاری و سەرقاڵییەکانی تری خەڵکی ساماندار چاکتر یان خراپتر نەبوو.

کۆزیمۆ ماوەیەکی زۆر لەسەر دارێك دادەنیشتو سەیری کار کردنەکەیانی دەکرد. لە بارەی تۆ چەندن و پەینەکانەوە پرسیاری لێدەکردن. تا کاتێك کە لە سەر عەرز بوو هەرگیز دەرفەتی ئەو کار و پرسیارانەی بۆ نەڕەخسابوو، شەرمی کردبوو لە گەڵ گوندی و خزمەتکارەکاندا بدوێت. بەڵام ئێستا، لەو سەرییەوە، دەیتوانی پێیان بڵێت هێڵی جووتەکەیان راستە یان خوار، تەماتەی باخی دراوسێکەیان گەییوە یان هێشتا کاڵە. جاروبار هەندێك کاری بچووکیشی بۆ دەکردن. مەسەلەن لەسەر داوای جووتیارێك دەچووە ماڵەکەی و بە ژنەکەی دەگوت بەردە هەسانی پێویستە، یان دەچوو دەیگوت ئاو بۆ فڵانە باخ بگەڕێننەوە. لە رێگەی ئەم هاتوچووانەشدا ئەگەر چاوی بە پۆلە چۆلەکەیەك بکەوتایە کە لەسەر گەنمەجارێك نیشتبوون، بە دەنگە دەنگ و هەرا هەرا و راتەکاندنی کڵاوەکەی دەیتاراندن.

کە بە ناو دارستان و بێشەڵانەکاندا دەسووڕایەوە خەڵکێکی کەمی دەبینی، بەڵام هەر ئەو بینینانەش کاریگەریان لەسەر دادەنا. لەوێ کەسانێکی دەبینی کە هەرگیز لە شوێنیتر نەیدەبینین. لەو دەمەدا خەڵکێکی زۆری رووت و رەجاڵی کۆچبەر لە دارستان دەژیان. زۆر بنەماڵە کە بە هۆی قاتییەوە زەوی و زاری خۆیان بەجێهێشتبوو، ملیان بە هەندێك ئیشی کاتی وەك خەڵووز چیەتی و مسگەری و شیشە گەری دابوو، نانێکی مەمرە و مەژییان دەست دەکەوت. ئەوان لە دەرەوە ئیشیان دەکرد و لە ناو کەپرەکانیشدا دەخەوتن. سەرەتا بە بینینی ئەو کوڕە پێستە پۆشە کە بە سەر دارەکاندا دەڕۆشت، دەتۆقان. بە تایبەت ژنەکان کە پێیان وابوو شێتە. بەڵام وردە وردە لەگەڵیدا بوون بە دۆست. کۆزیمۆ بە سەعات سەیری کارەکانی دەکردن و شەوانەش، کاتێك لە بەر ئاگرێك کۆ دەبوونەوە، لەسەر لقێکی نزیك لەوان دادەنیشت و گوێی بۆ حەقایەتەکانیان شل دەکرد.

زۆرینەی ئەو خەڵکانە، خەڵووزچی بوون کە لەسەر پارچە زەوییە ساف و خۆڵەمێشییەکان کاریان دەکرد و، لە شاری بێرگامۆ[٢٩] وە هاتبوون. کۆزیمۆ لە زمانەکەیان

---

[٢٩] - Bergamo

نەدەگەیشت. ئەوان لە خەڵکی تر بەهێزتر و دوورەپەرێزتر و هاوپەیمانتر بوون. ئەو تایەفە بە هەموو دارستاندا بڵاو بووبوونەوە و خزمایەتی و پەیوەندی و تەنانەت شەڕ و شۆری تایەفەییشیان بۆ هەموو لایەك چووبوو. جاری وابوو کۆزیمۆ وەك راسپاردە هەواڵ و باسی لە دەستەیەکەوە بۆ دەستەیەکی تر دەبرد. ئەو تێدەکۆشا کە هەواڵەکان بەو زمانە سەیرە لە بەر بکات و، بێ کەم و زیاد بیگێڕێتەوە. زمانەکەیان لە قرم و قاڵی ئەو باڵندانە دەچوو کە بەیانییان لە خەو هەڵیاندەساند.

ئەگەرچی لە هەموو لایەك قاو بڵاو بووبۆوە کە یەکێك لە کوڕەکانی رۆندو لەسەر دارەکان دەژی و نایەتە خوار، باوکمان بەردەوام هەوڵی دەدا ئەو هەواڵە لەو کەسانە بشارێتەوە کە لە دوورەوە دەهاتن. بنەماڵەی کۆنت ئستۆماك[٣٠] کە بۆ سەردانی موڵك و ماڵەکەیان لە تاولۆن[٣١]، دەچوون بۆ فەڕانسە، لە سەر رێگەکەیان سەردانی ئێمەشیان کرد. من نازانم مەبەستییان لەم سەردانە چی بوو، مەسەلەی خاوەنداری کردنی چەند پارچە زەوی بوو، یان لەوە دەگەڕان تا پلەو پایەیەك بۆ کوڕە ئوسقۆفەکەیان ببیننەوە. هەرچی بوو پێویستییان بە یارمەتی و سفارشی بارۆن رۆندو بوو. هەروا کە مەزندە دەکرا باوکیشم هەزار نەخشەی لە مێشکدا بوو، تا لە پەیوەندی نێوان خۆی و ئەو بنەماڵەیە سوود وەربگرێت و، داواکەی بۆ سەروەری بە سەر ئۆمبرۆزادا بسەلمێنێت.

میوانداری کردنی ئەو بنەماڵە بۆ خواردنی شەو لە ماڵی ئێمە، ئێجگار ناخۆش و وەڕسکەر بوو. موجامەلە و بە خێر هێنانیان لە برانەوە نەبوو. ئەوان کوڕەکەشیان لەگەڵ خۆیان هێنابوو کە هەتیوێکی جلْف و کلاوقژ لەسەر بوو.

بارۆن کوڕەکانی ــ واتە تەنیا منی ــ پێناساندن و گوتی:

« پێموانییە بتوانن کچەکەم ببینن. باتیستای کڵۆڵ زۆر گوشەگیر و ئێجگار ئیماندارە...»

---

[٣٠] - Estomac

[٣١] - Toulon

هێشتا قسەکەی تەواو نەکردبوو کە ئەو کچە گەوجە خۆی بە ژوورێدا کرد. وەك جاران سەرپۆشی کچە پاکیزەکانی بەسەرەوە بوو، بەڵام کراسەکەی بە تۆڕ و نەوار رازاندبووەوە. خۆی تیفتیفە دابوو، دەسکێشی تۆڕی لە دەست کردبوو. ئەڵبەت نابێ ناحەقی بگرن، ئەو لە کاتی رووداوەکەی مارکی دولاپۆمەوە بێجگە لە خزمەتکار و مەیتەرەکانی خۆمان هیچ پیاوێکی گەنجی نەدیبوو. هەتیوەکەی کوڕی کۆنت ئستۆماکیش بە بینینی باتیستا پەیتا پەیتا کڕنۆشی بۆ دەبرد و، خوشکیشم بەو دەنگە نووزن و قیژەئاسایەیەوە وەڵامی دەدایەوە. بەو شێوە بارۆن، کە لە دەمێکەوە خەتی بە دەوری کچەکەیدا کێشابوو، دیسان سەری بە خەیاڵات کردن لەبارەی ئەوەوە قاڵ بوو.

کۆنت کە سەرنجی بە هیچکام لەم شتانە نەدەدا، گوتی: « ئێوە کوڕێکی تریشتان بوو، بارۆن ئارمینوس، وانییە؟ »

باوکم گوتی: « بەڵێ کوڕە گەورەکەم، چووە بۆ راو. »

درۆی نەدەکرد. لەو دەمەدا براکەم هەموو رۆژێك لە دارستان بوو، بە تفەنگێکەوە خەریکی راوی کەروێشکی کێوی و باڵندەی زەلزە بوو. من تفەنگەکەم بۆ بردبوو، هەر ئەو تفەنگە سووکە کە باتیستا مشکی پێ دەکوشت. ئەو ماوەیەك بوو وازی لە مشك کوشتن هێنابوو، تفەنگەکەی بە بزمارێکەوە هەڵواسیبوو. کۆنت هەواڵی راوەکانی ناوچەی ئێمەی دەپرسی و بارۆن لە خۆوە وەڵامی دەدایەوە. لەبەر ئەوەی کە پیاوێکی کەم تاقەت بوو، گوێی بە دنیای دەوروبەری خۆی نەدەدا و راوی نەدەکرد. من ئەگەرچی نەدەبوو خۆم لە قسەی گەورەکان هەڵقورتێنم، هەندێك شتم لەو بارەیەوە بە زاردا هات و کوتم.

کۆنت گوتی: « تۆ چۆن ئەمانە دەزانی، کوڕەکەم؟ »

گوتم: « لەبەر ئەوەی کەمن نێچیرە پێکراوەکان بۆ براکەم کۆ دەکەمەوە...»

باوکم قسەکەی پێ بڕیم و گوتی:

« کێ گوتی تۆ قسە بکەیت؟ بڕۆ بە لای یاری کردنەکەتەوە. »

لە ناو باخ بووین. شەو بوو، شەوی هاوین. هەوا هێشتا رووناك بوو. کۆزیمۆ لە کاتێکدا بە یەکە یەکەی سپیدار و نارەوەندا هاتبوو، بە خۆی و کڵاوە پێستە پشیلەکەیەوە دەرکەوت. بە شانێکییەوە تفەنگ و بە شانەکەی تریەوە شیشێکی بەردابووەوە و، پێڵاویشی لە پێدا بوو.

کۆنت راوەستا و بۆ ئەوەی باشتر ببینێت، سەری بەرز کردەوە. بە پێکەنینەوە گوتی:

« هۆی... هۆی... ! کێ لەوێیە؟ کێ بەسەر ئەو دارەوەیە؟ »

باوکم خەجڵا و گوتی: « چی بووە؟ نازانم... رەنگە پێتان وابووبێت... »

ئەو سەیری ئەو شوێنەی نەدەکرد کە کۆنت نیشانی دەدا، بەڵکوو هەوڵی دەدا بە چاوەکانی کۆنتدا لەوە بگات کە ئایا بەراست کوڕەکەی بینیوە یان نا.

لەو کاتەدا کۆزیمۆ گەیشتبووە ژوور سەریان و، بە قاچی لێك بڵاوەوە لەسەر لقێك راوەستابوو.

« ئەها ! ئەوە کوڕەکەی منە. بەڵێ کۆزیمۆیە. منداڵە، بۆ ئەوەی خۆی شیرین بکات چۆتە سەر ئەو دارە. »

« کوڕە گەورەکەتە؟ »

« بەڵێ، لەویتر گەورەترە، بەڵام زۆر نا. هێشتا منداڵە و یاری دەکات... »

« زۆر بە کارامەیی بەسەر لقەکاندا دەڕوات. ئەویش ئاوا پڕ چەك... »

« هە... یاری دەکەن. »

رۆڵێك کە باوکم دەیبینی ئەوەندە قورس و دژوار بوو، کە روومەتی سوور هەڵگەڕابوو. گوتی: « ئەوە لەو سەریە چی دەکەیت، ها؟ نایەیتە خوار؟ دەوەرە سەلام لە جەنابی کۆنت بکە. »

کۆزیمۆ کڵاوە پێستەکەی لەسەر هەڵگرت و گوتی:

« سەلام جەنابی کۆنت. »

کۆنت پێکەنینی لێپژا.

« هاهاها ! زۆر چاکە !وازی لیٚ بیٚنە جەنابی بارۆن. ئافەرەم کوڕم. »

گەنجە جلّفەکەش گوتی:

« سەیرە ! زۆر سەیرە ! »

هیچ قسەیەکی لەوە باشتری بۆ گوتن بە بیردا نەهات.

کۆزیمۆ لە سەر لقەکان دانیشتبوو. باوکم بابەتی باسەکەی گۆڕی و بۆ گوێزانەوەی سەرنجی کۆنت دەستی بە زۆربلّەیی کرد. بەلّام کۆنت جار وبار سەری هەلّدەبڕی و سەیری کۆزیمۆی دەکرد کە لەم دارەوە بۆ ئەو دار دەچوو، تفەنگەکەی خاوێن دەکردەوەو، رۆنی لە پێلّاوەکانی هەلّدەسوو. کە شەو داهات جلیسقەکەشی لەبەر کرد.

« سەیری کەن، لەو سەر دارە چی دەکات! ئای کە بە بینینی کەیف خۆشم! هەر کە پێم بگاتە دەربار ئەمەیان بۆ دەگێڕمەوە. بۆ کوڕە ئوسقۆفەکەم و، بۆ پوورە شازادەکەشم دەگێڕمەوە. »

باوکم خەریك بوو شێت دەبوو. بێجگە لەوە کچەکەشی دیار نەبوو، کۆنتی گەنجیش ون بووبوو. کۆزیمۆ کە بۆ گەشت و گەڕان دوور کەوتبۆوە، بە پشووی سوارەوە گەڕایەوە. بە سەراسیمەییەوە گوتی: « تووشی نزگەرەی کردووە. تووشی نزگەرەی کردووە. »

کۆنت رووی گرژ کرد. گوتی:

« وای! خراپ رووبیدا! کوڕەکەم زۆرجار تووشی نزگەرە دەبێت. برۆ بزانە چاك بۆتەوە یان نا. برۆ کوڕم. پێشی بلّیٚ زوو بگەڕێتەوە. »

کۆزیمۆ بە پەلە رۆشت و سەراسیمەتر لە جاری پێشوو گەڕایەوە.

« بە شوێن یەکتردا هەلّدێن. باتیستا دەیەویٚ مارمێلکێك بخاتەناو لەشییەوە تا نزگەرەکەی کۆتایی پیٚ بێت، ئەویش ناهێلّێت. »

ئەوسا هەلّات تا باقی رووداوەکە ببینێت.

ئەو شەوە بەم شێوە رابورد. شەوێك کە لە هەموو شەوەکانی تر دەچوو. کۆزیمۆ هەروا بەسەر دارەکانەوە دووراو دوور لەگەلّ ئێمە دەژیا. بەلّام ئەو شەوە میوانمان بوو، هەوالّی

ڕەفتاری سەیر و سەمەرەی براکەم لە هەموو دەربارەکانی ئورووپادا دەنگی دایەوە و باوکمان پێی شەرمەزار بوو. شەرمەزارییەکەی باوکم لە خۆوە بوو، کۆنت ئەستوماک یادەوەریەکی خۆشی لە بنەماڵەی ئێمە لەگەڵ خۆی برد و، باتیستاش بوو بە دەسگیرانی کوڕەکەی.

١٠

ڕێگەی پێچاو پلووچی سەر لقی دار زەیتوونەکان بۆ کۆزیمۆ ڕێگەیەکی ئاسان بوو. زەیتوون دارێکی میوانگرە، ئەگەرچی لەشی زبرە، بۆ کەسێك کە پیایدا هەڵگەڕێت یان لەسەری دانیشێت خۆشە. بەڵام لقی ئەستووری کەمە و جۆراوجۆریش نییە.

هەنجیر دارێکە کە دەبێ دایمە ئاگات لە لقەکانی بێت نەکا بشکێن، بەوحاڵەش تا دڵ بخوازێ جێی بۆ گەشت و گەڕان هەیە. کۆزیمۆ لە بن تاقی گەڵای هەنجیرەکاندا دادەنیشت و، سەیری تیشکی خۆرەتاوی دەکرد کە لە مووڕەگی گەڵاکانەوە تێدەپەڕی. لە میوە سەوز و خڕەکانی دەڕوانی کە وردە وردە گەورە دەبوون و، بۆنی ئەو شیلەیەی دەکرد کە لە بنی میوەکەوە بۆ ناوەوەی دەڕژا. هەنجیر داریکە کە زوو لە گەڵ بنیادەم دەگونجێ و شیلەی خۆی و ویزەی زەرگەتەکان لە خۆیدا دەتوێنێتەوە. زۆری نەدەخایاند کە کۆزیمۆ هەستی دەکرد خۆشی خەریکە دەبێت بە هەنجیر، بۆیە بە سەراسیمەییەوە لێی دوور دەکەوتەوە.

سەر پەلی دار هەنجیر و دار توو شوێنێکی خۆشە، بەداخەوە کە ئەم دارانە کەمن. ئەم قسانە دارگوێزیش دەگرێتەوە. ڕەنگە هیچ دارێك بە قەدەر گوێز دار نەبێت! بە چ هێز و

متمانەیەکەوە داربوونی خۆی دەسەلمێنێت! بە چ هەوڵ و تێکۆشانێك باڵا دەکا و قورس و قایم دەبێت! هەوڵ و تێکۆشانێك کە بە یەکە یەکەی گەڵاکانییەوە دیارە. هەرجارێك کۆزیمۆم دەبینی کە بە ناو لقی بێ برانەوەی دارگوێزە کۆنەکاندا دەگەڕێت، پێموابوو لە ژوورەکانی کۆشکێکدا پیاسە دەکات. لەو کاتانەدا حەزم دەکرد منیش وەك ئەو بچم لەسەر دارەکان بژیم.

کۆزیمۆ گەڕان بە ناو شەپۆلی لقوپوی دار بەڕووەکانیشی پێ خۆش بوو. لەشی دابڕ دابڕی ئەو دارەشی خۆش دەویست و، هەر کە لە شتێك نیگەران بوایە بە نینۆك تەڵاشە ناو بۆشەکانی هەڵدەکەند. مەبەستێکی خراپی لەو کارەی نەبوو، لەوە دەچوو بیەوێت یارمەتی تۆژەن بوونەوەی بەردەوامی لەشی دارەکە بدات. هەر بەو شێوە تەڵاشە سپییەکانی چناریشی هەڵدەکەند و، توێژاڵە کۆنی زێڕی پواوی بن تەڵاشەکانی دەردەخست.

ئەو لەشی نارەوەنیشی خۆش دەویست. لەشێکی چەماوە کە لە هەر گرێیەکییەوە شووڵی نەرم و گەڵای دابڕ دابڕ و میوەی وشکی وەك کاغەزی لێ دەردەهاتن. بەڵام هاتن و چوون بەسەر نارەوەندا کارێکی ئاسان نییە، لقەکانی هێندە ناسك و تێك ئاڵاون کە ڕێگەی تێپەڕین نادەن.

لە ناو داری دارستاندا، کۆزیمۆ داری ئالش و فونجی لە هەمووان زیاتر خۆش دەویست. دەرووی کاج تەنگەبەر و ناسك و پڕ لە دەرزییە، پیاو نە دەتوانێ لە سەریان دابنیشێ و نە دەتوانی لێیانەوە ڕەت بێت. شابەروو بە گەڵای دڕکاوی و پێستی زبر و لەشی گرژ و لقە بەرزەکانییەوە، دەڵێی بۆ ئەوە دروست کراوە کە بنیادەم بتارێنێت.

کۆزیمۆ دوای ماوەیەك لەگەڵ دارەکاندا بوو بە دۆست و جیاوازیەکانیانی ناسی. یان با بڵێم وردە وردە پەی پێبردن. بەڵام ئەو دۆستی و ناسیاوییە لە یەکەم ڕۆژەکانەوە خۆیان بە سەردا سەپاند و دۆخێکی غەریزییان وەرگرت. ئێستا ئیتر ئەو دنیاکەی گۆڕابوو. دنیای ئێستای، دنیایەك بوو پڕ لە پردی باریك و چەماوە کە لە نێوان زەوی و ئاسماندا هەڵبەسترابوون. دنیای لەش و لقی داپۆشراو بە تەڵاش و گرێ و چرچ و لۆچ. دنیایەکی پڕ

لەو رۆشناییە کەسکە کە لە پشت گەڵاکانەوە دەهات و، بە سروە و گۆڕانی جۆر و قەبارەی گەڵاکان رەنگی دەگۆڕی و، کە دارەکەش دەچەمییەوە، وەك پەردەیەکی درەوشاوە شەپۆلی دەدا. دنیای ئێمە «ژێرخان»ی ئەو دنیایە بوو. ئێمە تەنیا تاریك و روونی تەمومژاوی ئەو دنیایەمان دەبینی و، لە هیچ شتێکی ئەو دنیایە کە کۆزیمۆ هەموو شەوێك هەستی پێ دەکرد، نەدەگەیشتین. لە هەوڵی بەردەوامی چێو کە بە هەموو سلوولەکانی، جەغزی نیشاندەری تەمەنی دارەکەی گەورە و گەورەتر دەکرد، لە کوتە کەڕووی شێدار کە بە دەم سروەی شەماڵەوە پانتر دەبوو، لە لەرەی باڵندەی نوستوو کە سەریان لە نەرمترین سووچی باڵەکانیان رۆ دەکرد، لە بێداری کرمی ناو پیلەو، سەردەرهێنانی جووچکی قشقەڵە لە هێلکە.

لە بیدەنگی شەودا کاتێك دێت کە پۆلە دەنگێکی وردو ون، وەك تۆزو خۆڵ، بەر گوێ دەکەون: غارەغار و زیقەزیق و چۆرەچۆڕی ئاو و، لێکسوونێکی گورج و خێرای ناو گیاجاڕ و، خشپەی پێی سەر بەرد و خۆڵ و، جیکەجیکی سیسرکەکان کە بەسەر هەموو دەنگەکاندا زاڵ دەبێت... دەنگەکان تێکەڵ دەبن و گوێچکەش بەردەوام لە دەنگە تازەکان دەگات، هەروا کە کاتی دەست هێنان بەسەر کەڵافە بەنێکدا لەوە دەگەیت کە هەر گرێیەك لە تاڵێکی لە خۆی باریکتر چێ بووە. بۆقەکان بەردەوام دەقیرێنن و ئەو قرینە چونیەکەیان زەنازەنای بێبڕانەوەی شەوەکە ناشێوێنێت، هەروا کە شۆقی کز و بەردەوامی ئەستێرەکان رۆشنایی شەو ناشەمزێنێت. بەڵام کاتێك با هەڵدەکا و تێدەپەڕێت، هەموو دەنگەکان دەگۆڕێن و سەر لەنوێ دەست پێدەکەنەوە. تەنیا زایەڵەی نرکە و هەرا و هاوارێك لە قووڵایی گوێچکەدا دەمێنێتەوە، کە ئەویش دەنگی دەریایە.

زستان هات. کۆزیمۆ باڵاپۆشێکی درێژی لە پێستی چەند کەروێشك و رێوی و سمۆرە بۆ خۆی دروو. هەر وەك جاران کڵاوە پێستە پشیلە کێویەکەی لەسەر دەکرد. هەروەها پانتۆڵێکیشی لەمەرەزی بزن بۆ خۆی دروو، کە سەر ئەژنۆکانی چەرم بوو. بۆ پێڵاویش... ئاخریەکەی بیری لەوە کردەوە کە بۆ ئەو سەردارانە هیچ شتێك لەپێڵاوی نەرمی پێست چاکتر نییە و، جووتێك پێڵاوی بۆ خۆی ساز کرد کە پێموابێت لە پێستی شغارە بوو.

ئەو بەم شێوە خۆی لە سەرمای زستان پاراست. ئەڵبەت دەبێ ئەوەش بڵێم کە زستانی ئەو دەمانە هێورتر بوون. هێشتا تووشی ئەو سەرمایانە نەبوبووین کە دەیانگوت ناپلیۆن لـە ئەشکەوتەکانی رووسیاوە دەریکێشاون و، تا ئەوروپا شوێن خۆی خستوون. وێڕای ئەوەش، بەشەوی زستان لە دەرەوە بوون خۆش نەبوو.

کۆزیمۆ شەوانە لە ناو توورەکەیەکی پێستدا بوو. وازی لە کەپر و خێوەتی سەر دارەکە هێنابوو، بۆ خەوتن دەچوە ناو توورەکەیەکی پێستەوە کە تووك و کوڵکی لە دیـوی نـاوەوە بوو، بە لقێکەوە بەسترابووەوە. تا سەر لـە توورەکەکـە دەخـزی و وەك کۆرپەڵـە دەسـت و پێی کۆ دەکردەوە و دەخەوت. کە دەنگێکی گومان لێکراو دەبیسترا، سەری پێستە پۆشی کۆزیمـۆ، لەگـەڵ نـووکی تفەنگەکـەی، لـە درزی توورەکەکـە دەهاتنـە دەر. ئەوسـا چـاوە زیتەکانی دەبیندران. (ئەو دەمانە دەیانگوت چاوەکانی وەك چاوی پشیلە و کوند لە شەودا دەدرەوشێنەوە. بەڵام من بە چاوی خۆم هەرگیز شتی وام نەبینی.)

بەیانیان هاوکـات لەگـەڵ دەنـگ و ئـاوازی مریـشك و کەڵەشـێرەکان، کۆزیمـۆ لـە خـەو هەڵدەستا، مستی لە توورەکە دەهێنادەر، هەر دوو دەستی هەڵدەبڕی و خۆی دەکێشایەوە، ماوەیـەکی زۆر بـەو شـێوە دەبـوو تـا لەشـە کوتراوەکـەی نـەرم و خـاو دەبـووەوە، ئەوسـا روومەتی دەردەکەوت کە باوێشکی دەدا، سەرسنگی دەبیندرا کە تفەنگ و توورەکە باروتی پێدا بەربووبۆوە و، لە دواییشدا قاچە چەمیوەکانی دەهێنایەدەر. (ئەوەندە کۆم و چەماوە بەسەر دارەکاندا رۆشـتبوو، قاچـەکانی وردە وردە وەك کـەوان چـەمیبوونەوە.) کـە قاچـی دەردەهێنا و رایدەکێـشان، پـشتی دەجووڵانـد، سـەری دەخورانـد و بەوپـەڕی خۆشـییەوە رۆژێکی تری دەست پێدەکرد.

بەر لە هەموو کارێك دەچوو بۆ سەر کانی. کانییەکی بوو کە بە دەستی خـۆی، یـان بـا بڵێم، بەیارمەتی سروشت سازی کردبوو. لە نزیك ئەو شوێنە کـە بەسـتێنی چـۆمەکە لـە پـڕ دادەکەوت و تاڤگەی لێ سازدەبوو، دار بەڕوویەکی بەرز لقوپـۆی بڵـاو کردبـووەوە. کۆزیمـۆ لقی درێژی سپیدارێکی گرتبوو، پلووسکی لێ ساز کردبوو. بەو پلووسکەدا ئـاوی تاڤگەکـەی

بۆ سەر لقی دار بەڕووەکە دەگوێزایەوە. بەو شێوە ئاوی خواردنەوە و خۆشتنیشی بوو. من زۆر جار بە چاوی خۆم بینیبووم کە خۆی دەشت. ئەڵبەت نەك زۆر جار و هەموو رۆژێك، بەڵام خۆی دەشت و سابوونیشی بوو. تەنانەت جارجار حەزی دەکرد و جلەکانیشی دەشت. بۆ ئەو کارە دۆڵچەیەکی بردبووە سەر دار بەڕووەکەو، جلە شۆراوەکانیشی لەسەر تەنافێك هەڵدەخست کە ئەمسەراوسەر بە دوو لقەوە بەسترابووەوە.

بە کورتی، کۆزیمۆ لەسەر دارەکان هەموو کارێکی دەکرد و، تەنانەت بۆ برژاندنی گۆشتی راوەکەشی رێگەیەکی دۆزیبووەوە. بە بەردەئەستێ میوەی کاجێکی گڕ دەدا و دەیخستە ناو ئاگرباجێکی بەردەوە کە من لەسەر عەرز بۆم ساز کردبوو. پاشان گەڵا و لقی وشکی بۆ دەهاوێشت و بە یارمەتی میلەیەکی ئاسنی کە بە دارێکی درێژەوە بەسترابووەوە ئاگرەکەی خۆش دەکرد، تا گۆشتەکە کە بە لقێکەوە بەر بووبۆوە ببرژێنێت. لەو کاتانەدا زۆر وشیار بوو. چونکا چاوی لێك بنایە دارەکان ئاگریان دەگرت. بۆیە ئاگرباجەکەمان لە بن دار بەڕووی نزیك تاڤگەکە چێ کردبوو، تا ئەگەر ئاگری لێکەوتەوە، بە ئاوی چۆمەکە بکووژێتەوە.

ئەو خۆی بەشێك لە گۆشتی راوەکەی دەخوارد، باقییەکەی دەدا بە گوندییەکان و لەبری ئەوەش میوە و سەوزەی لێ وەردەگرتن. بۆیە خواردنەکەی باش بوو، پێویست نەبوو لە ماڵەوە خواردنی بۆ ببەین. رۆژێك زانیمان کە هەموو بەیانییەك شیری تازە دەخوات. لەگەڵ بزنێکدا ببوو بە دۆست کە هەموو بەیانییەك دەچووە بن دار زەیتوونێك و پاشووەکانی بە دارەکەوە هەڵدەپەسارد و گوانەکانی بەرەو ژوور دەگرت. کۆزیمۆ بە سەتڵێکی بچووکەوە دەچووە سەر لقێك کە تەنیا بستێك لەزەوی دوور بوو، ئەوسا بزنەکەی دەدۆشی. ئەم پەیوەندییەی لەگەڵ مریشکێکی ماڵەکیش گرتبوو، لە بۆشایی دارێکدا بە دزییەوە کولانەیەکی چێ کردبوو، مریشکەکە رۆژە نا رۆژێك دەچووە ناوی و هێلکەیەکی بۆ دەکرد. کۆزیمۆ بە دەرزی هێلکەکەی کون دەکرد و هەڵیدەمژی.

ئەی چۆن دەچووە سەراو؟ سەرەتا گوێی بەوە نەدەدا و لە هەر کوێ زۆری بۆ دەهات، دادەنیشت و خۆی ئاسوودە دەکرد. بەڵام دواتر پەی بە ناپەسندی کارەکەی برد و، لە شوێنێکی دوور، لە گوێی چۆمێك بە ناوی «گواو»، دار توسکایەکی دۆزیەوە کە لقێکی بەسەر چۆمەکەدا کشابوو.«گواو» چۆمێکی خوڕ و قوڕاو بوو کە بە ناو قامیشەڵانەکاندا تێدەپەڕی و، زێرابی شار و گوندە دوور و نزیکەکانی تێدەڕژا. بەڵێ، کۆزیمۆ لاڤێرس دۆرندو پیاوێکی شارستانی بوو کە ڕێزی لە خۆی و خەڵکیتر دەگرت.

لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا، ڕاوچی بە بێ یارمەتی سەگ ناتوانێت ئاسوودە بژی. ئەڵبەت من ئەو کەو و هەوێردە و کەرەواڵانە کە براکەم لە حەواوە دەیپێکان، یان ئەو ڕێوییانە کە پاش شەوێك کەمین کردن، غافڵگیری دەکردن و دەیکوشتن، کۆم دەکردنەوە و بۆم دەبرد. بەڵام منیش بە کەمی دەمتوانی لە ماڵ دەرباز ببم و خۆمی پێ بگەیەنم. زۆر گرفتار بووم: لە لای قەشە دەرسم دەخوێند و دەبوو سەعی بکەم، دەچووم بۆ کلێسە و ژەمەکانیش دەبوو لەگەڵ دایك و باوکم نان بخۆم. هەزار و یەك ئەرکی بنەماڵەم لە ئەستۆ بوو کە دەبوو پێیاندا ڕابگەم، چونکا گوتەیەك بوو کە بەردەوام بەر گوێم دەکەوت و بەلامەوە مەنتقیش بوو: « هەر ماڵە و بزنە گەڕۆڵێکی بەسە. » ئەم گوتەیە کاری کردە سەر هەموو ژیانم.

بەهەرحاڵ، کۆزیمۆ هەمیشە بە تەنیا دەچوو بەراو و، بۆ هەڵگرتنەوەی نیچیرە پێکراوەکانیشی هەندێك شتی وەك تەناف و شەن و قولاپی ماسیگرەکانی بە کار دەهێنا. بەڵام زۆر جاریش دەستی بە ڕاوەکەی نەدەگەیشت، ئای لەو هەمووە هەوێردانە کە لە ناو گژ و گیادا دەمانەوە و بۆگەنیان دەکرد و دەبوونە خۆراکی مێرووەکان!

من بۆیە هەر باسی چوون و هێنانەوەی ڕاو و نێچیرە پێکراوەکان دەکەم، چونکا لەو دەمەدا کۆزیمۆ تەنیا ڕاوە حەشاری دەکرد و جاری وابوو ڕۆژانە چەند سەعات، یان بەدرێژایی شەو، لە قوژبنێك چاوەڕوان دەما تا هەوێردەیەك لەسەر دارێك هەڵنیشێت یان کەروێشکە کێویەك لە مێرگێکدا دەرکەوێت. جاروباریش بە دوای ڕاودا دەگەڕا و شوێن دەنگ و چریبنی باڵندەکان دەکەوت، هەولی دەدا ڕێگەی بواری ئاژەڵە چوار پێکان بدۆزێتەوە.

هەموو جارێك كە وەڕینی سەگەكانی بە شوێن ڕێوی یان كەروێشكێكەوە دەبیست، دەیزانی دەبێ خۆی دووره پەرێز رابگرێت. ئەو راوە راوی راوچییەكی تـەنیای وەك ئـەو نـەبوو. ئـەو چونكا ملی بە داب و رێسا گشتییەكان دەدا، هەرگیز تفەنگی بەرەو نێـچیرێك نـەدەگرت كـە سەگی راوچییەكی تری بە شوێنەوە بـوو. تەنانـەت ئـەو كاتـەش كـە یەكـەم كـەس بـوو لـە شوێنی بێوێنەی قەرەوڵییەكەیەوە نێچیرەكەی دەبینی و، دەیتوانی زووتر لـە هـەموو كـەس بیپێكێت، كاری وای نەدەكرد. لەو حاڵەشدا چاوەڕوان دەبوو راوچییەك بە پـشوو سـواری و گوێ قوڵاغییەوە دەركەوێت و بێت و چاو بەملاولا بگێرێت، تا ئەویش پێی بڵێت نێچیرەكەی بەرەو كوێ چووە.

ڕۆژێك لە ناو گژ و گیاكەدا چاوی بە پەڵەیەكی سوور كـەوت. ڕێوییـەكی سمێـل تیـژ لـە ترسا هەناسەی سوار ببوو. ڕێوی بە مێرگەكەدا تێپەڕی و لە ناو دەوەنەی خەلەنگێكدا خۆی شاردەوە. بە شوێنیدا ڕەوە سەگێك بە وەڕەوەڕ هاتن. بە غار دەهاتن و بۆنیان بە عەرزەوە دەكرد، دیسان شوێن پێی ڕێویەكەیان ون كرد و بە ڕێیەكی تردا ڕۆشتن.

كە ئەوان دوور كەوتنەوە خشەخشێك لە ناو گیاجاڕەكە بیسترا و، سەگێك دەركەوت كە هەڵس و كەوتی لە ماسی دەچوو. سەگە لە دوولفینێك دەچوو كە لە گیاجاڕەكەدا مەلە بكات و تەنیا لمبـۆز و گوێـچكەی بـەدەرەوە بێـت، لمبۆزێك كـە لـە لمبـۆزی سـەگی تـر تیـژتر و گوێچكەی لە ئەوان بەربۆوەتر بوو. پشتی بە راست لە پـشتی ئـاژەڵێكی دەریـایی دەچـوو. لەوە دەچوو لەبری قاچ باڵی ببێ و مەلەی پێ بكات. قاچەكانی نەدەبیندران و لەشیشی زۆر درێژ بوو. لەئەنجامدا، كاتێك لە گیاجاڕەكە دەرباز بوو سەكێكی پێ كـورت بـوو. پێدەچـوو لەگەڵ ڕەوە سـەگەكە بووبێـت و لـەوان دوا كـەوتبێت، زۆر منـداڵ و توڵـە بـوو. لـەو كاتـەدا سەگوەڕەكە حاڵەتێكی وەرگرت كە دیار بوو سەگەكان نائومێد بووبوون. گوایە شـوێن پێـی ڕێوییەكەیان ون كردبوو، بڵاو بووبوونەوە. هەر كـام لـە سـەگەكان شـوێن شـاممەی خۆیـان كەوتبوون و بە ناو گەسـكەجاڕی مەیـدانێكی بـێ دار و درەختـدا دەگـەڕان. بـەو پـەڕی بـێ قەرارییەوە هەوڵیان دەدا شوێنی بۆنـە ون بووەكـە بگـرن و هەمـدیس بـە دوای نێـچیرەكەدا

هەڵێن. حەز و شەوقیان دامرکابوو، تەنانەت دوان سیانێکیان لە پاڵ بەردێك پێیان بەرز کردەوە و میستن.

لە ئەنجامدا سەگە پێ کورتەکە بە هەناسەی سوارەوە پێیان گەیشتەوە و، بە هەڵبەز و دابەز خۆی تێکەڵ کردن. ئەوسا بە بێ هیچ موناسەبەیەك فیگۆرێکی سەرکەوتووانەی گرت و بە سەرچڵییەوە دەستی بە وەڕین و هاندانی سەگەکانی تر کرد. سەگەکان بۆڵاندیان، بۆ ساتێك گەڕان لە شوێن نێچیرەکەیان لە بیر چۆوە، راوەستان و لمبۆزیان کردەوە کە گاز لە سەگە پێ کورتە بگرن. بەڵام دیسانتێچیرەکەیان بیر کەوتنەوە ورۆشتن.

سەگە پێ کورتەکە بە بێ مەبەست دەسووڕایەوە و کۆزیمۆش شوێنی کەوتبوو. ئەو کە لمبۆزی بەرز راگرتبوو کوڕەکەی بەسەر دارەکانەوە بینی و کلکی بۆ لەقاند. کۆزیمۆ دڵنیا بوو رێوییەکە لەو نزیکانە خۆی شاردۆتەوە. رەوە سەگەکە بڵاوەیان کردبوو، جارجار لەخۆوە لەسەر تەبارە نزیکەکان دەوەڕین و راوچییەکانیش بە قووڵە قووڵ غار غارێنیان پێ دەکردن. کۆزیمۆ بە سەگە پێ کورتەکەی گوت:

« برۆ! برۆ بگەڕێ! »

سەگەکە گورجێك دەستی بە گەڕان کردەوە. بەردەوام بۆنی بەملاولادا دەکرد و جارجاریش لە کۆزیمۆی دەڕوانی.

« برۆ! برۆ! »

کۆزیمۆ ئیتر سەگەکەی نەدەبینی. بەڵام بیستی کە دەوەنەکان جووڵانەوەو لەپڕ وەڕەی سەگەکەش بەرز بووەوە. رێوییەکەی دۆزیبۆوە و لە حەشارگەکەی دەریپەڕاندبوو.

رێوی بە پەلە بە گیاجاڕەکەدا تێپەڕی. ئایا دەکرا گوللە بە رێوییەکەوە بنێت کە سەگی راوچییەکی تر دەریپەڕاندووە؟ کۆزیمۆ تەقەی لێ نکرد. سەگە پێ کورتەکە لایلێکردەوە و بە نائومێدییەوە لێی راما. لێڕامانی سەگێك کە لە هەوەسی مرۆڤ ناگات. ئەوسا هەمدیس شوێن رێوییەکە کەوتەوە. سوورێك رێوییەکەی هەڵخولاند و هەر دوکیان هەمدیس لە کۆزیمۆ نزیك بوونەوە. ئایا کۆزیمۆ دەبوو تەقەی لێ بکات یان نا؟ تەقەی لێ نەکرد. سەگە بە

خەمەوە سەیری کرد. ئیتر نەدەوەڕی، زمانی لە گوێچکەی داکەوتووتر بوو. هێزی نەمابوو، کەچی بەردەوام غاری دەدا.

غارغارێنی سەگەکە سەری لە راوچییەکانیش شێواندبوو. پیرەمێردێک بە تفەنگی شمخاڵی کورتەوە، بە کوێرە رێگەکدا دەهات. کۆزیمۆ لێی پرسی:

« هۆی، ئەو سەگە قاچ کورتە سەگی تۆیە؟ »

پیرەمێرد بە روو گرژییەوە گوتی:

« خوامدەکرد سەر بە لەشی تۆ و ئەویشەوە نەدەبوو! ئایا من لە کەسێك دەچم کە بە سەگی پێ کورتەوە بچێت بۆ راو؟ »

کۆزیمۆ کە دەیویست پابەندی داب و نەریت بێت، گوتی:

« کەواتە من دەتوانم نێچیرێك راو بکەم کە ئەو دۆزیبێتیەوە؟ »

پیرەمێرد گوتی:

« هەر بێجایەك پێت خۆشە بیکە. »

ئەوسا دوور کەوتەوە.

سەگە پێ کورتەکە رێوییەکەی گەڕاندەوە. کۆزیمۆ جاسووسی لێگرت و لێیدا. ئەو ئێستا ئیتر خاوەنی سەك بوو. ناوی ئۆپتیموس ماکسیموسی[٣٢] لێنا.

ئۆپتیموس ماکسیموس سەگێکی ونبوو بوو، کە گوایە تەنیا لەبەر هەوای گەنجی شوێن سەگی راوچییەکان دەکەوت. لە کوێوە هاتبوو؟ کۆزیمۆ بۆ وەڵامی ئەو پرسیارە شوێنی کەوت.

سەگە هەروا کە سکی لە زەوی دەسوو بەرەو پێش دەچوو. بە هەوراز و نشێوەکاندا تێدەپەڕیو، جاروباریش سەیری کوڕی سەردارەکانی دەکرد تا دڵنیا بێت کە بە شوێنییەوەیە. ئەو رێگە کە پێیدا دەڕۆشت وەها نەناسیاو بوو کە کۆزیمۆ سەرەتا نەیدەزانی

---

٣٢ - Optimus Maximus

بەرەو کوێ دەچێت. بەڵام کاتێك تێگەیشت دڵی وە تـەپوکوت کـەوت. ئـەوان گەیـشتبوونە باخی ریڤالۆندە.

دەرکـە و پەنجـەرەی ڤیلاکـە داخرابـوون. تـەنیا هـەتاوگری پەنجەرەیـەکی بـچووکی سەرخانەکە کرابووەوە کە با دەیلەراندەوە. باخەکە پشت گوێ خرابوو، لە هەمیشە زیاتر لە دارستانی دنیایەکی تـر دەچـوو. باخـچە و راڕەوەکـانی پـڕ بـوو لـە گـژ و گیـا و درك و داڵ، ئۆپتیموس ماکسیموس بە ناویاندا دەڕۆشت و بە خۆشییەوە شوێن پەپوولـەکان دەکـەوت. لەوە دەچوو لە ماڵی خۆی بێت.

لـە نـاو دەوەنێکـدا ون بـوو، کـەمێك دواتـر بـە پارچـە نەوارێکـەوە گەڕایـەوە. کۆزیمـۆ ئەوەندەی تریش تووشی دڵەکوتە بوو.

« ئەمە چییە، ئۆپتیموس ماکسیموس؟ هی کێیە؟ قسە بکە بزانم! »

سەگەکە کلکی بۆ لەقاند.

« بیدە بە من ئۆپتیموس ماکسیموس، بیدە بە من. »

کۆزیمۆ خۆی گەیاندە لقێکی نزیك لە عەرز و ئەو کوتە پەڕۆیەی، کە بێ گومان زەمانێك بـسکی ڤیۆلـتـای پـێ رازابـۆوە، لـە زاری سـەگەکە وەرگـرت. لـەوەدەچـوو دیمـەنێ:ی بـیر کەوتبێتەوە کە کچۆڵە سەوەتەیەکی بە دەستەوەیە و ئۆپتیمـوس ماکسیموس، کـە ئەوسـا تولە سەگێکی بچووك بووە و تازە داویانەتێ، لەو سەوەتە دێتەدەر.

«دیسان بگەڕێ! بگەڕێ! »

سەگە چووەناو قامیشەڵانەکە و بە کۆمەڵێك یادگاری ترەوە گەڕایەوە: تەنافێکی یـاری کردن، کوتێك فوودانە، باوەشێنێك...

براکەم خۆی گەیاندە ترۆپکی بەرزترین داری باخەکەو، بە شمشێر، لەسەر لاسقی لقێك ناوی خۆی و ڤیۆڵتای هەڵکەند. پاشان لە ژێر ئەو ناوانەش **ئۆپتیموس ماکسیموس سـەگی پێ کورتیشی** هەڵکەند. ئەو دەیزانی کچۆڵە ئەم کارەی پێ خۆش دەبێت، ئەگەرچی رەنگە ئەو ناوێکیتری لە سەگەکەی نابێت.

لەو رۆژەوە کۆزیمۆمان لەسەر هەر دارێك بدیبیایە دەمانزانی ئۆپتیموس ماکسیموس لە بن ئەو دارە دەسوورێتەوە. کۆزیمۆ شێوازی گەڕان و دۆزینەوە و هێنانەوەی نێچیر، واتە هەموو ئەو کارانە کە سەگی راوچییەك دەبوو بیزانێت، فێری کردبوو. هیچ ئاژەڵێك لەو دارستانەدا نەبوو کە ئەوان لێیان راو نەکردبێت. سەگەکە بۆ ئەوەی راوەکە بداتە دەست کۆزیمۆ، ئەوەندەی کە دەیتوانی لەسەر پاشوانی هەڵدەستا و کۆزیمۆش خۆی پێ دەگەیاند و نێچیرەکەی، کەروێشك بوایە یان سوێسکە، لە زاری وەردەگرت. ئەوسا دەستی بە سەریدا دەهێنا و دەیلاواندەوە. ئەوان لەوە زیاتر نەیاندەتوانی لەیەك نزیك ببنەوە. بەڵام لە نێوان کوڕی سەر دارەکان و سەگێك کە لەسەر عەرز دەگەڕا، پەیوەندی و وتووێژێکی بەردەوام لە ئارادا بوو، کە بە وەڕینی سەگەکە و دەنگ و وشە تاك برگەییەکانی کۆزیمۆ بەیان دەکرا. ئەم پەیوەندییە بە شێویەك بوو پێویستی سروشتی سەگ بە مرۆڤ و مرۆڤ بە سەگی تێدا دەگونجا. ئەگەرچی کۆزیمۆ لەمرۆڤەکانی تر جیاواز بوو، ئەو سەگەش لە هیچ سەگێکی تر نەدەچوو، بەڵام پێکەوە ژیانێکی خۆش و ئاسوودەیان بوو.

١١

بەشێکی زۆر لە قۆناغی مێرمندالّی کۆزیمۆ بە راو و شکار تێپەڕی. ئەو راوە ماسیشی دەکرد: بە سەعات لە قەراغ گۆماوی چۆمەکان دادەنیشت و بەقولاپ مارماسی و سوورە ماسیی دەگرت. وادیار بوو وردە وردە دەبووە خاوەنی هەست و غەریزەیێکی جیاواز لە ئێمە و، هەروا کە پێستەی لەبەر دەکرد، سروشت و خوو خدەشی دەگۆڕا.

دیارە کە نزیکایەتی بەردەوام لەگەڵ لەشی زبری دارەکان، سەروکاری دایمە لە گەڵ پەڕ و پێست و پوولەکەی گیانلەبەران، سەیر کردنی بەردەوامی جوولّە و رەنگی جۆراوجۆری دارستان، گەشت و گەڕان بە ناو ئەو گەڵایانەدا کە لە نەوعێکیتر بوون و خوێنێکی سەوز لە دەمارەکانیاندا بوو، یاری لەگەڵ پەیکەرەی زیندووی وەك لقی دار و دەندووکی کەرەواڵە و سەلك و گوێچکەی ماسی کە هەموویان لەو شکلّانە کە ئێمە دەمانبینین جیاواز بوون، هەروەها تەریکی و گۆشەگیری لە جەرگەی دنیایەکی هێشتا وەحشیدا کە ئەو تا ناخی رۆچووبوو... هەموو ئەمانە دەیانتوانی رۆح و گیانی کۆزیمۆ تووشی گۆڕان بکەن و، کارێك بکەن کە تەنانەت رواڵەتی مرۆڤانەشی بگۆڕێت.

بەڵام ئەوە رووی نەدا. وێڕای کارەمەیی براکەم لە نزیك بوونەوە لەدارەکان

و، شەڕ لەگەڵ گیانلەبەرەکاندا، من هەمیشە دڵنیا بووم کە ئەو بەردەوام لەگەڵ ئێمە دەبێت. لەگەڵ ئێمە، لەم دیو دنیایەکی ئینسانی.

ئەڵبەت رەنگە بێ ئەوەی خۆشی بیەوێت، وردە وردە هەندێك خوو و خدەی دەگۆڕا و هەندێك شتی لە دەست دەدا، بۆیە لە یەکەم مانگەکاندا هەوڵیدا هەموو یەکشەممان لەگەڵمان بێت بۆ کلێسە. ئێمە کاتێك بە جلی خاوێنەوە لە ماڵ دەهاتینە دەر و بەرەو کلێسە دەچووین، ئەومان دەبینی کە بە سەر و وەزعێکی شایستەوە لە سەر دارەکان چاوەڕوانمانە. باڵاپۆشەکەی جارانی لەبەر دەکردو، لە بری پێستە کڵاوە سێ سووچەکەی بەسەرەوە بوو. کە ئێمە سەر رێ دەکەوتین ئەویش بەسەر دارەکانەوە شوێنمان دەکەوت و، بەم شێوە، ئێمە بە جلی جوان و رازاوە و ئەویش بەسەر لقەکانەوە، لەبەر چاوی هەموو خەڵکی ئۆمبرۆزادا دەگەیشتینە کلێسە. دیمەنێکی بە راست جوان و سەرنج راکێش بوو، بەتایبەت لە زستاندا کە لقی دارەکان رووت بوون. (ئەڵبەت خەڵك وردە وردە خوویان پێگرت و باوکیشم ئاسوودە بوو.) ئیمە دەچووینە ناو کلێسە و لەسەر کورسی بنەماڵەکەمان دادەنیشتین و، کۆزیمۆش لەسەر لقی داربەڕوویەکی ئەو ناوە کە پەلەکانی بە پەنجەرەیەکی گەورەوە نووسابوو دادەنیشت. ئێمە لە شوێنی خۆمانەوە چاومان لە سێبەری کۆزیمۆ بوو کە کڵاوەکەی هەڵگرتبوو، بۆ عیبادەت سەری دانەواندبوو. باوکم داوای لە خزمەتکارێکی کلێسە کرد تا یەکشەممان تای پەنجەرەکە بکاتەوە بەڵکوو کۆزیمۆش بتوانێت لەو بۆنەدا بەشدار بێت. بەڵام دوای ماوەیەك ئیتر ئەومان نەبینی و، چونکا لە پەنجەرەکەشەوە با دەهاتە ژوور، ناچار پێوەیان دا.

زۆربەی ئەو شتانە کە تا ئەو کاتە دەشیا بۆی گرینگ بن، ئیتر بەلایەوە گرینگ نەمان. کە بەهار هات ئاهەنگێکمان بۆ دەسگیرانیی خوشکمان گرت.

ساڵێك لەوەبەر کێ پێشبینی وەها رۆژێکی دەکرد؟ کۆنتی گەنج و بنەماڵەکەی هاتن بۆ لامان و جەژنێکی گەورە بەرپا بوو. هەموو ژوورەکان رووناك بوون. هەموو گەورە و مەزنی ئەو

ناوچە دەعوەت کرابوون. هەموویان سەمایان دەکرد. کێ لە بیری کۆزیمۆدا بوو؟ راستتان بوێت، هەموومان بیرمان لێ دەکردەوە. من بەردەوام لە پەنجەرەکەوە بۆ دەرەوەم دەڕوانی و بە هیوای هاتنی بووم. باوکمان خەمبار بوو، لە گەرمەی ئەو جەشن و شاییەدا بێگومان بیری کەسێکی دەکرد کە بەشدار نەبوو. ژەنراڵ بە شێوەیەك شاییەکەی بەڕێوە دەبرد کە دەتگوت بۆنەیەکی سوپاییە و ئەو کارەشی بۆ فەرامۆش کردنی خەمی کوڕەکەی دەکرد. تەنانەت باتیستاش... باتیستایەك کە هەڵدەسووڕا و سەمای دەکرد، کە جلی خوشکە پاکیزانی وەلا نابوو کڵاو قژێکی وەك زەرفی باقلاوەی لەسەر کردبوو، کراسەکەشی لە کۆی چەند سەوەتەی مەرجان نیشان دەچوو... (نازانم کام خەیات توانیبووی ئاوا لێکیان بدات) ئەرێ تەنانەت باتیستاش لەبیریدا بوو.

من دواتر زانیم کۆزیمۆش بە شێوەیەك لەو شادییەدا بەشدار بوو. ئەو بەو سەرمایە، بێ ئەوەی کەس بیبینێت، لە سەر نووکی سپیدارێك دانیشتبوو سەیری دەکرد: پەنجەرەی پڕ لە رۆشنایی ژوورە رازاوەکان و، میوانی کڵاوقژ لەسەر و، سەماکارەکانی دەبینی. بڵێی بە بینینی هەموو ئەمانە بیری لە چی کردبێتەوە؟ ئایا بۆساتێکیش حەسرەتی ژیانی ئێمەی بووە؟ ئەو زۆر لە دنیای ئێمە دوور نەکەوتبووەوە و دەیتوانی بگەڕێتەوە. ئایا بیری لەمە کردۆتەوە؟ نازانم. نازانم بیری لە چی کردۆتەوە و چاوەڕوانی چی بووە. ئەوەندە دەزانم کە لە ماوەی شاییەکەدا و تەنانەت لەوە دواش، لەوێ مایەوە. تا ئەوەی کە مۆمدانەکان یەك لە دوای یەك کووژانەوە و، ئیتر هیچ پەنجەرەیەك رۆشن نەما.

بە هەرحاڵ، پەیوەندی کۆزیمۆ لەگەڵ بنەماڵەکەی، چاك یان خراپ، هەروا بەردەوام بوو. ئەو تەنانەت زیاتر لە جاران، لە یەکێکمان نزیك بووەوە، چونکا تازە توانیبووی بیناسێت. مەبەستم جەنابی شوالییەی پارێزەر ئێنێئاس سیلڤیوس کارگایە. کۆزیمۆ وردە وردە تێگەیشت کە ئەم پیاوە سەیر و دوورەپەرێزە کە هەرگیز کەس نەیدەزانی چی دەکات و لە کوێیە، زۆر کار ئەنجام دەدا و هیچ کارێکیشی لە خۆوە و بێهوودە نییە.

ئـەو هـەموو رۆژێـك، تەنانـەت لـە گـەرمترین سـەعاتەکانی دوانیـوەڕوش، لـە کاتێکـدا مێزەرەکەی دەهێنایە سەر تەوێڵی و قاچی لە کەوا شۆڕەکەی دەگیر، لە ماڵ دەچووە دەر و ون دەبوو. دەتگوت درزەکانی عەرز و بێشەڵانی پـڕ لکوپـۆ و دیـوارە بەردینـەکان قووتیـان دەدا. تەنانەت کۆزیمۆش کە دایمە چاوی لە دوای بوو، لە ئەنجامدا ونی دەکرد. (ئەم چاوە دێرییەی کوزیمۆ نەك بۆ گەمە و یاری بەڵکوو بـە هـۆی غەریزەیـەوە بـوو. ئـەو کەمـە کەمـە باوەشی نیگای بۆ هەموو ئاسـۆ دەکـردەوە و هیـچی لـیّ ون نـەدەبوو.) ئەگەرچـی زۆرجـار کۆزیمۆ هەوڵیدەدا بەسەر لقەکانەوە شوێنی بکەوێت، بەڵام هەرگیز نەیزانی دەچێت بۆ کویّ. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەو بە هەر لایەکدا بڕۆشـتایە، کۆزیمـۆ لـە ئەمبەراوبـەری ڕێگەکـە هـەنگی دەبینی و ئەوەش نیشانەیەکی پڕ لە رازورەمزی تر بوو. کۆزیمۆ پەی بەوە برد ئەم هەنگانە پەیوەندییان بە شواڵییەوە هەیە و، بۆ دۆزینەوەی ئـەو دەبێـت شـوێن هەنگـەکان بکـەوێت. بەڵام کاری وا چۆن دەکرا؟ هەنگەکان هەر کە گوڵێکیان دەبینی بە ویـزە ویـز بـەرەو پـیری دەچوون. چاك وابوو شوێن هەنگـە تـەریك و تاکـە سـەرگەردانەکان بکـەوێت و بـەو حـەواوە بەرێگەیەکی نادیاردا بڕوات کە مێشەکان پیایدا دەهاتن و دەچوون، ئەوسا لە پشت پەرژینی دەوەنەکانەوە یەکیان دەگرت و وەك ستوونێکی دووکـەڵ بـەرز دەبوونـەوە. لـەویّ بـوو کـە چەند کەندوو لە پاڵ یەکتر ریز کرابوون و، جەنابی پارێزەر لـە نـاو کـۆی هەنگـەکان پیایـان رادەگەیشت.

هەنگداری یەکێك لـەو چـەند چـالاکیە شـاراوەی زڕمامەکـەمان بـوو. ئەڵبـەت زۆریـش شاراوە نەبوو، چونکا بۆخۆی جاروبار شانە هەنگوێنێکی تازە لە کەندوو دەرهاتووی دەبرد و لەسەر مێزەکە دایدەنا. هەرچی بـوو ئـەو لـە شـوێنێك هەنگداری دەکـرد کـە لـە دەرەوەی زەوییەکانی ئێمە بێت و کەس بە شوێنەکەی نەزانێت. بێگومان هۆی ئەم کارەشی ئەوە بوو کە نەیدەویست داهاتی ئەم «پیشە سـازییە» تایبـەت بەخۆیـەی، بکەوێتـە چـاڵی بـیّ بـنی حـساباتی بنەماڵـەوە. یـان ڕەنگـە دەیویـست لانیکـەم ئـەو پیـشەی لـە دەخالـەت و خۆتێهەلقوتاندنی براکەی بپارێزێت. (ئەو پیاوە پیسکە نەبوو، جگە لـەوەش مەگـەر داهـاتی

ئـەو تـۆزە مێـو و هەنگوینـە چـەندە بـوو! ؟) یـان رەنگـە حـەزی نـەدەکرد کاروبـاری وەك هەنگداری، کە پێی خۆش بوو، تێکەڵ بە کاروباری وەك حسێبداری و سەرپەرشتی بکات، کە پێی ناخۆش بوو.

هەرچی بوو، زۆر ئاشکرا بوو کە باوکمان هـەرگیز نەیدەهێشت کەنـدووەکانی لـە نزیـك ماڵەوە دابنێت. ئەو بە شێوەیەکی سەیر لە گەستن و پێوەدانی دەعباکان دەترسـا. هـەموو جارێك کە زەردەواڵەیەکی لە ناو باخ دەبینی لە ترسان رایدەکرد و، کڵاوقژەکەی بـە جۆرێـك بە دوو دەست دەگرت کە دەتگوت لە دەندووکی داڵێکـی دەپارێزێـت. جارێـك ئەوەنـدە زۆر ترسا کە کڵاو قژەکەی لەسەر کەوتـە خـوار و زەردەواڵەکـەش، کـە لـەو هەڵبـەز و دابـەزەی تۆقابوو، شاڵاوی بۆ سەرە تاسەکەی برد و گەستی. دوای ئەو گەستنەش باوکمـان سـێ رۆژ دەسرۆکەیەکی لە سرکەوە دەگلاند و لە سـەر سـەری دایـدەنا. ئـەو لـە رووبـەڕوو بوونـەوە لەگـەڵ کێـشە و گرفتەکانـدا پیـاوێکی تـا بڵێـی بـە هێـز و مـەغروور بـوو، بـەڵام زیپکـە یـان رووشانێکی بچووك دەهری دەکرد.

ئێنئاس سیلڤیوس کارگـا لـە کـەلێن و قـوژبنی هـەموو دۆڵەکـەی ئـۆمبرۆزادا کەنـدووی هـەبوو. خـاوەنی زەوییـەکان، بـۆ تۆزێـك هـەنگوین، دەیانهێـشت یـەك دوو کەنـدوو لـە زەوییەکەیاندا رابگرێت و ئەویش بۆ سەردانی کەندووەکانی هەموو ئەو دەشتەی دەپێوا. بـە دەوروبەری کەندووەکاندا دەسووڕایەوە و دەستە بچووك و سەیر و سەمەرەکانی، کـە نیـوە دەسکێشێك داپۆشیبوون و لە قاچی دەعبای ورد دەچوون، پیا دەهێنان. ئەو لە کاتی کـار کردندا تۆڕێکی رەشی بەسەر مێزەرەکەیدا دەدا، کە بە دەم هەناسەکانییەوەبەرز دەبووەوە و بە دەمییەوە دەنووسا. ئامێرێکی پێ بوو کـە دووکـەڵی بڵـاو دەکـردەوە و لـەکاتی نزیـك بوونەوەی لە کەندووەکان،بۆ تاراندنی هەنگەکان، بە کاری دەهێنا. ئەو دیمەنە پڕ لە هەنگ و دووکەڵە بۆ کۆزیمۆ لە دیمەنێکی جادوویی دەچوو. ئایا مامەی لـە چـاوترووکانێکدا دەبـووە دووکەڵ و بەرز دەبووەوە و تیا دەچوو، پاشان لە شـوێنێك تـر و کـاتێکی تـر، لـە شـێوەی مرۆڤێکیتر دەژیایەوە؟ نـا، بـە داخـەوە جـەنابی پـارێزەر جادووگـەرێکی درۆزن بـوو، پـاش

کەمێك لە شێوەی هەمان مرۆڤی جاران و، لەکاتێکدا قامکی گەستراوی خۆی دەمژی، لە ناو ئەو هەورە سەیر و سەمەرەیەدا دەردەکەوتەوە.

بەهار بوو. بەیانییەك کۆزیمۆ هەستی بە جۆرێك گەشکە و شێتییەتی کرد کە لە هەوادا شەپۆلی دەدا. قرم و قالێکی بیست کە تا ئەو دەمە نەیبیستبوو. قرم و قالێکی ون، بەڵام ئەوەندە قووڵ کە دەتگوت هەورە تریشقەیە. هەورێك لە تەرزە بە ئاسماندا تێپەڕی. لەبری ئەوەی ببارێت بە شێوەیەکی ئاسۆیی دەڕۆشت و وردە وردە بە دەوری ستوونێکی پڕتری تەرزەدا دەخولایەوە. هەزاران هەنگ بە حەواوە دەڕۆشتن. بە دەورییانەوە سەوزە بوو، گوڵ بوو، بەهار بوو. کۆزیمۆ بێئەوەی بزانێت چی روویداوە تووشی گەشکە ببوو. هاواری کرد:

« هەنگەکان خەریکن هەڵدێن، جەنابی شوالیە ! هەڵدێن جەنابی پارێزەر! »

ئەوسا بەسەر لقەکانەوە بەرەو کارگا هەڵات.

شوالییە وەك قارچکێك لە نزیك کۆزیمۆ هەڵتۆقی و گوتی:

« هەڵنایەن، جێگۆڕکە دەکەن. »

پاشان بە ئیشارە لە کۆزیمۆی گەیاند کە نابێ هەرا و هاوار بکات و، دوای ساتێك دیسان ون بووەوە. بۆ کوێ چوو؟ کاتی جێگۆڕکەی هەنگەکان بوو. شاژنەکەیان لە کەندوویەکەوە بەرەو کەندوویەکی تر دەچوو، پۆلە هەنگێکی بە شوێنەوە بوو. کۆزیمۆ لە دەوروبەری خۆی روانی. جەنابی پارێزەر لەبەر دەرکەی ئاشپەزخانەوە دەرکەوت. مەنجەڵێك بە دەستێکییەوەو، تاوەیەك بە دەستەکەی ترییەوە بوو. ئەوانی پێکدا دەدا و دەنگی لێدەهێنان. دەنگێکی ئەوەندە ناخۆش و زایەڵەیەکی وا ئازاردەر کە مرۆڤ ناچار بوو دەست بە کوێچکەیەوە بگرێت. جەنابی پارێزەر شوێن پۆلە هەنگەکان کەوتبوو، هەر سێ هەنگاو جارێك زەرفە مسییەکانی بە یەکدا دەدا. لەگەڵ بەرز بوونەوە دەنگی ئەو پێکدادانە، وادیار بوو پۆلە هەنگەکە دەلەرزێن، هەڵدەبەزن و دادەبەزن و ویزە ویزەکەشییان دێتە کز بوون و، هەڵفڕینەکەشیان دەشێوێت. کۆزیمۆ نەیدەزانی چی روو دەدا، بەڵام پێیوابوو پۆلە هەنگەکە

بەناو دارەکاندا بەرەو خاڵێك دەڕۆن و رادەوەستن. لەم حاڵەشدا کارگا بەردەوام زەرفەکانی پێکدا دەدا.

« چی بووە جەنابی شوالییە؟ ئەوە چی دەکەیت؟ »

جەنابی پارێزەر بە منگە منگ گوتی:

« زووکە ! هەنگەکان لەسەر دارێك نیشتوون، بڕۆ. بەڵام هۆشت ببێ تا من نەگەیشتووم کارت پێیان نەبێت. »

هەنگەکان لەسەر دار هەنارێك نیشتبوون. کۆزیمۆ خۆی گەیاندە دارەکە، بەڵام هیچی نەدی. پاشان لە پڕ چاوی بە میوەیەکی درشتی وەك سێوەلۆوکەی کاج کەوت، کە بە لقێکەوە بەربووبۆوە. ئەوە کۆمەڵە هەنگەکە بوون کە پێکەوە نووسابوون، هەنگی تریش دەهاتن و پێیانەوە دەلکان.

کۆزیمۆ لە بەرزایی دارەکە راوەستابوو نەدەجووڵا. هێشووی هەنگەکان لە ژێر پێیەوە بەربووبۆوە و بەردەوام گەورەترو، بە بۆچوونی ئەو، سووکتر دەبوو. دەتگوت بە دەزوویەکەوە بەر بووەتەوە. بە هەودایەکی باریکتر لە دەزووش. هەودایەك کە قاچە باریك و ناسکەکەی شاژنی پێر بوو. باڵی هەنگەکانیش چەندە ناسك و سووك بوون. باڵی شەفافی خۆڵەمێشی کە لەشە زەرد و رەشەکانیانی لێوە دەبیندرا.

شوالییە بە کەندوویەکەوە هات. کەندووەکەی سەروبن لە ژێر هێشوەکە راگرت و هاواری کرد:

« دارەکە بلەرێنەوە. »

کۆزیمۆ دار هەنارەکەی لەراندەوە. هێشووی هەنگەکان وەك گەڵایەك لە لقێکەوە بەربێتەوە کەوتە ناو کەندووەکە. شوالییە بە تەختەیەك سەری کەندووەکەی گرت و گوتی:

« ئەوەش ئەم. »

بەم شیوە لـە نێـوان کۆزیمـۆ و شـوالییەی پـارێزەردا لێـك حـاڵی بـوون و هاوکـاری و، تەنانـەت رەنگـە دۆسـتایەتیش بـەرپا بـوو. ئەڵبـەت ئەگـەر بـشێ بـۆ ئـەم دووکەسـە دوورەپەرێزەوە وشەی دۆستایەتی بەکار بێنین.

ئێنئاس سیلڤیوس و براکەم تەنانەت لە بـواری ئـاودێریش ناچـار بـە دانوسـتان بـوون. رەنگە ئەمەتان بەلاوە سەیر بێت! کەسێك کە لەسەر دارەکان دەژی، بە رواڵەت هیچ کارێکی بە چاڵاو و ئاوەڕۆ نییە! بەڵام ئەگەر لە بیرتان بێت گوتم کە کۆزیمۆ بۆخۆی کانییـەکی چـێ کردبوو. جەنابی پارێزەر کە بە رواڵەت ئەوەندە گێل بوو، هەستی بە بـچووکترین گـۆڕان لـە چۆنییەتی گەڕیانی ئاوی هەموو ناوچەکەدەکرد. ئەو رۆژێك لە پشت دەوەنێکی لای سەرووی تاڤگەکەوە چاوی بە کۆزیمۆ کەوت کە پلووسکێکی بە نـاو لقـی داربەڕووەکـەدا رەت کـرد و گەیاندیە سەر بەردی تاڤگەکە و، بەوشێوە ئاوی خـواردەوە. (کۆزیمـۆ وەك مرۆڤـی کێـوی هەموو شتەکانی دەشاردەوە، کاتێك پێویستی بـە ئـاو بوایـە پلووسـکەکەی لـە سووچـێکی نێوان لقەکان دادەنا.) خودا دەزانی جەنابی شوالییە پاش بینینی ئەم دیمەنە چ بیرێکی بـە مێشکدا هات. هەرچی بوو، بە پێچەوانەی هەمیشە لەپڕ خۆشی و شادییەکی سەیری بەدڵـدا هـات. لـە پـشت دەوەنەکـە دەرپەڕیـە دەر، بـەرە دەسـتی بـە یەکـدادا و دوو سـێ جـار وا هەڵبەزییەوە کە دەتگوت یاری بە تەناف دەکات. مشتێك ئاوی هەڵپرژاند و زۆری نەمابوو لە تاڤگەکەوە بکەوێتە خوار. ئەوسا رووی کردە کۆزیمۆ و دەستی بە شـەرحکردنی بۆچـوونێك کرد کە لە ناکـاو بـە مێـشکیدا هـاتبوو. بۆچـوونەکەی سـەیر و، شـەرح و لێکدانەوەکەشـی سەیرتر و ئاڵۆزتر بوو. جەنابی شوالییە خووی بەوە گرتبـوو کـە بـە شـێوەزاری ناوچـەییانە بدوێت، بەڵام هەموو جارێك کە لە پڕ هەڵدەچوو، بێئەوەی ئاگای لـە خـۆی بێـت بـە تـورکی دەدوا و کەس لە قسەکانی نەدەگەیشت.

بیرێك کە بە مێشکدا تێپەڕیبوو ئەوە بوو کە ئاوەڕۆیەکی هەوایی چێ بکات و بـە سـەر لقەکانەوە بیگەیەنێتە ئەو بەری دۆڵەکە، بۆ ئەوەی ئەو ناوچە وشك و بـێ ئـاوەی پـێ تێـراو بکات. کۆزیمۆ لە دەوامەی بۆچوونەکەیدا پێشنیاری کرد لە هەندێك شوێن لوولەی کون کون

بە کار بێنن و بەو شێوە بارانێکی دەسکرد سازکەن و زەوییەکانی پێ ئاو بدەن. ئەم پێشنیارە چاکسازانە ئەوەندەی تریش جەنابی شوالییەی مەستی خۆشی و شادی کرد.

ئەو بەغار بەرەو ژووری کارەکەی چوو، دەرکەی لەسەر خۆی داخست و بەو پەڕی بێقەرارییەوە دەستی بە پلان دانان کرد. کۆزیمۆش دەست بە کار بوو. ئەو هەر کارێك کە پەیوەندی بە دارەکانەوە بوایە پێی خۆش بوو. پێیوابوو ئەم کارانە هێز و گرنگییەکی تری پێ دەبەخشن. هەستی بە یەکگرتن لە گەڵ ئێنئاس سیلڤیوس کارگا کرد. ئەوان لەسەر دارەکان یەکتریان دەبینی. جەنابی پاریزەر بە باوەشێك کاغەز و نەخشەی لوولە کراوەوە دەهات و بە پەیژەیەکدا هەڵدەگەڕا و خۆی دەگەیاندەسەر دارەکە. پاشان دوو بە دوو دادەنیشتن، بە سەعات وتوویژییان دەکرد و پلانیان بۆ ئاوەڕۆ هەواییەکە دەڕشت. ئەو پلانانە هەرگیز نەبوون بە کردە. ئێنئاس سیلڤیوس دوای ماوەیەك ماندوو بوو، بە کەمی سەردانی کۆزیمۆی دەکرد. پاشان دوای حەفتەیەك مەسەلەکەی لە بیر چووەوە. کۆزیمۆ لێی نەڕەنجا. زۆر زوو پەی بەوە برد کە تەنیا قازانجی ئەو پلانە ئەوە دەبێت کە ژیانی دژوارتر و پڕ دەردەسەرتر دەکات.

دیار بوو کە زڕمامەکەمان لە بواری ئاودێریدا زور کاری پێ دەکرا. حەز و مەیل و بەهرە و هۆشی پێویستی بۆ ئەو کارە بوو، بەڵام تواناى ئەنجامدانی نەبوو. هێز و توانای ئەو لە ئاوی جۆبارێك دەچوو کە بە خەسار بڕوا و دوای ماوەیەك بە زەویدا بچێتە خوار. هۆی ئەم نەتوانینەشی ئاشکرا بوو: هەنگداری ئیشێك بوو کە دەیتوانی بە تەنیا و بە ئازادی و تا رادەیەکیش بە شاراوەیی بیکات و، هەر جارێکیش کە پێی خوش بێت، بێ ئەوەی کەس داوای لێکردبێت، کەمێك هەنگوینی بۆ ماڵەوە بباتەوە. بەڵام بە پێچەوانەوە، ئاودێری ئەو ئیشە نەبوو کە بتوانێت بێ خواست و داوای ئەم و ئەو، بێ راسپاردن و ئەمری بارۆن یان ئەو کەسانە کە یارمەتیدانیان پێویست بوو، بە ئەنجامی بگەیەنێت. ئەویش لەبەر ئەوەی کە ئێجگار شەرمن و کەمڕو بێ ورە بوو، نەیدەتوانی خواست و داوای خەڵك رەت بکاتەوە. بۆیە زۆر زوو لە کارەکەی ماندوو دەبوو وازی لێدەهێنا.

ڕۆرجار دەبیندرا کە لەگەڵ دەستەیەك کرێکاری پاچ و بێڵ بە دەست بە دەشتەکەدا تێدەپەڕی، نەخشەیەك و چێوێکی ئەندازیاریشی پێ بوو، قاچە کورتەکانی بۆ ئەملاولا دەگوێزایەوە و ئەمری بە کرێکارەکان دەکرد کە ئاوەڕۆ هەڵکەنن. ئەو لە زۆر شوێن عەرزەکەی هەڵدەکۆڵی و، پاشان کە شەو دادەهات کارەکەی بەنیوەناچڵ بەجێدەهێشت و وازی لێ دەهێنا. بەدەگمەن ڕێدەکەوت بەیانی بچێتەوە سەر ئەو کارە و دەستی پێ بکاتەوە. دەڕۆشت و زیاتر لە حەفتەیەك ون دەبوو.

ئیشتیای ئاودێری لەحەزێکی قووڵو ئاواتێکی شاراوەوە سەری هەڵدەدا. یادێك کە هەمیشە لەدڵیدا زیندوو بوو، یادی زەوییە بەراو و بە پیتەکانی سوڵتانی عوسمانی بوو. تەنیا لەو باخ و باخاتانەدا هەستی بە بەختەوەری کردبوو. هەمیشە زەوییەکانی ئۆمبرۆزای لەگەڵ دەشت و بەری بەربەرستان و تورکیە بەراورد دەکردو، ئاواتەخواز بوو بە شێوەیەك بەو زەوییانەدا رابگات کە بیرەوەریە خۆشەکانی ئەوێی بۆ بژیەننەوە. بەلای ئەوەوە ئاودێری هونەرێك بوو کە ئاواتی گۆڕانی هەموو شتەکان لەودا کورت دەبووەوە، بەڵام ئەوە ئاواتێکی دوور بوو. بەردەوام رووبەڕووی ڕووداوی ناخۆش دەبووەوە کە نائومێد و هیوابڕاویان دەکرد.

کارێکیتری گەڕان بەشوێن ئاودا بوو کە ئەویشی بە دزی و شاراوەیی دەکرد. لەو دەمەدا ئەو جۆرە کارە سەیر و سەمەرانە بە جادووگەری دەژمێردران. کۆزیمۆ ڕۆژێك بینی کە دارێکی دوو لکی بە دەستەوە گرتووە و لە مەزرا بە دەوری خۆیدا دەخولێتەوە. ئەو کارەشی بە هەوەس بوو، بۆیە بە هیچ ئەنجامێکی نەگەیاند.

تەنیا سوودی ناسینی خووخدەی ئێنئاس سیلڤیوس کارگا بۆ کۆزیمۆ، ئەوە بوو کە لایەنی جۆراوجۆی ژیانی مرۆڤی گرژ و مۆن و دوورەپەرێزی دەناسی. دواتر ئەم ناسین و ناسیاوییە بە کەڵکی هات. تەنانەت دەتوانم بڵێم کە شوالییەی پارێزەر و دوورەپەرێز هەمیشە وەك نموونەیەکی خراپ لەبەر چاویدا بوو. ئەو بوو تێی دەگەیاند مرۆڤ کە بیەوێت جیا لە خەڵك و تەنیا بۆ خۆی بژی ئاخری چی بەسەر دێت. بەم شێوە بە لەبەر چاو گرتنی ئەو نموونە کارێکی کرد کە هەرگیز وەك ئەوی لێ نەیەت.

١٢

هەندێك شەو كۆزیمۆ بە هاوارێك لە خەو رادەپەڕی.

« فریا کەون! ئای دز! بیگرن! »

ئەوسا گورجێك بەسەر لقەكانەوە بەرەو شوێنی هاوەرەكە دەچوو. هەندێك جار دزییەكە لەماڵی خاوەن زەوییەكی هەژار كرابوو. بنەماڵەی جووتیارە كلۆڵەكە بە نیوە رووتی لەدەرەوە راوەستابوون و، سەر و سنگی خۆیان دەكوتا.

« ماڵ وێران بوین. تیا چووین. جوڤانی خەلەنگ هات و هەموو داهاتی ئیمساڵی بەتاڵان بردین. »

خەڵك كۆ دەبوونەوە.

« جوڤانییە خەلەنگ! دڵنیان ئەو بوو؟ خۆتان دیتان؟ »

« ئەرێ خۆی بوو! دەمامكی كردبوو، تفەنگێكی گەورەشی پێ بوو. دوو كەسی دەمامك كردووی تریشی لەگەڵ بوو، بەڵام ئەو سەركردەیان بوو. »

« بۆ كوێ رۆشت؟ بەرەو كوێ چوو؟ »

« هەهە ! یەعنی دەتەوێ شوێنی کەوی و بیگری؟ هەر خودا دەزانێ ئێستا لە کوێیە.»

جارجاریش رێبوارێك بوو کە ئەسپ و کیف و باڵاپۆش و باروبنەکەیان بردبوو، بە رووت و قووتی لە ناو رێگەدا مابووەوە.

« فریام کەون! دز! جوڤانییە خەلەنگ! »

« چی بووە؟ بۆمان بگێرەوە بزانین. »

« لەپڕێکدا، هۆ لەوێوە، لە تاریکییەکەوە هاتەدەر. ریشی بوو، تفەنگەکەی تێگرتبووم، خەریك بوو لە ترسا بمرم. »

« شوێنی بکەوە ! بەرەو کوێ رۆشت؟ »

« لێرەوە... نا... رەنگە لەوێوە... نازانم ، وەك با دەرچوو. »

کۆزیمۆ بڕیاری دابوو جوڤانییە خەلەنگ بدۆزێتەوە. هەموو دارستانەکە گەڕا. دەچووە حەشاری باڵندەکان و شوێن کەروێشکەکان دەکەوت. سەگەکەی ناچار کردبوو بگەڕێت. « بگەڕێ، ئۆپتیموس ماکسیموس، بگەڕێ! » حەز و خواستی دۆزینەوەی جوڤانییە خەلەنگ وازی لێ نەدەهێنا، نەوەك بۆ ئەوەی کارێکی پێی بێت یان شتێکی پـێ بڵێـت، تـەنیا لەبـەر ئەوە کەحەزی دەکرد کەسایەتییەکی ئەوەندەبە ناوبانگ لە نزیکەوە ببینێت. ئەو ئەگەرچی چەند شەو تا بەیانی بۆی گەڕابوو، هێشتا نەیدۆزیبۆوە. بە خۆی دەگوت: « رەنگە ئیمـشەو نەهاتبێتە دەر. » بەڵام دەمەو بەیانی چاوی بە کەسانێك دەکەوت کە لەمبەراوبەری دۆڵەکە، لەسەر پێچی رێگەیەك یان لە گوێ چۆمێك کۆ ببوونەوە و باسی دزییـەکی تازەیـان دەکـرد. کۆزیمۆ بە غار خۆی دەگەیاندە ئەو شوێنە و، گوێی لـێ دەگـرتن. جارێکیـان کەسـێك رووی لێکرد و گوتی:

« ئەوە تۆ کە هەمیشە لەسـەر دارەکـانی دارسـتانیت، تـا ئێـستا جوڤانییـە خەلـەنگت دیوە؟ »

کۆزیمۆ بە خۆیدا شکایەوە. بە منگە منگ گوتی:

« نا... نا... پێموانییە... »

کەسێکی تر گوتی: « بۆ جوڤانییە خەلەنگ دەبینرێت! ؟ ئەو شوێنی وای بۆ خۆشاردنەوە هەیە کە کەس نایدۆزێتەوە. بە ڕێگەیەکدا دەڕوات کە کەس پەی پێ نابات.»

سێهەمینیان گوتی: « بەو خەڵاتەی کە بۆ سەری ئەویان داناوە، هەر کەس بیدۆزێتەوە، دەتوانێ تا دەمرێ هەر بخوات و بخەوێت. »

« ئەرێ، بەڵام ئەوانەی کە بە شوێنەکەی دەزانن دەبێ خۆشیان وەڵامی زۆر پرسیار بدەنەوە. ئەوانیش ئەگەر دەرکەون لە سێدارە دەدرێن. »

« بێجگە لەوەش، ئایا بەراست هەموو ئەو تاوانانە کاری جوڤانییە خەلەنگە؟ »

« خودا نەکا توش ببێت. ئەو هەموو تاوانە کە داویانەتە پاڵ تەنانەت ئەگەر بۆ چەند دانەیەکیش بێ تاوانییەکەی بسەلمێنێت، بۆ دانێکیان هەر لە سێدارە دەدرێت. »

« لە هەموو دارستانەکانی ئەم ناوە دزی کردووە. »

« تاڤ لاوی تەنانەت سەرکردەکەی خۆشی کوشتووە... »

« لەبەر ئەوەیە کە پەنای بۆ ناوچەکەی ئێمە هێناوە. »

« هەمیشە هەروا بووە. ئێمە زیاتر لە پێویست چاکین! »

کۆزیمۆ دەچوو بۆلای مسگەرەکان و لە بارەی ئەم هەواڵانەوە دەیدواندن. لە ناو ئەو بنەماڵانەدا کە لە دارستان دەژیان هەندێك تاقمی گومان لێکراوی گەڕۆکیش بوون، ئەوان بە ڕۆژ دەچوونە ماڵان مسگەرییان بۆ خەڵك دەکرد و کورسییەکانیان بە کا بۆ دەئاخنینەوە، یان کەلوپەلیان بۆ کۆ دەکردنەوە، بەڵام کاری سەرەکییان ئەوە بوو کە ماڵەکان دەسنیشان بکەن و شەوانە تاڵانییان بکەن. لە ڕاستیدا زۆربەی کارگەکانی دارستان ببوو بە مەخزەنی شتومەکی دزراو.

« دەزانن دوێشەو جوڤانییە خەلەنگ کالیسکەیەکی تاڵان کردووە؟ »

« بە ڕاستتە؟ ڕەنگە وابێت! »

« دەڵێن لە کاتی غاردانەدا هەوساری ئەسپەکانی گرتووە و ڕایگرتوون. »

« نا، کەواتە ئەوە کاری ئەو نییە. مەگەر ئـەوەی کـە کالیـسکەکە لـە بـری ئەسـپ بـە مشکەوە بەسترابێتەوە. »

« مەبەستت چییە؟ دەتەوێ بڵێیت جوڤانییە خەلەنگ نەبووە؟ »

« ئەرێ، ئەرێ، ئەم قسانە چییە بۆ ئەم کوڕە گەنجەی دەکەیت؟ ئەرێ بابە، جوڤانییە خەلەنگ بووە. »

« مەگەر ناڵێن هەموو کارێکی لەدەست دێت؟ »

« هە هە! »

کۆزیمۆ کاتێك دەیدی ئاوا باسی ئەو چەتە ناسراوە دەکەن، گێژ دەبوو، نەیدەزانی چی بڵێت. بۆیە لەوێ دەڕۆشت و گوێی لە قسەی تاقمێکیتری دانیشتوانی دارستان دەگرت.

« ئەرێ بە بۆچوونی ئێوە دزییەکەی دوێشەو کاری جوڤانی خەلەنگ بووە یان نا؟ »

« هەر دزییەك سەرکەوتوو بێت دەڵێن کاری ئەو بووە، بۆ نازانی؟ »

« بۆ تەنیا ئەو کاتە کە دزییەکە سەرکەوتوو بێت؟ »

« چونکا ئەگەر ناسەرکەوتوو بێت دەکرێ دڵنیا بی کاری خۆیەتی. »

« ها ها! چەندە گەمژەیت، ها ها! »

کۆزیمۆ تێنەدەگەیشت.

« یەعنی جوڤانییە خەلەنگ پیاوێکی گەمژەیە؟ »

ئەم پرسیارە شێوەی گوتنی خەڵکەکەی دەگۆڕی.

« نە بابە، نا، دزێکی دڵڕەقە کە هەموو کەس لێی دەترسێت. »

« ئێوە بینیوتانە؟ »

« ئێمە؟ کەس تا ئێستا نەیبینیوە. »

« دڵنیان کەسێکی وا هەیە؟ »

« ئەمەش لەو قسە قۆڕانەیە! بێگومان هەیە. بەڵام ئەگەر تەنانەت نەشبوایە... »

« ئەگەر نەبوایە؟ »

« ... فەرقی چی بوو؟ ها ها! »

« بەڵام، هەموو کەس دەڵێ... »

« بەڵام دەبێ بگوترێ کە هەموو دزی و پیاوکوژییەکان کاری جوڤانی دڵڕەقە! وای بە حاڵی ئەو کەسە کە گومان لەمە بکات! »

« تۆ، کوڕەکە، تۆ دەوێری گومان لەمە بکەیت؟ »

کۆزیمۆ لەوە گەیشت کە هەرچی لە دۆڵەکە دوور دەکەوێتەوە و بە دارستانەکەدا دەڕوات، ترسی دوڵنشینەکان لە جوڤانی خەلەنگ وردە وردە جێی خۆی بە گومان و بێ باوەڕی و تەنانەت تیز و توانجیش دەدا. لەبەر ئەوەی کە خەڵکی وشیار زۆر کوێیان بەو چەتەیە نەدەدا ، حەزی کۆزیمۆش بۆ بینینی نەما.

لەو کاتەدا بوو کە بینی.

دوانیوەڕۆ بوو. کۆزیمۆ لەسەر دارگوێزی دانیشتبوو کتێبی دەخوێندەوە. ماوەیەك بوو کتێب بۆی ببووە شتێکی پێویست. پیاو بە درێژایی ڕۆژ بە تفەنگەوە چاوەڕوانی نێچیر بێت، ئاخری ماندوو دەبێت. بە هەر حاڵ، دانیشتبوو **ژیل بلاس**[٣٣]ی **لەساژی**[٣٤] دەخوێندەوە. کتێبەکەی بە دەستێك و تفەنگەکەشی بە دەستێکی تری گرتبوو. ئۆپتیموس ماکسیموس کە کتێب خوێندنەوەی خاوەنەکەی پێ ناخۆش بوو، لەبەر پێیدا دەخولایەوە و هەوڵی دەدا بە شێوەیەك سەرنجی بۆ لای خۆی ڕاکێشێت. مەسەلەن بە بینینی پەپوولەیەك دەوەڕی و بە هیوا بوو کۆزیمۆ دەست بۆ تفەنگەکەی ببات.

لەپڕ پیاوێکی ریشن بە جلی کۆن و دڕاوەوە، لە لێژی ڕێگە کوێستانییەکە دەرکەوت. پشووی سوار بوو. چەکی پێنەبوو. دوو پاسەوانی شمشێر بە دەست بەدوایدا هەڵدەهاتن و هاواریان دەکرد:

---

٣٣ - Gil Blas

٣٤ - Lesage

« بیگرن! جوڤانییە خەلەنگە[٣٥]، ئەم جارە بە گیرمان هێناوە! »

کابرای چەتە پێش پاسەوانەکان کەوتبۆوە، بەڵام بە گومانەوە هەڵدەهات. لە کەسێك دەچوو لەوە بترسێت ریگەکەی هەڵە کردبێ و دوا بکەوێت. ئەگەر بە هەمان شێوە هەڵاتایە پاسەوانەکان زۆر زوو پێی دەگەیشتنەوە. ئەو دارگوێزە کە کۆزیمۆی لەسەر بوو، لقەکانی بەرز بوون و دەستیان پێ رانەدەگەیشت. بەڵام ئەو وەك هەمیشە تەنافێکی پێ بوو کە بۆ دەرباز بوون لە شوێنی دژوار بەکاری دەهێنا. سەرێکی تەنافەکەی بە لقێکەوە بەستەوە و سەرەکەی تری خستە خوار. چەتەکە بە بینینی ئەو تەنافە کە لە بەر چاویدا کەوتە خوار بۆ ساتێك درِدۆنگ بوو، پاشان دەستی پێگرت و بە چابوکی پیایدا هەڵگەرا. ئەو لەو مرۆڤە درِدۆنگە چالاکانە (یان ئەگەر پێتان خۆش بێت چالاکە درِدۆنگانە) بوو کە پێدەچوو هەرگیز نەتوانن لە ساتە هەڵکەوتووەکان کەڵکی پێویست وەربگرن، ئەگەرچی هەرگیز بە فیڕۆشی نادەن.

کاتێك پاسەوانەکان گەیشتن تەنافەکە هەڵکشابوو، جوڤانی خەلەنگ لە ناو لکوپۆی دارگوێزەکە لە لای کۆزیمۆ دانیشتبوو. لەو شوێنەدا، رێگەکە دەبووە دوو رێیان. پاسەوانەکان، هەر یەکەو بەرێگەیەکدا رۆشتن. پاش ماوەیەك دیسان بە یەك گەیشتنەوە و ئیتر نەیانزانی دەبێ چی بکەن. تووشی ئۆپتیموس ماکسیموس بوون کە هەڵدەسووڕا و کلکی دەلەقاند.

یەکێك لە پاسەوانەکان بە ئەویتری گوت:

« ئەرێ ئەمە سەگی ئەو کوڕەی بارۆن نییە کە لە سەر دارەکان دەژی؟ ئەگەر ئەو لەملایە بێت دەکرێ لێی بپرسین ئایا هیچی بینیوە یان نا؟ »

کۆزیمۆ هاواری کرد: « من لێرەم! »

---

[٣٥] – خەلەنگ گیایەکە لەتیرەی خەلەنگەکان کە وەك دەوەن دەڕوێت و گەڵای ورد و پڕ و سووری هەیە. دەوەنە گەسکیشی پێدەڵێن. و/ فارسی

ئیتر لەسەر دارگوێزەکە نەبوو. گورج خۆی گەیاندبووە شابەڕووەکەی ئەوبەر. پاسەوانەکان روویان لە ئەو کرد و ئیتر سەیری دارەکانی تریان نەکرد.

« سەلام ئەرباب، جوانییە خەلەنگی رێگرتان لەملایە نەدی؟ »

کوزیمۆ گوتی: « پیاوێکی کورتە باڵام دی کە هەڵدەهات. نەمزانی کێیە. ئەگەر مەبەستتان ئەو بێت بەلای چۆمەکەدا رۆیشت. »

« کورتە باڵا؟ ئەوەندە زەبەلاحە پیاو لێی دەتۆقێ. »

« نازانم لەم سەرەوە هەموو کەس بچووك دەنوێنێت. »

« زۆر سپاس جەناب. »

ئەوسا بەرەو چۆمەکە رۆشتن. کۆزیمۆ بۆ دار گوێزەکە گەڕایەوە و دەستی بە خوێندنەوەی ژیل پلاس کردەوە. جوڤانییە خەلەنگ هەروا بە دارەکەوە نووسابوو، رەنگ بە روویەوە نەمابوو. قژە سەر و ریشی پڕ و ئاڵۆزاوی بە راست لە دەوەنە خەلەنگ دەچوو، هەروا سوور و پڕ. هەندێك وردکە گەڵای وشك و تەڵاشی شابەڕوو و چقلی کاج لە ناو قژەسەر و ریشیدا بوو. بە چاوی سەوزی باز و وەیلانییەوە سەیری کۆزیمۆی دەکرد. بە راست پیاوێکی ناقۆڵا بوو. ئاخری پرسی:

« رۆشتن؟ »

کۆزیمۆ بە نەرمی گوتی:

« بەڵێ، بەڵێ، تۆ جوڤانی خەلەنگی رێگریت؟ »

« تۆ چۆن من دەناسی؟ »

« هەروا... زۆر شت لەبارەی تۆوە دەڵێن. »

« تۆش، تۆش ئەو کوڕەی کە دەڵێن هەرگیز لە دارەکان نایەتەخوار؟ »

« ئەهە، تۆ چووزانی؟ »

« منیش زۆر شتم لەبارەی تۆوە بیستووە... »

بەرێز و حورمەتەوە سەیری یەکتریان دەکرد. وەك دوو کەسایەتی ناسراو کە بە رێکەوت یەکتریان بینیبێت و لە ناسینی یەکتر خۆشحاڵ بن. کۆزیمۆ کە ئیتر قسەیەکی بۆ گوتن پـێ نەمابوو، دیسان دەستی بە خۆێندنەوە کردەوە.

« ئەوە چ کتێبێکە کە دەیخوێنیتەوە؟ »

« ژیل بلاس. »

« خۆشە؟ »

« خراپ نییە. »

« زۆرت ماوە تەواوی بکەیت؟ »

« بیست لاپەڕەیەکم ماوە. بۆچی؟ »

کابرای چەتە بە شەرمەوە پێکەنی و گوتی: « دەمویست تکات لێبکەم ئەگەر تـەواوت کرد، بیدەی بە منیش بیخوێنمەوە. خۆت دەزانی کەمن بە درێژایی رۆژ لـە سووچـێك خـۆم دەشارمەوە و نازانم چۆن خۆم سەرقاڵ بکەم. جارێك کالیسکەیەکم تاڵان کرد کە هیچی وای تیا نەبوو، بەڵام کتێبێکی تیا بوو کە هەڵمگرت و لە گەڵ خۆم بردم بۆ حەشارگەکەم. حـازر بووم هەموو شتەکان بەو کتێبە بگۆڕمەوە. شەو فانۆسەکەم هەڵکرد و بەرەو کتێبەکە چووم، بەڵام بە زمانی لاتین بوو! وشەیەکیشی تێنەگەیشتم. (سەری راوەشاند) دەزانی من هیچ لـە لاتین تێناگەم. »

کۆزیمـۆ گـوتی: « لاتـین زۆر دژوارە. ئـەم کتێبـە کـە بـە دەسـتمەوەیە بـە زمـانی فەڕانسەیە.»

بێئەوەی خۆی پێ بزانێت وەك مامۆستاکان دەدوا.

جوڤانی خەلەنگ گوتی: « لە زمانی فەڕانسە دەگەم. هـەروەها لـە زمـانی توسـکایی و کاستیلیش. تەنانەت کەمێك کاتالانیش دەزانم. »

دوای نیو سەعات کۆزیمۆ کتێبەکـەی خوێنـدەوە و، جوڤانییـە خەلـەنگ لەگـەڵ خـۆی بردی.

بەم شێوە پەیوەندی براکەم و ئەو چەتەیە دەستی پێکرد. جوڤانییە خەڵەنگ هەر کتێبێکی تەواو دەکرد بۆی دەهێنایەوە و کتێبێکی تری لێ وەردەگرت، ئەوسا بە غار بەرەو حەشارگەکەی دەچوو دەستی بە خوێندنەوەی دەکرد.

من کتێبەکانم لە کتێبخانەی باوکم هەڵدەگرت و بۆ کۆزیمۆم دەبرد. وردە وردە ئەو ماوە کە کتێبەکانی بە لاوە دەما زیاتر دەبوو. کە لێم وەردەگرتەوە رووبەرگی زۆربەیان پڕ لە تەڵاش و پەڵەی قەوزە و تفی شەیتانۆکە بوو. خودا دەزانێ جوڤانی ئەو کتێبانەی لە کوێ دەشاردەوە.

ئەو و براکەم لە هەندێك رۆژی تایبەتدا لەسەر دارەکان یەکتریان دەبینی، کتێبەکانیان دەگۆڕیەوە و گورجێك لەیەك جیا دەبوونەوە. لەبەر ئەوەی کە پاسەوانەکان بەردەوام بە دارستاندا دەگەڕان، هەر ئەو کتێب گۆڕینەوەش پڕ مەترسی بوو. براکەم چۆن دەیتوانی پاساو بۆ هاوڕێیەتی لەگەڵ کابرایەکی چەتە و رێگر بێنێتەوە؟ بەڵام جوڤانی خەڵەنگ ئەوەندە حەزی لە خوێندنەوە بوو کە هەموو رۆژێك داوای کتێبی تازەی دەکرد. لەبەر ئەوەی کە بە رۆژ خۆی دەشاردەوە، کتێبێکی گەورە، کەبراکەم بە حەفتەیەك دەیخوێندەوە، ئەو بە رۆژێك تەواوی دەکرد. ئیتر ئارام و قەراری نەبوو، هەر چۆنێك بێت دەبوو کتێبی تازە پەیدا بکات و، ئەگەر رۆژی دیداریان نەبوایە، هەموو ئەو ناوچەیە لە دووی کۆزیمۆ دەگەڕا. وەها کە گوندییەکانی ئەو دەوروبەرەی دەتۆقاند و هێزی پۆلیسی ئۆمبرۆزاش بۆ گرتنی سەر رێ دەکەوتن.

زۆری نەخایاند کە ئەو کتێبانە کەمن بۆ کۆزیمۆم دەبرد، تێری نەدەکرد. دەبوو سەرچاوەیەکی تر بدۆزنەوە. کۆزیمۆ لەگەڵ جوولەکەیەکی کتێب فرۆش بە ناوی «ئوربەك» ئاشنا ببوو، کە کتێبی چەند بەرگی پێ دەدا. ئەو بەسەر لقی دارێکەوە خۆی دەگەیاندە پەنجەرەی ماڵی کابرا و دەیکوتا. ئەوسا لەبری ئەو کتێبانە کە لێی وەردەگرت کەروێشك یان سوێسکەیەکی پێدەدا.

لە هەمووی سەیرتر ئەوە بوو کە جوڤانییە خەلەنگ سەلیقەی تایبەت بەخۆی بوو، هەموو کتێبێکی نەدەخوێندەوە. ئەگەر کتێبێکی بەدڵ نەبوایە بۆ بەیانیدا دەیگەڕاندەوە و لەگەڵ کتێبێکی تردا دەیگۆڕییەوە. ئێستا ئیتر براکەم لە تەمەنێکدا بوو کە حەزی لە نووسینی قورستر دەکرد. بەڵام دیسان دەبوو ئاگای لە خۆی بوایە، جارێك کتێبی **ڕووداوەکانی تلماکی** دابوو بە جوڤانی خەلەنگ و کاتێك کە بۆی هێنایەوە هەڕەشەی لێکرد ئەگەر جارێکیتر کتێبی ئاوا ناخۆشی بداتێ دارەکەی ژێر پێی دەبڕێتەوە.

کۆزیمۆ بیری لەوە کردەوە کە کتێبەکان بە دوو بەش دابەش بکات. یەکەم ئەوانەی کە خۆی دەیویست بیانخوێنێتەوە و دووهەم ئەو کتێبانە کە دەبوو بە چەتەکەیان بدات. بەڵام ئەو دابەشکردنەشی پێ نەکرا و، ناچار بوو کە خۆی ئەو کتێبانەش بخوێنێتەوە. جوڤانی خەلەنگ ڕۆژ لە دوا ڕۆژ سەختگرتر و بێ متمانەتر دەبوو، بەر لەوەی کتێبێکی لێوەربگرێت داوای لێدەکرد کە بابەتەکەی بو بگێڕێتەوە. وای ئەگەر پێی خۆش نەبوایە ! جارێك براکەم ڕۆمانێکی عاشقانەی پێدا، بۆ بەیانیدا جوڤانی بە تووڕەییەوە گوتی: « بۆ پێت وایە من ژنێکی نازنازیم؟ » نا، بە ڕاست پێشبینی نەدەکرا کە ئەو چ جۆرەکتێبێکی بە دڵە.

بە کورتی، بە پێچەوانەی جاران کە کتێب خوێندنەوە بۆ کۆزیمۆ تەنیا سەرقاڵییەك بوو، ئێستا بۆی ببووە پیشەی سەرەکی و، هموو ڕۆژەکانی دەقۆستەوە. کۆزیمۆ بۆ هەڵبژاردنی کتێب بۆ جوڤانی و بۆ دامرکاندنەوەی حەز و نیازی خۆی، ئەوەندە کتێبی جۆراوجۆری خوێندبۆوە و لێکدابۆوە، وەها شەیدای ئەدەب و بە گشتی زانستی مرۆیی بووبوو، کە ڕۆژەکان بەلایەوە کورت و کوڵ بوون و، شەوانەش لەبەر ڕۆشنایی فانۆسدا کتێبی دەخوێندەوە.

ڕۆژێك لەو ڕۆژانە ڕۆمانەکانی ریچاردسۆن[٣٦]ی ناسی. جوڤانی خەلەنگیش ئەو کتێبانەی پێخۆش بوو. ئەویش هێشتا یەکێکیانی نەخوێندبۆوە داوای یەکێکی تریانی دەکرد. ئوربەك

---

٣٦ - سامۆئێل ریچاردسۆن، پێشڕەوی ڕۆمان نووسانی ئینگلیسی (١٧٦١- ١٦٨٩)

چەند بەرگ لەو کتێبانەی بە کۆزیمۆ دا کە لانیکەم بۆ مانگێکی جوڤانی بەس بوون. کۆزیمۆ ئاسوودە بوو، دەستی بە خوێندنەوەی **ژیانەکانی** پلۆتارک کرد.

لەو دەمەدا جوڤانی خەلەنگ لە بەیانییەوە تا ئێوارە دەیخوێندەوە و دەیخوێندەوە و دەیخوێندەوە. قژە ئالۆزکاوەکانی پڕ دەبوو لە خەوشوخۆڵ و، نێوچاوانیشی پڕ دەبوو لە چرچ و لۆچ. چاوە سەوزەکانی لەبەر زۆر خوێندنەوە سوور ببوون. جارجار بە تف قامکی تەڕ دەکرد و لاپەڕەی هەڵدەدایەوە و بەدەم خوێندنەوەی هەر وشەیەکەوە کاکیلەی دەجووڵاند. بە خوێندنەوەی کتێبەکانی ریچاردسۆن حەزێکی کۆن کە لە ناخی جوڤانیدا شاردرابۆوە، دیسان سەری هەڵدایەوە. حەز و مەیلی ژیانێکی ئاسایی و رێك و پێك، ماڵ و بنەماڵە و خزم و سۆزی بنەماڵەیی و چاکە و دابڕان لە خراپە و خراپەکار. ئیتر گوێی بە شتەکانی دەوروبەری نەدەدا و لێیان وەڕس ببوو. تەنیا بۆ ئەوە لە حەشارگەکەی دەهاتە دەر کە بە پەلە خۆی بگەیەنێتە کۆزیمۆ و کتێبیتری لێ وەربگرێت، بە تایبەت ئەو کاتانە کە چیرۆکەکە لە چەند بەرگدا بوایە و بۆ وەرگرتنی بەرگێکی تری بهاتایە. لەبەر ئەوەی وەها چووبووە قاپووڕەکەی خۆیەوە، بەو شەپۆلە نەفرەتەی خەڵك بەرامبەر بە خۆی نەدەزانی. تەنانەت دانیشتوانی دارستانیش، هاوکارەکانی جارانیشی، زۆر لەوە تووڕە بوون کە چەتەیەکی وەك ئەو هیچ کارێکی نەدەکرد و، هێزەکانی پۆلیس زۆری بۆ ئەوان هێنابوو.

لە رابوردوودا، هەموو ئەوانەی کە دژ بە یاسا بوون، هەر لە مسگەرە گەڕۆکەکانەوە کە جاروبار شتێکیان دەدزی تا ئەو جەنایەتکارانە کە وەك خودی جوڤانییە خەلەنگ رێگرییان دەکرد، لە دەوری ئەو کۆ دەبوونەوە. تەنانەت ئەو کەسانەش کە لەگەڵیدا هاوکار نەبوون سوودیان لە کارەکانی ئەو دەبینی. دارستان پڕ بوو لە شمەکی دزی و قاچاغ، کە کڕین و فرۆشتنیان سوودی بە هەموو کەس دەگەیاند. ئەوانەش کە بە قسەی خۆیان حەزیان لە دزی و جەربەزەیی بوو، بە ناوی ئەوەوە کاریان دەکرد. هەموو ناوچەکە لە ترس و خۆفدا بوو. خەڵك هەر بەرەڵایەکیان بدیبایە بە جوڤانی خەلەنگ یان هاوکاری ئەویان دەزانی و، بێدەنگ و نرکە چییان پێبوایە دەیاندانێ.

بەڵام ئەو قۆناغە خۆشە تێپەڕیبوو. ئێستا ئیتر جوڤانی خەلەنگ بە کەڵکی چی دەهات؟ بە درێژایی رۆژ لە سووچێك هەڵدەتووتا و بە چاوی پڕ لە فرمێسکەوە کتێبی دەخوێندەوە. ئیتر هیچ کارێکی نەدەکرد و هیچ هەواڵێکیش لە شمەکی دزی نەبوو. بازاڕی هەموویان لە رمێن کەوتبوو. پاسەوانەکان هەموو رۆژێك دەهاتن بۆ دارستان و هەر کەسێکی گومان لێکراویان بدیایە، دەیانپشکنی. جگە لەمانەش بەو خەڵات و پاداشە زۆرەی کە بۆ دۆزینەوەی تەرخان کرابوو، لەوە دەچوو بەمزووانە چیرۆکی ئەویش کۆتایی پێ بێت.

دوو رێگری گەنج کە شاگردی جوڤانی بوونو نەیاندەویست پێشەوایەکی مەزنی وەك ئەویان لە کیس بچێت، بڕیاریاندا بۆ گەڕاندنەوە جوڤانی بۆ ژیانی پڕ لەشانازی جارانی دنەی بدەن. ئەم دوانە ئۆگۆ زلە و لۆریۆ جوانیٚ بوون کە بە منداڵی بەرەڵا بوون و لە تاقی مێرمنداڵیشەوە ببوونە رێگر.

ئەوان رۆژێك پێکەوە چوون بۆلای جوڤانی خەلەنگ. جوڤانی لە حەشارگەکەی لەسەر دۆشەکێکی کا راکشابوو، کتێبی دەخوێندەوە. بێئەوەی سەری بەرز بکاتەوە، گوتی:

« ها، چی بووە؟ چی روویداوە؟ »

« هاتووین پێشنیارێکت پیٚ بکەین. »

« ئەهە... پێشنیاری چی؟ »

لەو حاڵەشدا کتێبی دەخوێندەوە.

« دەزانی ماڵی کۆستانتیٚ[٣٧] لە کوێیە؟ ئەو کابرایە کە فەرمانبەری دایەرەی باجی خوێیە؟ »

« دەزانم... بۆچی... ها؟ باجی خویٚ؟ »

دوو رێگرە گەنجەکە بە خەمەوە سەیری یەکتریان کرد. تا کاتێك جوڤانی ئەو کتێبە نەحلەتییەی بە دەستەوە بێت لە قسەکانیان حاڵی نابێت.

« بۆ ساتێك ئەو کتێبە لابە و گوێمان لێبگرە. »

---

٣٧ - Costante

جوڤانی خەلەنگ هەستایە سەر ئەژنۆی. کتێبەکەی بە هەر دوو دەست گرت و بە سنگییەوە نووساند. پێدەچوو بیەوێت ئەو لاپەڕەیە ون نەکات کە دەیخوێندەوە. ئەوەندە حەزی لە خوێندنەوەی بوو کە لەو حاڵەشدا کتێبەکەی بە شێوەیەك گرتبوو بتوانێت بیخوێنێتەوە.

بیرێك بەمێشکی ئۆگۆ زلەدا هات. جاڵجاڵۆکەیەکی گەورە لەو نزیکانە تەونی چنیبوو. ئۆگۆ دەستی درێژ کرد و جاڵجاڵۆکە و تەونەکەی راکێشا و بە رووومەتی جوڤانی خەلەنگیدا دا. جوڤانی کلۆڵ وای لێهاتبوو کە تەنانەت لە جاڵجاڵۆکەش دەترسا. کاتێك هەستی بەقاچی دەعبا و تاڵە چەسپاوییەکانی بەسەر رووومەتییەوە کرد، لە پڕ هاواری کرد و کتێبەکەی فڕێدا و هەر دوو دەستی بە رووومەت و چاوی ماسیو و دەمی تەڕیدا هێنا.

ئۆگۆ خۆی بە زەویدا دا و بەرلەوەی جوڤانی پێ بخاتە سەر کتێبەکەی، هەڵیگرتەوە.

جوڤانی خەلەنگ هەوڵی دەدا بە دەستێکی جاڵجاڵۆکە و تەونەکەی لە روومەتی بسڕێت و، بە دەستەکەی تری کتێبەکە لە ئۆگۆ زلە وەربگرێتەوە.

« کتێبەکەم بدەرێ. »

ئۆگۆ کتێبەکەی لە پشت خۆیەوە شاردەوە و گوتی:

« نا، جارێکە دەبێ گوێمان لێ بگریت. »

« خەریك بووم **کلاریس هارلۆ**[٣٨]م دەخوێندەوە و گەیشتبوومە خۆشاییەکەی. بمدەرێ!»

« دەبێ گوێمان لێ بگریت. ئیمشەو تەلیسێك دار دەبەین بۆ ماڵی کۆستانتێ. لەبری دار تۆ دەخەینە ناو تەلیسەکەوە. کە شەو داهات تۆش لە تەلیسەکە دێیتە دەر و ... »

« دەمەوێ چیرۆکی کلاریس بخوێنمەوە ! »

تەونی جاڵجاڵۆکەکەی لە رووومەتی سڕیبوو، خەریك بوو لە گەڵ گەنجەکان تاویان دەدایە یەکتر.

---

٣٨ - Clarisse Harlow

« گوێ بگرە... کە شەو داهات لە تەلیسەکە دێیتەدەر و هەموو ئەو باجە کە کۆستانتیێ لەم حەفتەیەدا کۆی کردۆتەوە لێی دەستێنی... ئەو پارەکە دەخاتە ناو مجرییەکی بچووك و لە ژێر قەرەوێڵەکەی دایدەنێت... »

« لانیکەم با ئەو بەشە بخوێنمەوە. تکاتان لێدەکەم. »

دوو گەنجەکە بیری ئەو دەمانە کەوتنەوە کە ئەگەر کەسێك لە بەرامبەر جوڤانی خەلەنگدا رادەوەستا، گورجێك هەر دوو دەمانچەکەی دەردەکێشا و بەسکی کابرایەوە دەنووساند، بۆیە دڵیان پڕ بوو لە حەسرەتی ئەو دەمانە و، بەپێداگرییەوە گوتیان:

« توورەکە پارەکەی لێ وەردەگری، تێگەیشتی؟ کە پارەکەت بۆ ئێمە هێنا، کتێبەکەت دەدەینەوە و هەر چەندە حەزت کرد بیخوێنەرەوە. چاکە؟ ئیمشەو دێیت؟ »

« نا! نایەم. »

« ها... نایەیت؟ نایەیت! چاکە... کەواتە بڕوانە. »

ئۆگۆ زلە پەڕەیەك لە کتێبەکەی بەدەستەوە گرت و (جوڤانی خەلەنگ هاواری کرد: نا!) دڕاندی (نا... مەیدڕێنە!) پاشان گرمۆڵەی کرد و فڕێیدایە ناو ئاگرەکەوە.

« ئاخ، کوڕی سەگ! بۆ وات کرد؟ ئیتر نازانم کتێبەکە چۆناوچۆن تەواو دەبێت. »

ئەوسا شوێن ئۆگۆ زلە کەوت تا کتێبەکەی لێ بستێنێتەوە.

« دەی ، ئیمشەو دەچی بۆ ماڵی کۆستانتیێ یان نا؟ »

« نا، ناچم. »

ئۆگۆ زلە دوو پەڕەی تریشی دڕاند.

« بێشەرەف! **کلاریس** مەدڕێنە! نا. »

« کەواتە دەچی. »

« من... »

ئۆگۆ زلە سێ پەڕەیتری فڕێدایە ناو ئاگرەکەوە.

جوڤانی خەلەنگ دانیشت و هەر دوو دەستی بە سەرییەوە گرت.

گوتی: « چاکە دەچم. بەڵام دەبێ وەعدم بدەنێ هەر ئەو کاتە، لە ناو ماڵەکەیدا کتێبەکەم بدەنەوە. »

جوڤانییان خستەناو تەلیسێکەوە و سەرەکەشیان بە بەن بەست. لۆریۆ جوانێ تەلیسەکەی بە کۆڵدادا. ئۆگۆ زلە بە دوایدا دەڕۆشت و کتێبەکەشی بە دەستەوە بوو. بەو مست و شەقانە کە بە تەلیسەکەیاندا دەدا و، بەو هەراو هاوارەدا کە لە تەلیسەکەوەدەهات، دیار بوو جوڤانی پەشیمان بۆتەوە و نایەوێت کارەکەی بکات. لەبەر ئەوە بوو کە ئۆگۆ زلە پەڕەیەکی تری کتێبەکەی دەدڕاندو، جوانیش بە بیستنی دەنگی دڕانەکە بێدەنگ دەبوو.

بەم شێوە ئەویان بۆ ماڵی فەرمانبەری وەرگرتنی باجی خوێ برد و لەوێ دایاننا، ئەوسا لەو نزیکانە لە پشت دار زەیتوونێکەوە خۆیان شاردەوە و، چاوەڕوان مان کە جوانی بە پارەوە بگەڕێتەوە.

جوڤانی پەلەی کرد و لە کاتێکدا هێشتا شەو نەببوو، خەڵك لەناو ماڵەکە لە هات و چوودا بوون، لە تەلیسەکە هاتە دەر. هاواری کرد: « دەست هەڵبڕن.»

بەڵام خۆشی خۆی نەدەناسییەوە. دەتگوت لە دوورەوە سەیری خۆی دەکات و گاڵتەی بەو دۆخە دێت.

« گوتم دەست هەڵبڕن! هەمووتان بڕۆن بۆ ئەو ژوورە و روو لە دیوارەکە دانیشن. »

ئەرێ بەراست خۆشی بڕوای بەو یارییە نەدەکرد! بۆ ئەوەی ئەو کێشە زوو بڕێتەوە، وەك تووتی هەندێك شتی دەگوت.

« هەمووتانن؟ »

کچۆڵەیەك هەڵات و ئەو پێی نەزانی. لەم جۆرە کارانەدا ساتەکان سەرەکی و گرینگن، بەڵام ئەو بێهوودە پالی بە ساتەکانەوە دەنا. کۆستانتێ خۆی دابوو لە گێلی و کلیلی مجرییەکەی نەدەدۆزییەوە. جوڤانی تێگەیشت کە ئیتر کەس بە جیدی وەریناگرێت و، لە دڵەوە خۆشحاڵ بوو. بەو حاڵەش ئاخریەکەی بە دەستی پڕ لە توورەکە پارە لەو ماڵە هاتەدەر و، شەلم کوێرم، بەرەو دار زەیتوونەکە هەڵات.

« ئەمەش پارەکە، ئێستا **کلاریسم** بدەنەوە. »

چوار، حەوت، دە دەست لە پشت دارەکەوە هاتنە دەر و گرتیان. لە شانییەوە بۆ پاژنەی پێی بە زنجیر بەستیبیانەوە. تاقمێك پاسەوان وەك ژامبۆنێکی پێچراوە بەرزیان کردەوە، بە کۆڵیاندا دا و بردیان.

« **کلاریس** لە پاسگە چاوەڕێتە. »

ئەوسا لە زیندانیان توند کرد.

زیندانەکە لە سەر بورجێکی بەرزی لای دەریاکە، لە ناو کۆمەڵە کاجێکی بەرزی ئەو رۆخەدا بوو. کۆزیمۆ بەسەر یەکێك لەو دارانەوە لە جوڤانی خەلەنگ نزیك بووەوە و، لە کاتێکدا ئەوی بینی کە سەری بە میلەی پەنجەرەکەوە نووساندبوو. ئەو چەتە دیلە لە لێپرسینەوە و مەحکەمە نەدەترسا. دەیزانی ئاخریەکەی لە سێدارە دەدرێت. ئەوەی کە ئازاری دەدا ئەو رۆژە بۆش و بەتاڵانە بوون کە دەبوو بێ کتێب بەسەریان ببات، هەروەها ئەو رۆمانەش کە تەنیا نیوەی خوێندبووەوە. کۆزیمۆ نوسخەیەکی تری کلاریسی دۆزیەوە و بۆ سەر کاجەکەی برد.

« تا کوێت خوێندبووەوە؟ »

« تا ئەو جێگە کە کلاریس لە قەحبەخانەکە هەڵدێت. »

کۆزیمۆ ماوەیەکی کورت لاپەڕەی لە کتێبەکە هەڵدایەوە.

« ئەها... دۆزیمەوە. چاکە، گوێ بگرە... »

ئەوسا رووی لەو پەنجەرە کرد کە دەستەکانی جوڤانی میلەکانی گرتبوو، دەستی بە خوێندنەوە کرد.

لێپرسینەوە لە جوڤانی زۆری خایاند. رێگرەکە لە بەرامبەر قامچییەکاندا خۆی راگرتبوو، چەند رۆژی دەخایاند تا دانی بە یەکێك لە تاوانە بێ ژمارەکەیدا دەنا.

هەموو رۆژێك لە پێش و لە پاش لێپرسینەوە، کۆزیمۆ کتێبی بۆ دەخوێندەوە. کە کلاریس کۆتایی هات کۆزیمۆ هەستی کرد جوڤانی تا رادەیەك خەمبارە. بیری کردەوە دەبێ

خوێندنەوەی کتێبەکانی ریچاردسۆن بۆ دیلێکی بێدەسەڵات، خەمهێنەر بێت. وای بە چاك زانی رۆمانێکی فیلدینگی بۆ بخوێنێتەوە کە رووداو و ماجەراکانی تا رادەیەك قەرەبووی بێ جموجووڵی ناو زیندانەکەیان دەکردەوە. کاتێك مەحکەمە بەرپا بوو، هەموو هۆشی جوڤانییە خەلەنگ لە لای سەربهوردەکەی جۆناتان ویلد[٣٩] بوو.

رۆژی لە سێدارەدرانی گەیشت و رۆمانەکە هێشتا تەواو نەبووبوو. دواهەم سەفەری ژیانی جوڤانییە خەلەنگ بە کالیسکە و، لەگەڵ قەشەیەك بوو. لە ئۆمبرۆزا ئەوانەی مەحکووم بە کوشتن دەکران، لە ناوەڕاستی مەیدانە گەورەکەی شار، لە کاتێکدا خەڵکێکی زۆر سەیریان دەکرد، بە لقی دار بەڕوویەکی گەورەوە هەڵدەواسران. لەو کاتەدا کە پەتی سێدارەکەیان دەخستە ملی جوڤانییە خەلەنگەوە، دەنگی فیکەیەك لە ناو لقەکانەوە بیسترا. جوڤانی سەری هەڵبڕی، کۆزیمۆ لەسەر دارەکە کتێبێکی بە دەستەوە بوو.

« بڵێ بزانم ئاخریەکەی دەبێت بەچی؟ »

کۆزیمۆ وەڵامی دایەوە:

« بە داخەوە جوڤانی !جاناتان لە سێدارە دەدەن. »

« وەك من کە لە سێدارەم دەدەن. کەواتە ماڵاوا! »

ئەوسا شەقێکی لە پەیژەکە هەڵدا و فرێدا. پەتەکە خنکاندی.

کاتێك لەشی بە سەر دارەکەوە لە بزووتن کەوت و خەڵك بڵاوەیان کرد، کۆزیمۆ هەروا لەسەر ئەو لقە کە پەتەکەی پێوە بوو، دانیشتبوو. هەر جارێك کە قشقەڵەیەك لە تەرمەکە نزیك دەبووەوە و بە تەما بوو دەندووك لە چاو و لووتی بگرێت، کۆزیمۆ کڵاوەکەی رادەوەشاند و دەیتاراند.

[٣٩] - Jonathan Wild

١٣

دۆستایەتی لەگەڵ ئەو ڕێگرە کۆزیمۆی تووشی حەز و گەشکەیەکی لە ڕادەبەدەر بۆ خوێندنەوە و فێر بوون کرد. حەز و گەشکەیەك کە تا کۆتایی تەمەنی لە گەڵیدا بوو. لەوە دوا زۆرتر ئەوت دەبینی کە لەسەر لقێك دانیشتووە و کتێب دەخوێنێتەوە، یان وەك قوتابیەکی منداڵ، لەسەر لقەکە، بە سەر تەختەیەکدا کە بە پەڕە کاغەز داپۆشراوە نەویوەتەوە، جەوهەرەکەی لەدرزی لقێکدا داناوە و قەڵەمە گەورەکەی کە پەڕی سۆنەیە بەکاغەزەکاندا دەهێنێت.

ئێستا ئیتر ئەو لە فەوشلافلوری قەشە دەگەڕا تا دەرسی پێ بڵێت. داوای لێدەکرد کە لە بارەی تاسیت، ئووبە، بەردە ئاسمانییەکان و کیمیاوە شتی فێر بکات. بەڵام قەشەی پیر جگە لە کەمێك سەرف و نەحو و زانستی دینی هیچیتری نەدەزانی و لاڵ دەبوو. لە حاست هەموو پرسیاری قوتابیەکەیدا دەستی لێك بڵاو دەکرد و چاوی لە ئاسمان دەبڕی.

« جەنابی قەشە ، پیاوێکی ئێرانی دەتوانێ چەند ژن بخوازێت؟ باوکی ڕۆحانی، ساوایاری قەشە کێ بووە؟ جەنابی قەشە دەتوانی سیستەمی لینەم بۆ شەرح بکەیت؟ »

قەشە لە وەڵامدا دەیگوت: « بەڵێ... عەرزت بکەم ... ئەڵبەت... »

بەڵام لەوە زیاتر هیچی بە مێشکدا نەدەهات، گێژ دەبوو تیا دەما.

کۆزیمۆ هەموو جۆرە کتێبێکی بە ئیشتییاوە دەخوێندەوە، نیوەی کاتەکەی بە خوێندنەوە تێدەپەڕی و لە نیوەکەی تریشیدا، بۆ ئەوەی قەرزی ئۆربەکی کتێبفرۆش بداتەوە، ڕاوی دەکرد. هەر جارێك ئەوت بدیایە شتێکی تازە فێر ببوو دەیگوتەوە. لەبارەی ژان ژاك ڕۆسۆوە دەدوا، کە لە کاتی گەشت و گەڕان لە دارستانەکانی سویس، نموونەی گیاکانی بۆ شیکردنەوە کۆ کردبۆوە. لەبارەی بنجامین فرانکلینەوە دەدوا کە بە بەکار هێنانی کۆلارەی دەسکرد لە هەورەتریشقەی کۆڵیبووەوە. لەبارەی بارۆن هۆنتانەوە دەدوا کە لە ناو سووورپێستەکانی ئەمریکادا دەژیا.

فەوشلافلوری پیر بە سەرسووڕمانەوە گوێی لێدەگرت، بەڵام دیار نەبوو سەرسووڕمانەکەی بە هۆی کونجکۆڵییەوەیە، یان بۆئەوەیە کە ئیتر پێویست نەبوو دەرس بە براکەم بڵێتەوە و ئەو هەستەش ئاسوودەیی پێدەبەخشی. ئەو بەردەوام سەری دەلەقاند و، کاتێك کۆزیمۆ دەیپرسی: « دەزانی بۆچی... » لە وەڵامدا دەیگوت: «نا، خۆت بیڵێ... » ئەوسا پاش بیستنی وەڵامەکەی کۆزیمۆ دەیگوت: « ڕاستە. زۆر سەیرە. » یان « وەی خودایە گیان! » کە ئەم گوتنەی هەم بە مانای ستایشکرنی جیلوەیەکی تازە لە گەورەیی و عەزەمەتی خودای گەورە بوو، هەم بە مانای دەربڕینی داخی بۆ ئامادەیی شەیتان کە هەر ساتە و بە شێوەیەك دەردەکەوت و بە سەر ئەم دنیا خاکییەدا فەرمانڕەوایی دەکرد.

کۆزیمۆ زۆر حەزی لە لێدوان و شیکردنەوەی ئەو شتە تازانە بوو کە لە کتێبەوە فێریان دەبوو، بۆیە دەچوو بۆلای قەشەی پیر و بەو قسە و باسانە گێژی دەکرد. فەوشلافلوری قەشەف لەبەر ئەوەی کە بڕوایەکی قووڵی بە هیچ و پووچی و تێپەڕینی شتەکان بوو، پیاوێکی دەستەمۆی ئارام و سەبوور بوو. کۆزیمۆ بەوەی دەزانی و سوودی لێوەردەگرت. زۆری پێنەچوو کە پەیوەندی مامۆستا و قوتابی جێگۆڕکەی کردو، براکەم کاریگەرییەکی وەهای لەسەر قەشەی پیر دانابوو کە دەیتوانی پێملی بکات بە لەرزە لەرز شوێنی بکەوێت و

لە گەشت و گەڕانی سەر دارەکان هاوڕێیەتی بکات. جارێك واداری کرد دوانیوەڕۆیەك لەسەر لقی شابەڕوویەکی باخی ماڵی ریڤالۆندە، لە دارە دەگمەنەکان و رەنگدانەوەی خۆرەتاوی دەمەو ئێوارە لەسەر ئەستێری پڕ لە نیلووپەرە شینەکان، ورد ببێتەوە. لەم حاڵەشدا بەردەوام باسی سیستەمی پاشایەتی و کۆماری، جیاوازی تێگەیشتن لە حەقیقەت و راستی لە ئایینزا جیاوازەکاندای بۆ دەکردو، لە داب و نەریتی چینی، بوومەلەرزەی لیسبون و تیۆری رەسەنایەتی هەستەکان دەدوا.

کاتی دەرسی زمانی یونانی من بوو، هەرچی چاوەڕوان بووین قەشە نەهات. هەموو ئەملاولای لێ گەڕاین، تەنانەت بە دارێکی درێژ بنکی ئەستێرەکەش گەڕاین. ئەوندە گێژ بوو کە دەترساین کەوتبێتە ناو ئەستێرەکەوە و خنکابێت. شەو کە هاتەوە پشتی دێشا. چەند سەعات لە دۆخێکی دژواردا لەسەر دارەکان مابووەوە.

نابێ ئەوەمان لە بیر بچێتەوە کە فەوشلافلۆری قەشە ژانسنیست بوو، لەبەر ئەوەش جاروبار دەستەمۆیی و تەسلیمییەکەی نەدەما و، دەمارگرژییەکی فیرقەیی بەسەریدا زاڵ دەبوو. ئەو کە جارجار بە هۆی دەستەمۆییەکەیەوە هەموو جۆرە بۆچوون و تیۆرییەکی تازە و ئازادی وەك هاوسانی هەمووان لە ئاست یاسا و، بێگەردی زاتی خەڵکانی وەحشی، یان بێ باوەڕی بە خورافەی وەردەگرت، لەدوای چارەکە سەعاتێك پێویستیی دەروونی بۆ پەیڕەوی کردن لە ریساگەلی وشك و ئەخلاقی، ناچاری دەکرد ئەو بۆچوون و تیۆرییانە بگۆڕێت و لەگەڵ ریساکانی خۆیدا بیانگونجێنێت. بۆیە بۆچوونی ئەو بۆ بابەتی وەك بەرپرسایەتی کۆمەڵایەتی خەڵکانی ئازاد و هاوسان، یان ئاکارێك کە کیشی سروشتی پاڵپشتی بێت، دۆخێکی سوپاییانەی وشکی بەخۆی دەگرت و وەك هەندێك بیروباوەڕی دەمارگرژانەی لێ دەهات. بە گوتەی خۆی، هەموو ئەو شتانە کە لە دەرەوەی ئەم چوارچێوە بوون، گەندەڵ و خراپ بوون. دەیگوت فەیلەسووفە تازەکان لە دژایەتی کردن لە گەڵ خراپە زۆر نەرم و ساویلکەن، رێگەی گەیشتن بە کەماڵ کە رێگەیەکی گەلێ دژوارە، نەرمی و سازان هەڵناگرێت.

کۆزیمۆ لە ئاستی ئەم هەڵوێستە کوتوپڕیانەی قەشەدا بێدەنگ دەبوو، هیچی نەدەگوت. دەترسا پیرەمێرد بە خەیاڵباف و قوڕیات بێژی تێبگات. ئەو جیهانە خۆش و ئاوەدانەی زەینی ئەو، بۆ قەشە وەك گۆڕستانێکی وشك و بێرۆح بوو. خۆشبەختانە قەشە لەم جورە هەڵوێستانەی خۆی زۆر زوو ماندوو دەبوو، وزەی بەردەوام بوونی نەدەما. پێدەچوو ئەو هەموو هەوڵ و کۆششەی بۆ سەر و گوێ قرتاندنی تیۆرییەکان و، کورت کردنەوەیان لە چەند ئەسڵێکی وشك و بێ رۆحدا، ئەویش وەك تاپۆیەکی سووك و بێ قەوار لێدەکرد. پێڵووەکانی دەنایە سەر یەك و ئاخێك و باوێشکێك و... ئەوسا دەتگوت خەریکە دەگاتە نیروانا.

بەم شێوەلە کێشەی نێوان دوو رۆحییەی دژوازدا، فەوشلافلوری قەشە هەموو رۆژێك شوێن لێکۆڵینەوەکانی کۆزیمۆ دەکەوت. بەردەوام لە لای ئەوەوە بۆ کتێب فرۆشی ئوربەك دەچوو، داوای ئەو کتێبانەی دەکرد کە دەبوو لە ئامستەردام یان پاریسەوە بۆی بێن. بەم شێوە خۆی لەناو دەبرد.

ئەو هەواڵە کە لە ئۆمبرۆزا قەشەیەك هەیە ئەو کتێبانە دەخوێنێتەوە کە لە هەموو ئورووپادا بە کفر ناسراون، دەماو دەم رۆیشت و گەیشتە مەحکەمەی تایبەت بە قەشەکان. دوانیوەرۆی رۆژێك لەو رۆژانە، دوو پاسەوان خۆیان بە ماڵی ئێمەدا کرد و ژوورەکەی قەشەیان پشکنی. لە ناو کتێبی دۆعاکاندا نووسینێکی بایلیان[٤٠] دۆزیەوە. هێشتا پەڕەکانی ئەو کتێبە پێکەوە لکابوون و و دیار بوو کە نەخوێندراوەتەوە. وێڕای ئەوەش هەر لەبەر ئەو کتێبە قەشەیان گرت و بردیان.

دوانیوەرۆیەکی هەوری و خەمۆك بوو. من ئەو دیمەنەم بە هەمان شێوە لەبیر ماوە، کە بە ترسەوە لە پشت پەنجەرەی ژوورەکەم دیبووم. دەستم لە خوێندنی ڕێزمانی یۆنانی هەڵگرت. نەمدەزانی کە ئیتر دەرس و خوێندن لە ئارادا نەماوە. قەشەی پیر لەگەڵ دوو پاسەوانی چەکدار بە ڕێچکەی ناو باخەکەدا دەرۆشت و دوور دەکەوتەوە. ئەو سەری بۆ

---

[٤٠] - Pierre Bayle

دارەکان هەڵبڕی و بۆ ساتێك هەڵلەرزی. دەتگوت دەیەوێت بەرەو نارەوەنێك هەڵێ و پیایدا هەڵگەڕێت، بەڵام قاچە لاوازەکانی دەرەقەت نەدەهاتن. کۆزیمۆ بۆ راو چووبوو بۆ دارستان و ئاگای لە هیچ نەبوو. ئەوان تەنانەت ماڵاواییشیان لە یەکتر نەکرد.

ئێمە بۆ یارمەتی دانی قەشە هیچمان پێنەکرا. باوکم چوو بۆ ژوورێك و دەرکەی لەسەر خۆی داخست و دەمی بۆ هیچ نەبرد. دەترسا یەسووعیەکان دەرمانخواردی بکەن. فەوشلافلوری قەشە پاشماوەی تەمەنی لە زیندان یان سەومەعە بەسەر برد. بەردەوام تۆبەیان پێ دەکرد و داوایان لێ دەکرد خۆی رەت بکاتەوە. ئەو لە ئەنجامدا پاش تەمەنێ کخزمەت کردن بە ئیمانەکەی خۆی مرد. بێئەوەی بە راست بزانێت دەبوو بڕوای بە چی بوایە... بەو حاڵەش تا دوا ساتەکانی ژیانی تێدەکۆشا ئیمانەکەی قایم بێت.

هەر چی بوو، گیرانی قەشە کاری نەکردە سەر پێشکەوتنی کۆزیمۆ لە بواری فێر بوونی زانست. هەر لەم قۆناغەدا بوو کە ئەو لەگەڵ گەورەترین فەیلەسووف و زانیارە ئەورووپییەکاندا نامەی دەگۆڕیەوە. لە نامەکانیدا داوای لێدەکردن هەندێك بابەت و مەسەلەی بۆ روون بکەنەوە. جاریواش بوو تەنیا بۆ چێژ وەرگرتن لە باس و گفتوگۆ لەگەڵ زانیارە گەورەکانی سەردەمەکە و، ئاشنا بوونی زیاتر بە زمانەکانی تر، نامەی بۆ دەنووسین. بە داخەوە هیچکام لەو نامە و نووسینەکانی نەماون. چونکا ئەوانی لە درز و قەڵشتی دارەکان و هەندێك جێگەیتر دادەنا کە تەنیا خۆی پێی دەزانین و، ئێستاش ئەوانە هەموویان پۆڵکیون و لە بەین چوون، یان سمۆرەکان خواردوویانن. ئەگەر ئەو کاغەزانە بمانایە، بێگومان هەندێك نامە بە خەتی ناسراوترین زاناکانی ئەو سەردەمەیان تیادا دەبوو.

کۆزیمۆ بۆ راگرتنی کتێبەکانی جاروبار لە سەر دارەکان کتێبخانەی چێ دەکرد و، هەوڵی دەدا لە دەعبا و باران بیانپارێزێت، بۆیە بەردەوام جێگەی کتێبەکانی دەگوێزایەوە. ئەو تارادەیەك کتێبەکانی بە باڵندە دەشوبهاند و حەزی نەدەکرد بێ جووڵە لە قەفەسدا بیانبینێت. لەسەر بەرزترین رەفەی کتێبخانەکەی دەورەیەك ئەنسکلۆپیدیای دیدرۆ و دالامبری دەچنی، کە سپاردبووی کتێب فرۆشێك لەبەندەری لیورنۆوە یەك لە دوای یەك بۆی

بنێرێت... ئەوەندە کتێبی دەخوێندەوە ماوەیەك گێژ و کاس ببوو، بەکەمی دڵی بە دنیای دەوروبەری دەکرایەوە. خوێندنەوەی ئەنسکلۆپێدیا، بەتایبەت ئەو وتارە جوانانەی کە لەبارەی زەردەواڵە و دار و دارستان و باخدارییەوە بوون، ئاگادارییەکی تازەی پێدەبەخشی و بەچاوێکی ترەوە لەدنیای دەوروبەری دەڕوانی. دوای ئەوەش داوای هەندێك کتێبی زانستیی کرد کە یەکیان لەبارەی دارناشتنەوە بوو. زۆری حەز دەکرد ئاگادارییە تازەکانی بە کار بێنێت.

هەمیشە دڵی لە لای مرۆڤ و کارەکانی بوو. تا ئەوکاتە، ژیانی دارنشینی و گەشت و گەڕان و ڕاو و شکارەکەشی بێمەبەست و، هەوەسێکی باڵندانە بوو. بەڵام دوای ئەوە زیاتر پێی خۆش بوو یارمەتی هاوڕەگەزەکانی بدات. دەکرێ بڵێم ئەم حەزەشی بەرئەنجامی هاونشینی لەگەڵ ئەو ڕێگرە بوو.

زانستی هەڵپاچینی دارەکان فێر بوو، بەکاری هێنا. کارەکەی بە چاکی بەڕێوە دەبرد و حەقدەستێکی کەمیشی وەردەگرت. بەو هۆیەوە هەموو زەویدار و جووتیارەکان کاریان پێدەکرد. ئەو ئەم کارەی لە وەرزی زستاندا دەکرد کە دارستان هەزار پێچێکی رووت و بێ گەڵایە و دەڵێی دارەکان چاوەڕوانن کەسێك لقەکانیان هەڵپاچێت و خاوێنیان بکاتەوە، تا بەهار دیسان سەوز ببنەوە، گوڵ دەربکەن و میوە بدەن. لە هەوای ساردی بەیانیانی زستاندا، دەتبینی لەسەر لقە رووتەکان بە لنگی لێك بڵاوەوە راوەستاوە، بە مەقەستێك خەریکی هەڵپاچینی لق و شوولە زیادییەکانە. باخی ماڵەکانی بە مشار هەڵدەپاچی و دار و دەوەنەکانی دەڕازاندەوە. بەڵام لە دارستان تەورێکی بچووکی بە کار دەهێنا و، ئەوەش لەبری تەوری داربڕەکان بوو کە تەنیا بە کەڵکی لەت و کوت کردنی دارە ئەستوورەکان دەهاتن.

بە کورتی، خۆشەویستی دارەکان وەك هەموو خۆشەویستییەکی راستەقینە، گەلێك جار جۆرێك لە دڵڕەقی و تەنانەت بێ بەزەییشی لەگەڵدا بوو. ئەو لەشی دارەکانی بریندار دەکرد، بۆ ئەوەی بەهێزتر و جوانتر ببن. لە کاتی بڕینی لقەکانیش، جگە لە مەسڵەحەتی خاوەن

دارەکە، چاوی لە بەرژەوەندی خۆشی بوو. یەعنی بیری لەوەش دەکردەوە کە خۆی دەبوو بەسەر لقەکاندا بڕوات. بۆیە هەوڵیدەدا واز لە بڕینەوەی ئەو لقانە بهێنێت کە دارێکیان بە دارێکیترەوە گرێدەدا و، ئەو لقانەش ببڕێتەوە کە لقە پردەکانی پێ بەهێز دەبوو. بەم شێوە لەبەر ئەوەی کە هەم خەڵك و هەم سروشت و هەم خۆشی خۆش دەویست، تێدەکۆشا بەقەدەر توانای خۆی سرۆشتی سەرسەوز و میوان راگری ئۆمبرۆزا جوانتر و خۆشەویستتر بکات. دارەکان کەمە کەمە وەهایان لێ هاتبوو کە ئەو بەو پیری و لاوازییەی خۆیەوە دەیتوانی بەسەریاندا بڕوات. بەڵام جیلە کوێردڵەکانی داهاتوو، ئەو هەموو هەوڵ و تێکۆشانەی ئەویان بە فیڕۆدا. تەماعکاری ئەوان نەیهێشت بیر لە داهاتوو بکەنەوە. ئەوان نەیانتوانی هیچ شتێك، تەنانەت بەرژەوەندییە راستەقینەکانی خۆشیان، خۆش بوێت. وای لێهات کە ئیتر کۆزیمۆیەکی تر نەیدەتوانی لەسەر دارەکان بگەڕێت و راببورێت.

١٤

هەروا کە دۆستانی کۆزیمۆ زیاتر دەبوون، کەسانێکیش بوون کە رقیان لێی بـوو. پـاش بە کتێبخوێن بوونی جوڤانی خەلەنگ و رووداوەکـانی لـەوەدوا، بـەرەڵاکانی دارسـتان لێـیان قەومابوو. شەوێك کە براکەم لەناو پێستەیەك لەسـەر دارەبـەنێك خـەوتبوو، بـە وەڕە وەڕی سەگەکەی بە ئاگای بووەوە. کە چاوی هـەڵێنا رۆشـناییەکی لـە بـن پێیـەوە بـینی. لـە ژێـر دارەکەدا ئاگریان کردبووەوە و بڵێسەی بە باڵای دارەکەدا هەڵچووبوو.

سووتمان لە دارستان! ؟ بڵێی کاری کێ بووبێت؟ کۆزیمۆ لە بیری بـوو کـە ئـەو شـەوە بەردەئەستێی بە کار نەهێنابوو. کەواتە بە دڵنیاییەوە ئەوە کاری خرابکارەکان بوو! ئـەوان ویستبوویان ئاگر لە دارسـتانەکە بەربـدەن و تاوانەکـەی بخەنـە پـاڵ کۆزیمـۆ، یـان خۆشـی بسووتێنن.

کۆزیمۆ تەنانەت بۆ ساتێکیش بیری لەخۆی نـەکردەوە. دارسـتان بـە هـەموو رێـچکە و رێبازەکانییـەوە ـــ کـە خـۆی دەیزانـی ـــ و بـە هـەموو ئـەو حەشـارگانەوە ـــ کـە خـۆی

دۆزیبوونییەوە ـ هەڕەشەی نەمانی لێدەکرا. ئـەو بـیرە تۆقانـدی. ئۆپتیمـوس ماکسیموس لەبەر بڵێسەکان هەڵدەهات و جاروبار بە نائومێدییەوە ئاوڕی دەدایەوە و دەیناڵاند. ئاگر بـە ناو دەوەنەکاندا بەرەو پێش دەخوشی. کۆزیمـۆ نەخـەجڵا. بـە پێـی خـووی خـۆی هەنـدێك شتومەکی جۆراوجۆری، وەك بەرمیلێکی بـچووك شـەربەتی بـادام کـە لـە کـاتی توونیەتیـدا دەیخواردەوە، لەسەر دارەبەنەکە، لەلای خۆی دانابوو. خۆی گەیاندە بەرمیلەکە. سمۆرە و کونـدە کوێرەکـان سەراسـیمە بەسـەر لقەکانـدا غاریـان دەدا و هەڵـدەهاتن. باڵنـدەکان لـە هێلانەکانیان هاتبوونە دەر و هەڵدەفڕین. کۆزیمۆ تاوی دایە بەرمیلەکـە و ویـستی دارەکـەی پێ تەڕ بکات، بەڵام بیری کـردەوە تـا ئێـستا ئاگرەکـە بـە نـاو گـژ و گیـا و گـەڵای وشـك و نەمامەکاندا بڵاو بووەتەوەو، زۆر زوو دەگاتە دارەکانی تـریش. وای بـە چـاك زانـی کـە دارە بەنەکە بکاتە قوربانی ئەوانیتر. « با بسووتێت. ئەگەر بتوانم عـەرزی دەوروبـەری ئاگرەکـە تەڕ بکەم بەر بە تەنینەوەی دەگرم. » دەربیجەی بەرمیلەکەی کردەوەو، بە شەربەتی بادام بڵێسە دوورەکانی کووژاندەوە. بەم شێوە ئاگر کەوتە گەمارۆی جەغزێك سەوزە و گەڵای تەڕ و، توانای تەنینەوەی نەما.

کۆزیمۆ لەسەر ترۆپکی دارەبەنەکەوە بۆ ئالشێك لەو نزیکانە بازیدا. لەو کاتـەدا دارەکـە ئاگری گرت و بوو بە دوو کوت و کەوتە سەر عەرز. سمۆرەکان بە سەر لێشێواوی بەملاو لادا هەڵدەهاتن. ئایا سووتمانەکە بەوەندە کۆتایی دەهات؟ نا. پزیسکەکان بەملاولادا دەپـەڕین، ئەو بەرمیلە بچووکە بەری ئاگرەکەی پێ نەدەگیرا، کۆزیمۆ بە هـەموو هێـزی خـۆی هـاواری کرد: « ئاگر... ئاگر... ئاگر... »

تەبارێك خەڵووز لەو نزیکانە بوو. دەستەیەك خەڵکی برگامۆ کە دۆستی کۆزیمـۆ بـوون، لە کۆلیتێکی لای خەڵووزەکان دەخەوتن.

« ئاگر... ئاگر... »

زۆری پێنەچوو هاوار هاوار لە هەموو کوێستانەکە بەرز بووەوە. ئەو خەڵووزکارانە کە بە ناو دارستانەکەدا بڵاو ببوونەوە بانگی یەکتریان دەکرد. ئـەوان لـە هـەموو لایەکـەوە خۆیـان

گەیاندە ئاگرەکە و کووژاندییانەوە. ئەو سووتمانەو یەکەم هەوڵ بۆ کوشتنی، دەیانتوانی ئەو بیرە بخەنە مێشکی کۆزیمۆوە کە لە دارستان دوور بکەوێتەوە. بەڵام بە پێچەوانەوە، ئەو بیری لەوە دەکردەوە کە ڕێگەیەك بۆ بەرگری لە سووتمان بدۆزێتەوە.

هاوینێکی گەرم و وشك بوو. حەفتەیەك بوو سووتمانێکی قورس دارستانی ڕۆخی دەریایەکی نزیك پرۆڤانسی گرتبووەوە. شەوان لە سەر کێوەکانەوە ڕۆشنایی ئەو ئاگرە دەبیندرا، کە لە ڕەنگدانەوەی خۆری دەمەو ئێوارە دەچوو. لە کەشێکی ئەوەندە گەرم و وشکدا، هەموو گژ و گیا و دارەکان وەك باروت بوون. لەوە دەچوو با ئەو ئاگر و سووتمانە بەرەو وڵاتی ئێمەش بێنێت. ئاگرێکی بە ڕێکەوت یان بە ئەنقەست بەس بوو بۆ ئەوەی سەرانسەری ڕۆخەکە بتەنێتەوە. ئۆمبرۆزا لە ئاست ئەم مەترسییە گەورە، وەك قەڵاتێك کە بانی ماڵەکانی لە کا بن و خەڵکی ئاگر خۆشکەر دەوریان دابێت، هەستی بە ترس و دڵە کوتە دەکرد. دەتگوت تەنانەت ئاسمانیش میچکوتە لە ئاگر. هەموو شەوێك بارانێك لە ئەستێرەی کلکدار بە ئاسماندا تێدەپەڕین و، دەترساین بە سەرماندا بڕژێن.

لەو ڕۆژانی ترس و خۆفە گشتگیرەدا، کۆزیمۆ چەند بەرمیلێکی پڕ کرد لە ئاو و لە سەر بەرزترین دارەکان داینان. بیری کردەوە: « کارێکی وایان پێ ناکرێت، بەڵام وەك دیمان تا ڕادەیەك بەکەڵك دێن. » ئەوسا بۆ لێکۆڵینەوە بەو جۆبارانەدا گەڕا کە بە ناو دارستانەکەدا تێدەپەڕین و، زۆربەیان نیوە وشك بوون. هەروەها سەری لەو کانیاوانەشدا کە باریکە ئاوێکیان پیا دەهات و، پاشان سەردانی شوالییەی پارێزەریشی کرد و مەسەلەکەی تێگەیاند.

ئێنئاس سیلڤیوس کارگا بەرە دەستی بە ناوچاوانی خۆیدا کێشا و بە خۆشی و گەشکەوە گوتی:

« ڕاستە، مەخزەنی ئاو! سەد! دەبێ نەخشە بکێشین و دەست بە کار بین.»

ئەوەی گوت و بە خۆشییەوە دەستی بە هەڵبەز و دابەز کرد. دەیقیژاند و یەك لە دوای یەك ئیدە و پلانی تازەی بە مێشکدا دەهات.

کۆزیمۆ کاروباری حیسابات و پلاندانانی بە ئەو سپارد. پاشان چوو بۆلای زەویدارەکان، کرێنشینەکانی دارستان، خەڵووزکار و داربڕ و، سەرنجی هەموویانی بۆ مەسەلەکە راکێشا. هەموویان دەستیان دایە دەستی یەکتر و بە رێبەرایەتی شوالییەی پارێزەر، دەست بە کار بوون. (رەنگە باشتر وابێ بگوترێت جەنابی پارێزەر بێئەوەی تەنانەت دەرفەتی ساتێك خەیاڵبافیشی ببێت، ناچار بوو مل بەو رێبەرایەتییە بدات.) لە هەموو شوێنێکی دارستان مەخزەنی ئاو داندرا. بەم شێوە لە هەر کوێ سووتمانێك رووی بدایە، دەکرا بە تروومپا بیکۆوژێننەوە. کۆزیمۆ خۆشی بەسەر دارەکانەوە چاوەدێری کارەکانی دەکرد.

بەڵام ئەمەش بەس نەبوو. دەبوو دەستەیەکی تایبەت بۆ فریاکەوتن رێکبخەن و، چەند تاقمێك دانێن کە لە کاتی سووتماندا دۆڵی ئاو بەشێوەیەکی زنجیرەییی بگەیەننە یەکترو، بەو شێوە بەر بە تەنینەوەی ئاگر بگرن. بۆ ئەم کارە جۆرێك هێزی رێك و پێکیان دامەزراند کە هەمیشە ئامادە بوو کەسانێك بۆ پارێزگاری و پاسی شەوانە دابنێت. کۆزیمۆ ئەم هێزەی لە جووتیار و پیشەوەرەکان ساز کردبوو. هەروا کە لە هەموو ئەنجومەنێکدا دەبینـدرێت، ئەم هێزەش زۆر زوو دۆخێکی یەکپارچە و یەکگرتووی وەرگرت و، ئەوەندەش بەورە بوون کە هەستیان دەکرد دەتوانن هەموو کارێکی گەورە بکەن.

خودی کۆزیمۆش هەستی بە هێز و توانایەکی تازەی لە خۆیدا دەکرد. دەیدی کە توانای رێکخستن و رێبەرایەتی کردنی خەڵکی هەیە. ئەو خۆشبەختانە باش دەیزانی کە نابێت بە هەڵە سوود لەو بارودۆخە وەربگرێت. بۆیە لە هەموو ژیانیدا تەنیا چەند جار سەرکردایەتی خەڵکی لەئەستۆ گرتو ئەو چەند جارەش لە دۆخێکی شاز و تایبەتدا بوو، هەموو جارێکیش سەرکەوتنی گەورەی بە دەست دەهینا.

ئەو دەیزانی هاوپەیمانی و رێکخستن بنیادەم بە هێز دەکات، توانا و بەهرەی کەسەکان دەپشکوێنێ و، شادی و خۆشییەکیان پێ دەبەخشێت کە لە ژیانی تاکڕەوانەدا بە دەگمەن هەستی پێدەکەن.شادی و خۆشی پەی بەردن بەو راستییە کە خەڵکێکی زۆری چاك و راست و بە توانا هەن کە دەکرێ متمانەیان پێبکردرێت.(ئەو کاتەی کە مرۆڤ بە تەنیا و تاکڕەو

دەژی، تەنیا لایەنێك لە مرۆڤەکانی تر دەبینێت، لایەنێك کە وای لێدەکات هەمیشە بە وشیارییەوە دۆخێکی خۆپارێزانە بە خۆی بگرێت.)

ئاخرییەکەی ئەو هاوینی پڕ لە ترسی سووتمانە بە خۆشی تێپەڕی. کێشەیەکی گشتی لە ئارادا بوو کە هەموویان حەزیان لە دۆزینەوەی ڕێگە چارەیەك دەکرد و، لە بەرژەوەندی تاکە کەسی خۆیان بەگرینگتریان دەزانی. هەر ئەو خۆشییە کە بە هۆی یەکگرتن لەگەڵ خەڵکی چاك و بەڕێز تووشی ببوون، باشترین مز و حەقدەستی گیان فیداییەکەیان بوو. کۆزیمۆ دواتر بەوەی زانی کە کاتێك کێشەیەکی گشتی لەئارادا نەبێت، کۆبوونەوەکان بێ مانان و، لەو کاتانەشدا بەتەنیا بوون لە ڕابەر بوون چاکترە. بەڵام تا پێش ئەو کاتە ڕابەری کۆبوونەوەکانی دەکرد و، وەك هەمیشە، بە تەنیا لە سەر دارەکان دەمایەوە و دارستانەکەی دەپاراست.

هەموو جارێك کە تووشی ئاگرێك دەبوو، زەنگۆڵەیەکی لێدەدا کە لە سەر بەرزایی دارێك دایبنابوو، دەنگەکەی تا ئەو دوورانە دەبیسترا. هەر بەم شێوە خەڵکی ئۆمبرۆزا سێ چوار سوتمانیان کوژاندەوەو، نەیانهێشت دارستانەکە گڕ بگرێت. سووتمانەکان بە ئەنقەست بوون، ئاشکرا بوو کە کاری ئۆگۆ زلە و لۆریۆ جوانییە، بۆیە ئەو دوو چەتەیان لە ناوچەکە دەرکرد. لە کۆتایی مانگی ئووتدا غوڕەمە بارانێك دەستی پێکرد. مەترسی تێپەڕیبوو. لەو دەمەدا هەموو کەس لە ئۆمبرۆزا براکەمیان ستایش دەکرد. ئێمەش قسە و ستایشی لەم جۆرەمان دەبیست: « بەڵام قسەی خۆمان بێت پیاوێکی کارامەیە ! زۆر کاری پێ دەکرێ!» بە شێوەیەك ئەمەیان دەگوت، کە خەڵك لە بارەی کەسێکەوە کە لە سەر ئایینێکیتر و لەخێڵێکی نەیارە قەزاوەت دەکەن. بەم شێوە دەیانویست نیشانی بدەن کە خاوەنی بیر کردنەوەیەکی ئازادن و، لەو بۆچوونانەش دەگەن کە ڕقیان لێیەتی.

هەڵوێستی ژەنراڵ بۆ ئەم قسە و ستایشانە، هەڵوێستێکی سوپایی بوو. کاتێك باسی هاوڕێکانی کۆزیمۆ دەکرا کە پارێزەری دارستان بوون، دەیپرسی:

« چەکیان پێیە؟ بۆ کاری سوپایی ڕادێن؟ »

هێشتا هیچ نەببوو، گەڵاڵەی بۆ دامەزراندنی هێزێکی پێشمەرگە دەڕشت کە لە کاتی شەڕدا چالاکی سوپایی بکەن. باوکمان گوێی لێدەگرت و سەری بۆ دەلەقاند و هیچی نەدەگوت. نەماندەزانی ئەو هەواڵانە کە لە بارەی کوڕەکەیەوە دەبیست بڕینەکانی دەکولێننەوە، یان بەپێچەوانەوە خۆشحاڵی دەکەن و، لە دڵی خۆیدا دیسان بۆ ناودێری ناونیشانی بنەماڵەکەی هیوادار دەبێت. ئەم مەزننە زیاتر ڕێی تێدەچوو، چونکا چەند ڕۆژ دوای ئەو ڕووداوانە سوار ئەسپەکەی بوو، سەردانی کوڕەکەی کرد.

لە پارچە زەوییەکدا کە ڕیزی دارە غانەکان[٤١] حەساریان بۆ کردبوو، یەکتریان بینی. بارۆن دوو سێ جار ئەسپەکەی بە دەوری زەوییەکەدا سووڕاندەوە و، ئەگەرچی کوڕەکەی بینیبوو بەڵام سەیری نەکرد. کۆزیمۆ بازی بەسەر چەند لقدا هەڵدا و لێی نزیک بووەوە. کاتێك ڕووبەڕووی باوکی بووەوە کڵاوە حەسیرەکەی، کە هاوینان لە بری کڵاوی پێست لەسەری دەکرد،

هەڵگرت و گوتی:

« سەلام باوکی بەڕێزم. »

« سەلام کوڕم. »

« شوکور چاکن؟ »

« بەم تەمەنە و، ئەم هەموو خەمەوە چاکی چی! »

« خۆشحاڵم کە تەندروست دەتانبینم. »

« منیش لە سەلامەتیت خۆشحاڵم. بیستوومە کاتی خۆت بۆ خزمەتکردن بە خەڵك تەرخان کردووە. »

« حەزم لەم دارستانەیە کە تیای دەژیم و هەوڵ دەدەم بیپارێزم، باوکی بەڕێزم. »

« دەزانی بەشێك لەم دارستانە موڵکی ئێمەیە؟ میراتی دایە گەورەی خوالێخۆشبووتە.»

---

[٤١] – غان دارێکە لەتیرەی پیاڵەداران، کە گەڵاکانی درێژ و دابڕدابڕ و نووك تیژن. و/کوردی

« دەزانم بابەگیان. بە شوێنەکشی دەزانم. سێ شابەڕوو، بیست دارئالش، هەشت کاج و دار ئەفرایەک[٤٢]. کۆپی هەموو خەریتەکانی ئەم ناوچەیەم لە لایە. وەك یەکێك لەخاوەنـەکانی دارسـتان هـەوڵم داوە هـەموو ئـەو کەسـانە کـە سـوودی لێـوەردەگرن لـە ئەنجوومەنێکـدا کۆبکەمەوە. »

بارۆن کە پێدەچوو ئەو وەڵامەی بە دڵ بووبێت، گوتی: « وایە. »

پاشان گوتی: « بیستوومە نانەوا و ناڵبەند و باخەوانەکانیش لەو ئەنجوومەنەدان. »

« راستە، باوکی بەرێزم. نوێنەری هـەموو پێـشەکانی تیایـە. ئەڵبـەت بـەو مەرجـە کـە مرۆڤی دروستکار بن. »

«دەزانی کەمن دەتوانم وەك دوکێك فەرماندەی هەموو ئەشراف ئەم ناوچەیەبم؟»

« من تەنیا ئـەوە دەزانم کـە ئەگـەر شـتێك لـە خـەڵك زیـاتر بـزانم، دەبـێ لـە کاتێکـدا پێویسیان پێی بێت پێیان ببەخشم. بەبۆچوونی من فەرماندەیی ئەمەیە. »

بارۆن پێی خۆش بوو پێی بڵێت: « ئیمرۆ داب وایـە کـە بـۆ فەرمانـدەیی کـردن لەسـەر دارەکان بژین؟ » بەڵام کای کۆن بـە بـا کـردن سـوودی نـەبوو. ئـاخێکی هەڵکێـشا و بـیری کردەوە، پاشان قایشی شمشێرەکەی کردەوە و گوتی:

« تۆ ئێستا هەژدە ساڵت تەمەنە. کاتی ئەوە هـاتووە وەك پیـاوێکی گـەورە لـە گـەڵتا بجووڵێمەوە. من تەمەنێکی زۆرم نەماوە. دەزانی کە تۆ بارۆن رۆندویت؟ »

« ناونیشانی خۆم فەرامۆش نەکردووە، باوکی بەرێزم. »

« کارێك دەکەیت کە شایستەی ئەم ناوونیشانە بیت؟ »

« هەرچیم لە دەست بێت دەیکەم تا شایستەی ناو و تایبەتمەندییەکانی مرۆڤ بم. »

« ئەم شمشێرە، شمشێرەکەی من، وەربگرە ! »

بارۆن لەسەر ئاوزەنگی ئەسپەکەی راوەستا. کۆزیمۆش لەسەر دارەکە نەویەوە و باوکی شمشێرەکەی بە قەدیدا کرد.

---

[٤٢] – دارێکی گەورەیە و گەڵاکانی پەنجەیین. و / کوردی

« سوپاس بۆ تۆ باوکی بەرێزم. بەڵێنت دەدەمێ لە ریگەی راستدا بەکاری بێنم. »

« ماڵاوا کوڕم. »

بارۆن سەری ئەسپەکەی وەرسووڕاند و بە ئەهوەندی هەوسارەکەی کێشا و وردە وردە دوور کەوتەوە. کۆزیمۆ بۆ ساتێك بیری کردەوە رەنگە دەبوو لە کاتی ماڵاواییدا بـە رێـزەوە شمشێرەکەی دەرکێشایە، بەڵام بە خۆی گوت باوکی ئەو شمشێرەی بۆ شەڕ کردن پێـداوە نەك بۆ تەشریفات. بۆیە لە کالان دەرینەکێشا.

١٥

لەو قۆناغدا کۆزیمۆ لەمەڕ ئاکاری جەنابی پارێزەر، پەی بە شتێکی سەیر برد. وادیار بوو گێژی شوالییە کارگا لە بێدەربەستییەوە نییە، بەڵکوو لە وەسوەسەیەکەوەیە کە هەرگیز بەرۆکی بەرنادات. ئەو ماوەیەك بوو زمانی کەوتبووە گۆ و فرەوێژیشی دەکرد. بە پێچەوانەی جاران کە گرژ و گۆشەگیر بوو، هەرگیز نەدەچوو بۆشار، ئێستا دایمە لە بەندەر بوو، لەگەڵ خەڵکدا هەڵس و کەوتی دەکرد. لە شوێنی بارخستنی بەندەر، لەگەڵ دەریاوان و بازرگانەکان دادەنیشت و لە هاتوچووی گەمییەکان و کاروباری چەتە دەریاییەکان دەدوا.

چەتە دەریاییە بەربەرەکان تا ئێستاش لە رۆخەکانی ئێمە نزیك دەبوونەوە و بازرگانەکانیان تاڵان دەکرد. ئەوان کۆلکە چەتە بوون. ئەو سەردەمە بەسەر چووبوو کە ئەگەر لە دەریا تووشی چەتە ببوویتایە لووت و گوێچکەیان دەبڕیت، یان بە کۆیلەتی بۆ ئەلجەزایریان دەبردی. ئەوان ئێستا تەنیا باری گەمییەکانی تۆمبرۆزایان دەبرد کە بەرمیلە ماسی خوێکراو یان پەنیری هۆلەندی یان لۆکە بوو. زۆرجاریش گەمییەکانی ئێمە پێشیان دەکەوتنەوە و دوو سێ گوللەیان بە گەمیەکانیانەوە دەنا و هەڵدەهاتن. بەربەرەکانیش لە

وەڵامـدا تفیـان بـۆ ڕۆدەکـردن، جنێویـان پێـدەدان و بـە بێئەدەبییـەوە سـەر و دەسـتیان ڕادەوەشـاند. بـە کـورتی، دزییـەکی سـاف و سـادە بـوو. سـەرکردەکانیان لـە پاسـاوی کردەکەیاندا دەیانگوت، بازرگان و خاوەن گەمییـەکان قـەرزاریانن، لـە مامڵـەکانی پێشوودا کڵاویان سەرکردوون. دەیانگوت مەبەستیشیان لەو دزییانە ئەوەیە کە وردە وردە قەرەبووی قەرزەکانیان بکەنەوە. ئەوان هەر لەو کاتەشدا مامڵەی ئاساییان لە گەڵ ئێمـە دەکـرد و، بـۆ ئەمەش بەردەوام عەقدیان دەبەست و پەیمانیان دەشکاند. پچڕاندنی ئەو پەیوەندییە پڕ لـە هەوراز و نـشێوە بـە قـازانجی هـیچ لایـەك نـەبوو. ئەگەرچـی گەمیـەوانیی وەك کـارێکی پـڕ مەترسی لێهاتبوو، بەڵام هیچکام لەو پێکهەڵپڕژانە کارەساتی لێنەدەکەوتەوە.

چیرۆکێك کە دەمەوێت بینووسم، بە چەند شێوەی جۆراوجـۆر لـە کۆزیمـۆم بیـستووە. ئەو ڕەوایەتەیان دەنووسمەوە کە پڕ ڕووداوتر و لـە هـەمان کاتیـشدا مـەنتقیترە. بێگومـان براکەم لە کاتی گێڕانەوەی بەسەر هاتەکە پەڕوباڵی لـیّ زیـاد کـردووە و پێیـەوەناوە، بـەڵام لەبەر ئەوەی کە سەرچاوەیەکی تـرم لەبـەر دەسـتدا نییـە، هـەوڵ دەدەم چـیم بیـستووە، بەهەمان شێوە بیگێڕمەوە.

بە هەرحاڵ، ئەو دەمانە کە کۆزیمۆ بۆ پاراستنی دارستان لە سووتمان، جاروبار لە خەو بە ئاگا دەبووەوە، شەوێك چاوی بە ڕۆشناییەکی بچووك کەوت کـە بـە دۆڵەکـەدا دادەگـەڕا. ڕۆشناییەکە لە فانۆسی ئێنئاس سیلڤیوس کارگاوە بوو کە بە گـورجی تێدەپـەڕی. جـەنابی پارێزەر کە ئێواران وەك مریشك و کەڵەشێر دەخزایە کولانەکەی و خەوی لیّ دەکـەوت، بـەو شەوە درەنگە لە چی دەگەڕا؟ کۆزیمۆ بێچرپە شوێنی کەوتبوو. هەرچـەند دەیزانـی مامـەی کاتێك ئاوا گورج تێدەپەڕێت هـیچ نابیـستیّ و، لـە نـووکی پێـی خـۆی زیـاتر هـیچ شـتێکیتر نابینێت.

شوالییە بە کوێرە ڕێی ناو دارەکاندا پێشاوبڕی دایەوە و، کە گەیشتە ڕۆخە پڕ لە وردە بەردەکە ڕاوەستا، ئەوسا فانۆسەکەی ڕاوەشاند. مانگ بەدەرەوە نەبوو. جگە لە کەفی سپی شەپۆلەکانی نزیك ڕۆخ هیچ شتێك بەسەر دەریاوە نەدەبیندرا. کۆزیمۆ لەسەر کاجێکی دوور

له دەریا راوەستابوو. بەولاوەتر بێشەڵانێكی تەنك بوو، نەیدەتوانی بە ئاسانی بەسەر دارەكانییەوە لقاولق بكات. بەوحاڵەش پیرەمێردە بچووكەكەی دەبینی كە مێزەری بەسەرەوە بوو، له قەراغ دەریاكە وەستابوو، فانۆسەكەی بەرز كردبۆوە و رایدەوەشاند. لە پڕ له ناو تاریكییەكەدا فانۆسێكی تر وەڵامی دایەوە. ئەو فانۆسەش لەو نزیكانە بوو، وادیار بوو هەر لەو كاتەدا هەڵیان كردبوو. بەلەمێكی بچووكی سەوڵیش بەپەلە هات. چارۆكەیەكی چوار سووچی رەنگ تێری بوو، كە له ناوچەكەی ئێمەدا باو نییە. بەلەمەكە راوەستا.

له رۆشنایی لەرزۆكی فانۆسەكاندا، كۆزیمۆ چاوی بە چەند پیاو كەوت كە هەموویان مێزەریان بەسەرەوە بوو. هەندێكیان لە ناو بەلەمەكە مابوونەوە و هەوڵیان دەدا بە سەوڵەكان له نزیك رۆخەكە رایبگرن. هەندێكی تریشیان دابەزین. ئەوان پانتۆڵی سووری هەراویان له پێدا بوو، شمشێری چەماوەی درەوشاوەیان بە قەدەوە بوو. كۆزیمۆ چاوی تیژ و گوێی قوڵاغ كرد. مامەی و بەرپەرەكان بە زمانێك دەدوان كە ئەگەرچی تێیان نەدەگەیشت، بەڵام زایەڵەیەكی ئاشنای بوو. بێگومان هەر ئەو زمانە بوو كە پێیان دەگوت **زمانی سابیر**[٤٣]. كۆزیمۆ جاروبار وشەیەكی ئیتالی دەبیست كە ئێنئاس سیلڤیوس پێی لەسەر دادەگرت و، له گەڵ وشەیەكی‌تر لێكی دەدا. ئەو وشە ئاشنایانە ناوی گەمییەی گەورە و بچووك بوون، گەمییەی تاجرە ئۆمبرۆزاییەكان كە له مابەینی بەندەری ئێمە و دراوسێكەمان لە هات و چوودا بوون. تێگەیشتن لەوەی كە شوالییە باسی چی دەكرد كارێكی سەخت و دژوار نەبوو. ئەو چەتەكانی له كات و رێگەی رۆشتن و گەڕانەوەی گەمییەكانی ئۆمبرۆزا و چەك و بارەكانیان ئاگادار دەكردەوە. پیرەمێرد هەرچی دەزانی پێیگوتن و ئەوسا گەڕایەوە و بە پەله دوور كەوتەوە. چەتەكانیش سوار بەلەمەكەیان بوونەوە و لە تاریكی دەریاكەدا ون بوون. بە كورتی وتووێژەكەیاندا دیار بوو كە ئەوە پیشەی هەمیشەیانە. هەر خودا دەزانێت مامەمان له كەیەوە لەگەڵ ئەو چەتە دەریاییانە هاوكار بووە!

---

[٤٣] . شێوەزارێك دروستكراو كە تێكەڵەیەك له زمانی عەرەبی و فەرانسە و ئیسپانی و ئیتالی بوو. لەرابوردوودا، بە تایبەت له بەندەرەكانی لێواری رۆژهەلات و باشووری مەدیتەرانە پێی دەئاخاوتن. و/ فارسی

كۆزیمۆ بەسەر كاجەكەوە وشك بووبوو، نەیدەتوانی لەو ڕۆخە چۆڵە دوور بكەوێتـەوە. بـای دەهـات. دەریـا بـەردەكانی دەلـستەوە و دەیجـوون. بەنـد بـە بەنـدی لقـی دارەكـان دەیانناڵاند. براكەم كەوتبووە دانەلەرە و ئەوەش بـە هـۆی سـەرماوە نـەبوو، بـە هـۆی ئـەو تێگەیشتنە بەئازارەوە بوو كە لە پڕێكدا پەی پێ بردبوو.

ئەو پیرەمێردە شەرمن و سیحراوییە كە ئێمە لە منداڵییەوە متمانەمان پێی نەبوو، بەڵام كۆزیمۆ وردە وردە بەر دڵی كەوتبوو بەزەیی پێدا دەهات، لەپـڕ ببـوو بـە پیـاوێكی خـائین. پیاوێك بۆ لێخۆش بوون نەدەبوو. ئەو پیاوە ناچیزە و بێئەمەگە دژ بە وڵاتێك كـاری دەكـرد كە لە دوای تەمەنێك دەربەدەری و خراپكاری باوەشی بۆ گرتبووەوە. بۆ وای دەكـرد؟ ئایـا تاسە و حەسرەتی ئەو شوێنە و ئەو خەڵكانە كە لە ژیانیدا بۆ یەكەمجار لە ناو ئەوان هەستی بە خۆشی كردبوو، وای لێدەكرد مل بەو ناپیاوییە بدات؟ ئایا رقێكی نەدركاوی لەو وڵاتە بوو، كە هەموو پارووەنانێكی بۆ ئەو پڕ لە سووكایەتی بوو؟ براكەم نەیدەزانی دەبێ چـی بكـات. دەیویست زۆر زوو ئەو جاسووسە ئاشكرا بكات و بار و گەمیەی تاجرەخۆڵاتییەكان لە تاڵان كردن رزگار بكات. بەڵام دەترسا بەو كارە، باوكمان، كە بە شێوەیەكی سەیر ئـەو زرپرایـەی خۆش دەویست، تووشی خەم و مەینەتی بكات. پێشبینی دەكرد چی رووی دەدا. دەیهێنایە بەر چاوی كە شوالییە بەدەستی بەستراوەوە، لەگەڵ پاسەوانەكان، بە ناو كۆمەڵە خەڵكێكی ئۆمبرۆزادا تێدەپەڕێ و هەموویان جنێوی پـێ دەدەن. پاشـان بـەرەو مەیدانەكـە دەیبـەن، پەتێك دەنێنـە گـەردنی و لـە سـێدارەی دەدەن. لـەو كاتـەوە كـە شـەو لـە لای تەرمەكـەی جوڤانییە خەلەنگ مابووەوە، وەعدی بە خـۆی دابـوو هـەرگیز سـەیری لـە داردرانـی كـەس نەكات و، ئێستا دەیدی كە خۆشی دەتوانێت خزمێكی نزیكی خۆیان بە كوشت بدات!

ئەو بیرە بە درێژایی ئەو شەوە و تەنانەت بەیانیش ئازاری دا. هەمیشە وابوو، لـە كـاتی نیگەرانی و سەرلێشێواوی لەلقێكەوە بۆ لقێكی تر بازی دەدا، هەڵبەز و دابەزی دەكـرد و بـە دارەكاندا دەخزایە خوار. ئاخرییەكەی ئەو رێگە چـارەی دۆزییـەوە كـە مامـەی و چـەتەكان بترسێنێت. بەشێوەیەك بیانترسێنێت كە خۆیان پەیوەندییـەكانیان بقـرتێنن و پێویـست بـە

دەخالەتی پاسەوانەکان نەکات. بڕیاریدا شەوێك بە سێ چوار تفەنگی پڕەوە لەسەر دار کاجێك خۆی وەشارێت. (ئەو وردە وردە ببووە خاوەنی چەند چەك کە بۆ راوی جۆراوجۆر بەکاری دەهێنان) دەیویست لە کاتی دیداری شوالییە و چەتەکان، یەکە یەکەی تفەنگەکان بەسەر سەریاندا بتەقێنێت. بەم شێوە مامەی و چەتەکان هەر یەکە بەلایەکدا هەڵدەهاتن و شوالییە، کە پیاوێکی ترسنۆك بوو، ئیتر وازی لە بینینی چەتە دەریاییەکان دەهێنا. ئیتر دەیزانی جێ ژووانەکەیان لە ژێر چاوەدێریدایە و دەترسا بناسرێت.

کۆزیمۆ دوو شەو بە چەکەوە لەسەر دارەکە چاوەڕوان بوو ، بەڵام نەهاتن. شەوی سێهەم پیرەمێرد بە لۆقە لۆق هات و خۆی گەیاندە رۆخە پڕ لە وردە بەردەکان. دیسان فانۆسەکەی راوەشاند و، دیسان بەلەمەکە بە سەرنشینە مێزەر بەسەرەکانییەوە لە وشکایی نزیك بووەوە.

کۆزیمۆ قامکی لەسەر پەلەپیتکەی تفەنگەکەی دانا بەڵام نەیتەقاند. چونکا رووداوەکانی ئەو شەوە حاڵەتێکی تریان بوو. دوو کەس لە چەتەکان پاش وتووێژێکی کورت لەگەڵ مامەیدا روویان لە بەلەمەکە کرد و دەستیان راوەشاند. ئەوانی تریش دەستیان بە داگرتنی بەرمیل و سندووق و توورەکە و تەختەی پڕ لە قالبە پەنیری ناو بەلەمەکە کرد. ریزی باربەرە مێزەر بە سەرەکان سەر ڕێ کەوتبوون و، زڕمامەکەی ئێمەش بە لۆقە لۆق بەرەو ئەشکەوتێك لە ناو گابەردەکانی ئەو رۆخە بوو، پێشیان کەوتبوو. ئەوان هەموو بارەکەیان لەوێ شاردەوە، کە بێگومان دەسکەوتی تازەترین تاڵانیان بوو.

دواتر دەرکەوت کە بۆچی کاری وایان دەکرد: کاتێك گەمییەکانیان بۆ کار و باری تەجارەت و کڕین و فرۆشتنی ئاسایی لە بەندەرێکی ئێمە لەنگەریان دەخست، فەرمانبەرەکانی گومرك دەیانپشکنین. لەبەر ئەوە بوو کە دەبوو بارە تاڵانییەکانیان لە شوێنێك بشارنەوە و لە کاتی گەڕانەوەدا دیسان هەڵیان بگرنەوە. بەم شێوە وایان دەنواند کە دەستیان لەو تاڵانە تازانەدا نەبووە و کڕین و فرۆشتنی ئاسایی لە مابەینی هەر دوو وڵاتەکەدا پەرەی دەسەند.

دواتـر وردەکارییـەکانی ئـەم ڕووداوە ئاشـکرا بـوو. ئـەو شـەوە کۆزیمـۆ نەیویـست بـە بیرکردنەوە لەم شتانە دەرفەتەکە بە فیڕۆ بدات! چەتەکان *خەزێنەکەیان* لـە ئەشـکەوتێکدا شـاردەوە و سـوار گەمییـەکانیان بوونـەوە و ڕۆشـتن. دەبـوو زۆر زوو ئـەو خەزێنـە لـەوێ هەڵبگیرایە. کۆزیمۆ بو ساتێك بە بیریدا هات کـە بـچێت بـۆ لای تـاجرە ئۆمبرۆزاییـەکان کـە خاوەنی یاسایی بارەکان بوون و لەخەو بەئاگایان بکاتەوە. بەڵام هاوڕێ خەڵووزکارەکانی بیر کەوتەوە کە لەگەڵ بنەماڵەکانیان لە دارستان، برسی بوون. ئیتر ماتڵ نەبوو، بە غار بەسـەر دارەکانەوە خۆی گەیاندە کەپری خەڵووزکارەکان.

« زووکەن! هەمووتان وەرن! عەنباری چەتە دەریاییەکانم دۆزیوەتەوە! »

کۆکە کۆك و یەق و پۆق لە ناو خێوەت و کەپرەکانـدا بیـسترا. چـەند هاوارێـك دەنگـی دایەوە و پاشان زەنازەنا و قرم و قاڵ بەرز بووەوە. چەند کەس پرسیان:

« چی تیایە؟ زێڕ؟ زیو؟ »

کۆزیمۆ گوتی: « چاك نەمدی. بەڵام بە بۆنەکەیدا لەوە دەچێ ماسی و پەنیرێکی زۆری تیا بێت. »

بـە بیـستنی ئـەم قـسانە هـەموو پیـاوانی دارسـتان ڕاپـەڕین. ئەوانـەی تفـەنگیان بـوو هەڵیانگرت و، ئەوانی تریش تەور و شەن و تەشوێکانیان بە دەستەوە گرت. لەوە گـرینگتر، هەر یەکە زەرفێکیان بەدەستەوە بوو تا شتومەکی ناو ئەشکەوتەکەی تێبکـەن. هەنـدێکیان تەنانـەت سـەوەتەی شـکاو و تەلیـسی خەڵووزەکانیـشیان هێنـا. دەسـتەیەی گـەورە سـەر ڕێکەوتن. تەنانەت ژنەکانیش سەوەتەیان نایـە سـەر سـەریان و منداڵـەکانیش بـە تـەلیس و مەشخەڵەوە سەر ڕێ کەوتن. کۆزیمۆ لە سەوڵێکەوە بۆ زەیتوونێـك و لەوێـشەوە بـۆ کاجێـك بازی دەدا و پێشیان کەوتبوو.

گەیـشتبوونە لای گابـەردی قـەراغ ئەشـکەوتەکە، کـە لـەپڕ چـاویان بـە تـاپۆی سـپی چەتەیەك کەوت کە لەسەر لقی خوار و خێـچی زەیتوونێـك دانیـشتبوو. چـەتەکە بـە بینـینی ئەوان شیری ڕاکێشا و بە هەراو هاوار هاوڕێکانی ئاگادار کرد. کۆزیمۆ بە چەند قەڵەمباز خۆی

پێ گەیاند و بە تەکانێك شمشێرەکەی وەها لە پشتی ڕۆ کرد کە بەسەر دارەکەوە، بۆ سەر بەردەکان، کەوتەخوار.

سەرکردەی چەتەکان لە ئەشکەوتەکەدا کۆ ببوونەوە. (لە کاتی هاتوچووی باریەرەکان کۆزیمۆ نەیزانیبوو ئەوان لە ئەشکەوتەکەدا ماونەتەوە.) بە بیستنی هەرا و هاواری قەرەوڵی بەر دەرکی ئەشکەوت، هەموو چەتەکان هاتنەدەر و، لەگەڵ ئەو هەموو ژن و پیاوە توورەکە بە سەر و بێڵ بە دەستە ڕووبەڕوو بوونەوە. کە بینیان هەموویان ڕوومەتیان ڕەش و خەڵووزاوییە بە هاوار هاوار لێیان چوونە پێش تا دەروویەك بۆ دەرباز بوون بکەنەوە.

ژمارەی خەڵووزکارەکان زۆرتر بوو، بەڵام چەتەکان چەکی باشتریان پێ بوو. ڕەنگە وەهاش نەبووبێت، چونکا هەموو کەس دەزانێت کە لە حاست شمشێر هیچ چەکێك لە بێل باشتر نییە. بە هەر زەربەتی بێڵێك شمشێرە مەراکیشییەکان خوار و کول دەبوون و لە کار دەکەوتن. تفەنگی خەڵووز کارەکان بێجگە لە دووکەڵ و تەقوتۆق هیچیتریان پێنەدەکرا. هەندێك لە چەتەکان (کە گوایە ئەفسەر بوون) تفەنگی جوانی بە قیمەتییان پێ بوو، بەڵام لە هەوای ناو ئەشکەوتەکە نمیان کێشابوو، نەدەتەقین. زیرەکترین خەڵووزکارەکان هەوڵیان دەدا بێڵەکانیان بەسەری ئەو ئەفسەرانەدا بکێشن و بیانکوژن و تفەنگەکانیان هەڵبگرن. بەڵام مێزەرەکانی سەریان زەربەتی بێڵەکانی دەگێڕایەوە. کاریتر لە هەمووی، ئەو زەربەتانە بوون کە بە نووکە پێ لە سکی بەڕیەڕەکانیان دەسرەواند، چونکا سکیان ڕووت بوو. تاکە چەکێك کە بە زۆری دەست دەکەوت خڕکە بەرد بوو، خەڵووزکارەکان دەستیان کرد بە بەردە فڕکە. چەتەکانیش دەستیان بۆ بەرد برد. بەم شێوە شەڕ حاڵەتێکی ڕێك و پێکی وەرگرت. لەبەر ئەوەی کە ماسییە خوێکراوەکان خەڵووزکارەکانی بەرەو ئەشکەوتەکە رادەکێشا و، هەموو هەوڵی بەڕیەڕەکانیش ئەوە بوو لە ئەشکەوتەکەوە بەرەو بەلەمی ناو دەریاکە هەڵێن، هاندەرێکی بە هێز بۆ شەڕ کردن نەبوو.

خەڵووزکارەکان بە هێرشێك ڕێگەی ئەشکەوتەکەیان کردەوە. چەتەکان هەروا لە ژێر بارانی خڕکە بەرد خۆراگرییان دەکرد کە لە ناکاو بینیان ڕێگەی دەریا کراوەتەوە. ئیتر شەڕ سوودی چی بوو؟ چاکتر وابوو سواری بەلەمەکەیان بن و بڕۆن.

سێ کەس لە سەرکردەی چەتەکان خۆیان گەیاندە بەلەمەکە و چارۆکەکەیان کردەوە. کۆزیمۆ بەسەر لقی دار کاجێکی گوێ دەریاوە، بە قەلەمباز خۆی فڕێدایە سەر دەکەڵی بەلەمەکە. ئەو سێ کەسە بەشمشێر بەرەو پیری چوون. براکەم شمشێرەکەی بە ڕاست و چەپدا هەڵدەسووڕاند و ئەوانی لە خۆی دوور دەخستەوە. هێشتا نیوەی بەلەمەکە لە وشکیدا بوو، جارێك بەرەو دەریا و جارێك بەرەو ڕۆخەکە لار دەبووەوە. لە پڕ تیغی سێ چەتەکە و ئەو شمشێرە کە باوکم بە کۆزیمۆی دابوو لەبەر تریفەی مانگە شەودا درەوشانەوە. کۆزیمۆ بە دەکەڵی بەلەمەکەدا داخزا و شمشێرەکەی لەسنگی یەکێك لەچەتەکان ڕۆ کرد و لە بەلەمەکە خستییە خوار. ئەو وەك مارمێلکێکی چابوك بە دەکەڵەکەدا هەڵدەگەڕا و دادەگەڕا و لە بەرامبەر هێرشی چەتەکان بەرگری لە خۆی دەکرد، تا ئەوەی کە دووهەم چەتەشی کوشت و، لە پاش شەڕێکی کورت لەگەڵ سێهەمیشیان، سنگی ئەویشی هەڵدڕی.

لەشی بێ گیانی هەر سێ چەتەکان لە سەر لێواری بەلەمەکە کەوتبوو، نیوەی لەشیان بەسەر ئاوەکەوە بوو، ریشیان تێکەڵ بە قەوزەی دەریاکە ببوو. ئەو چەتانەش کە بە بێڵ و خڕکە بەرد کوژرابوون، لە قەراغ ئەشکەوتەکە کەوتبوون. کۆزیمۆ لە کاتێکدا پاڵی بە دەکەڵەکەوەدابوو، بە سەرکەوتووییەوە سەیری دەور و بەری خۆی کرد، لە پڕ چاوی بە جەنابی شوالییەی پارێزەر کەوت. ئەو وەك پشیلەیەك کە کلکیان ئاگر دابێت بە پەلە لە ئەشکەوتەکە دەرباز بوو، لە کاتێکدا سەری دانەواندبوو بە غار بەرەو بەلەمەکەچوو، پاڵی پێوە نا و بۆ ناو ئاوەکەی خزاند. ئەوسا سوار بوو، دوو سەوڵی بەدەستەوە گرت و بە هەموو هێزی خۆی لە ڕۆخەکە دووری خستەوە.

کۆزیمۆ کە لەسەر باسکی دەکەڵەکە بوو، هاواری کرد: « ئەوە چی دەکەی شوالییە؟ ئەوە شێت بووی؟ بگەڕێوە بۆ وشکایی. بۆ کوێ دەچی؟ »

ئەری، دیار بوو کە ئێنئاس سیلڤیوس کارگا دەیویست خۆی بگەیەنێتە گەمییەی چەتەکان و گیانی خۆی دەرباز بکات. ئەو ئێستا ئیتر دەستی روو ببوو، ئەگەر لە وشکایی بمایەوە لە دار دەدرا. بۆیە سەوڵەکانی لە ئاوەکە وەردەدا و کۆزیمۆ بە شمشێری رووتەوە نەیدەزانی چی لەو پیرەمێردە بێ هێز و بێ چەکە بکات. ئەو مامەی بوو، نەیدەویست بیکوژێت. بێجگە لەوەش بۆ ئەوەی دەستی بیگاتێ دەبوو لە دەکەڵەکە بێتەخوار. ئێستا کێشەکەی ئەوەبوو، کە ئایا ئەگەر پێی بخاتە سەر بەلەمەکە بەو مانایە نییە کە پێی خستبێتەسەر عەرز؟ تەنانەت ئایا بە بازدانی بۆ سەر دەکەڵی بەلەمەکە کە دارێکی بێ ڕەگ و ریشە بوو، یاسای بنەڕەتی ژیانی خۆی پێشێل نەکردووە؟ ئەم کێشە لەوە ئاڵۆزتر بوو کە لەو کاتەدا چاری بکات. بۆیە لەسەر باسکی دەکەڵەکە دانیشتبوو، نەیدەزانی دەبێ چی بکات. لەگەڵ جووڵەی بەلەمەکەدا دەجووڵا، سروەیەك خۆی بە چارۆکەکەدا دەدا و، پیرەمێرد بەردەوام سەوڵی دەکوتا.

لەپڕ دەنگی وەڕەی سەگێك هات و کۆزیمۆ لە خۆشیان راچەنی. ئۆپتیموس ماکسیموس کە لە گەرمەی شەڕەکەدا ون ببوو، لەناو بەلەمەکە راکشابوو، بە بێخەیاڵییەوە کلکی دەلەقاند. کۆزیمۆ بیری کردەوە، پێویست ناکات زۆر نیگەران بێت. هەرچی بێ لەگەڵ بنەماڵەکەیەتی. لەگەڵ مام و سەگە میهرەبانەکەی لە بەلەمەکەدا دانیشتووە و بەناو دەریادا دەگەڕێت. لە پاش ئەو هەمووساڵە دارنشینییە، ئەمە گۆڕانێك بوو.

دەریا لەبەر تریفەی مانگە شەودا دەدرەوشایەوە. پیرەمێرد کەمە کەمە ماندوو دەبوو، هێزی سەوڵ لێدانی نەدەما. بەدەم گریانەوە پەیتاپەیتا دەیگوت:

« ئاخ زەئیر... ئاخ خودایە، خودایە، زەئیر...ئاخ! زەئیر... »

ئەو بە دەم گریان و فرمێسك رشتنەوە، بە تورکیش قسەی دەکرد و، لە میانەی قسەکانیدا ناوی ژنێك دەبیسترا. ناوێك کە کۆزیمۆ تا ئەو کاتە نەیبیستبوو.

پرسی: « ئەوەچی دەڵێی شوالییە؟ چیتە؟ ئێمە بەرەو کوێ دەچین؟ »

پیرەمێرد بەردەوام دەیگوت: « زەئیر... ئاخ زەئیر... ئاخ... »

« ئەم زەئیرە کێیە شوالییە؟ پێتوایە ئەگەر ئاوا برۆی دەتوانی بیگەیتێ؟ »

ئێنئاس سیلڤیوس کارگا بە نیشانەی ئەرێ سەری دەلەقاند، فرمێسکی دەڕشت، بە تورکی قسەی دەکرد، رووی لە مانگ دەکرد و هاواری زەئیری دەکرد.

کۆزیمۆ بە بیستنی ئەو قسانە کەوتە گریمانە کردن: رەنگە رازی ئەو پیرەمێردە گۆشەگیر و پڕ راز و رەمزە خەریکە ئاشکرا دەبێت. شوالییە دەیویست خۆی بگەیەنێتە گەمییەی چەتەکان بۆ ئەوەی زەئیر بدۆزێتەوە. کەواتە رەنگە ئەو ژنە خەڵکی وڵاتی عوسمانی بووبێت. رەنگە ئەوەی هەمیشە ئێنئاسی ئازار دەدا حەسرەتی عەشقێکی لە کیس چوو بووبێت. رەنگە بەهەنگداری و ئاوداشتن ویستبێتی یادی ئەو قۆناغە خۆش و لە کیس چووەی ژیانی بژیەنێتەوە. رەنگە ئەو ژنە دڵدار یان هاوسەری بووبێت کە لە باخە خۆشەکانی ئەوپەڕی دەریا لەگەڵی ژیابێت. یان رەنگە کچۆڵەیەك بووبێت، کچۆڵەیەك کە لە تاڤی منداڵییەوە نەیتوانیبێ ببینێت. لەبەر ئەو بوو کە ساڵەهای ساڵ هەوڵی دابوو لەگەڵ گەمییەی تورك و بەرپەرەکاندا پەیوەندی بگرێ و، گوایە ئاخریەکەی توانیبووی سۆراغی بکات. رەنگە بیستبێتی کە کچۆڵەکەیان بە کویلەیی بردووە و، ئەویش بۆ کڕینەوەی هاوکاری چەتەکانی کردبێت. یان رەنگە دەبوو شتێك بە چەتەکان بدات تا لەگەڵ خۆیان بۆ وڵاتی زەئیری ببەن.

ئێستا کە دەستی روو کەوتبوو، دەبوو لە ئۆمبرۆزا هەڵێت. چەتەکان ناچار بوون سوار گەمییەکەی بکەن و بەرەو زەئیری بەرن. وتە پچڕ پچڕەکانی جاروبار لەحنێکی پاڕانەوە و هیوادارانەیان دەگرت و جاروباریش دەترسا. نەکا ئەمجارەش نەتوانێت؟ نەکا دیسان گرفتێك بێتە سەر رێگەی و نەتوانێت بە دڵدارەکەی شاد ببێت؟

ئیتر توانای سەوڵ لێدانی نەمابوو. لەو کاتەدا سێبەرێك نزیك بووەوە. بەلەمێکیتر بوو کە دەهات. بێگومان قووله قوولی ئەو شەڕە گەیشتبووە گەمییەکە و چەند کەسیان ناردبوو تا بە هەواڵەکان بزانن.

کۆزیمۆ تا نیوەی دەکەڵەکە داگەڕا و لە پشت چارۆکەکەوە خۆی شاردەوە. پیرەمێرد بەزمانی سابیر هاواری کرد کە دەیەوێت سوار گەمییەکە بێت. دەستی هەڵبڕی. دوو پیاوی مێزەر بەسەر خۆیان پێ گەیاند، وەك پەڕەپووشێك بەرزیان کردەوە و سوار بەلەمەکەی خۆیانیان کرد. بەهۆی جووڵەی ئەوانەوە بەلەمەکەی کۆزیمۆ کشایەوە، با لە چارۆکەکەی درا و، براکەم کە مەرگی بە چاوی خۆی دەبینی، بەر چاوی ئەوان نەکەوت.

با بەلەمەکەی کۆزیمۆی دوور دەخستەوە، بەو حاڵەش قرم و قاڵی ناو گەمییەکەی دەبیست. یەکێك لەو وشانە کە لە ناو قسەی چەتەکاندا بەر گوێ دەکەوت لە وشەی « ناپیاو » دەچوو، پیرەمێرد لە وەڵامی ئەو قسەدا بەردەوام دەیگوت: « ئاخ زەئیر ». بەو قرم و قاڵەدا دیار بوو پێشوازییەکی گەرم و گوڕی لێ نەکراوە. بێگومان چەتە دەریاییەکان بۆ ئاشکرا بوونی حەشارگە و تاڵانی شتومەکە دزیەتییەکەیان و کوژرانی هاوڕێکانیان ئەویان بە بەرپرس دەزانی و تاوانی خەیانەتیان دەدایە پاڵ. هاوارێك و پاشان شڵپەی کەوتنی شتێك بۆ ناو ئاوەکە بیسترا. ئەوسا بێدەنگی زاڵ بوو. کۆزیمۆ پێیوابوو دەنگی باوکی دەبیستێ کە بەشوێن زرپراکەیدا بەملاولادا هەڵدێ و هاوار دەکات: « ئێنئاس سیلڤیوس! ئێنئاس سیلڤیوس! » روخساری خۆی لە چارۆکەی بەلەمەکەدا شاردەوە. بۆئەوەی بزانێ بەلەمەکە بەرەو کوێ دەچێت، بە دەکەڵەکەدا هەڵگەڕا. شتێك بەسەر ئاوەکە بوو، شەپۆلەکان پێش خۆیان دابوو. شتێکی وەك نیشانە و دلیلی ناو ئاو، بەڵام کلکدار. تریفەی مانگەشەو شتە کلکدارەکەی رۆشن کرد، نیشانە و دەلیلی ناو ئاو نەبوو، سەری مرۆڤێك بوو کە مێزەرێکی گوڵێنگەداری بەسەرەوە بوو. کۆزیمۆ شوالییەی ناسییەوە. سەری خوار و نیگای تۆقاو و دەمی کرابووەوە. بێجگە لە سەر و ریشی، باقی لەشی لەناو ئاوەکەدا بوو نەدەبیندرا.

کۆزیمۆ هاواری کرد: « شوالییە ! شوالییە ! ئەوە چی دەکەی ؟ بۆ نایەیتە سەر؟ دەست بە لێواری بەلەمەکە بگرە، منیش یارمەتیت دەدەم وەرە سەر! شوالییە ! »

بەڵام مامەی هەروا بەسەر ئاوەکەوە وەڵامی نەدەدایەوە. بە چاوە تۆقاوەکانی لە حەواوەی دەڕوانی و وادیار بوو هیچی نەدەبینی.

کۆزیمۆ هاواری کرد: « زووکە، ئۆپتیموس ماکسیموس! بڕۆرە ناو ئاوەکە، ملی شوالییە بگرە و ڕزگاری بکە ! »

سەگ پەڕیە ناو ئاوەکەوە. هەوڵیدا ملی پیرەمێردەکە بگرێت بەڵام نەیتوانی، ریشی گرت.

کۆزیمۆ دیسان هاواری کردەوە: « گوتم ملی بگرە، ئۆپتیموس ماکسیموس!»

سەگەکە سەری شوالییەی بەرز کردەوە و لەسەر لێواری بەلەمەکە داینا. ئەو کاتە بوو کە کۆزیمۆ زانی ملی نەماوە. لە لەشی ئێنئاس سیلڤیوس کارگا بێجگە لە سەر، هیچیتر نەمابوو. سەرێك کە بە زەربەتی شمشێر لە لەشی جیا بووبووەوە.

١٦

سەرەتا کۆزیمۆ چیرۆکی چۆنییەتی مەرگی شوالییەی بە شێوەیەکیتر دەگێڕایەوە. بەتایبەت ئەو کاتەی کە با بەلەمەکەی بەرەو کەنار هێنا و ئەو لەسەر دەکەڵەکەوە بە گوریسێك خۆی گەیاندە دارێکی ئەو نزیکانە و، ئۆپتیموس ماکسیموسیش لە کاتێکدا سەرە بڕاوەکەی بە دەمەوە بوو، شوێنی کەوتبوو.

براکەم دەستەیەك لە خەڵکی ئۆمبرۆزای لە خۆی کۆ کردەوە و ئەم چیرۆکە سادەی بۆ گێڕانەوە: چەتە دەریاییەکان شوالییەیان دزیبوو، کوشتبوویان. ئەو بێگومان لە بیری باوکماندا بوو کە بە بیستنی هەواڵی مەرگی پیرەمێرد و بینینی سەرەبڕاوەکەی چی بەسەر دەهات. هێشتا دڵی نەدەهات باسی خراپەکاری شوالییە بکات و پەرە بە خەمی باوکمان بدات. تەنانەت لەوە دواش، کاتێك هەواڵی پەرێشانی باوکمانی بیست، هەوڵیدا ئەفسانەیەکی پڕ لە شانازی بۆ زڕبراکەی هەڵبەستێت. ئەو گێڕایەوە کە گوایە ئێنئاس سیلڤیوس خەباتێکی ئازایانە و شاراوەی بۆ سەرکوتکردنی چەتە دەریاییەکان دەست پێکردبوو، ئەوان پێیان

زانیبوو بۆیە ئاوا دڵڕەقانە تۆڵەیان لێ سەندبووەوە. ڕاستییەکەی ئەوەیە کە ئەفسانەیەکی بێ سەروبەر و پڕ لە دژوازی بوو، چونکا کۆزیمۆ ناچار بوو کە هەندێك شت بە نەدرکاوی بێڵێتەوە. بۆ نموونە عەنبار کردنی شمەکی دزییتی لە ئەشکەوتەکە و هێرشی خەڵووزکارەکان. ئەگەر باسی ئەم شتانەی بکردایە هەموو خەڵکی ئۆمبرۆزا، بۆ سەندنەوەی شتومەکەکان لە خەڵووزکارەکان، دەرژانە ناو دارستان و تەنانەت ئەوانیشیان بەدز لە قەڵەم دەدا.

پاش ئەوەی چەند حەفتە بەسەر ڕووداوەکەدا تێپەڕی و کۆزیمۆ دڵنیا بوو کە دانیشتوانی دارستان غەنیمەتەکەیان خواردووە و هیچیان لێ نەهێشتۆتەوە، ویستی چیرۆکی تاڵان کردنی ئەشکەوتەکە بگێڕێتەوە. ئەوانەی کە بە تەمای وەرگرتنەوەی بەشێك لە کۆلوپەلەکە چوون بۆ دارستان، بەدەستی بەتاڵ گەڕانەوە. خەڵووزکارەکان دەسکەوتی ئەو شەوەیان بە یەکسانی لە ناو خۆیاندا بەشکردبوو، ئەوەش کە مابووەوە لە میوانییەکی بە کۆمەڵدا خواردبوویان. پاروو گلاندنێك کە شەو و ڕۆژێکی خایاندبوو.

باوکمان پیر ببوو. خەمی مەرگی ئێنئاس سیلڤیوس کارێکی سەیری لەسەر خووخدەی دانا. تووشی ئەو وسواسە بوو کە نەهێڵێت کارە نیوە تەواوەکانی زڕبراکەی بێ ئەنجام بێت. دەستی بە هەنگداری کرد و ئەگەرچی تا ئەو کاتە تەنانەت کەندوویەکیشی لەنزیکەوە نەدیبوو، بەڵام تیایدا سەرکەوتوو بوو. ئەو زۆرجار ڕاوبۆچوونی کۆزیمۆی دەپرسی کە هەندێك شتی لەوبارەیەوە دەزانی. بێئەوەی وا نیشان بدات کە دەیەوێت پرسیاری لێ بکات، باسی هەنگداری دەکرد و پاشان زۆر بە وردی گوێی لە قسە و بۆچوونەکانی کۆزیمۆ دەگرت. ئەوسا بە تووڕەییەوە هەر ئەو قسە و بۆچوونانەی وەك ئەمری خۆی بە جووتیارەکان دەگوتەوە. بەشێوەیەك ئەو قسانەی دەکرد کە گوایە هەموو کەس دەبوایە ئەو شتانە بزانن. ئەوەندە لە پێوەدانی هەنگەکان دەترسا کە هەرگیز لە کەندووەکان نزیك نەدەبووەوە، بەوحاڵەش دەیویست وا نیشان بدات کە دەتوانێت بەسەر ترسەکەیدا زاڵ بێت و، هەر خودا دەزانێت بۆ ئەم کارەش چ ئازارێکی دەکێشا.

هەروەها، بۆ ئەوەی درێژە بە کارەکەی ئێنئاس سیلڤیوسی کلۆڵ بدات، دەستی بە هەڵکەندنی هەندێك ئاوەڕۆ کرد. لەبەر ئەوەی کە شووالییەی کلۆل هیچ کارێکی نەدەگەیاندە کۆتایی، زۆر خۆش دەبوو ئەگەر یەکێك لەو پرۆژانە بەئەنجام بگەیشتنایە.

بەڵام حەزی درەنگ وەختی بارۆن بۆ کار و کردەی لەم جۆرە زۆری نەخایاند. رۆژێك لە رۆژان کە بە حاڵەتێکی عەسەبییەوە خەریکی کار بوو، لە لایەکەوە گیرۆدەی هەنگەکان و لە یەکی ترەوە سەرقاڵی ئاوەڕۆکە بوو، بە هەوی جووڵەی لەناکاوی دەستی دوو هەنگ بەرەو پیری فڕین. ئەو ترسا و بە بێقەرارییەوە دەستی جووڵاند و کەندوویەکی خست، ئەوسا کۆمەڵە هەنگێك کەوتن. ئەویش کە کوێرکوێرانە لەبەریان هەڵدەهات، کەوتە ناو ئەو ئاوەڕۆیەوە کە تازە ئاوی تێکرابوو. کرێکارەکان دەریانهێنایەوە.

لە ناو جێدا کەوت. هەم بە هۆی هەنگ پێوەدانەکە و هەم بە هۆی مەلە نەخوازراوەکەوە تووشی تایەك بوو کە حەفتەیەك لە جێدا خستی و لە دوای ئەوەش وای لێهات کە ئیتر توانای هەستانی نەما.

ئیتر لە قەرەوێڵەکەی نەدەهاتە خوار، حەزی لە ژیان نەمابوو، لە هیچ کارێکدا سەرنەکەوتبوو، دەمێکە بوو هیچ هەواڵێك لە نازناوی دوکییەکەی نەبوو، کوڕە گەورەکەی کە ئێستا ئیتر پیاوێك بوو هەروا لەسەر دارەکان دەژیا، زڕبراکەیان کوشتبوو، کچەکەی مێردی کردبوو بۆ وڵاتێکی دوور بۆ لای هەندێك کەسی لە خۆی نەویستتر چووبوو، من لەوە بچووك تر بووم کە بتوانم هاودەمی بم و، هاوسەرەکەشی لە رادە بەدەر جیدی و سەختگر بوو. کەوتە هەڵیت و پلێت گوتن. دەیگوت یەسووعیەکان ماڵەکەیان داگیر کردووە و، ئیتر ناتوانێت لە ژوورەکەی بچێتە دەر. ئەو لە ئەنجامدا چۆن ژیابوو هەر ئاواش مرد، بە دڵێکی پڕ لە رق و حەسرەت و بە زەین و مێشکێکی پڕ لە خەیاڵ و وەسواسەوە.

کۆزیمۆ بەسەر دارەکانەوە شوێن تابووتەکەی کەوت، بەڵام نەیتوانی لە دەروازەی گۆڕستانەکە بەولاوەتر بڕوات. لقەکانی سەوڵ بە شێوەیەك نین کە بتوانێت پیایاندا هەڵبگەڕێت. ئەو لەسەر دیوارەکەوە سەیری بە خاك سپاردنی باوکی کرد و، کاتێك ئێمە هەر

کامە و مشتێك خۆڵمان بەسەر تابووتەکەدا دەڕشت، ئەویش لقێکی پڕ لـە گـەڵای بەسـەردا کرد. من بیرم کردەوە هەموومان هەمیشە دوور لە باوکمان ژیابووین و مەودا و نێوانما لە گەڵ باوکمان، چ بەسەر دارەکانەوە و چ لەسەر عەرز، وەك یەك بوو.

لەوە دوا نازناوی باڕۆن ڕۆندو بە کۆزیمۆ بڕا. بەوحاڵەش، ژیانی هیچ نەگۆڕا. ڕاستە کـە سەرپەرشتی ماڵ و سامانەکەمانی دەکرد، بەڵام بوونی لە لای ئێمە وەك بوونی تاپۆیەك بوو. هەر جارێك کریکار و جووتیارەکان کاریان پێی بوایە نەیاندەزانی لەکوێ لێی بگـەڕێن، بـەڵام کە نەیانویستایە ببینن لە پڕ لە ناو لقو گەڵاکانەوە دەردەکەوت.

ئەو بۆ جێبەجێ کردنـی کاروبـاری بنەماڵـە لـە جـاران زیـاتر دەچـوو بـۆ شـار. لەسـەر دارگوێزی گەورەی ناو مەیدانەکە، یان لەسەر بـەڕووەکانی ئـەو مەحاڵـە دادەنیـشت. خـەڵك ڕێزیان لێدەگرت و بە جەنابی باڕۆن بانگیان دەکرد. وەك زۆر گەنجیتر جاروبار پێـی خـۆش بوو حاڵەتێکی پیرەمێردانە بە خۆی بگرێ و بۆ ئـەو تۆمبرۆزاییانـە کـە لـە بـن دارەکـەی کۆ دەبوونەوە هەندێك چیرۆك لەملاولا بگێڕێتەوە.

ئەو لە گێڕانەوەی چیرۆکی مـەرگی زڕمامەکـەمان مانـدوو نـەدەبوو، هـەموو جارێـك بـە شـێوەیەکی تـازە دەیگێڕایـەوە. بـۆ ئـەوەی خەڵکەکـەش زۆر ڕقیـان لێـی نـەبێت چـیرۆکی زەئیریشی دەگێڕایەوە. چیرۆکێك کە دەیگوت پیرەمێرد بەر لەمردنەکەی بۆی گێڕاوەتـەوە. بەو بۆنەوە هەموو خەڵکەکە بەزەییان بە شوالییەدا دەهـات و چارەنووسـی ماتـەمباری ئـەو پیاوە خەمباری دەکردن.

من پێموایە ئەوەی کە کۆزیمۆ دەیگێڕایەوە سەرەتا چیرۆکێکی خۆ هەڵبەست بـوو کـە پاش گۆڕانە یەك لە دوای یەکـەکان حاڵـەتێکی تارادەیـەك واقیعـی وەرگـرت. دوو سـێ جـار چیرۆکەکەی بەم شێوە گێڕایەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی کە تۆمبرۆزاییەکان لە بیـستنی مانـدوو نەدەبوون و، ژمارەی بیسەرەکانیشی بەردەوام زیاتر دەبوو، هەموشیان حەزیان لە بیستنی وردە کارییەکانی دەکرد، ئەویش کەمە کەمە لقوپۆی لـێ زیـاد دەکـرد و چـیرۆکەکەی درێـژ

دەکرد و کەس و ڕووداوی تازەی پێوەدەلکاند. تا وای لێهات کە لە شێوازە سەرەتاییەکەشی خۆ هەڵبەستتر بوو.

بیسەری چیرۆکەکانی کۆزیمۆ وردە وردە پەرەی دەسەند و بە زاری کراوە و داچەقاوەوە گوێیان بۆ وتەکانی شل دەکرد. وردە وردە ئەویش حەزی لە قسەکردن دەبوو. ژیانی دارنشینی و ڕاو و شکارەکانی، ڕووداوەکانی جوڤانی خەلەنگ و ئۆپتیموس ماکسیموس ئەوەندەیان بە بەرەوە بوو کە دەست بە گێڕانەوەی چیرۆکی بێ بڕانەوە بکات. (زۆربەی ڕووداوەکانی ژیانی کۆزیمۆ لەم کتێبەشدا، بە شێوەیەکە کە خۆی حەزی دەکرد بە لقوپۆی زۆرەوە بۆ بیسەرە عەوامەکانی بگێڕێتەوە. کەواتە من داوای لێبوردن دەکەم ئەگەر نووسینەکەم لە گەڵ واقیع و ڕەوتی ئاسایی ڕووداوەکان و کار و کردەی مرۆڤەکان یەک ناگرنەوە.)

بۆ نموونە جاریوابوو کەسێك لە ناو خەڵکەکەدا لێی دەپرسی:

« گەورەم، ڕاستە کە ئێوە هەرگیز پێتان لە عەرز نەدراوە؟ »

کۆزیمۆ لە وەڵامی ئەو پرسیارەدا دەستی بە گێڕانەوەی چیرۆکێکی دوور و درێژ دەکرد!

« با، تەنیا جارێك کەئەڵبەت ئەویش هەڵەیەك بوو. چونکا پێم خستبووە سەر شاخی کەڵە کێوییێك. من پێموابوو پێم خستۆتە سەر لقی ئەفرایەك، تۆ مەڵێ کە ئەوە شاخی کەڵە کێوییێك بوو کە لە زەوییەکانی پاشا هەڵاتبوو، بە بێ جووڵە لە ناو دارەکاندا ڕاوەستابوو. کەڵە کێوییەکە هەر کە هەستی بە قورسایی من لەسەر شاخەکەی کرد، بە ناو دارەکاندا هەڵات. پێویست بە گوتن ناکات و، دەبێ خۆتان باش بزانن کە من لەسەر شاخی ئەو ئاژەڵە چۆن دەجووڵامەوە. هەستم دەکرد ورگ و ڕیخۆڵەم خەریکە کون دەبێت. لە لایەکەوە شاخی تیژی کەڵە کێوییەکە لە لەشم دەچەقی و، لەلایەکی ترەوە لقی دڕکاوی دارەکان سەر و ڕووی دەڕووشاندم. ئاژەڵەکە بەردەوام هەڵدەبەزی و دادەبەزی و دەیویست بمخاتەخوار، بەڵام من شاخەکەیم توند گرتبوو...

ئەوسا بێدەنگ دەبوو. گوێگرەکانی بە بێقەرارییەوە دەیانپرسی:

« دوایی چی روویدا گەورەم؟ چۆناوچۆن خۆتان رزگار کرد؟ »

ئەویش هەر جارە و چیرۆکێکی تازەی هەڵدەبەست:

« ئاژەڵەکە رۆشت و رۆشت تا خۆی گەیاندە رەوەکەی. هەندێك لە کەڵە کێوییەکانی تریش کە منیان بەسەر شاخی ئەوەیانەوە بینی هەڵاتن. هەندێکی تر وەك شێت هێرشیان بۆ هێنام. ئێوە دەزانن کە من هەمیشە تفەنگم پێیە، دەستم بۆ تفەنگەکەم برد. هەرکامیانم دەدی دەمپێکا. پەنجا دانەیانم کوشت...

یەکێك لەو رووت و رەجاڵانە کە گوێی بۆ چیرۆکەکە شل کردبوو، لە کەسەکەی لای دەستی پرسی:

« تا ئێستا پەنجا کەڵە کێوی لەم ناوچەیە بیندراوە؟

« هەر ئەو رۆژە کەڵە کێوییەکان وەچەبڕاو بوون. بۆچی؟ چونکا من مێکانیانم کوشتبوو. ئەو کەڵە کە من سواری ببووم، بەرەو هەرکامیان بچووایە بە گوللە دەمپێکا. ئاژەلەکە کاس و وڕ ببوو، نەیدەزانی دەبێ چی بکات. ئەوە بوو کە بڕیاری دا خۆی بکووژێت. خۆی گەیاندە دەم کەلێك و خۆی هەڵداشت. بەڵام من لەسەر لێواری هەڵدێرەکە دەستم بە لقی دارکاجێك گرت و خۆم رزگار کرد. »

یان دەیگێڕاوە کە شەڕێکی قورس لەمابەینی دوو کەڵە کێویدا روویدا و بەشاخەکانیان کەوتنە گیان یەکتر. بەڵام ئەو پەیتا پەیتا لە شاخی کەڵێکەوە بۆ شاخی کەڵێکیتر بازی داوە، تا ئەوەی کە یەکێکیان بە نووکە شاخ بەرزی کردۆتەوە و، ئەویش لە سەر لقی دار بەڕوویەك نیشتوەتەوە !

بە کورتی تووشی حەز و وەسوەسەی ئەو چیرۆکبێژانە ببوو، کە بەردەوام لە مابەینی واقیع و خەیاڵدا نازانن کامەیان هەڵبژێرن و، کامە چیرۆك لەوانی دیکە خۆشترە: چیرۆکی روداوە واقیعییەکان کە کۆمەڵە سات و هەستێکی رابوردوو، وەك خەمۆکی، داماوی، سەربەرزی، نەفرەت لە خۆ کردن بیر دەهێننەوە، یان ئەو چیرۆکانە کەمرۆڤ لە زەینی

خۆیاندا هەڵیان دەبەستن. ئەو چیرۆکانە کە هەموو شتێك ئاسان دەنوێنن بەڵام هەرچی بەرەو پێش دەڕۆن بەناچاری لە واقیع نزیك دەبنەوە.

کۆزیمۆ هێشتا لەو تەمەنەدا بوو کە حەزی چیرۆکبێژتن لە لای مرۆڤ، بەشێکە لە حەزی ژیان. قۆناغێك کە پێمانوایە هێشتا ئەوەندە نەژیاوین کە بتوانین سەربوردەی خۆمان بگێڕینەوە. بۆیە کاتێك دەچوو بۆ ڕاو، چەند حەفتەیەك ون دەبوو، بە کۆمەڵێك خەز و ڕێوی و شغارەوە دەگەڕایەوە بۆ سەرداری مەیدانەکە و دەستی بە گێڕانەوەی چیرۆکەکانی دەکرد. چیرۆکەکانی لە کاتی گێڕانەوەدا وردە وردە دەبوون بە چیرۆکی خەیاڵی و دووبارە شکڵی واقیعیانەیان وەردەگرتەوە.

هەموو گوڕ و تینێك، لە پێویستییەکی قووڵی وەدی نەهاتووەوە سەرهەڵدەدات و نیشانەی ناتەواوییەکە. نیازی کۆزیمۆش بە چیرۆکبێژی ئاشکرای دەکرد کە ئەو لە شتێکی تر دەگەڕێت. ئەو هێشتا عەشقی نەناسیبوو. بە بێ ناسینی عەشق ئەزموونەکانیتر بە کەڵکی چی دێن؟ بە بێناسینی چێژی ژیان، ملدان بە مەترسی قازانجی چییە؟

ئەو کچە گەنجانە کە خەریکی باخەوانی یان ماسی فرۆشی بوون بە مەیدانی ئۆمبرۆزادا تێدەپەڕین. کچانی بنەماڵە ساماندارەکان بە سواری کالیسکەوە دەهاتن و دەڕۆشتن. کۆزیمۆ بەسەر دارەکانەوە ڕاگوزاری سەیری دەکردن ـ بێئەوەی هێشتا بە هۆی ئەو کارەی بزانێت ـ لەهەر کامەیاندا شتێك هەبوو کە ئەو لێی دەگەڕا، بەڵام ئەو شتە لە هیچکامیاندا کامڵ نەبوو. شەوان، کاتێك چرای ماڵەکان هەڵدەکران، جاری وابوو لە سووچی سەر لقێك دادەنیشت و بیری لەعەشق دەکردەوە. بەبینینی ئەو جووتانە کە لە پشت دارەکان یان لە نێو مێوەکاندا ژووانیان هەبوو، دڵی پڕ دەبوو لە ستایش و ئێرەیی پێبردن. نیگای شوێن دەخستن تا لە تاریکیدا ون دەبوون. بەڵام ئەگەر جووتێکی بدیبایە کە لە نزیك دارەکەی ئەو راکشابوون، بە شەرمەزارییەوە هەڵدەهات.

بۆئەوەی بتوانێت بەسەر ئەم حەیا سروشتییەیدا زاڵ بێت، سەیری جووت بوونی گیانلەبەرەکانی دەکرد. لە بەهاردا، لە هەموو بێشەڵانەکە زەماوەند بوو! سمۆرەکان لێك

دەئالآن و جوولە و قیژەیان حالەتێکی تا رادەیەك ئینسانیی بوو. بالندەکان بە بالەکوتە جووت دەبوون. مارمێلکەکان هەروا کە پێکەوە نووسابوون و کلکیان لێك گرێ درابوو، هەلدەهاتن. لەشی ژیشکیش بۆ هاوباوەشی نەرم و ئاوریشمین بوو. ئۆپتیموس ماکسیموس کە شەرمی لەوە نەدەکرد تاکە سەگی پێ کورتی ئۆمبرۆزا بێت، لەگەل سەگی گەورەی شوانەکان و گورگییە زەبەلاحە مالەکییەکاندا دلداری دەکرد. جارجار بە سەروسەکوتی برینـدارەوە دەگەڕایەوە، بەلام دلدارییەکی سەرکەوتوو قەرەبووی هەموو تێشکانەکانی دەکردەوە.

کۆزیمۆش نموونەی دەگمەنی رەگەزێکی نایاب بوو. کاتێك چاوە کوندییەکانی لە شوێنێك دەبڕی و دەچووە خەیالاتەوە، لە زەینی خۆیدا لەگەل جوانترین کچەکان جووت دەبوو. بەلام چۆن دەکرا لەسەر لقی دارەکان عاشقێنی بکات؟ لە خەیالەکانیدا ئەوەندە دەچووە پێش کە شوێن لە ئارادا نەدەما، نە زەوی و نە سەر لقی بەرزی دارەکان، لە زەینیدا جێگەیەکی وێنا دەکرد کە هیچ کوێ نەبوو. جێیەك کە بۆ ئەوەی بیگەیتێ، دەبوو نەك بەرەو خوار، بەلکوو بەرەو ژوور بچیت. واتە، رەنگە دارێکی ئەوەندەبەرز کە ئەگەر پیایدا هەلگەڕێیت دەگەیتە دنیایەکی تر، دەگەیتەمانگ. ئەو هێشتا دارێکی وای نەدۆزیبووەوە. ئەو چیرۆکانەش کە لە مەیدانی گوند دەیگێرانەوە و دەیبیستن، رۆژ لە دوای رۆژ کەمتر شادیان دەکرد. لە بەیانی رۆژێکی ناو بازاڕدا پیاوێك کە لە شاری نزیکی باسۆلیڤاوە هاتبوو، کاتێك کۆزیمۆی بینی، گوتی:

«هە! خۆ ئێوەش لەم ئیسپانیاییانەتان هەیە!»

لێی پرسی مەبەستت چیە و ئەویش وەلامی دایەوە:

«لە باسۆلیڤاش دەستەیەك ئیسپانییایی لێیە کە لە سەر دارەکان دەژین.»

لەوەدوا ئیتر کوزیمۆ ئارام و قەراری لێبڕا.دەیویست هەرچی زووتر لە رێگەی دارستانەوە خۆی بگەیەنێتە ئەوێ.

١٧

باسۆلیڤا شارێکی دوور لـە دەریایـە. کۆزیمـۆ دوو رۆژ بـەرێوە بـوو، چـەند جـاریش بـە شوێنی پڕ مەترسیدا رەت بوو کە دارەکانی تەنك بوون. ئەو کاتێك لە ئاوایی و ماڵەکان نزیك دەبـووەوە، خـەڵکێك کـە هـەرگیز نـەیانبینیبوو بـە سەرسـووڕمانەوە هاواریـان دەکـرد و هەندێکیشیان بەردیان تێدەگرت.

لەبەر ئەوە بوو هەوڵی دەدا بە شوێنێکدا بـڕوات کـە کـەس نـەیبینێت. بـەڵام لـە نزیـك باسۆلیڤا وەزعەکە گۆڕا. داربڕ و شوان و جووتیارەکای ئەو ناوە کە سـەرقاڵی کۆکردنـەوەی زەیتوون بوون، کاتێك دەیانبینی سەریان سووڕ نەدەما. بەپێچەوانەوە، پیاوەکـان سـڵاویان لێدەکرد و وەها کە دەمێك بێ بیناسن بە رێزەوە کڵاوەکانیان لەسەر هەڵدەگرت. پاشان بـە ئیسپانیاییەك کە بە هۆی تێکەڵاوی لەگەڵ زاراوەی ناوچەیی لەحنێکی سەیری پەیداکردبوو، بەخێرهاتنیان لێدەکرد.

« سینیۆڕ! رۆژ باش سینیۆڕ! »

زستان بوو، هەندێك لە دارەکان رووت و بێ گەڵا بوون. ئەمبەراوبەری شەقامە سەرەکییەکەی باسۆلیڤا دوو ریز چنار و نارەوەن بوو. لە ناو لقوپۆی هەر دارێکدا یەك دوو کەس دەبیندرا. هەندێکیان دانیشتبوون و هەندێکی تریان بە پێوە راوەستابوون، هەمووشیان کەمێك کز و مات بوون. کۆزیمۆ بە چەند قەڵەمباز لێیان نزیك بووەوە. جلکی بەعزێك لە پیاوەکان زۆر جوان و ماقووڵانە بوو. کڵاوێکی سێ سووچی پەڕدار بە سەرەوە و کەوایەکی شۆڕپیشیان لەبەردا بوو. ژنەکانیش جلکی ئەشرافییان لە بەر کردبوو، سەرپێچی تۆڕیان بەسەرەوە بوو. ئەوان، دوان دوان و سیان سیان لە سەر لقێك دانیشتبوون. هەندێکیان گوڵدۆزییان دەکرد و جاروباریش وەك کەسێك پاڵی بە لێواری پەنجەرەیەکەوە دابێت، کەمێك دەنەوینەوە و سەیری شەقامەکەیان دەکرد.

پیاوەکان زۆر بە نیگەرانییەوە بەخێر هاتنی کۆزیمۆیان کرد.

«رۆژ باش سینیۆر. »

کۆزیمۆ کڵاوەکەی هەڵگرت و سەری دانەواند.

لە ناو ئەواندا پیاوێك بوو کە پێدەچوو گەورەیان بێت. ئەو لەسەر چنارێك دانیشتبوو، لەشی قەڵەوی دەتگوت بۆ هەمیشە جێی خۆی لە ناو لقەکاندا کردۆتەوە. پیاوێکی پیر بوو کە ئەگەرچی ریشی تاشیبوو، بەڵام بنکی مووەکان رەشی دەنواند. رەنگی ڕوومەتی وەك ئەو کەسانە تووشی نەخۆشی جەرگ دەبن، زەرد هەڵگەڕابوو. ئەو رووی لە پیاوێکی رەشپۆشی ریوەڵی رەنگ پەڕیو کرد کە بە ریشی رەشەوە لە لای دانیشتبوو، سەبارەت بەو پیاوە نەناسیاوە کە بە سەر دارەکانەوە بەرەو روویان دەهات پرسیاری لێکرد.

کۆزیمۆ بو ئەوەی خۆیان پێ بناسێنێت چووە سەر چناری پیاوە قەڵەوەکە و سەری دانەواند. گوتی:

« باڕۆن کۆزیمۆ لاڤێرس دو رۆندو.

کابرای قەڵەو بە ئیسپانیایی گوتی: « رۆندو؟ رۆندو؟ خەڵکی ئاراگۆن؟ »

« نا، قوربان. »

« کاتالان؟ »

« نا قوربان، خەڵکی ئەم نزیکانەم. »

کابرای پیر دیسان بە ئیسپانیایی پرسی: « تۆش دوورخراوەیت؟ »

کابرای لەڕ بە ئەرکی خۆی زانی بە بێمەیلییەوە وتەکانی بۆ وەربگێڕێتەوە. گوتی:

« گەورەمان فرێدریکۆ ئالۆنسۆ سانچێز دگواتا مۆرا وای تۆباسکۆ[٤٤] دەپرسێت ئایا جەنابیشت دوور خراویتەوە؟ چونکا دەبینین ئێوەش بەسەر دارەکاندا دەڕۆن. »

« نا قوربان، بەو شێوە کە ئێوە دەفەرمون کەس منی دوور نەخستۆتەوە.»

کابرای قەڵەو شتێکی پرسی و ئەویتر وەریگێڕایەوە:

« گەورەمان فرێدریکۆ ئالۆنسۆ بەرێز و حورمەتەوە پرسیار دەفەرموون کە ئایا ئێوە بۆ رابواردن تەشریفتان هێناوەتە سەر دارەکان؟ »

کۆزیمۆ بۆ ساتێك بیری کردەوە و پاشان گوتی:

« پێموابێت ئەم کارەم پێخۆشە. ئەگەرچی کەس مەجبووری نەکردووم. »

فرێدریکۆ ئالۆنسۆ سانچێز ئاخێکی هەڵکێشا و گوتی:

« خۆش بە حاڵی ئێوە! وەی لە من ، وەی! »

کابرای رەشپۆش وتەکەی بەم قسە زلانە وەرگێڕایەوە:

« گەورەمان دەفەرموون کە جەنابتان دەبێ زۆر کەیف خۆش بن کە خاوەنی ئەو ئازادییەن کە ئێمە بمانەوێ و نەمانەوێ لەگەڵ جەور و ئیجبارەکەی خۆماندا بەراوردی دەکەین. ئەڵبەت ئێمەش لە حاست ئیرادەی خواوەندی گەورەدا ملکەچین و، لە گەڵ ئەم وەزعییەتەماندا دەگونجێین. »

ئەمەی گوت و خاچێکی لەسەر سنگی رەسم کرد.

بە بیستنی وتە کورتەکانی شازادە سانچێز و درێژدادڕی وەرگێڕە رەشپۆشەکە، کۆزیمۆ کەمە کەمە لەگەڵ چارەنووسی ئەو تایەفە دارنشینە ئاشنا بوو. ئەوان مەزنزادەی ئیسپانیایی

---

[٤٤] - Frederico Alonso Sanchez De Guatamura Y Tobasco

بوون کە بە هۆی هەندێك کێشەی فیودالی لە شارلی سێهەم، پاشای ئەو وڵاتە، راپەڕیبوون. شا ئەوانی تێشکاندبوو، لەگەڵ بنەماڵەکانیاندا لە وڵات دەری کردبوون. ئەوان گەیشتبوونە باسۆلیڤا و رێگەیان نەدەدان لەوە زیاتر بڕۆن. چونکا بە پێی پەیمانێکی کۆن کە لەگەڵ شاکانی ئیسپانیادا بەسترابوو، دەرکراوانی ئەو وڵاتە مافی مانەوە و تەنانەت تێپەڕین لە باسۆلیڤاشیان نەبوو. وەزعێکی سەیر و ئاڵۆز بوو، بەرپرسانی باسۆلیڤا کە لە لایەکەوە نەیاندەویست لەگەڵ حوکمەتە بێگانەکاندا پێك هەڵپڕژێن و، لە لایەکی ترەوە هیچ بیانوویەکیان بۆ شەڕ لەگەڵ ئەو میوانە دەسەڵاتدارانە نەبوو، ئاخریەکەی رێگە چارەیەکیان دۆزیەوە. لە پەیماننامەکەدا نووسرابوو « نابێ پێی دەرەرکراوەکان بگاتە خاکی باسۆلیڤا » کەواتە ئەگەر لەسەر دارەکان بمانایەوە ئیتر هیچ کێشەیەکی لێ نەدەکەوتەوە. بەو بۆنەوە هەموویان لەسەر چنار و نارەوەنەکانی شار جێگر بوون. بۆ ئەو کارەش شارەوانی چەند پەیژەیەکی پێ دان کە دوای هەڵگەڕانیان لێی سەندنەوە. بەمشێوە چەند مانگێك بوو کە ئەوان لەسەر دارەکان دەژیان و، کەش و هەوای ناوچەکەش یاریکاری دەکردن. ئەوان چاوەڕوان بون کە پاشا بە زوویی لێیان خۆش ببێت، یان خودای گەورە فریایان بکەوێت. بەو پارە زۆرە کە بوویان پێداویستییەکانیان لە خەڵکی شار دەکڕی و بەم بۆنەشەوە کڕین و فرۆشتن لەو شارە رەمێنی پەیدا کردبوو. بۆ ئەوەی کەلوپەلەکانیان بە دەست بگات، لەسەر بەعزێك لە دارەکان چەند مەسعەدێك دامەزرابوو. لەسەر دارەکانی تریش قەرەوێڵەی پەردەداریان دانابوو کە لەسەری دەخەوتن. بە کورتی جێیان لێ خۆش کردبوو. یان واچاکە بڵێم خەڵکی باسۆلیڤاش بۆ بەرژەوەندی خۆیان هەموو کارێکیان بۆ دەکردن و، پێویست نەبوو ئەوان هیچ بکەن.

ئەوە یەکەمجار بوو براکەم خەڵکیتری دەبینی کە وەك خۆی دارنشین بوون. بەو بۆنەوە زۆر پرسیاری کردەیی دەهاتە گۆڕێ.

« کاتێك دەبارێ چی دەکەن؟ »

کابرای قەڵەو شتێکی گوت کە وەرگێڕەکە بەم شێوە وەریگێڕایەوە:

« دەچینە ژێر قەرەوێڵەکانمان و روو لە کەرەمی خودای گەورە دەکەین و، بۆ ئەو کەمە نیعمەتەش شوکرانە بژێر دەبین. »

(وەرگێڕەکە ڕۆحانییەکی یەسووعی بوو بە ناوی دۆن سولپسیۆ دیٚ گوادالیٚتە[٤٥] کە لە پاش قاچاغ بوونی ڕێبازەکەیان، لە ئیسپانیا دەرکرابوو.)

« دەچن بۆ راو؟ »

جاروبار کەسیکمان بۆ رابواردن چەسپ لە لقە دارێك دەسوێت »

کۆزیمۆ بەحەزەوە گوێی دەگرت بۆ ئەوەی بزانێت ئەوان لەگەڵ ئەو دژواریانەدا کە ئەویش بووی، چۆن گونجاون.

« بۆ شتن چی دەکەن؟ »

دۆن فرێدریکۆ شانی هەڵتەکاند و گوتی:

« بۆ شتن؟ جل شۆرمان هەیە ! »

دۆن سولپیسیۆ ئاوای وەرگێڕایەوە:

«جلکەکانمان بۆ شتن دەدەین بە ژنە جلکشۆرەکان. لە راستیدا هەموو دووشەممان سەوەتە جلکی چڵکنمان دەخەینە خوار دارەکان. »

« مەبەستم لەش شتن و روومەت شتن بوو. »

دۆن فرێدریکۆ بۆڵە بۆڵێکی کرد و دیسان شانی هەڵتەکاند، دەتگوت هەرگیز لە گەڵ ئەم جۆرە مەسەلانە رووبەڕوو نەبۆتەوە.

دۆن سولپیسیۆ گوتی:

« بە بۆچوونی گەورەمان ئەم مەسەلە تەواو شەخسییە. »

«ببوورن، داوای لێبوردنتان لێدەکەم، بۆ دەست بە ئاو گەیاندن چی دەکەن؟ »

« گۆزە، سینیۆر. »

دۆن سولپیسیۆ بە هەمان شێوازی پێشوو ئەوەی وەریگێڕایەوە:

---

[٤٥] - Don Sulpicio De Guadalete

« عەرزم بە حزوورتان، بۆ ئەم کارە کەڵك لە گۆزەی گەورە وەردەگرین. »

کۆزیمۆ ماڵاوایی لە دۆن فریدریکۆ کرد و لەگەڵ دۆن سۆلپیسیۆدا چوو بۆ شوێنی دانیشتنی ـ سەردارەکان ـ تایبەت بە گەورەکانی تری ئیسپانیا، تا بیانبینێت. هەموو پیاوان و ژنانی دەستەکە، بێئەوەی گوێ بە دژوارییە ناچارییەکانی ژیانی دارنشینی بدەن، بە هەمان شێوەی شایستە و نەریتی خۆیان هەڵس و کەوتیان دەکرد. هەندێکیان زینی ئەسپیان بە لقەکانەوە بەستبووەوە و لەسەری دانیشتبوون. کۆزیمۆ لەم هەمووەساڵەی ژیانی سەر دارەکان هەرگیز بیری لەشتی وا نەکردبۆوەو، ئەم داهێنانە کردەییەی پێ خۆش بوو. بە بەکارهێنانی زین و ئاوزەنگی قاچ سڕ و ماندوو نەدەبوو. هەندێکیان دووربینی تایبەت بە دەریاوانەکانیان پێ بوو. (یەکیان پلەی دەریاسالاری بوو) ڕەنگە تاکە کەڵکی ئەم دووربینانە ئەوە بووبێت کە بە دزییەوە سەیری یەکتریان دەکرد، تا دواتر باس و غەیبەتی یەکتر بکەن. هەموو ژنان و کچانیش لەسەر باڵشتی گوڵدۆزی کراو دانیشتبوون کە دەسکردی خۆیان بوو. هەر کامەیانت بدیبایە یان پشیلەیەکیان لەسەر ئەژنۆ بوو، یان دەرزیەکیان بە دەستەوە بوو. تەنیا کارێك کە خۆیان پێ سەرقاڵ دەکرد هەمان گوڵدۆزی بوو. ڕەوە پشیلەیەکی تووکنیشیان بوو. باڵندەشیان بوو کە لە قەفەسدا ڕایاندەگرتن. (ڕەنگە ئەو باڵندانە بوون کە بە چەسپ ڕاویان کردبوون.) هەندێك کوتری ئازادیش بوون کەجاروبار لەسەر دەستی کچان دەنیشتن و، ئاوانیش بە حەسرەتەوە دەیانلاواندنەوە.

لەو هۆڵی لقوپۆیانەدا، بە شێوەیەکی زۆر ڕەسمی میوانداری کۆزیمۆیان دەکرد. مەزنە دوور خراوەکان قاوەیان بۆ دەهێنا و گورجێك باسی کۆشك و زەوی و زار و عەنبار و تەویلەکانیان دەکرد کە لە سویل یان گراناد‌ا دەستیان لێ هەڵگرتبوو، بەجێیانهێشتبوون. هەروەها داوایان لێ دەکرد کە لە دوای لێخۆشبوون و گەڕانەوەیان سەردانیان بکات. ئەوان لەبارەی ئەو پاشایەوە کە دەریکردبوون بە تێکەڵەیەك لە دوژمنایەتی دەمار گرژانە و ڕێزێکی نۆکەرانەوە دەدوان. لە گوتەکانیاندا زۆرجار حسێبی ئەو کەسە کە شەڕیان لەگەڵ کردبوو، لەگەڵ ئەو کەسە کە پلەوپایەی پاشایەتییەکەی ڕەسمییەتی بە مەزنی و ئەشرافی ئەوانیش

دەبەخشی، جیا دەکردەوە. زۆر جاریتریش بە پێچەوانەوە، هەر دوو کەسەکەیان تێکەڵ دەکرد و بەوپەڕی دەمارگرژییەوە هێرشیان بۆ دەبرد. هەمووجارێك کە باسی پاشاکەیان دەکرد کۆزیمۆ تیادەما روخساری چی لێ بکات.

هەموو گوتە و کردەیەکی ئەو دەرکراوانە دۆخێکی خەمبار وخەمۆکی بوو. ئەم دۆخە ئەگەرچی سروشتی بوو، کەچی دەسکردیشی دەنواند. زۆرجار بیندراوە ئەو کەسانە کە بۆ ئامانجێکی نە زۆر دیار و دیاریکراو خەبات دەکەن، بۆ قەرەبووی سستی پاڵنەرەکەیان ناچارن رواڵەتێکی زۆر جیدی بە خۆیان بگرن.

کچەکانیان بە شێوەیەك دەجووڵانەوە کە دەتگوت هەمیشە دەیانەوێت خۆشی و شادییە سروشتییەکەیان لەخەڵکی تر بشارنەوە. دوو کەسیان لەسەر دوو چنار بەدمینتۆنیان دەکرد، کە جاروبار تۆپەکەیان دەکەوتە سەر عەرز، کوڕێکی خەڵکی ناوچەکە هەڵیدەگرتەوە و دوو پوولی رەشی لێ وەردەگرتن ئەوسا بۆی فرێ دەدانەوە.

پیرەمێردێك کە پێیان دەگوت **سەردار** لەسەر ئاخر داری ئەو سەری شەقامەکە دادەنیشت. ئەو کڵاوقژی بەسەرەوە نەبوو، سەر و وەزعێکی بێمەبالاتانەی بوو. کاتێك لێی نزیك بوونەوە دۆن دۆن سولپیسیۆ دەنگی خۆی نزم کردەوە و کۆزیمۆش هەستی کرد دەبێ هێواشتر بدوێت. پیرەمێرد جاروبار لقێکی لادەدا وچاوی لە لێژی تەپۆڵکەکەی بەرامبەری دەبڕی. ئەوسا سەیری ئەو دەشتەی دەکرد کە بەشێکی سەوز و بەشێکی وشك و خۆڵینە بوو، تا ئەو دوور دوورانە کشابوو.

دۆن سولپیسیۆ بە چرپە بە کۆزیمۆی گوت کە کوڕێکی ئەو پیرەمێردە زیندانییە و جەللادەکانی پاشا ئەشکەنجەی دەدەن. کۆزیمۆ تێگەیشت کە لەناو ئەو هەموو ئەشراف و مەزنزادانەدا کە بێ هیچ ئەنگیزە و پاڵنەرێکی دیار و ئاشکرا لە وڵاتەکەیان دەرکراون، تەنیا ئەو پیرەمێردە بە راستی ئازار دەکێشێت. ئەو بە شێوەیەك لقی دارەکەی لادەدا کە دەتگوت بە هیوا بوو لە پشت ئەو لقەوە دیمەنێکیتر ببینێت و، نیگای بە شێوەیەك هەوراز و

لێژی ئەو دەشتەی دەبڕی کە دەتگوت ئاواتەخوازە هەرگیز هێڵی ئاسۆ نەبینێت و، وڵاتە زۆر زۆر دوورەکانیشی لێ دیار بن.

ئەو حاڵەتی روانینە یەکەم نیشانەی ئازاری راستەقینەی دەربەدەری بوو، کە کۆزیمۆ بە چاوی خۆی دەیبینی. ئەوسا لەوە گەیشت کە بوونی ئەو پیرەمێردە بۆ ئەوانیتریش تا چ رادەیەك پڕ بەهایە. ئەو بوو کە هەموویانی پێکەوە دەبەستەوە و مانای بە تاقم و دەستەکەیان دەبەخشی. **سەردار** رەنگە لە هەموویان هەژارتژ بووبێت و لە وڵاتی خۆشیان پلەو پایەی لە هەمووان کەمتر بووبێت، بەڵام ئەو بوو کە مانای بە ئازار و هیواکانیان دەبەخشی.

کاتی گەڕانەوە لەو دیدارانە، کۆزیمۆ چاوی بە کچێك کەوت کە تا ئەو کاتە نەیدیبوو. بە دوو سێ باز خۆی گەیاندە دار توسکایەك کە ئەو کچە لەسەری دانیشتبوو. کچەکە جووتێك چاوی شینی زۆر جوان و پێستێکی خۆش بەرامەی بوو، دۆڵە ئاوێکی بەدەستەوە بوو.

« ئەوە ئێوە بوون کە من نەمبینین؟ »

کچە بە زەردەخەنەوە گوتی: « چووبووم لەو بیرە ئاو بێنم. »

دۆڵەکە لار بۆوە و کەمێك ئاوی لێ رژا. کۆزیمۆ یارمەتی راگرتنی دۆڵەکەی دا.

« کەواتە لە دارەکان دەچیتە خوار؟ »

« نا، دار گێلاسێك هەیە کە لقەکانی بەسەر بیرەکەدا چەماوەتەوە، دەچینەسەر ئەو لقانە و دۆڵەکانمان پڕ دەکەین. سەیر کەن. »

لە لقێك پەڕینەوە کە لە حەساری ماڵێکەوە ئاودیو ببوو، گەیشتنە دار گێلاسێك. بیرەکە لەبن ئەو دارەدا بوو.

« دەیبینن بارۆن؟ »

« چۆن دەزانی کە من بارۆنم؟ »

کچەکە بە بزەیەکەوە گوتی: « هەموو شتێك دەزانم. خوشکەکانم گوتیان کە تۆ هاتبووی. »

« هەر ئەوانە کە بەدمینتۆنیان دەکرد؟ »

« بەڵێ، ئیرنا[٤٦] و رایموندا[٤٧] »

« ئەی خۆتان ناوتان چییە؟ »

« ئورسولا[٤٨]. »

« لە هەمووان چاکتر بەسەر دارەکاندا دەڕۆیت. »

« لەبەر ئەوەی کە بە منداڵی بە دارەکاندا هەڵدەگەڕام. لە گرانادا، لە ماڵی خۆمان داری زۆر بەرزمان هەبوو. »

« دەتوانی ئەو شیلانە لێبکەیتەوە؟ »

(دەوەنە شیلانێك لە دارێك ئاڵابوو، گوڵێکی تا سەر پەلی دارەکە چووبوو.)

« نا، ناتوانم. »

« کەواتە من دەچم بۆت دەچنم. »

کۆزیمۆ رۆشت و بە گوڵەکەوە گەڕایەوە. ئورسولا بەدەم بزەیەکەوە دەستی هێنایە پێش.

« دەمەوێ بۆخۆم بە شوێنێکتدا بگرم. پێم بڵێ کوێت. »

« قژم. زۆر سوپاس. »

(دەستی کوزیمۆی گرت و بەرەو قژی برد.)

« ئێستا بڵێ بزانم دەتەوێ خۆت بگەیەنیتە ئەو بادامە؟ »

کچەکە بە پێکەنینەوە گوتی: « کاری وا چۆن دەکرێ؟ من ناتوانم بفڕم. »

کۆزیمۆ گوتی: « سەبرکە. »

ئەوسا کەمەندی بۆ دارەکە هاویشت.

« ئەگەر حەز بکەیت دەتوانم بەم گوریسەدا هەڵتکێشم. »

---

[٤٦] - Irena

[٤٧] - Raimunda

[٤٨] - Ursula

کچەکە گوتی: « نا، دەترسم. »

کۆزیمۆ گوتی: « ساڵەهایە بەم گوریسە سەفەر دەکەم و پێویستم بە هیچ کەس نەبووە. »

« ئەی خودایە گیان! »

کۆزیمۆ خۆی گەیاندە دار بادامەکە و کچەکەشی لەگەڵ خۆی برد. دارێکی گەنج بوو، لقەکانیشی کورت بوون. ئەوان پاڵ بە پاڵی یەکتر دانیشتبوون. ئورسولا هێشتا پشووی سوار بوو رووومەتی سوور هەڵگەڕابوو.

« ترسایت؟ »

« نا. »

بەڵام دڵی بە توندی لێیدەدا.

کۆزیمۆ گوتی: « چاك بوو گوڵەکەت نەکەوت. »

بە دەستی خۆی جێی گوڵەکەی لەسەر قژی چاك کرد.

جێگەکەیان تەنگ بوو جارجار باوەشیان بە یەکتردا دەکرد. لێوەکانیان گەیشتە یەکتر. یەکەمجار کۆزیمۆ ماچی کرد و بەم شێوە خۆشەویستییەکەیان دەستی پێ کرد. کۆزیمۆ وڕ و کاس و دڵخۆش بوو، کچەکەش هەستی بە بەختەوەری دەکرد، بەڵام سەر سوورمیو نەبوو. (کچان هیچ کارێکیان بە رێکەوت نییە.) ئەو عەشقە کە کۆزیمۆ ئەوەندە چاوەڕوانی بوو ئاوا غافڵگیری کرد. ئەو عەشقە زۆر جوانتر لەوە بوو کە چاوەڕوانی دەکرد... لە هەمووی سەیرتر ئەوە بوو کە دەیدی عەشق شتیکی سادەیە و لەو کاتەدا پێیوابوو هەمیشەش هەروا سادە دەبێت.

١٨

دار قۆخ و بادام و گێلاسەکان گوڵیان دا. کۆزیمۆ و ئورسولا لە بەیانیەوە تا ئێوارە لە ناو لقی پڕ گوڵی دارەکاندا پێکەوە بوون. تەنانەت شوێنی بنەماڵەی گواتـامورا وای تۆباسـکۆش رەنگی شادومانی بەهاری گرت.

براکـەم زۆر زوو لـە نـاو دەسـتەی دەرکراوەکـانـدا جێـی بـووەوە و بـە هـەر شـێوەیەك بیزانیایە یارمەتی دەدان. شێوازە جیاوازەکانی دارەوانی فێر دەکردن و داوای لە مەزنزادەکان دەکرد تا ویقارە هەمیشەییەکەیان وەلانێن و کـەمێك بجـوولێن. تەنانـەت بـە گـوریس چـەند پردێکیشی لە مابەینی دارەکاندا راکێشا، تا پیرەکـان هـاتو چـووی پێدا بکـەن و سـەردانی یەکتر بکەن. لە ماوەی نزیکەی ساڵێك کە لەگەڵ ئەوان بوو، هەموو ئەو ئامێرە دەسکردانەی خـۆی دابـوونێ. بـۆ نموونـەمـەخزەنی ئـاو، وەجـاخ و توورەکـە خـەوی پێـستە. ئـەو ئەوەندەدروست کردنی شتی تازەی پێ خۆش بوو کە تەنانەت بۆ ئەو کـار و ئاهەنگانـە کـە نووسەرە خۆشەویستەکانی بە ناپەسندیان زانیبوو، ئامێری پێویستی چێ دەکرد. بۆ نموونە کاتێك دەیدی زۆربەی ئەو دەرکراوانـە ئیمانـدارن و دەیانـەوێت هـەموو حەفتەیـەك ئاهـەنگی

«دان پیانان» بە جیّ بێنن، کونێکی لەلەشی دارێك کرد و پەردەیەکی پیا هەڵواسی و شوێنی دان پیانانی چیّ کرد. دۆن سولپیسیۆ لە پشت پەردەکە دادەنیشت و گوێی لە دان پیانانەکەیان دەگرت.

کۆزیمۆ بۆ ئەوەی بتوانێت بێئەوەی گویّ بە داب و ریسای ئەو تاقمە بدات، لە گەڵیاندا بژی، ئەو یارمەتی و تازەگەرییانە بەس نەبوو، تازەگەری زیاتر پێویست بوو. بەو بۆنەوە نامەیەکی بۆ ئوربەکی کتێب فرۆش نووسی و داوای لێکرد ئەو کتێبانە کە بۆی دەچوو، بۆ باسولیڤایان بنێرێت. بەمشێوە کتێبەکانی **پاول ڤێرژینیە**[٤٩] و **ئەلۆئیز نوڤین**[٥٠]ی بە ئورسولادا کە بیانخوێنێتەوە.

دەرکراوەکان زۆرجار لەسەر دار بەرووییەکی گەورە کۆدەبوونەوە. لەو دانیشتنە پارلەمانیانەدا چەند نامەیەکیان بۆ پاشاکەی خۆیان نووسی. سەرەتا دەیانویست نامەکەیان گوزارشت لە هەڕەشە و تووڕە بوونیان بکات و تەنانەت کاتی رزگار بوونیشیان دیاری بکات. بەڵام هەمیشە وا رێدەکەوت کە کەسێك پێشنیاری دەکرد با بەشێوەیەکی ئاشتی خوازانە و بە رێزەوە نامە بنووسن و، لە ئەنجامدا نامەیەکی پاڕانەوەیان دەنووسی و داوایان لە «دیوانی موبارەکی ئەعلا حەزرەتەکانیان » دەکرد لێیان خۆش بن.

ئەو کاتە بوو کە **سەردار** دەکەوتە قسە کردن و هەموویان بێدەنگ دەبوون. پیرەمێرد سەری هەڵدەبڕی و بە دەنگی نزم و لەرزۆکەوە، چی پێخۆش بوایە لە سەر دەربار دەیگوت. پاش قسەکانی ئەو هەموویان بێدەنگ دەبوون و روویان گرژ دەکرد و، ئیتر کەس باسی داخوازی و پاڕانەوەی نەدەکرد.

کۆزیمۆ وردە وردە ببووە ئەندامێکی ئەو دەستەیە و لە دانیشتنەکانیاندا بەشداری دەکرد. ئەو بە شەوق و ساویلکەیی گەنجانەوە بۆچوونی فەلسەفی دەهێنایە ئارا و، لە خراپەکاری پاشاکان و چۆنییەتی فەرمانڕەوایی عەقڵ و دادپەروەری بەسەر جیهاندا دەدوا. بە داخەوە ئەوانەی ك ەگوێیان لێدەگرت سیّ چوار کەس زیاتر نەبوون. یەکێکیان **سەردار**

---

[٤٩] - Paul Verginie

[٥٠] - La Nouzell Helouse

بوو کە بەو پیرییە هەوڵی دەدا لە قسەکانی تێبگات و، ڕەنگدانەوەی ئەو قسانەش لە ڕەفتاریدا دەبیندرا. یەکێکی تریان ئورسولا بوو کە چەند کتێبێکی خوێندبۆوە و، دوو کچی گەنجی تریش کە لە باقیەکەیان وشیارتر بوون. بێجگە لەو چەند کەسە باقییەکەیان هەڕەیان لە برە جیا نەدەکردەوە.

وردە وردە **سەردار** وازی لەتەماشای دیمەنەکەی بەرامبەری هێنا و تاوی دایە کتێب خوێندنەوە. زۆر لەنووسینەکانی ژان ژاك ڕۆسۆ نەدەگەیشت، بەڵام مۆنتسکیۆی پێ خۆش بوو کە ئەوەش شتێکی کەم نەبوو. ئەوانیتر هیچیان پێنەدەکرا، ئەگەرچی کاتێك دۆن سولپیسیۆ ئاگای لێنەبوایە دەچوون بۆ لای کۆزیمۆ و داوای کتێبی **پاکیزە**یان لێدەکرد و دەیانویست بەشە ڕووتەکانی بخوێننەوە. بەڵام **سەردار** بە ناسینی بۆچوونی تازە توونی بوو. لەئەنجامدا، دانیشتنی سەر داربەڕووەکە کۆڕانی بەسەر هات. ئیتر لەوێ باسی ئەوە دەکرا کە بگەڕێنەوە بۆ ئیسپانیا و ـ شۆڕش بکەن!

ماوەیەکی پێچوو تا دۆن سولپیسیۆ لە مەترسییەکە گەیشت. ئەو پیاوێکی زۆر زیرەك نەبوو، لەبەر ئەوەش کە پەیوەندی لەگەڵ پیاوانی لەخۆی پلە بەرزتری کلێسا نەبوو، ئاگاداری ئەو بۆچوونە تازە و ژەهراوییانە نەبوو کە دەیانتوانی زەین و ئیمانی خەڵك گەندەڵ بکەن. بەڵام کاتێك بیری خۆی لە بێژنگ دا (یان وەها کە هەندێك کەس دەڵێن: کاتێك چەند نامەی لە کەسانی پلەبەرزی کلێساوە پێگەیشت) کەوتە جموجووڵ و گوتی شەیتان هاتۆتە ناو دەستەکەیان و، ڕێی تێدەچێت بەم زووانە ئاگر ببارێ و هەموو دار و دانیشتوەکانیان ببنە خۆڵەمێش.

شەوێك کۆزیمۆ بە دەنگیناڵینێك لە خەو ڕاپەڕی. فانۆسێکی هەڵگرت و بەرەو دەنگ و ناڵەکە چوو. کە گەیشتە نارەوەنەکەی **سەردار**، دۆن سولپیسۆی بینی کە خەریکە بە گوریسێك ئەو پیرەمێردە بە دارەکەوە دەبەستێتەوە.

« دەست ڕاگرە باوکی ڕۆحانی! ئەوەچی دەکەی؟ »

« ئەمری مەحکەمەی پیرۆزی ئەنگیزاسیۆنە، کورم! سەرەتا دەبێ ئەم پیرەمێردەکلۆلە دان بەوەدا بنێت کە لە دین لایداوە و، ئەو شەیتانەش بتارێنێت کە چۆتە ناو لەشیەوە. پاشان نۆبەی تۆش دێت! »

کۆزیمۆ شمشێرەکەی راکێشا و گوریسەکەی بڕیەوە. گوتی:

« ئاگات لە خۆت بێ پاپا! کەسانێکیش هەن کە ئەمری عەقڵ و دادپەروەری بەڕێوە دەبەن! »

رۆحانییە یەسووعییەکە دەستی بۆ ژێر عاباکەی برد و شمشێرێکی تیژی راکێشا. گوتی:

«جەنابی بارۆن رۆندو! دەمێکەیە بنەماڵەی ئێوە دەبێ وەڵامی داواکانی ئێمە بدەنەوە.»

کۆزیمۆ شمشێرەکەی بە شمشێری کابرادا کوتا و هاواری کرد:

« باوکی رەحمەتیم راستی دەکرد! یەسووعییەکان هیچ شتێك لەبیر ناکەن! »

ئەوان لەسەر دارەکان دەستییان بەشەڕ کرد. قەشە شمشێر بازێکی کارامە بوو، سێ جار براکەمی خستە تەنگانەوە. لە سێهەم دەوری شەڕەکەیاندا بوون کە **سەردار** وەخۆی هاتەوە و هاواری کرد. ئەوانیتر بەئاگا بوونەوە و بۆ جیاکردنەوەی ئەو دوانە هاتن. دۆن سولپیسیۆ لە چاو ترووکانێکدا شمشێرەکەی شاردەوە و دەستی بە ئارام کردنەوەی ئەوانیتر کرد. دەتگوت هیچ شتێك نەقەوماوە.

رووداوێکی ئاوا ناخۆش لە ناو هەر تاقمێکی تری جگە لەئەوان رووی بدایە، لەبیر نەدەچووەوە. بەڵام لە ناو ئەو دەرکراوانەدا کەس تاقەتی ئەوەی نەبوو بیر لە هیچ کێشەیەکی جیدی بکاتەوە. دۆن فرێدریکۆ ناوبژی کرد و دۆن سولپیسیۆ و پیرەمێرد بە رواڵەت ئاشت بوونەوە و، وەزعەکە وەك جاران ئاسایی بووەوە.

بێگومان کۆزیمۆ دەبوو لەوە دوا زۆر ئاگای لە خۆی بوایە. کاتێك لەگەڵ ئورسولا بەسەر دارەکانەوە پیاسەی دەکرد نیگەرانی ئەوە بوو نەکا قەشە ئاگای لێبێت. دەیزانی دۆن

سولپیسیۆ تێدەکۆشا دۆن فریدریکۆی لێ بەد گومان بکات و نەهێڵێت کچەکەی لەگەڵ ئەو بگەرێت. راستە کە ئەو بنەماڵە ئەشرافانە نەریتێکی سەختگرانەیان بوو، بەڵام ژیانی دەربەدەری و دارنشینی ئیجازەی ئەو هەموو سەختگریەی پێ نەدەدان. بێجگە لەوەش کۆزیمۆ گەنجێکی قۆز بوو، پلە و پایەی ئەشرافی بوو، بێئەوەی کەس داوای لێ کردبێت یارمەتی دەدان و هاوڕێیەتی دەکردن. ئەو و ئورسولا یەکتریان خۆش دەویست، بە رەفتار و هەڵس و کەوتیاندا دیار بوو، کە پێکەوە بە ناو لقی دارەکاندا دەگەڕان و گوڵ و میوەیان دەچنی. بە هەموو ئەمانەشەوە کەس کاری پێیان نەبوو.

لە پاش بەد گۆییەکانی دۆن سولپیسیۆ، دۆن فریدریکۆ نەیتوانی لەوە زیاتر کێشەکە پشت گوێ بخات. بۆیە بۆ وتوێژ کردن کۆزیمۆی بۆ شوێنەکەی خۆی بانگ کرد. دۆن سولپیسیۆش لە لای دانیشتبوو.

« بارۆن ، بیستوومە بە زۆری لە گەڵ کچەکەی مندا دەگەڕێیت. »

« گەورەم یارمەتیم دەدا زمانی ئێوە فێر ببم. »

« تۆ چەند ساڵت تەمەنە؟ »

« نزیک نۆزدە ساڵ. »

« کەمە! تەمەنت زۆر کەمە! کچەکەی من کاتی شوو کردنییەتی، بۆچی هەمیشە لەگەڵی دەگەڕێیت؟ »

« ئورسولا حەفدە ساڵیەتی. »

« هەروا زوو بە تەمای نوێ کردنەوەی دۆشەکەکەتی؟ »

« تێناگەم. »

« کەواتە کچەکەم مامۆستایەکی باشیش نییە. مەبەستم ئەوەیە کە دەتەوێ ژن بێنی و ماڵ و ژیان پێکەوە بنێیت؟ »

کۆزیمۆ و دۆن سولپیسیۆ هەردوکیان بێئیختیار دەستیان هێنایە پێش. وەك کەسێك کە بیەوێت مەترسییەك لە خۆی بتارێنێ. نە قەشە و نە براکەم، هیچیان ئەو قسانەیان پێ خۆش نەبوو.

کۆزیمۆ دەستی بۆ بەرزترین لقی دارەکان و تەنانەت هەورەکانیش هەڵبڕی و گوتی:

« ماڵ و ژیانی من... ماڵ و ژیانی من لە هەموو کوێیەکە، لە هەر کوێ کە بتوانم بیگەمێ ، هەرچی بەرزتر... »

شازادە سەری لەقاند و گوتی: « نا، بارۆن! ئەگەر لە گەڵ ئێمە بێیت بۆ گرانادا، دەبینی کە گەورەترین و ئاوەدانترین موڵك و ماڵی ئەو ناوچەیەمان هەیە. لێرەش چاکترە. »

دۆن سولپیسیۆ نەیتوانی لەوە زیاتر دان بە خۆیدا بگرێت و گوتی:

« بەڵام، گەورەم، ئەم کوڕە گەنجە بیر کردنەوەی ڤۆڵتەری هەیە. نابێ هات و چووی کچەکەتان بکات... »

« گەنجە! لاوە! کە ژن بێنێت ئەم جۆرە بیرکردنەوانەی نامێنێت. دەبێ بێت بۆ گرانادا، دەبێ بێت. »

کۆزیمۆ بە ئیپانسایی گوتی: « زۆر سوپاس. بیر لەم پێشنیارەی جەنابتان دەکەمەوە.»

ئەوسا چەند جار داموکایەوە و لە کاتێکدا کڵاوە پێستە پشیلەکە لەدەستیدا دەخولایەوە، دوور کەوتەوە.

کاتێك گەڕایەوە بۆ لای ئورسولا نیگەران و کز بوو.

« ئورسولا باوکت قسەی لەگەڵ کردم. شتی وای دەگوت کە... »

کچەکە داچڵەکی. پرسی:

« ئیتر نابێ یەکتر ببینین؟ »

« نا، باسی ئەوەی نەکرد. گوتی دەبێ لە گەڵ ئێوە بێم بۆ گرانادا. »

« ئۆی! چ باش دەبێ! »

« راستییەکەی... تۆ دەزانی کە خۆشم دەوێی، بەڵام من هەمیشە لەسەر دارەکان ژیاوم و دەمەوێ درێژە بەم ژیانەش بدەم. »

« ئای کۆزیمۆ ، ئەگەر دەتزانی ئێمە چەندە داری جوانمان هەیە ! »

« بەڵێ، بەڵام بۆ ئەو سەفەرە ناچارم لە دارەکان بێمە خوار و، ئەگەر پێم لە عەرز بدرێت... »

« ئەوەندە نیگەرام مەبە. ئێمە هێشتا لە تاراوگەین و ئەم وەزعەش رەنگە تا ئاخری تەمەنمان درێژەی ببێت. »

کۆزیمۆ ئیتر هیچی نەگوت و ئارام بووەوە. بەڵام پێشبینییەکەی ئورسولا هەڵە بوو. زۆری نەخایاند کە دۆن فریدریکۆ نامەیەکی رازاوە بە مۆری پاشای ئیسپانیای پێگەیشت. « ئەعلا حەزرەت » لێیان خۆش ببوو، ئەمری دوور خستنەوەکەیانی بە تاڵ کردبووەوە. ئەوان دەیانتوانی بگەڕێنەوە بۆ ماڵی خۆیان و سامانەکەشیان وەربگرنەوە. جموجووڵێك کەوتە ناو چنارەکانەوە.

« دەگەڕێینەوە ! دەگەڕێینەوە ! مادرید ! سویل ! گرانادا ! »

هەواڵەکە بە هەموو شاردا بڵاو بووەوە. خەڵکی باسۆلیڤا بە پەیژەوە هاتن. زۆربەی دەرکراوەکان لە ناو شادی و هەلهەلەی خەڵکەکەدا لە دارەکان هاتنەخوار. بەشێکیشیان خەریکی پێچانەوەی باروبنەکەیان بوون.

سەردار هاواری کرد:

« ئەمە تازە سەرەتایەتی ! مەجلیس و دەربار دەبێ وەڵامی زۆر شتمان بدەنەوە.

لەو کاتەدا کەس حەزی لە بیستنی قسەکانی ئەو نەدەکرد، ژنەکان لە بیری ئەوەدا بوون کە جلەکانیان کۆن بووە و دەبێ جلی تازە بکڕن، بۆیە پیرەمێرد دەستی بە وتاربێژیەکی ئاگرین بۆ خەڵکی باسۆلیڤا کرد.

« ئەریّ ، دەگەڕێینەوە بۆ ئیسپانیا، بەڵام دەبیینن کە هەندێك حسابات هەیە دەبێ پاك بکرێنەوە ! من و ئەم کوڕە گەنجە (ئیشارەی بۆ کۆزیمۆ کرد) چاریان دەکەین ! »

کۆزیمـۆ داچـڵەکیبوو، بـە نیـشانەی ڕەتکردنـەوەی قـسەکانی پیرەمێـرد دەسـتی دەجووڵاند.

دۆن فریدریکۆ کە بە یارمەتی خـەڵك بـە دارەکـەدا داگـەڕابوو، ڕووی لـە کۆزیمـۆ کـرد و هاواری کرد:

« وەرە خـوار، گەنجـە سـەیر و سـەمەرەکە ! وەرە پاڵـەوان ! لـە گـەڵمان وەرە بـۆ گراناداا ! »

کۆزیمۆ خۆی بە لقێکەوە نووساندبوو، نەدەهاتە خوار.

شازادە دەیگوت: « بۆ نایەیتەخوار ! وەرە، تۆ دەتوانی ببی بە کوڕی من. »

سەردار دەیگوت:

« دوورخرانەوە کۆتایی هات. ئێستا دەتوانین ئەو کارانە بکەین کە ئەو هەمووە بیرمـان لێ کردۆتەوە ! لەسـەر دارەکـان چیمان پـێ دەکرێـت؟ ئـیتر بـۆ دەبـێ لەسـەر ئـەو دارانـە بمێنینەوە ؟ »

کۆزیمۆ گوتی: « بەڕێزان، من بەر لە ئێوە لەم سەرییە بووم و، لـە دوای ئێـوەش لێـرە دەمێنمەوە. »

سەردار هاواری کرد:

« کەواتە وازمان لێ دێنیت؟ »

کۆزیمۆ گوتی:

« نا، من درێژەی پێ دەدەم. »

ئورسولا کە لەو یەکـەم کەسـانە بـوو چـووبووە خـوار و، خـەریك بـوو باروبنـەی سـوار کالیسکەکە دەکرد، بە غار بەرەو دارەکە چوو. هاواری کرد:

« کەواتە منیش لە لای تۆ دەمێنمەوە ! »

ئەوسا بە پەیژەکەدا هەڵگەڕا.

چوار پێنج کەس گرتیان و بردیان و پەیژەکەشیان لە دارەکە کردەوە. کالیسکەیەك کە بە زۆر ئەویان سوار کردبوو، سەر ڕێ کەوت. کۆزیمۆ هاواری کرد:

« ماڵاوا ئورسولا. هیوادارم بەختەوەر بیت! »

دەنگی وەڕینێکی شاد بیسترا. وادیار بوو ئۆپتیموس ماکسیموس کە لە هەموو ئەو ماوەدا رق و بێزاری خۆی نەشاردبۆوە، خۆشییەکەی رابوردووی بۆ گەڕابۆوە. (رەنگە ئەو بێزارییەی بە هۆی شەڕی بەردەوامی لەگەڵ پشیلە ئیسپانیاییەکان بووبێت.) ئەو بە گەمەکردن شوێن چەند پشیلەیەك کەوت کە لە سەر دارەکان بەجێمابوون و، پشیلەکانیش کە دەیانبینی خۆیان گرمۆڵە دەکرد و دەیانفیفاند.

دەرکراوەکان بە سواری ئەسپ و کالیسکە و گاری ڕۆشتن. جادەکە دیسان چۆڵ بووەوە. براکەم بەسەر دارەکانی باسۆلیڤاوە بە تەنیا مایەوە. هێشتا لە ناو لقی دارەکاندا پارچە تۆڕی هاوریشم، نەوار و پەڕی رەنگی دەبیندرا کە بە دەم باوە دەشەکانەوە. لێرە و لەوێش دەسکێشێك، یان چەترێك یان باوەشێنێك یان چەکمەیەك بەجێمابوو.

١٩

لە مانگەشەوێکی هاویندا، شەوێکی پڕ لە قرپینی بۆق و چرپینی کوکوختی، بارۆن گەڕایەوە بۆ ئۆمبرۆزا. ئەو وەك باڵندەیەکی بێ قەرار و سەر لێ شێواو لقاولقی دەکرد و سەری بۆ هەموو لایەك دەکێشا. خۆڵاوی و شپرێو بوو.

زۆر زوو قاو بڵاوبۆوە کچێك بە ناوی فرانکوتا کە لەو بەر دۆڵەکە دەژیا، بووە بە دۆست و ماشووقەی. هەموو کەس دەیزانی کە ئەو کچە لە ماڵێکی دوور و تەریك لەگەڵ پوورێکی کەڕیدا دەژی و لقی دار زەیتوونێك تا لای پەنجەرەی دیوەکەی گەیشتووە. لەمەیدانی گوند هەموو بێکار و بەتاڵپاکان لەم بارەیەوە دەدوان.

« بەم دوو چاوەی خۆم بینیم! کچەکە لەسەر پەنجەرە و بارۆنیش لە سەر لقی دارەکە بوو. بارۆن هەر دوو دەستی وەك باڵی کوند دەجووڵاند و کچەکەش پێدەکەنی. »

« پاشان بارۆن پەڕیە خوار! »

« مەگەر سوێندی نەخواردووە هەتا مابێت پێی نەخاتە سەر عەرز؟ »

« بەڵێ! ئەمەی بۆ خۆی کردووە بە ریسا. بەڵام هەموو ریسایەکیش ریزپەڕی هەیە. »

« کە ریزپەڕ دەستی پێکرد ئیتر کار تەواوە... »

« بەڵام بە بۆچوونی من پێویست بە چوونە خوار ناکات. کچەکە لە پەنجەرەی ژوورەکەیەوە خۆی دەگەیەنێتە لقی دار زەیتوونەکە. »

« ئاخر لەسەر دار چۆن دەکرێ؟... کارێکی ئاسوودەنییە. »

« گرێو دەکەم تا ئێستا دەستیان نەگەیشتۆتە یەکتر. رەنگە بارۆن حەز لە کچەکە بکات و ئەویش پێی خۆش بێت، بەڵام لە دارەکە نایەتە خوار. »

بەڵێ، نا، بۆچی، کچە، پەنجەرە، خوارەوە، لقەکە... قسەی ئەم شتانە کۆتایی نەبوو. ئیتر هیچ پیاوێك نەیدەهێشت ژنەکەی یان دەسگیرانەکەی لە لقی دارەکان بڕوانێت. ژنەکانیش کە دەگەیشتنەیەك بە چرپە باسی بارۆنیان دەکرد. بەهەر حال روون و ئاشکرا بوو کە براکەم بێئەوەی پێی بگاتە سەر عەرز لەم جۆرە بەسەرهاتانەی هەیە. جارێك بینیم کە دۆشەکێکی پێچابۆوە و خستبوویە کۆڵی و بەسەر لقەکاندا دەڕۆشت. ئەم کارەی ئەوەندە ئاسایی و سروشتی دبوو، کە دەتگوت نەوەك دۆشەك، بەڵکوو تفەنگ یان تەور یان گوریس و توورەکەی خەوی بە کۆڵەوەیە.

ژنێك بە ناوی دروتیئا لەوەدوا بۆی گێڕامەوە کە رۆژێك بە حەز و خواستی خۆی چۆتە لای بارۆن. دەیگوت ئەو ئەم کارەی نەك بۆ پارە، بەڵکوو بە هۆی کونجکۆڵییەوە کردووە.

لێم پرسی: « دەی چۆن بوو؟ »

« ئەی! خراپ نەبوو! »

لە ژنێك بە ناوی زوبەیدەم بیست کە شەوێك خەونی بە « پیاوی سەردارەکانەوە » بینیوە. بەڵام کاتێك رووداوی خەونەکەی زۆر بە وردی و واقیعیانە بۆ گێڕامەوە، زانیم ئەمە خەون و خەیاڵ نەبووە...

من پێموایە ژنان مەیلێکی تایبەتیان بۆ براکەم بوو. ئەو لەو دەمەوە لەگەڵ ئیسپانیاییەکاندا ژیابوو، زیاتر بەخۆیدا دەگەیشت. ئیتر ئەو جلکە پێستەی لەبەر نەدەکرد کە وەك ورچی لێکردبوو، کەوا و پانتۆڵی لەبەر دەکرد و کڵاوی سیلیندری ئینگلیسی لەسەر

دەکرد. ریشی دەتاشی و کڵاوقژەکەی خاوێن رادەگرت. بە شێوەی جل لەبەر کردنیدا لە کەسێك دەچوو کە دەچێت بۆ ڕاو یان لەگەڵ کەسێك ژوانی هەیە.

لەو دەمەدا ژنێکی مەزنزادەی ناوین ساڵ، خووی بەوە گرتبوو کە بە تەنیا بچێت بۆ گەشت و گەڕان. (ئەو ژنە ئۆمبرۆزایی بوو. ئەگەرچی لەو کاتەدا هەموو کەس بە رووداوەکەی دەزانی، بەڵام من ناوی نابەم چونکا کچ و کچەزاکانی هێشتا زیندوون و رەنگە پێیان ناخۆش بێت.) ئەو ژنە سوار کالیسکەکەی دەبوو داوای لەمەیتەرەکەی دەکرد کە بە شوێنێکی جادەکەدا بڕوات کە لە دارستانەوە تێدەپەڕێت. لەوێ بە مەیتەرە پیرەکەی دەگوت:

« دارستان پڕە لە قارچك. بچۆ ئەو سەوتەم بۆ پڕ بکە لە قارچك و بگەڕێرەوە. »

پیرەمێردی کڵۆڵ کە روماتیسمیشی بوو لە کالیسکەکە دادەبەزی. سەوەتەکەی خانمی بە کوڵەوە دەگرت و بە ناو دار و دەوەنە تەڕ لە ئاونگەکەدا رێدەکەوت. ئەو شوێن قارچکی خۆراکی دەکەوت تا ون دەبوو. لەو کاتەدا خانمیش لە کالیسکەکەی دەردەپەڕی و لە ناو لقوپۆی دارەکاندا ون دەبوو. دیارە لەمە زیاتر هیچ ناگوترێت. تەنیا شتێك کەدەبێت بیڵێم ئەوەیە کە جاروبار ئەوانەی کە لەوێوە رادەبوردن، لەناو دارستانەکە کالیسکەیەکی بێخاوەنیان دەبینی. خانمی مەزنزادە هەر بەو شێوە سەیر و سەمەرەیە کە ون ببوو، پاش ماوەیەك لەسەر کورسی کالیسکەکە دەبیندرایەوە. ئەمجارە نیگای ماندوو بێواز بوو. مەیتەرە پیرەکە، سەر تا پا قوڕاوی، بە سەوەتەیەك قرچکەوە دەگەڕایەوە و دیسان رێدەکەوتنەوە.

زۆربەی ئەم چیرۆکانە لە هەموو کوێ بەسەر زارانەوە بوو. بە تایبەت لەماڵی هەندێك خانمی جنۆڤایی کە میوانداری پیاوانی پلە بەرزیان دەکرد. (منیش لە تاڤ مێرمنداڵیدا چەند جارێك سەردانی ئەو شوێنانەم کردووە) پێنج کەس لەم خانمانە هەوەسیان کرد سەردانی باڕۆن بکەن. تا ئیمڕۆکەش هێشتا داریك لە ناوچەکەی ئێمە هەیە کە ناوی « بەڕووی پێنج ژنە پاکیزەکە »یان لێناوە و تەنیا ئێمەمانان کە تەمەنێکمان لێ ڕۆشتووە بە هۆی ئەو ناوە

دەزانین. کابرایەك بە ناوی یایس[٥١] کە کشمیش فرۆش بوو، بەسەرهاتی ئەو دارەی بۆ گێڕاینەوە. ئەو پیاوێکی درۆزن نەبوو، دەیگوت لە رۆژێکی خۆشی هەتا و هەساودا کە لە دارستان خەریکی راو بووە، رێی کەوتۆتە بن دار بەڕوویەك و لەوێ دیمەنێکی بڕواپێنەکراوی بینیوە. کۆزیمۆ هەر پێنج ژنەکەی بەدارەکەدا هەڵگێڕابوو، لەسەر لقێك لەملاولای خۆیەوە دانیشاندبوون. ژنەکان رووت بوون و تەنیا چەترێکیان بە دەستەوە بووە تا خۆرەتاو ئازاریان نەدا. کۆزیمۆ لە ناو بەینیاندا دانیشتبوو شێعری لاتینی بۆ دەخوێندنەوە کە باش نەمزانی شێعری کامە شاعیری کۆن بوو.

ئەوەندەیان لەو جۆرە چیرۆکانە دەگێڕایەوە کە نازانم کامەیان راست و کامیان درۆ بوو. لەو کاتەدا خودی کۆزیمۆ لەبەر حەیای خۆی باسی هیچی نەدەکرد. بەڵام کە پیر بوو، بە پێچەوانەوە، پەیتا پەیتا باسی ئەم جۆرە رووداوانەی دەکرد و ئەوەندەشی دەگوت کە خۆی گێژ دەبوو. ئەو دەمە هەر کچێك ئاوس بوایە و ئاشکرا نەبوایە کار کاری کێیە، دەیاندایە پاڵ براکەم.

رۆژێك کچێکی گەنج گوتی لە کاتی کۆکردنەوەی زەیتوون، دوو دەستی درێژ وەك قۆلی مەیموون لە عەرز بەرزیان کردۆتەوە و بۆ سەر دارەکانیان بردووە. زۆری پێنەچوو کە ئەو کچە دوو منداڵی بە سکێك بوو. وردە وردە ئۆمبرۆزا پڕ بوو لەو منداڵانە کە ــ بەراست یان درۆ ــ بە منداڵی بارۆنیان دەزانین. ئێمرۆ کە ئەو منداڵانە گەورە بوون دەکری هەندێك لێکچوونیان تیا بەدی بکەیت، ئەگەرچی دووریش نییە ئەو لێکچوونانە بە هۆی هەستێکەوە بێت کە مرۆڤ بەسەر خۆیدا فەرزی دەکات. زۆرجار کە کۆزیمۆ لەپڕ لەسەر دارێك دەردەکەوت، ژنانی دووگیان بەبینینی دادەچڵەکین و، ئەم داچڵەکینەش کارتێکەری لەسەریان بوو.

من بڕوام بەوە نییە کە براکەم پەیوەندی بەم هەموو منداڵانەوە بووبێت. نازانم ئایا بە راست ئەو هەموو ژنە لە گەڵی بوون یان نا، بەڵام شتێك بەلامەوە ئاشکرایە ئەویش ئەوەیە

---

[٥١] - Jais

کە ئەوانەی کە بەراست لە گەڵیدا بووبێتن، هەوڵ دەدەن بیشارنەوە و باسی نەکەن. بێجگە لەوەش ئەگەر بە راست براکەم ئەو هەموو دۆست و ماشووقەی بووبێت، ئەی بۆ لە هەندێك شەوی مانگە شەودا وەك پشیلەی نێر لەم دارەوە بۆ ئەو دار دەچوو، بە دەوری ماڵ و باخەکانی قەراغ بورجەکەی ئۆمبرۆزادا دەسووڕایەوە؟ لەو شەوانەدا دەنگی ئاخئاخ و ناڵەناڵ و باوێشك و بۆڵەبۆڵی بە گوێی هەموو کەس دەگەیشت و ئەگەرچی تێدەکۆشا بەسەر ئەو حاڵەتەیدا زاڵ بێت و ئاسایی بنوێنێت، بەڵام بە راست لەوە دەچوو بمیاوێنێ و داوای جووت بکات. ئۆمبرۆزاییەکان کە ئەو دەنگانەیان دەبیست لەخەو رادەپەڕین و بە دەم تلاوتلی ناو جێگەیانەوە دەیانگوت:

« دیسان بارۆن داوای جووت دەکات. خودا بکات زوو کەسێك بدۆزێتەوە و وازمان لێ بێنێت، بخەوین. »

ئەو پیرەمێردانە کە شەوان خەویان لێنەدەکەوت جاروبار دەچوونە لای پەنجەرەی دیوەکەیان و سەیری باخچەکانیان دەکرد و بە بینینی سێبەری بارۆن لەسەر لقی دارەکان دەیانگوت:

« وادیارە ئیمشەو خەوتان لێ ناکەوێت جەناب؟ »

کۆزیمۆ وەڵامی دەدایەوە: « نا، هەر دەتلێمەوە بەڵام خەوم لێناکەوێت. نازانم ئیمشەو بۆ وام لێهاتووە! رەنگە بەهۆی گەرماوە بێت! پێموابێ هەوا خەریکە دەگۆڕێ. تۆش هەستی پێناکەیت؟ »

ئەو قسانەی وەك کەسێك دەکرد کە لە جێ و بانێکی نەرمدا راکشابێت و سەری لە سەرینەکەی توند کردبێ و حەز بکات بخەوێت. (کەچی ئەو وەك تەنافبازێك خۆی بە دارەکانەوە بەردابووەوە!)

پیرەمێرد دەیگوت: « بەڵێ، بەڵێ، هەستی پێدەکەم. بەڵام من پیر بووم و ئێوە گەنجن جەناب. خوێنتان دەکوڵێ و بێقەرارتان دەکات. »

« راستە بێقەرارم دەکات. »

« کەواتە بڕۆن لە شوێنێکی تر بگەڕێن. لێرە هیچی لیٚ نییە کە بەکەڵکی ئێوە بێت. ئەم بنەماڵە کلۆڵانە دەبیٚ بەیانی زوو هەستن، ئێستاش دەیانەوێت تۆزێك بخەون. »

کۆزیمۆ بیٚ ئەوەی هیچ بڵێت لە ناو لقوپۆی باخی دراوسێکەدا ون دەبوو. ئەو هەمیشە ئەم چوارچێوەی دەپاراست و ئۆمبرۆزاییەکانیش لە گەڵ ئەو رەفتارە سەیرەیدا گونجابوون و هیچیان نەدەگوت. چونکا هەرچی بێت ئەو بارۆن بوو. بارۆنێکی جیاواز لە خەڵکیتر.

هەندێك جاریش ئەو دەنگە دەنگە کێویانەی، بەر گوێی ئەو کەسانەش دەکەوت کە پێیان خۆش بوو پەنجەرەکەیان بکەنەوەو... مۆمێك هەڵدەکرا، نەرمە پێکەنینێك دەبیسترا، دەنگێکی تەوساوی و توانجاوی ژنانە بەرز دەبووەوە و لە تاریك و روونی دیمەنەکەدا دەتوایەوە، ئەوسا هەموو شتێك دەگۆڕا. ئایا لاساییان دەکردەوە؟ یان بانگیان دەکرد؟ گرنگ نەبوو. هەرچی بوو دیار بوو کەسێك لە بیری ئەودایە و سووکە مەیلێکی بۆ ئەو پیاوە سەیر و سەمەرەیە هەیە کە وەك ئاژەڵێکی جادوویی لە دارێکەوە بۆ دارێکیتر دەچوو.

جاروباریش ژنێکی بیٚ حەیای شەیتان دەچووە بەر پەنجەرەکەی. کۆزیمۆ دەیبینی کە هێشتا لەشی بە هۆی گەرمانی جێگەوبانەکەیەوە تەڕە، بسکی ئاڵۆز و سنگی رووتە، لێوی بە دەم پێکەنینێکی گاڵتە بازانەوە پشکووتووە.

« کیٚ بوو؟ پشیلە؟ »

کۆزیمۆ وەڵامی دەدایەوە:

« نا، مرۆڤە. مرۆڤێکی وەك هەموو کەسیتر. »

« بۆ ئێستا مرۆڤەکانیش دەمیاوێنن؟ »

« نا، ئاخ هەڵدەکێشن. »

« بۆچی؟ مەگەر چیان دەویٚ؟ »

« ئەو شتەی کە تۆ هەتە. »

« چی؟ »

« وەرە تا پێت بڵێم. »

ئەو هەرگیز لەگەڵ پیاوانی ئۆمبرۆزا تووشی شەڕ و کێشە نەبوو. هەرگیز کەس رقی لێ هەڵنەگرت و، من پێموایە هەر ئەمەش ئاشکرای دەکات کە ئەو پیاوێکی ترسناك نەبوو. تەنیا یەکجار، ئەویش بە شێوەیەکی نادیار بریندار بوو. ئەم هەواڵە بەیانییەك بڵاو بووەوە. دەنگی ناڵە ناڵەکەی لەسەر دارەکانەوە دەهات و پزیشکێکی نەشتەرکاری ئۆمبرۆزا بۆ ئەوەی ببینێت بە دارێکدا هەڵگەڕا. قاچەکانی براکەم پڕ ببوو لەو ساچمە بچووکانە کە چۆلەکەیان پێ دەکوشت. یەکە یەکە ساچمەکانیان لە گۆشتەکەی هێنایەدەر. برینێکی بە ئازار بوو، بەڵام کۆزیمۆ زوو چاك بووەوە. هەرگیز نەمانزانی ئەو کێشە و رووداوە چی بوو، چۆن قەوما. خۆی دەیگوت لە کاتێکدا ویستوویەتی بە لقێکدا هەڵبگەڕێت، دەستی بە هەڵە لە تفەنگەکەی داوە و تەقەی لە قاچی خۆی کردووە.

رۆژانی چاکبوونەوەی لەسەر دار گوێزێك تێپەڕی و ئەو لەجێی خۆی نەبزوا. دیسان دەستی بە کتێب خوێندنەوە و لێکۆڵینەوە کردەوە. هەر لەم قۆناغەشدا بوو کە دەستی بە نووسنینی « پێش نووسی یاسای بنەڕەتی وڵاتی یۆتۆپیایی سەردارەکان » کرد. لەم نووسینەدا باسی کۆماری خەیاڵی دارستانی دەکرد کە تەنیا مرۆڤە چاك و دروستکارەکان لێی دەژیان. دەیویست لەو نووسینەیدا باسی بابەتی پەیوەندیدار بە یاسا و دەوڵەتی ئەو کۆمارە بکات، بەڵام لە گەرمەی کارەکەیدا مەیلی چیرۆکێکی دوور و درێژ بەسەریدا زاڵ بوو، نووسینەکەی بوو بە تێکەڵەیەك لە رووداو و دوئێل و بەسەرهاتی عاشقانە. ئەڵبەت ئەو ئەم چیرۆکە عاشقانەی لە بەشێکی تایبەتی کتێبەکەیدا نووسی، کە ناوی « مافی مەدەنی زەواج »ی لێنابوو. بە تەمابوو لە دواهەم بەشی کتێبەکەشدا باسی ئەم بابەتە بکات: نووسەر، لەدوای بنیادنانی وڵاتێکی یۆتۆپیایی لەسەر دارەکان و، دڵنیا بوون لەوەی کە هەموو خەڵك لەسەر دارەکان جێگر بوون و بەختەوەر دەژین، خۆی لەسەردارەکان دێتە خوار و لەسەر عەرز ــ کە ئیتر کەسی لێ نەماوە ــ دەژی. ئەم نووسینە بە ناتەواوی مایەوە. کورتەیەك لە کتێبەکەی بە ناوی سادەی « کۆزیمۆ رۆندو، خوێنەری ئەنسکلۆپیدیا » بۆ دیدەرۆ نارد و دیدەرۆش نامەیەکی سپاسکوزارانەی بۆ نووسی.

۲۰

لەبارەی ئەو قۆناغە شتێکی وام بۆ گوتن پێ نییە. من بۆ یەکەمجار سەفەرێکم بۆ ئەملاولای ئەورووپا کرد. بیست و یەك ساڵم تەمەن بوو، سامان و دارایی بنەماڵەش لەبەر دەستمدا بوو. براکەم پارەیەکی کەمی دەویست و دایکمان ـ کە وردە وردە پیر بووبوو ــ پێویستی بەپارە نەبوو. کۆزیمۆ بەڵگەیەکی ئیمزا کرد و داهاتی موڵك و ماڵەکەی بە من سپارد. لە بەرامبەردا منیش دەبوو مانگانە شتێکی بدەمێ، باج وماڵیاتی لێبدەم و سەر و سامانێکیش بە کاروباری بنەماڵەکەمان ببەخشم. من دەبوو ببوومایە بە سەرپەرشتی ماڵ و، ژن بخوازم. ژیانێکی ئاسوودە و رێك و پێکم لەبەر بوو. لە راستیدا بێمەبالات بەرامبەر بە هەڵچوون و داچوونی ئەو سەردەمە پڕ کارەساتەش، بەو ژیانە خۆشە گەیشتم.

بڕیارمدا بەر لە دەست پێکردنی ئەو ژیانە، گەشت و سەفەرێك بکەم. چووم بۆ پاریسیش. لەو کاتەدا ڤۆڵتەر، کە پاش ساڵەها دوورە پەرێزی شانۆیەکی ئامادە کردبوو، لەوپەڕی ناو و ناوبانگدا بوو. بێگومان لێرەدا نامەوێ ژیاننامەی خۆم بنووسمەوە، بیرەوەرییەکانی من بایەخی نووسینەوەیان نییە. بەڵکوو مەبەستم نووسینی ئەو شتەیە کە

لەو سەفەرەدا، بە سەرسوورمانەوە بینیم ناوبانگی «پیاوی سەردارەکانی ئۆمبرۆزا» تا دوورترین شوێنەکانی ئورووپاش رۆشتووە. لە سالنامەیەکدا چاوم بە وێنەیەك کەوت کەلە ژێریدا نووسرابوو: «**پیاوە وەحشییەکەی ئۆمبرۆزا (لە کۆماری جنۆوا) هەرگیز لە دارەکان نایەتە خوار**». ئەوە وێنەی پیاوێکی سەراپا کولکن بوو کە ریشی زۆر و کلکی درێژ بوو، کوللەی دەخوارد. ئەم وێنە لەو کتێبەدا لە بەشی « دێوەزمە » هاتبوو. لە پێش و لەدوای ئەو وێنەش هەندێك بابەت لە بارەی «مرۆڤی دوو جنسی» و «کچی دەریایی کە لە پشتێن بەرەو خوار ماسی» بوو، دەبیندرا.

لە هەرکوێ ئەم جۆرە بۆچوونە خەیالیانە لە بارەی کۆزیمۆوە لە ئارادا بوایە، نەمدەگوت ئەوە برامە. بەلام لە میوانییەك کە بە بۆنەی ڤۆلتەرەوە بوو، بە سەربەرزییەوە باسی کۆزیمۆم کرد. فەیلەسوف پیر لەسەر مۆبلێك دانیشتبوو، دەستەیەك خانم بە دەوروبەرییەوە بوون و ستایشیان دەکرد. ئەویش وەك کەلەشێر خۆی گیڤ کردبوو، وەك زەردەوالەش بە ئەم و ئەوییەوە دەدا. کە بیستی من لە ئۆمبرۆزاوە هاتووم، پرسی:

« شوالییەی خۆشەویست، ئەم فەیلەسووفە بە ناوبانگە کە وەك مەیموون لەسەر دارەکان دەژی خەلکی شاری ئێوەیە؟ »

خۆمم پێنەگیرا و بەسەر بەرزییەوە گوتم:

« بەلێ، بارۆن رۆندو برای منە. »

ڤۆلتەر سەیری هاتێ. بێگومان بە لایەوە سەیر بوو کە برای کەسێکی ئاوا پیاوێکی ئاسایی وەك من بێت. ئەو لە بارەی کۆزیمۆوە گەلێك پرسیاری لێکردم. بۆنموونە:

« براکەت بۆ ئەوە هەمیشە لەسەر دارەکانە کە لە ئاسمانەوە نزیکتر بێت؟»

لە وەلامدا گوتم:

« براکەم پێیوایە بۆ بینینی چاکتری زەوی دەبێ کەمێك لێی دوور بکەویتەوە. »

ئەم قسەی منی زۆر پێخۆش بوو. گوتی:

« بەر لەمە تەنیا سورشت بوو کە دیاردەی زیندووی دادەهێنا، بەڵام ئێستا **عەقڵ** کاری وادەکات. »

ئەمەی گوت و دیسان هێرشی بۆ بیرکردنەوەی خورافیانەی عالمەکان بردە.

پەیامێکی بەپەلە لە ئۆمبرۆزاوە گەیشت کە ناچاری کردم بە نیوەناچڵی کۆتایی بە سەفەرەکەم بێنم و بەرەو ماڵ بگەڕێمەوە. نەخۆشی پشووسواری دایکم پەرەی سەندبوو، لە ناو جێگەدا خستبووی.

کاتێك دەروازەی باخەکەم دەکردەوە و سەیری دارەکانم دەکرد، دڵنیا بووم کۆزیمۆ دەبێت لەوێ بێت. ئەوم بینی کە لەسەر لقی بەرزی دار تووەکە، لە نزیك پەنجەرەی دیوەکەی دایکم دانیشتبوو.

« کۆزیمۆ. »

هاوارەکەمم خواردەوە. براکەم بە ئیشارەتی دەستی تێی گەیاندم کە دایکم کەمێك چاکتر بووە، بەڵام هێشتا نەخۆشییەکەی سەختە و نابێ دەنگە دەنگ بکەم.

دیوەکە نیوە ڕۆشن بوو. ژەنراڵ لە ناو جێگەکەیدا پاڵی بە چەند باڵشتەوە دابوو. من پێشتر ئەوم ئەوەندە باڵا بەرز نەبینیبوو. تەنیا چەند کەس لە ژنەکانی ماڵ لە لای بون. باتیستا هێشتا نەهاتبوو. مێردەکەی دەبوو لەگەڵی بهاتایەو ئەوان چاوەڕوان بوون تریٚ چنین کۆتایی پیٚ بێت. پەنجەرەکە نیوە کراوە بوو، هێڵێك ڕۆشنایی بەرەو ژورەوە رادەکێشا. لەوبەر پەنجەرەکە کۆزیمۆ بیٚ جووڵە لەسەر لقەکەی دانیشتبوو.

من نەویمەوە و دەستی دایکمم ماچ کرد. دەستبەجیٚ منی ناسییەوە و دەستی بە سەرمدا هێنا.

« ئاخ، تۆی بیاجۆ، گەڕایتەوە؟ »

هێواش و دانە دانە قسەی دەکرد. چونکا پشوسوارییەکە زەختی دەخستە سەر سنگی. بەڵام هێشتا هۆشی بوو. تەنیا شتێك کە بە لامەوە زۆر سەیر بوو ئەوە بوو کە رووی

دەمی جگە لە من لە کۆزیمۆش بوو. دەتگوت ئـەویش لـە پەنایـدا دانیـشتووە و، براکەشـم بەسەر دارەکەوە وەڵامی دەدایەوە.

« کوزیمۆ دەمێکەیە دەرمانەکەم خواردووە؟ »

« نا، دایە. چەند خولەکێکە. تۆزێك سەبر بگرە. دەرمانی زۆر خواردنیش باش نییە. »

کەمێك دواتر دایکم گوتی:

« کۆزیمۆ پرتەقاڵێکم بدەرێ. »

داچڵەکیم. کاتێك زیاتر سەرم سوڕما کە کۆزیمۆ دارێکی زۆر درێژ کە قولاپی بەسەرەوە بوو لە پەنجەرەکە هێنایە ژوور و پرتەقاڵێکی پێ هەڵگرت و دای بە دەست دایکم.

زانیم کە دایکم بۆ ئەو کارە بچووکانە حەز دەکات کۆزیمۆ یارمەتی بدات.

« کۆزیمۆ ئەو کۆڵوانەم بدەرێ. »

کۆزیمۆ دارەکەی دەهێنا و بە ناو ئەو جلانەدا کە لەسەر کورسـییەکە بـوون، دەیگێـڕا. کۆڵوانەکەی دەدۆزیەوە و دەیدا بە دایکم.

« فەرموون دایە. »

« سپاس کوڕم. »

ئەو بە شێوەیەك قسەی لەگەڵ دەکرد کە دەتگوت هەمیـشە لـە پەنایـدا بـووە. بـەڵام تێگەیشتم کە هەرگیز داوای شتێکی لێ ناکات کە نەتوانێت بیداتێ. ئەگـەر شـتێکی وەهـای بویستایە رووی لە من یان لە ژنەکان دەکرد.

شەوان دایکم خەوی لێنەدەکەوت. کۆزیمۆ لەسەر ئەو لقە دەمایەوە و بۆ ئەوەی دایکـم بتوانێت ببینێت، چرایەکی بچووکی لە پەنای خۆیدا دەئایساند.

نەخۆشـی پـشووسواری بـەیانیان لـە هەمیـشە زیـاتر ئـازاری دەدا. تـەنیا کارێـك کـە دەمانتوانی بۆی بکەین ئەوە بوو کە سەری قاڵ بکەین. کۆزیمۆ شمـشاڵی بـۆ دەژەنـد، یـان لاسای دەنگی باڵندەکانی دەکردەوە، یان پەپوولەی بۆ دەگرت و دەیخستە ناو ژوورەکـەی تا لەوێ بفڕن، یان ملوانکەیەکی لە گوڵی گلیسین دەچنی و پێ دەدا.

لە ڕۆژێکی خۆشی تاو وساودا کۆزیمۆ پیالۆکەیەکی بە دەستەوە گرتبوو، لە کەفی سابوونی ناو پیالۆکەکە بلقی ساز دەکرد و بەرەو جێگەکەی دایکمی دەنارد. دایکم سەرقاڵی سەیر کردنی ئەو بلقانە بوو کە ژوورەکەیان پڕ کردبوو لە کۆلکەزێڕینە.

« ئەوە چی دەکەیت؟ »

کە منداڵیش بووین هەر بەم شێوە پرسیاری لێ دەکردین و سەرکۆنەی دەکردین کە بۆ یارییەك دەکەین کە ئەو زۆر بە منداڵانە و بێ سوودی دەزانێت. لەگەڵ ئەوەشدا وادیار بوو بۆ یەکەمجار ئەو یاری کردنەی پێ خوش بێت. بلقی سابوونەکە تا نزیك ڕوومەتی دەچوون، ئەویش فووی لێ دەکردن و دەیتەقاندن و بزەی دەهاتێ. بلقێك لەسەر لێوی نیشت و مایەوە تا تەقی. من و ژنەکان نەوینەوە. پیالۆکەکە لە دەست کۆزیمۆ بەربۆوە. دایکمان مردبوو.

درەنگ یان زوو، دەبوو جەشن و شادی جێی خەم و پرسە بگرێتەوە. ئەمە یاسای ژیانە. ساڵێك لە دوای مەرگی دایکم، کچێك لە مەزنزادەکانی ئەو ناوچەیەم دەسگیران کرد. بە گران توانیم دەسگیرانەکەم پێمل بکەم کە لە ئۆمبرۆزا بژین. ئەو لە براکەم دەترسا. ئەو بیرە کە پیاوێك لە ناو لقوپۆی دارەکاندایە و لە پەنجەرەکانەوە سەرەتاتکە دەکات و هەموو کاتێك ڕێی تێدەچێ ڕووبەڕووی ببێتەوە، دەیتۆقاند. ئەو بێئەوەی کۆزیمۆی بینیبێت بە پیاوێکی وەحشی دەزانی. بۆ ئەوەی کە ئەم بیرەی لێبتارێنم، بۆ خواردنی نیوەڕۆ دەعوەتم کرد بۆ بێشەلانێك و، داوام لە کۆزیمۆش کرد کە بێت. دەورییەکەی ئەومان لەسەر مێزێکی بچووك لەسەر لقی دار ئالشێك دانا و، دەبێ ئەوەش بڵێم کە ئەو ئەگەرچی خووی بەمجۆرە میوانییە ڕەسمییانە نەگرتبوو، ڕەفتارێکی زۆر شایستەی نواند. دەسگیرانەکەم کاتێك بینی ئەویش مرۆڤێکە وەك هەموو خەڵکیتر و تەنیا جیاوازییەکەی ئەوەیە کە لەسەر دارەکان دەژی، کەمێك ئاسوودە بوو. بەوحاڵەش هەرگیز متمانەی پێی نەبوو، نەیدەتوانی ئەو هەستەش لە خۆی بتارێنێت.

دوای ئەوە کە زەماوەندمان کرد لە ڤیلاکەمان دەژیاین، بەڵام هاوسەرەکەم هەوڵیدەدا ئەوەندەی کە دەکرێت خۆ لە گفتوگۆ و تەنانەت بینینیشی بپارێزێت. ئەمە لە کاتێکدا بوو کە کۆزیمۆی کلۆڵ بەردەوام دەستووە گوڵ و پێستەی گرانبەهای بۆ دەهێنا. منداڵمان بوو، منداڵەکانیشمان وردە وردە گەورە بوون، بەڵام هاوسەرەکەم پێیوابوو نزیکایەتی وەها مامێك بە شێوەیەکی خراپ کار دەکاتە سەر پەروەردەیان. ئەو کاتێك خەیاڵی ئاسوودە بوو کە قەڵا کۆنەکەی رۆندومان چاك کردەوە و چووین بۆ ئەوێ. قەڵایەك کە لە دەمێکەوە چۆڵ و کاول بوو. ئێمە، بۆ ئەوەی منداڵەکانمان لە کۆزیمۆ دوور بن، زۆر بە کەمی لە ئۆمبرۆزا دەماینەوە و بە زۆری لە رۆندو بووین.

لە لایەکیترەوە، کۆزیمۆش لە تێپەڕینی زەمان دەگەیشت.

یەکێك لە نیشانەکانی ئەو تێپەڕینە ئۆپتیموس ماکسیموس بوو کە پیر دەبوو، ئیتر بۆ راوە رێوی هاورێیەتی سەگەکانی نەدەکرد. بیری لە دڵداری و رابواردن لەگەڵ سەگی رەسەن و گورگییەکان نەدەکردەوە. هەمیشە وەنەوزی دەدا و لەبەر ئەوەی سکی بە حاستەم لە عەرز جیا بوویوەوە بە پێوە خەوی لێدەکەوت. لە بن ئەو دارە کە کۆزیمۆ لەسەری دانیشتبوو، رادەکشا و جاروبار بە ماندووییەوە سەیری دەکرد و کلکی بۆ دەلەقاند. کۆزیمۆش کە دەیبینی کات بە گورجی تێدەپەڕێت و ژیانی بۆش و بە تاڵە، ناشاد بوو. ئەویش لە سەروخوار کردنی سەر لقەکان ماندوو ببوو، ئیتر هیچ شتێك خۆشحاڵی نەدەکرد. نە راو، نە عەشق و دڵدارییەکان و نە کتێب خوێندنەوەش. تەنانەت خۆشی نەیدەزانی چی دەوێت. جاروبار تووڕە دەبوو، بە پەلە بە نزمترین و ناسکترین لقەکاندا هەڵدەگەڕا. لەوە دەچوو بە هیوابێت بەژوور سەرپەلەکانیشەوە داریتری لێ بێت و ئەو تا بێکۆتا پیایاندا هەڵگەڕێت.

رۆژێك لە رۆژان ئۆپتیموس ماکسیموس شپرزە و بێقەرار بوو. دەتگوت شتێك لە هەوادا بوو کەنائارامی دەکرد. کەپۆی روو لە حەوا دەگرت و بۆنی دەکرد و، دیسان لەسەر عەرز رادەکشایەوە. دوو سێ جار هەستا، تەکانێکی لەخۆی دا و دیسان راکشایەوە. لە پڕ هەستا

و سەر ڕێ کەوت. نەرمە نەرمە غاری دەدا و جاروباریش بۆ ئەوەی پشووی تازە بکاتەوە، ڕادەوەستا. کۆزیمۆ بەسەر لقەکانەوە شوێنی کەوت. ئۆپتیموس ماکسیموس بە ڕێگەی ناو دارستانەکەدا دەڕۆشت. وەها کە بەرەو شوێنێکی دیار و تایبەت بچێت، جارجار ڕادەوەستا، دەحەسایەوە، دەمیست، سەیری کۆزیمۆی دەکرد و هەمدیسان سەر ڕێ دەکەوتەوە. بەو شوێنانەدا دەڕۆشت کە براکەم زۆر هاتوچووی پیا نەدەکرد و تەنانەت بۆشی نائاشنا بوو. بەو شێوە گەیشتە راوگەی تایبەتی دوک بەتلمیوس. ئەم دوکە پیرەمێردێکی زۆرهان بوو کە بێگومان چەند ساڵ بوو دەستی بۆ تفەنگ نەبردبوو. بەڵام چەند کەسی بۆ پارێزگاری ڕاوگەکەی ڕاگرتبوو، کەس نەیدەوێرا ڕاوی لێ بکات. کۆزیمۆ کە پێشتر تووشی بە تووشی ئەو قەرەوڵانەوە ببوو، هەوڵیدەدا هەرگیز لەوێ نزیك نەبێتەوە. بەڵام دیار بوو کە ئۆپتیموس ماکسیموس بۆ ڕاو نەدەچوو. لەوەدەچوو هێزێکی ئەفسانەیی بەرەو ئەوێی ببات و بارۆنیش حەزی دەکرد لە مەبەستی ئەو چوونەی تێبگات. بەراست ئەو سەگە بەرەو کوێی دەبرد؟

سەگە ڕۆشت و ڕۆشت تا گەیشتە مێرگ و گیاجاڕێکی ناو جەرگەی دارستانەکە. لە قەراغ ئەو مێرگە دوو شێرە بەردینە لە سەر پایەیەك داندرابوون. ڕەنگە زەوییەکانی بنەماڵەی بەتلمیوس لەوێوە دەستی پێ کردبێت، بەڵام جگە لەو دوو پەیکەرە بەردینە هیچیتر نەدەبیندرا و لە ئاسۆی ئەو مێرگە بەربڵاوەدا تەنیا سێبەری ڕەشی بەرووەکان دیار بوو. لە پشت ئەو دارانەشەوە ئاسمانی پڕ لە هەوری سووك و نەرم بوو. دەنگی هیچ باڵندەیەك بەر گوێ نەدەکەوت.

مێرگەکە بە شێوەیەك بوو کە کۆزیمۆی دەترساند. ئەو کە هەمیشە لەناو لقوپۆی پڕی دارەکانی ئۆمبرۆزادا ژیابوو، دڵی بەوە خۆش بوو لەسەر دارەکانەوە بۆ هەر کوێ حەز بکات دەچێت، بە بینینی ئەو پانتا ڕووت و بێبڕانەوە کە نەیدەتوانی لێی تێپەڕێت، تووشی سەرەگێژە دەبوو.

ئۆپتیموس ماکسیموس کە دەتگوت دووبارە گەنج بووەتەوە، بە هەموو هێزی خۆی بە ناو مێرگەکەدا هەڵات. کۆزیمۆ بۆ ئەوەی بیگەڕێنێتەوە فیکەی کرد.

« بۆکوێ دەچی؟ ئۆپتیموس ماکسیموس بگەڕێرەوە ! »

بەڵام سەگەکە گوێی پێ نەدەدا و تەنانەت ئاوڕیشی لێ نەدەدایەوە. هەر وا هەڵدەهات و هەڵدەهات، تا ئەوەی کە تەنیا فاریزەیەك لە ناو مێرگەکەدا دەبیندرا کە کلکی بوو، پاشان ئەویش ون بوو.

گۆزیمۆ بە سەر لێ شێواوییەوە لەسەر دارەکە راوەستابوو. ئەگەرچی خووی بە هەڵاتنە کوتوپڕیەکانی سەگەکەی گرتبو، بەڵام ئەو جارە وەها بوو کە دەتگوت ئەو مێرگە دوور و درێژە ئۆپتیموس ماکسیموسی هەڵلووشیوە. ون بوونی ئەو سەگە براکەمی نیگەران کرد و تووشی دڵەخورپە بوو. هەموو ساتێك چاوەڕوان بوو کە لەوپەڕی مێرگەکەوە شتێك سەر دەر بێنێت.

لەو حاڵەتی بێقەرارییە، لە بن دارەکە دەنگی کەسێکی بیست. زێوانی راوگەکە بوو کە دەستی خستبووە ناو گیرفانی و بە فیکە لێدانەوە دەڕۆشت. گۆزیمۆ بیری کردەوە، نابێ زێوانی راوگەی ماڵی بەتلمیوس ئەوەندە بێخەم و وێڵ بێت، بەڵام نیشانەکانی سەر کەواکەی هی بنەماڵەی دوك بوو. گۆزیمۆ کە ئەوی بینی لەسەر لقەکە راکشاو خۆی شاردەوە. بەڵام دیسان بیری سەگەکەی کەوتەوە و بە ناچاری زێوانەکەی بانگ کرد:

« هۆی کاکە، لەم مەحاڵە سەگێکی پێ کورتت نەبینیوە؟ »

زێوانەکە سەری هەڵبڕی. گوتی:

« ها ! ئەوە تۆی؟ راوچی باڵندە و سەگی خزۆك؟ نا، من سەگەکەی تۆم نەبینیوە. ئیمرۆ تووشی نێچیری باش بوویت یان نا؟ »

گۆزیمۆ بە بینینی ئەو زێوانە یەکێك لە دوژمنە سەرسەختەکانی خۆی ناسییەوە. گوتی:

« راو ناکەم. سەگەکەم بەلەسە بووە و ناچار شوێنی کەوتووم. تفەنگەکەم پڕ نییە... »

زێوانەکە پێکەنی.

« ئێستا ئیتر هەرچیت پێخۆش بێت دەتوانی راوی بکەیت... بە ئێمە چی...»

« چۆن بە ئێوە چی؟! »

« ئێستا کە دوك مردووە کەس کاری بەوشتانە نییە. »

« دوك مردووە؟ نەمزانیبوو. »

« سێ مانگە مردووە. تازە منداڵەکانی دوو ژنەکی پێشووی لەگەڵ سێهەم ژنەکەی شەڕیانە. کاریان گەیوەتە مەحکەمە. »

« بۆ ژنی سێهەمیشی بوو؟ »

« ساڵی پار لە تەمەنی هەشتا ساڵیدا دیسان ژنی هێنایەوە. ئەویش کچێك کە هێشتا بیست و یەکساڵی تەواو نەکردووە! شێتییەتییە ئیتر ! ژنەکەی تەنانەت رۆژێکیش لە لای بەند نەبوو. ئێستا جاروبار سەردانی موڵك و ماڵەکەی دەکات، ئەڵبەت گوایە ئەو زەوی و زارەشی زۆر پێ خۆش نییە. »

« چۆن پێی خۆش نییە؟ »

« دێت و لە ناو یەکێك لە کۆشکەکان یان قەڵاکاندا دادەنیشێت ــ هەمیشە رەوەیەك خەڵکیشی لە گەڵە ـ ئەوسا پاش دوو سێ رۆژ رقی لە هەموو شتێك هەڵدەستێ و، سەر ڕێ دەکەوێ و دەڕواتەوە. هەموو جارێك میراتگەرەکانیش دێن و داوای بەشە میراتەکەیان دەکەن. ئەویش پێیان دەڵێ: بە راستتانە؟ فەرموون بەشی خۆتان هەڵبگرن! ئێستاش لێرەیە. لە بینای شوێنی راووشکارەکەیە. بەڵام نازانین تاکەی لێرە دەبێ و چەندە دەمێنێتەوە. گرێو دەکەم یەك دوو رۆژێتر دەڕواتەوە. »

« ئەو بینایە لە کوێیە؟ »

« لەوێ، لەو بەر مێرگەکە، لە پشت ئەو دار بەڕووانەیە. »

« سەگەکەی منیش بەرەو ئەوێ چووە. »

« حەتمەن شوێن ئێسك کەوتووە. ببورر، بەڵام من پێموایە لەگەڵ ئێوە زۆری برسی دەبێت. »

ئەمەی گوت و قاقای کێشا.

کۆزیمۆ هیچی نەگوت. سەیرێکی مێرگە دور و درێژەکەی کرد و چاوەڕوانی سگەکەی ما.

ئەو رۆژە ئۆپتیموس ماکسیموس هەواڵی نەبوو. بۆ سبحەینێدا کۆزیمۆ هەمدیس خۆی گەیاندەوە سەر دارەکەی دوێنێ و چاوی لە مێرگەکە بڕیەوە. لەوە دەچوو ئیتر هیچ شتێك نەتوانی لە دەست ئەو دڵەخورپە کە بە بینینی مێرگەکە تووشی دەبوو، رزگاری بکات.

شەو بوو کە سەگەکەی گەڕایەوە. سەرەتا لە مێرگەکەدا خاڵێکی بچووك دەرکەوت، کە تەنیا چاوە تیژەکانی کۆزیمۆ دەیبینی. خاڵەکە نزیك و نزیکتر دەبووەوە.

« ئۆپتیموس ماکسیموس! وەرە! ئەوە تۆ لە کوێ بوویت؟ »

سەگەکە راوەستا، کلکی لەقاند و لە خاوەنەکەی ورد بووەوە، لە کۆزیمۆ کە پێی وابوو لێی نزیك دەبێتەوە وەڕی. پاشان سەیری مێرگەکەی کردە کە کۆزیمۆ نەیدەتوانی لێیەوە رەد ببێت. بە دوو دڵییەوە چەند شەقاوێك لێی چووە پێش و، ئەوسا گەڕایەوە و دیسان دوور کەوتەوە.

«ئۆپتیموس ماکسیموس! ئۆپتیموس ماکسیموس! »

سەگە بە پەلە دوور دەکەوتەوە و، وردە وردە ون دەبوو. کەمێك دواتر دوو قەرەوڵی شوێنی راو و شکارەکە هاتن.

« هێشتا چاوەڕوانی سەگەکەتی؟ لە بیناکەی راوگە بینیم. جێگەکەی زۆر زۆر خۆشە.»

« چۆن؟ »

« هەر ئەوە کە عەرزم کردی. لەگەڵ دوشێزدا بوو. ئەویش دەیلاواندەوە و دەستی بە سەردا دەکێشا. دەتگوت دەمێکە دەیناسێت. خۆ تۆ دەزانی دڵی سەگ لە سکییەوە نزیکە. سەگەکەی تۆش شوینێکی باشی دەستکەوتووە و لەوێش دەمێنێتەوە. »

دوو زێوانەکە بە پێکەنینەوە دوور کەوتنەوە.

ئۆپتیموس ماکسیموس ئیتر نەگەڕایەوە و کۆزیمۆ هەموو رۆژێك خۆی دەگەیاندە ئەو سەردارە و چاوی لە مێرگەکە دەبڕی. دەتگوت دەیویست لەو مەترسییە بگات کە ماوەیەك بوو هەڕەشەی لێدەکرد. مەترسی دووری، مەترسی فەزایەکی دوورە دەست، مەترسی چاوەڕوانی و بەرینایی ژیان و رەنگە زۆر شتی تریش.

۲۱

ڕۆژێك لە ڕۆژان کە کۆزیمۆ لە سەر هەمان دار ڕاوەستابوو، تیشکێکی خۆر کەوتە سەر مێرگەکە و لە سەوزێکی تاریکەوە کردی بە زمرِوتی. لە تاریکایی ناو دار بەڕووەکانی ئەوبەر مێرگەکەدا لقەکان جوولانەوە و ئەسپێك دەرکەوت. سوارەکەی ڕەشپۆش بوو، پالتۆیەکی لەبەردابوو. نا، پالتۆ نەبوو، تەنوورە بوو. ژنێکی سوارچاکی قژ سوور بە غار دەهات.

کۆزیمۆ بە دڵەخورپەوە سەیری دەکرد. هیوادار بوو ژنە سوارچاکەکە ئەوەندە نزیك بکەوێتەوە کە بتوانێت ڕوخساریشی ببینێت و ڕوخساریشی جوان بێت. هەستێکی سێهەمیش بەم دوو هیوایە زیاد بوو. هەستێکی ناسراوی تا ڕادەیەك فەرامۆش بوو. یادێك لەو یادانە کە تەنیا خەتێك و ڕەنگێکیان لە دڵماندا ماوە و بە هیواین بە کاملی و، بگرە زیندووتر لە جارانیش دەستمان بکەوێتەوە و، لە چوارچێوەی شتێکی حازر لە زەمەندا خۆی بنوێنێتەوە. ئەم هەستە، لەگەڵ ئەوەی کە کۆزیمۆ لە بەرامبەر خۆی دەیبینی تێکەڵ دەبوو، سات لە دوای سات زیاتر سەرنجی دەڕنییەوە...

بەمشێوە، بەوپەڕی بێقەرارییەوە چاوەڕوان بوو سوارەکە بگاتە ئەو مێرگە و، ئەو شوێنە کە شێرە بەردینەکان وەك دوو بورجی بەرز لێی راوەستابوون. بەڵام چاوەڕوانییەکەی نەهاتە دی. ژنە سوار چاکەکە لە مێرگەکە تێنەپەڕی تا بەرەو ئەو بێت، ڕێگەیەکی خواری گرتە بەر و رۆیشت تا لە بێشەڵانەکەدا ون بوو. بەڵام لە هەمان کاتدا لەپڕ ڕێچکەی گۆڕی و بە هێڵێکی تردا رۆیشت کە تۆزێك لە کۆزیمۆوە نزیك بوو. دیسان بەرەو قەراغەکەی تری مێرگەکە ئاژووت.

لەو کاتەدا دیمەنێکیتر ئەوەندەی دیکەش کۆزیمۆی دڵسارد کردەوە. دوو پیاوی سوارە لە بێشەڵانەکە هاتنەدەر. کۆزیمۆ ویستی دڵی خۆی بەوە خۆش بکات کە ئەو دیمەنە و ئەو دوو سوارە کە جارێك بە راست و جارێك بە چەپدا دەئاژوان، پەیوەندییان بەو ژنە سوار چاکەوە نییە. بەو حاڵەش بینینی ئەو دوو پیاوە ئازاری دەدا.

ژنە بەر لەوەی لە مێرگەکە بچێتە دەر، جارێکیتر سووڕا و بە ڕێگەیەکدا گەڕایەوە کە لە کۆزیمۆوە دوور بوو. بەڵام نا، ئەسپەکەی هەمدیس وەرسووڕا و بە غار بەرەو دارەکەی کۆزیمۆ هات. لەوە دەچوو بیەوێت دوو سوارەکە ون بکات. بە راستیش ئەو دوو سوارە هێشتا بەو ڕێگەدا دەڕۆشتن کە ئەو پێشتر پیایدا رۆشتبوو.

بەو شێوە هەموو شتەکان بە دڵی کۆزیمۆ بوو: ژنەکە لەبەر خۆرەتاودا غاری دەدا، سات لە دوای سات جوانتر دەبوو، زیاتر یادی جارانی لە دڵی کۆزیمۆدا دەژیاندەوە. تاکە هۆ بۆ نیگەرانی ئەوە بوو کە بەردەوام ڕێگەکەی خوار دەکردەوە. ئەو چۆناوچۆن بیزانیایە ژنەکە دەیەوێت بچێت بۆ کوێ و چی لە مێشکدایە؟

دوو سوارەکەش نەیاندەزانی بە کامە ڕێگەدا دەڕوات. ئەوان تێدەکۆشان بەردەوام بە شوێنییەوە بن، بۆیە بەملاولادا دەڕۆشتن و ڕێگەی خۆیان درێژ دەکردەوە. لە پڕ ژنەکە لە قەرغ مێرگ و لە نزیك کۆزیمۆ دەرکەوت. بە شێوەیەك بە ناوبەینی ئەو دوو شێرە بەردینەدا تێپەڕی، کە دەتگوت ئەوانەیان بۆ پێشوازی کردن لە ئەو داناوە. ئەوسا ئاوڕی لە مێرگەکە و

هەموو شتەکانی ئەوبەر مێرگەکە دایەوە و، بە شێوەیەکی شایستە کە دەکرا وەك ماڵاواییش بێت، دەستی راتەکاند. پاشان بەرەو پێش ئاژووا و لە بن دارەکەی کۆزیمۆوە رەت بوو.

کۆزیمۆ ئەمجارەیان بە باشی بینی. باڵای قنجی بەسەر زینەکەوە، روخساری کە ئەگەرچی کچانە بوو بەڵام ویقاری ژنێکی خۆ ویستی بوو، تەوێڵ و چاو و چەناگەی دارِژا و روومەتی ـ بە لووت و دەم و گۆنا و گەردنیەوە ـ رێك و پێك بوو. بەم شێوە کۆزیمۆ یەکە یەکە نیشانەکانی رومەتی کچێکی دەبینیەوە کە لە دوانزە ساڵیدا، لەو رۆژەدا کە ژیانی سەردارەکانی دەست پێکردبوو، بینیبووی: ڤیۆلانتە ریڤالۆندە.

ژیانەوەی ئەو هەستە و، وەدی هاتنی ئەو هیوا تەمومژاویانە، کۆزیمۆی تووشی هەڵچوون کردبوو. ویستی بانگ و هاواری لێبکات تا بەرەو ئەو بروانێت. بەڵام تەنیا دەنگی باڵندەیەك لە قورگییەوە هاتەدەر کە ئەو نەیبیست.

ئەسپە سپییەکە بە ناو شابەرووەکاندا غاری دەدا. پێست و توێخڵی میوە وەریوەکان لە ژێر سمەکانیدا دەپلیشان و ناوکی سپی و درەوشاوەیان دەردەکەوت. ژنەی سوارچاك بەملاولادا دەرۆشت. کۆزیمۆ هەموو جارێك پێی وابوو ونی کردووە، لە دارێکەوە بۆ دارێکی تر دەخووشی و، دیسان لە ناو بێشەکەدا دەیبینییەوە. رۆشتنی مار و دووی ژنەکە، ئاگری بیرەوەرییەکانی زیاتر دەگەشاندەوە. ویستی بانگی بکات و پێی بڵێت کە لەوێیە، بەڵام دیسان تەنیا دەنگێکی وەك چرینی کەو لە سنگییەوە دەرباز بوو، ژنەکە گوێی پێ نەدا.

ئەو دوو سوارە کە بەدوایدا دەهاتن، سەریان لێ شێوابوو، بە لارێدا دەرۆشتن و سەریان لە دەوەن و گۆلاوەکان دەر دەهێنا. بەڵام ژنەکە بۆ هەر لایەك بیویستایە وەك تیر دەردەچوو، دوور دەکەوتەوە. جاروبار بە ئیشارەتی دەستی، یان بە میوەیەك کە لە دارێکی دەچنی، ئەمری بە دوو سوارەکە دەکرد یان رێنمایی دەکردن کە بەرەو کوێ برۆن. سوارەکان بەرەو ئەولایە غاریان دەدا کە ژنەکە گوتبووی، بەڵام بۆ خۆی بەرەو لایەکیتر دەرۆشت و ئیتر سەیریشی نەدەکردن.

کۆزیمۆ کە ئاگری هیوا لە دڵیدا دەئایسا و بێ قەراری دەکرد، لەبەر خۆیەوە گوتی: « خۆیەتی! خۆیەتی! » ویستی بە ناو بانگی بکات، بەڵام تەنیا دەنگی خەمباری دارکونکەرەیەك لە قورگییەوە دەرباز بوو.

ئەگەرچی ژنەکە بەردەوام بەراست و چەپدا دەڕۆشت و، هەوڵیدەدا ریێ لە سوارەکان ون بکات، بەڵام پێدەچوو بە ڕێگەیەکدا بڕوات کە وێڕای پێچاوپلووچییەکەی بەرەو شوێنێکی دیاریکراو بێت. کۆزیمۆ کە ئیتر نەیدەتوانی شوێنی بکەوێت، ریسکێکی کرد: « ئەگەر ئەو بێت تەنیا بۆ شوێنێك دەچێت. کەواتە واچاکە من بەر لەئەو بگەمە ئەو شوێنە. » ئەوسا بە هەڵبەز و دابەزەوە بە ڕێگەیەکی ئاشنادا بەرەو باخە کۆن و پشت گوێخراوەکەی ریڤالۆندەچوو.

ئەو سێبەرانە، ئەو هەوا پڕ لە بۆن و بەرامەیە، ئەو سوچە کە لق و پۆکان جۆر و رەنگێکی تایبەت بە خۆیان بوو، وەها بیری تاڤی منداڵی خستبۆوە کە وادیار بوو ژنە سوارچاکەکەی لە بیر چووبێتەوە. بە خۆی دەگوت رەنگە خەونی بینیبێت و ژنەکە ئەو کەسە نەبێت کە پێیوابووە. بەو حاڵەش هیواکەی ئەوەندە راستەقینە و لە دڵەوە بوو، دەتگوت ژنەکە لە بەرامبەریدا راوەستاوە.

دەنگێکی بیست. دەنگی سمی ئەسپە سپییەکە لەسەر بەردە وردکەی ناو باخەکە هێواش دەهات. دەتگوت سوارە چابوکەکەی دەیەوێت بە وردی سەیری ئەو شوێنانە بکات و بیانناسێتەوە. ئێستا ئیتر ئەو دوو سوارە گەوجە دیار نەبوون. ئەوان لە ناو ڕێدا مابوونەوە.

کۆزیمۆ دیسان ئەوی بینیەوە. لە دەوری ئەستێر و دیو و گوڵدانە بەردینە گەورەکان دەسووڕایەوە. دارەکان زۆر گەورە ببون و رەگ و ریشاڵیان بە حەواوە، بە لقەکانیانەوە بەربووبووەوە. ماگنۆلیاکان ببوونە دارستانێك. ژنە سەیری هەموو جێیەکی دەکرد، بەڵام کۆزیمۆی نەدەبینی. ئەو بەردەوام هەوڵیدەدا بانگی بکات، کەچی بێجگە لە دەنگ و چرپینی پەپووسلێمانە یان مەلەهەنجیرخۆر لە قورگی نەدەهاتە دەر. دەنگێك کە لە ناو چرپینی مەلەکانی باخدا ون دەبوو.

ژنەکە هەوساری ئەسپەکەی بە دەستەوە گرتبوو، بە پێ دەڕۆشت. کە گەیشتە ڤیلاکە وازی لە ئەسپەکە هێنا. پێی خستە ناو دەرکەکەیەوە و هاواری کرد: « ئۆرتێنسیا ![٥٢] گائێتانۆ ![٥٣] تارکۆئینۆ ![٥٤] ئەم دیوارانە دەبێ سپی بکرێنەوە. دەرکەکان ڕەنگ بکرێن، پەردەکان هەڵواسرێن ! مێزەکە لێرە دابنێن و کومێدەکەش لەوێ. کلاویسێنەکە بخەنە ناوەڕاستییانەوە. جێگەی هەموو تابلۆکان بگۆڕن ! »

کۆزیمۆ پێی وابوو ماڵەکە وەك هەمیشە چۆڵە و کەسی تێدا نییە. بەڵام دەرکەکان ئاواڵە بوون و خێڵێ خزمەتکارەکان دەهاتن و دەچوون و ماڵەکەیان خاوێن دەکردەوە. کەواتە ڤیۆلتا بە تەما بوو بگەڕێتەوە و لە ئۆمبرۆزا بمێنێتەوە. دەیویست بگەڕێتەوە بۆ ئەو خانووە کە بەمنداڵی بەجێیهێشتبوو. دڵی کۆزیمۆ بە شادییەوە لێی دەدا، بەڵام ئەو لێدانە لە دڵەخورپەی ترسانیش دەچوو. ڤیۆلتا گەڕابووەوە و کۆزیمۆ ئەوی سەرکەش و خۆویستی لە بەرامبەر خۆی دەبینی. ئەمە بەو مانایە بوو کە ئەو ئیتر هەرگیز ئەوی نە لە بیرەوەرییەکانیدا، نە لە بۆنی شاراوەی گەڵاکانی ئەو باخەدا و، نە لە ڕۆشنایی پەنهانی ناو لقوپۆکاندا نەدەبینییەوە... واتە دەبوو لە دەست ڤیۆلتا هەڵێت، هەڵێت و پەنا بۆ بیرەوەرییەکانی تاڤی منداڵییان بباتەوە.

ئەو بە دڵی بێئارامەوە ڤیۆلتای دەبینی کە بە ناو خزمەتکارەکاندا دەگەڕا. جێگەی دیوان و دۆڵاب و کلاویسێنەکانی دەگۆڕی. ئەوسا بە پەلە دەگەڕایەوە بۆ باخەکە و سوار ئەسپەکەی دەبووەوە. خێڵێ خزمەتکارەکان شوێنی دەکەوتن و گوێیان لە ئەمرەکانی دەگرت. ئەو ڕووی دەکردە باخەوانەکان و دەیگوت: دەبوو باخچەکە کە ببووە دارستان سەرلەوێ ساز بکەنەوە، باران ڕێچکەی ناو باخەکەی شتبۆوە دیسان دەبوو چەو ڕێژی بکەنەوە. دەبوو کورسیە خەیزەرانییەکان بۆ ناو باخەکە بێننەوە و جۆلانەکان هەڵبەستەوە.

---

٥٢ - Ortensia

٥٣ - Gaetano

٥٤ - Tarqenino

ئەمری کرد جۆلانەکە بە هەمان لقی جارانییەوە ببەستن، دەیویست لەهەمان شوێن بێت. ئەندازەی تەنافەکانیشی بۆ دیاری کردن. هەروا بە دەم ئەمر کردنەوە سەیری ئەو دار مەگنۆلیایەشی دەکرد کە لە رابوردوودا بۆ یەکەمجار کۆزیمۆی لەسەر بینیبوو. دیسان ئەوی بینیەوە.

داچڵەکی. بەراستی سەری سوورما. ئەڵبەت گورج هۆش خۆی هاتەوەو، هەروا کە خووی پێگرتبوو سەر خۆی نەهێنا. بەڵام بۆ ساتێك داچڵەکی. لەوە دەچوو هەموو ئەندامەکانی لەشی پێکەنیبێتن. چاوی، دەمی و هەندێك لە دانەکانی کە هەمان دانی منداڵی بوون...

« ئەوە تۆی؟ »

ئەگەرچی واینواند کە ئەوەی کە دەیبینێت بە لایەوە ئاساییە، بەڵام کونجکۆڵی و خۆشحاڵییەکەشی پێ نەشاردرایەوە.

« کەواتە هەموو ئەم ماوە لەو سەریە بوویت و قاچت لە عەرز نەدراوە؟ »

دەنگی چۆلەکەیەك لە قورگی کۆزیمۆوە دەرباز بوو. وەخۆی هاتەوە و گوتی:

« بەڵێ، منم، ڤیۆڵتا لە بیرتە؟ »

« بەراست هەرگیز پێت نەخستۆتە سەر عەرز؟ »

« هەرگیز. »

دیسان حاڵەتێکی وشك و لووتبەرزانەی بە خۆی گرت و گوتی:

« دیت کە توانیت و کارێکی گرانیش نەبوو! »

« چاوەڕوانی گەڕانەوەت بووم. »

« زۆر چاکە! ئۆهۆی ئەو پەردە بۆ کوێ دەبەن؟ لەوێ داینێن تا خۆم بانگتان دەکەم.»

دیسان لە کۆزیمۆ ورد بۆوە کە ئەو رۆژە جلی راوی لەبەردا بوو، تفەنگێکی بە شانییەوە بەردابووەوە و کڵاوی پێستە پشیلەی بەسەرەوە بوو.

« له رابینسۆن کرۆزۆئه دەچیت! »

کۆزیمۆ دەستبەجێ پرسی : « خوێندووتەتەوە؟ »

دەیویست تێبگەیەنێت که ئەو کتێبەی بینیوە.

بەڵام ڤیۆڵتا هەمدیس گەڕایەوە:

« گائێتانۆ! ئامپلیوس! گەڵا وشکەکان! باخەکە پڕە له گەڵای وشك! »

ئەوسا رووی له ئەو کردەوە.

« سەعاتێکی تر لەوسەری باخەکە چاوەڕێم بە. »

بە غار دوور کەوتەوە تا ئەمر بە خزمەتکارەکانی بکات.

کۆزیمۆ بۆ ناو لق و گەڵاکان هەڵات. حەزی دەکرد ئەو گەڵایانە هەزار جار لەوە زیاتر و پڕتر بن. هەرەسێك بن له لق و شووڵ و گەڵا و رەگ و ریشاڵ و قەوزە و، ئەو بپەڕێتە ناویان و لە ناویاندا نوقم ببێت، تا تێبگات کە ئەو هەڵچوون و شەیداییەی لە ترسانە یان لەخۆشحاڵی.

لەسەر دارێکی ئەستووری ئەو سەری باخەکە دانیشتبوو، پێی له لقێك چەقاندبوو، لەو سەعاتە گەورە گیرفانییەی ورد بووبووەوە که له باوە گەورە

ژەنراڵ ڤۆن کوتوویتسەوە بە میرات پێی بڕابوو. بە خۆی دەگوت ڤیۆڵتا نایەت.

بەڵام هات. بە سواری ئەسپەکەیەوە هات. بێئەوەی سەیری سەرەوە بکات ئەسپەکەی له بن دارەکەراوەستاند. سەرپێچی بەسەرەوە نەبوو، جلیسقەی ئەسپ سوارییەکەشی لەبەردا نەبوو. تەنوورەی رەش و کراسە سپییە تۆڕچنەکەی وەك جلکی کچە پاکیزەکان سادە و ساکار بوو. لەسەر رکێفی ئەسپەکە هەستا و دەستی بەرەو کۆزیمۆ راگرت. بە یارمەتی ئەو لەسەر زینەکە راوەستا و بە لقێکدا هەڵگەڕا. بێئەوەی سەیری کۆزیمۆ بکات لەسەر لقەکە دانیشت و پاڵی بە دارەکەوەدا. کۆزیمۆش له خوار پێیەوە دانیشت.

« گەڕاویتەوە؟ »

ڤیۆڵتا سەیرێکی گاڵتەجاڕانەی کرد. قژی وەك هەمیشە سوور بوو. گوتی:

«چۆنت زانی؟! »

کۆزیمۆ لە گەمەکەی نەگەیشت و گوتی:

« لە مێرگەکەی شوێنە ڕاوی دوك بینیمی... »

« ئەو شوێنە ڕاوە نەحلەتییە هیمنە. بە هەموو شتێك دەزانی؟ مەبەستم... لە بارەی منەوە... »

« نا، هەر تازە زانیومە کە بووی بە بێوەژن... »

« ئەڵبەت کە بێوەژنم! »

دەستی بە تەنوورە ڕەشەکەیدا هێنا و ساف کرد. پاشان بە نەرمی گوتی:

«هیچ نازانی. دایمە لەسەر دارەکانی و لە کاروباری خەڵك ورد دەبیەوە، بەڵام هیچ نازانی. بنەماڵەکەم ناچاریان کردم شوو بە بەتلمیوسی پیر بکەم. ناچاریان کردم! دەیانگوت زۆر شەیتانی و دەبێ شوو بکەیت. ئەو یەك ساڵە کە ژنی دوك بووم ناخۆشترین قۆناغی ژیانم بوو، ئەگەرچی زیاتر لە حەفتەیەك لە گەڵی نەبووم. ئیتر نامەوێ پێ بنێمە ناو هیچکام لە کۆشك و قەڵاکانیانەوە کە هەموویان کەلاوەن و بوون بە کولانەی مشکان. بە توون کە هەموویان کاول دەبن! لەمە دوا هەر لێرە، لە ماڵی تاقی منداڵیم دەمێنمەوە. ئەڵبەت تا کاتێك کە پێمخۆش بێت، ئەوسا دەڕۆم. ئیتر بێوەژنم و هەرکارێك کە پێم خۆش بێت دەیکەم. ئەڵبەت هەمیشە هەروا بووم. بۆیە شووم بە بەتلمیوسیش کرد، چونکا خۆم پێم خۆش بوو. ئەوە ڕاست نییە کە ناچاریان کردبێتم. ئەوان دەیانویست زوو شوو بکەم و منیش کەسێکم هەڵبژارد کە لە هەموویان پیرتر و ڕیوەڵتر بوو. چونکا پێموابوو زۆر زوو دەبمە بێوەژن و، بووم.

کۆزیمۆ بەسەر سووڕماوی گوێی دەگرت. دەیبینی کە ڤیۆڵتا لە هەمیشە زیاتر لێی دوور کەوتۆتەوە. دوشزێکی بێوەژن و هەوەسباز بوو، پەیوەندی بە دنیایەکەوە بوو کە دەستی ئەوی پێ ڕانەدەگەیشت. هەموو ئەو شتە کە توانی بیڵێت ئەوە بوو کە : « لەگەڵ کێ یاریت دەکرد؟ »

« ئێرەیی دەبەیت؟ ئەوە بزانە کە هەرگیز ئیجازەی ئەوە بە تۆ نادەم! »

کۆزیمۆ کە بەراستیش ئێرەیی دەبرد تووڕە بوو. لە هەمان کاتیشدا بیری کردەوە: « بۆچی ئێرەیی؟ کەواتە دەزانێت کە ڕەنگە من بەرامبەر بە ئەوەوە بەخیل بم؟ بۆ دەڵێ هەرگیز ئیجازەی ئەوە بە تۆ نادەم؟ کەواتە پێیوایە ئێمە...»

بۆیە لە پڕێکدا توشی هەڵچوون بوو، ڕوومەتی خوێنی تێ زا. پێی خۆش بوو پێی بڵێت... لێی بپرسێت... ببیستێت... بەڵام بەرلەوەی قسەیەك بکات ڤیۆلتا بە لەحنێکی وشك پرسی:

« ئێستا بڵێ بزانم تۆ لەم ماوەدا چیت دەکرد؟ »

« زۆر کار. ڕاوم دەکرد، تەنانەت ڕاوە بەرازیش. بەڵام بە زۆری ڕێوی و کەروێشك و خەزم ڕاو دەکرد. هەروەها سوێسکە و ڕەشیشەش. پاشان ڕووداوی چەتە دەریاییەکان هاتە پێش و شەڕێکی قورس ڕوویدا و مامەم کوژرا. زۆر کتێبیشم خوێندەوە. هەم بۆخۆم و هەم بۆ یەکێك لە دۆستەکانم کە چەتەبوو، لە داریان دا. دەورەی تەواوی ئەنسکلۆپیدیام هەیە. تەنانەت نامەم بۆ دیدەرۆش نووسی و وەڵامیشی دامەوە. زۆر کارم دەکرد. دارستانم هەڵدەپاچی. دارستانم لە سووتمان ڕزگار دەکرد... »

« ... دەتوانی بۆ هەمیشە شەیدای من بێت و منت لە هەموو شتێك زیاتر خۆش بوێت؟ دەتوانی لەبەر من هەموو کارێك بکەیت؟ »

« کوزیمۆ لەم پرسیارە کوتوپڕیە گێژ بوو. گوتی:

« بەڵێ. »

« ئەو دارنشینییەت تەنیا لەبەر من بووە. لەبەر عەشقی من بووە... »

« بەڵێ. بەڵێ. »

« ماچم بکە. »

کۆزیمۆ بە دارەکەیەوە نووساند و ماچی کرد. پاشان سەیری ڕوومەتی کرد و لەو هەموو جوانییە سەری سووڕما. دەتگوت یەکەمجارە کە دەیبینێت.

« چەندە... تۆ چەندە جوانیت! »

« بۆ تۆیە. »

دوگمەی کراسە سپییەکەی کردەوە. سنگی کچانەی وەك گوڵ بوو. هێشتا دەستی کۆزیمۆی نەگەیشتبوویە کە هەستا و خزایە ناو لقەکانەوە. کۆزیمۆش شوێنی کەوت.

ڤیۆڵتا پرسی: « بۆ کوێم دەبەیت؟ »

بە شێوەیەك ئەوەی پرسی کە دەتگوت ئەو شوێن کۆزیمۆ کەوتووە.

« لێرەوە وەرە. »

بەرەو شوێنێك رۆشت کە ئەو دەیگوت. هەر جارێك لە لقێکەوە بۆ لقێکیتر دەچوون، کۆزیمۆ دەست یان پشتی دەگرت و پێی دەگوت کە قاچی لەسەر کوێ دابنێت.

« لێرەوە. »

بە ژوور زەیتوونەکانەوە، بەسەر تەبارێکی بەرزدا تێدەپەرین. رەنگدانەوەی خم رەنگی دەریا، لە ناو لقوپۆکانەوە دەبیندرا. ئاسۆ دوور و بێکۆتا بوو. سنگی دەریا بێ چین و بێ پەڵە و یەکپارچە بوو. تەنیا سرویەك لێی دەدرا. نەرمە شەپۆلێك کە بە حاستەم دەبیندرا بەردە وردەکەی رۆخەکەی ماچ دەکرد.

کۆزیمۆ و ڤیۆڵتا چاو پڕ لە رۆشنایی بۆ ناو سێبەری سەوزی گەڵاکان گەڕانەوە.

« لێرەوە. »

گەیشتنە لقی ئەستووری دارگوێزێك کە پێشتر بە تەور چاڵ کرابوو. کۆزیمۆ لەسەر چاڵاییەکە پێستە بەرازێکی راخستبوو. ئەوێی کردبووە یەکێك لە حەشارگەکانی. شیشەیەکی گەورەی حەسیر پۆش و پیاڵۆکەیەك و چەند شتی تریشی لێبوو.

ڤیۆڵتا لەسەر پێستەکە راکشا.

« ژنی تریشت هێناوە بۆ ئێرە؟ »

کۆزیمۆ بۆ وەڵامی پرسیارەکەی کەمێك ماتڵ بوو. ڤیۆڵتا گوتی:

« ئەگەر نەتهێنابێت کەواتە بە کەڵك نایەیت. »

« ئەرێ ... چەند کەسێکم... »

زللەیەکی قورس لە روومەتی درا.

« ئاوا چاوەڕوانی من بوویت؟ »

کۆزیمۆ دەستی بە لاڕوومەتی گڕگرتوویدا هێنا. نەیدەزانی دەبێ چی بڵێت. بەڵام لەوە دەچوو ڤیۆلتا دیسان نەرم بووبێتەوە.

« بڵێ بزانم چۆن بوون؟ »

« وەك تۆ نەبوون ڤیۆلتا، وەك تۆ نەبوون. »

« بۆ دەزانی من چۆنم؟ ها؟ بە چیدا دەزانی؟ »

نەرمتر بوو. کۆزیمۆ لەوەی کە هەرساتە و جۆرێکی لێدەهات، سەری سووڕمابوو. لێی نزیك بووەوە. ڤیۆلتا سەرتاپێ نەرمی و میهرەبانی بوو.

« بڵێ... »

« بڵێ... »

یەکتریان ناسی. کۆزیمۆ ئەوی ناسی و خۆشی ناسی، چونکا بەراستی بەر لەوە خۆی نەناسیبوو. ڤیۆلتا ئەوی ناسی و خۆشی ناسی، چونکا ئەگەرچی چاك دەیزانی خۆی چۆن کەسێکە، تا ئەو کاتە بەمشێوە هەستی بە چۆنییەتی خۆی نەکردبوو.

٢٢

یەکەم شوێنێك کە زیارەتیان کرد، دارێك بوو کە ئەم رستەی لەسەر هەڵکەندرابوو: « کۆزیمۆ ـ ڤیۆڵتا ـ ئۆپتیموس ماکسیموس ». نووسینەکە ئەوەندە کۆن بوو شکڵی گۆڕابوو کە بە گران دەکرا بە کاری دەستی مرۆڤی بزانیت.

« بەم بەرزییەوە؟ کێ ئەمەی نووسیوە؟ کێ؟ »

« من، ئەو کاتە کە تۆ رۆشتی. »

شادییێك کەوتە دڵی ڤیۆڵتاوە. نووسراوەی ئۆپتیموس ماکسیموسی نیشاندا و گوتی:

« ئەمە یەعنی چی؟ »

« ناوی سەگەکەمە. یان واچاکە بڵێم سەگەکەی خۆت. هەر ئەو سەگە پێ کورتە. »

« تورکارێتۆ°°؟ »

« من ناوم نابوو ئۆپتیموس ماکسیموس. »

°° - Turcareto

« تورکارێتۆ. نازانی کاتێك زانیم لە کالیسکەکەدا نییە چەندە گریام! خەمی ئەوەم نەبوو کە تۆ نابینمەوە. بەڵام خەمی زۆرم لە ونبوونی ئەو خوارد! »

« ئەگەر ئەو نەبوایە چۆن دەمتوانی تۆ بدۆزمەوە؟ هەر کە بۆنی تۆی کرد سەر ڕێ کەوت و تا تۆی نەدۆزییەوە ئارامی نەگرت. »

« کە بینیم ناسیمەوە. کە گەیشتە بینای ڕاوگەکە کەوتبووە گیانەڵڵا. هەموویان کە بینیان گوتیان ئیتر ئەمە لە کوێوە پەیدا بوو؟ نەویمەوە، سەیری ڕەنگ و پەڵەکانی پێستیم کرد و ناسیمەوە. گوتم خۆ ئەمە تورکارێتۆیە! هەر ئەو سەگە کە بە منداڵی لە ئۆمبرۆزا دابوویانمێ! »

کۆزیمۆ پێدەکەنی. ڤیۆڵتا لە پڕ ڕووی گرژ کرد و گوتی:

«ئۆپتیموس ماکسیموس... چ ناوێکی ناحەز! تۆ ئەم ناوانە لە کوێ دەبینیەوە؟ »

کۆزیمۆ تۆرا.

بەڵام ئۆپتیموس ماکسیموس لە خۆشیان حاڵی نەبوو. لەدوای ئەو هەموو ئازارە کە لەو چەند ڕۆژەدا کێشابووی بۆ ئەوەی ڤیۆڵتا بەرەو ئەو دارە بەنە ڕابکێشێت کە کۆزیمۆ لە سەری چاوەڕوان بوو، ئێستا هەستی بە شادی و بێخەمی دەکردو، دڵە پیرەکەی بۆ هەر دوو خاوەنەکەی لێی دەدا. لەو چەند ڕۆژەدا هەوڵی دابوو هەر چۆنێك بووە ڤیۆڵتا بەرەو ئەو دارە ببات: داوێنی ڕاکێشابوو، بەو هیوایە کە ئەو شوێنی بکەوێت هەندێك شتی دزیبوو، هەڵاتبوو. ڤیۆڵتا بەردەوام دەیگوت: « ئەوە چی دەکەیت؟ بۆ کوێم دەبەی؟ دەست هەڵبگرە! ئای کە سەگێکی شەیتانیت! بەو حاڵەش، بینینی سەگەکە توانیبووی یادی تاڤی منداڵی و حەسرەتی ژیانی ڕابوردوو لە ئۆمبرۆزا، لە دڵی ڤیۆڵتادا بژیەنێتەوە. لەبەر ئەوە بوو کە بڕیاریدا کۆشکی دوك بەجێبێڵێت و بچێت بۆ ڤیلا کۆنەکەی ئۆمبرۆزا، کە داری سەیر و سەمەرەی لێبوو.

ئێستاش، ڤیۆڵتا گەڕابووەوە. کۆزیمۆ هەستی دەکرد جوانترین وەرزی ژیانی دەستی پێکردووە. ڤیۆڵتاش هەمان هەستی بوو. ئەو بە سواری ئەسپە سپییەکەی بەرەو هەموو لایەك دەئاژووت و، هەر کە لە ناو لقوپۆکاندا چاوی بە بارۆن دەکەوت، لە ئەسپەکەی

دادەبەزی و بە دارە چەماوەکەدا هەڵدەگەڕا و خۆی دەگەیاندە ناو لقەکان. زۆری نەخایاند کە ئەویش تا رادەیەك وەك کوزیمۆ چابوك ببوو، دەیتوانی لەهەموو کوێیەك خۆی پێ بگەیەنێت.

« ئاخ ڤیۆلّتا، نازانم لە خۆشیان چی بکەم. ئامادەم بە هەرچییەکدا تۆ بڵێیت هەڵگەڕێم و... »

ڤیۆلّتا لەبەر خۆیەوە دەیگوت :

« بە مندا... »

کۆزیمۆ شێت دەبوو.

بۆ ڤیۆلّتا عەشق گەڕانێکی پاڵەوانانە بوو، لەو شەیدایی و لەزەتەدا تێکەڵ بە فیداکاری و لەخۆبوردوویی دەبوو، دەبوایە هەموو کارامەیی خۆی بەکار بێنێت. بەرزترین و پێچاوپلووچ ترین دارەکان کە دەستی کەسیان پێ نەدەگەیشت ببوونە دنیای ئەو جووتە.

ئەو، لقێکی ئێجگار بەرزی نیشان کۆزیمۆ دەدا و هاواری دەکرد: « ئەوێ! » ئەوسا بە جووت بەرەو لقەکە دەخوشین و لە کۆتایی ئەو کێبەرکێی بەندبازییەدا بە یەك دەگەیشتن. جاریوابوو بە ئاوێزانی لە مابەینی زەوی و ئاسماندا یەکتریان دەناسییەوە.

شەیدایی و بێقەراریە عاشقانەکەی ڤیۆلّتا لە شەیدایی کۆزیمۆدا رەنگی دەدایەوە و، جاروباریش تەنانەت لەگەڵیدا بەشەڕ دەهات. کۆزیمۆ ناز و عیشوە و گەمە عاشقانەکانی پێ خۆش نەبوو، ئەو حەزی لە سروشتی ترین حاڵەتی عەشق دەکرد. ئەو سەردەمە سەردەمێك بوو کە ئاکاری کۆماریخوازانە سەری هەڵدەدا. دەورانێك دەستی پێدەکرد کە خەڵکی، هەم بەرەو ئازادەیی و هەم بەرەو جیدی بوون و بیر و ئەندێشەی خاوین، هان دەدا. کۆزیمۆ ئەگەرچی دلّدارێکی تێری نەناس بوو، بەڵام پاك و بێگەرد و ئەخلاقگەراش بوو. ئەگەرچی بەردەوام بە شوێن چێژ و لەزەتی دلّدارییەوە بوو، بەڵام هەوەسبازی بە کارێکی ناپەسند دەزانی. تەنانەت لە ماچکردن و لاواندنەوە و چرپەی عاشقانە و هەموو ئەو شتانە کە سەرپۆشیان بەسەر خواست و تەمەنا سروشتییەکاندا دەدا، بێزار بوو.

ئەو دوای هاونشینی لەگەڵ ڤیۆلتا بە تەواوی پەی بەم تایبەتمەندییانەی خۆی برد. لە تێکەڵ بوون لەگەڵ ئەودا هەرگیز نەدەگەیشتە بێزاری پاش جووت بوون، کە داروودەستەی کلێسە باسیان دەکرد. لەم بارەوە نامەیەکی بۆ ژان ژاك رۆسۆ نووسی، بەڵام ئەو ــ کە رەنگە لە رووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ بابەتێکی ئاوادا داچڵەکیبێت ــ وەڵامی نەدایەوە.

بەڵام ڤیۆلتا هەروا کە ژنێکی رێك و پێك و هەوەسباز و ناز پەروەردە بوو، بیروباوەڕی کاتۆلیکی بە ناخیدا رۆ چووبوو. عەشقی کۆزیمۆ پێویستییەکانی لەشی دادەمرکاندەوە، بەڵام خەیاڵەکانی ناکام دەکرد. ئەم ناکامییەش جاری وابوو بێزاری دەکرد. بەڵام ئەم حاڵەتەی زۆری نەدەخایاند: ئەو دنیا پڕ لە جۆراوجۆرییە کە تیایدا دەژیان هەمیشە دەیتوانی دڵشادی بکات.

ئەوان هەر جارێك دڵتەنگ بونایە دەچوون بۆ یەکێك لە حەشارگەکانی ناو لقوپۆی دارەکان. دەچوونە ناو جۆلانەیەك کە وەك دوو کێلانی گەڵا لە باوەشی دەگرتن، یان دەچوون بۆ ئەو ژوورە کە دیوارە پەردەییەکانی بە دەم باوە دەشەکانەوە، یان دەچوونە ناو ئەو توورەکەخەوە پەڕەوە کە لەسەر لقێك راخرابوو. بچوونایە بۆ هەر کوێ ڤیۆلتا وەك شوێنێکی خۆش و شایستە دەیڕازاندەوە. هەندێك شتی تازەی بۆ ئەو حەشارگەیانە دەبرد، شتی وا کە ئەگەرچی کەڵك لێوەرگرتنیان بە رواڵەت دژوار و ئاڵۆز بوو، بەڵام بە شێوەیەکی سەیر بە کەڵك دەهاتن. ئەو هەرچی بویستایە، بە هەر کلۆجێك بووبێت تەیاری دەکرد.

سەیرەکان لەسەر ئەو چۆڵگە هەواییانە دەنیشتن و دەیانخوێند. پەپوولەکان بە جووت لە درزی پەردەکانەوە دەهاتنە ژوور و شوێن یەکتر دەکەوتن. لە دوانیوەڕۆی هاویندا، کاتێك کە ئەو جووتە دڵدارە لە باوەشی یەکتردا خەویان لێدەکەوت، سمۆرەیێك بە شوێن خواردەمەنیەکدا دەهاتە ژوور، بە کلك رووومەتی ئەو دوانەی دەلاواندەوە، یان گازی لە قامکی پێیان دەگرت. پەردەکانیان باشتر بەست، بەڵام بنەماڵەی مشکێکی دەشتەکی بانی دیوەکەیان جوو، رۆژێك لەو رۆژانە بەسەریاندا کەوتن.

ئەوان لەو قۆناغەدا هەوڵیاندەدا چاکتر یەکتر بناسن، بۆیە باسی ژیانی خۆیانیان دەکرد و پرسیاریان لە یەکتر دەکرد:

« هەستت بە تەنیایی دەکرد؟ »

« دڵم بۆ تۆ تەنگ دەبوو.»

« ئەی بۆ کەسانی تر؟ »

« نا، بۆ دەبێ دڵم بۆ کەسانیتر تەنگ بووبێت، لە کاتێکدا هەمیشە لەگەڵ خەڵك بووم؟ میوەم دەچنی، دارەکانم هەڵدەپاچی، لەگەڵ قەشەدا دەرسی فەلسەفەم دەخوێند، لەگەڵ چەتە دەریاییەکان شەڕم دەکرد. مەگەر خەڵکیتریش هەر بەم شێوە ناژین؟

« تەنیا تۆ بەم شێوە دەژیت، لەبەر ئەوەشە کە خۆشم دەوێیت. »

بارۆن هەرگیز نەیدەزانی دەبێ چ شتێك بە ڤیۆڵتا بڵێت و چی پێ نەڵێت. جاری وابوو ئیشارەتێك، یان وشەیەکی بچووك تووڕەی دەکرد. بۆ نموونە کۆزیمۆ دەیگوت:

« لەگەڵ جوڤانیە خەلەنگدا کتێبم دەخوێندەوە، لە گەڵ شوالییەدا باسی ئاودێریم دەکرد... »

« ئەی لەگەڵ من؟ »

« لەگەڵ تۆ عەشقبازی دەکەم. هەروا کە میوە دەچنم و دارەکان هەڵدەپاچم و... »

ڤیۆڵتا بێدەنگ دەبوو، لە جێی خۆی نەدەبزوا. چاوەکانی لە پڕ وەك سەهۆڵ ساردیان لێدەهات. کۆزیمۆ دەیزانی تووڕەی کردووە.

« چی بوو ڤیۆڵتا؟ مەگەر من چیم گوت؟ »

ئەوەندە دوور دەهاتە بەرچاوی کە دەتگوت نایبینێت و دەنگیشی نابیستێت. هەزار فرسەخ لێی دوور بوو. روومەتی ببوو بە بەرد.

« پێم بڵێ چی بووە ڤیۆڵتا؟ راستت بوێت... گوێبگرە... »

ڤیۆڵتا لە پڕ هەڵدەستا و بە چابوکی، بێئەوەی داوای یارمەتی لێ بکات، بە دارەکەدا دادەگەڕا.

کۆزیمۆ نەیدەزانی دڵی لە چی ئێشاوە. تێنەدەگەیشت، یان رەنگە وای پێباش بوو تێنەگات، بۆ ئەوەی بتوانێت بێتاوانییەکەی نیشان بدات.

« ڤیۆڵتا ، بڕوا بکە بە هەڵە تێگەیشتوویت. گوێ بگرە... »

تا نزمترین لق شوێنی دەکەوت.

« ڤیۆڵتا، ئاوا لە خۆوە مەڕۆ! ڤیۆڵتا ! »

ڤیۆڵتا ئاخریەکەی دەکەوتە قسەکردن، بەڵام بۆ ئەسپەکەی دەدوا کە کردبوویە و سواری ببوو. هەوساری ئەسپەکەی بە دەستەوە دەگرت و رێ دەکەوت!

کۆزیمۆ بە سەرلێشێواوییەوە لە دارێکەوە بۆ دارێکیتر دەخوشی.

« ئاخر ڤیۆڵتا، بڵێ بزانم چی بووە. ڤیۆڵتا... »

ڤیۆڵتا بە غار دەڕۆشت و کۆزیمۆش بەسەر دارەکانەوە شوێنی دەکەوت.

« ڤیۆڵتا تکات لێدەکەم! خۆشم دەوێیت! »

ئیتر نەیدەبینیەوە. بازی ترسناکی دەدا، خۆی دەخستە سەر ئەو لقانە کە ئیمکانی شکانیان بوو.

« ڤیۆڵتا ! ڤیۆڵتا ! »

هەستی دەکرد ئیتر ئەوی لە دەست داوە، نەیدەتوانی بەر بە گریانەکەی بگرێت، بەڵام ڤیۆڵتا دەردەکەوتەوە، بە غار دەهات و تەنانەت سەیریشی نەدەکرد.

« سەیرکە ڤیۆڵتا، بڕوانە بزانە من چی دەکەم! »

پەیتا پەیتا سەری خۆی بە دارەکەدا دەکوتا. (بەراستی کە سەری سەخت و قایم بوو).

بەڵام ئەو تەنانەت ئاوڕێکیشی لە کوزیمۆ نەدەدایەوە و، دیسان دوور دەبۆوە. کۆزیمۆ چاوەڕوانی دەما تا هەمدیس بەناو دارەکاندا بگەڕێتەوە.

« ڤیۆڵتا ، خەریکم شێت دەبم! »

لە پشتەوە لەشی بەردەدایەوە و سەر و بن دەبوو، تەنیا قاچەکانی بە لقەکەوە مابوون، بەردەوام مستی لە روومەتی خۆی دەدا. یان ئەوەی کە بە رقێکی شێتانەوە لقەکانی

دەشکاندەوە. نارەوەنێکی پڕ گەڵای لە ساتێکدا وەها رووت دەکردەوە کە دەتگوت تەرزە لێی داوە.

بەڵام هەرگیز هەڕەشەی خۆ کوشتنی نەکرد. پیاوێك نەبوو کە بە بیانووی سۆزدارانەوە باج وەربگرێت. ئەو کارانەی دەکرد کە جەسارەتی کردنیانی بوو... ئەگەر بیگوتایە فلانە کار دەکات، ئەوە بەو مانایە بوو کە بەرلەوەی قسەی لێبکات، دەستی بە کارەکە کردبوو.

ڤیۆلتا هەروا کە لە پرێکدا تووڕە دەبوو، زۆر زووش خاو دەبووەوە. لە ناو ئەو هەموو شێتبازییانەی کۆزیمۆدا کە هیچ کارێکیان لەسەر ئەو دانەدەنا، کارێك بوو کە لەناکاو دڵی پڕ دەکرد لە عەشق و دڵسۆزی.

« نا کۆزیمۆ، نا ئازیزم، سەبر بگرە ! »

ئەوسا لە ئەسپەکەی دادەبەزی، بە پەلە بە دارەکەدا هەڵدەگەڕا، لەو سەرییەوە کۆزیمۆش دەستی دەگرت و یارمەتی دەدا.

دیسان عەشق، وەك رق تۆفانی، دەردەکەوتەوە. لە راستیدا، هەردووکیان ــ عەشق و رق ـ یەکێك بوون، بەڵام کۆزیمۆ لەوە نەدەگەیشت.

« بۆ ئازارم دەدەی؟ »

« چونکا خۆشم دەوێیت. »

ئێستا ئیتر ئەو تووڕە دەبوو.

« نا، خوشت ناوێم. ئەگەر کەسێکمان خۆش بوێت دەبێ خۆشی ئەومان بوێت، نەك ئازاردانی. »

« کە کەسێکمان خۆش بوێت تەنیا شتێکمان دەوێت، عەشقمان دەوێت، تەنانەت بە بەهای ئازاریش. »

« کەواتە تۆ بە ئەنقەست ئازارم دەدەی؟ »

« بەڵێ، بۆ ئەوەی لە خۆشەویستییەکەت دڵنیا ببم. »

لە فەلسەفەی بارۆندا جێیەك بۆ ئەم بۆچوونانە نەبوو.

« ئازار شتێکی نەرێنییە. »

« عەشق هەموو شتێکە. »

« دەبیٚ هەمیشەلە گەڵ رەنج و ئازاردا بە شەڕ بێین. »

« هیچ شتێك ناتوانیٚ بەر بە عەشق بگرێت. »

« هەندێك شت هەیە کە من هەرگیز پێم وەرناگیرێت. »

«پێت وەردەگیرێت. مەگەر منت خۆش ناویٚ و ئازار نابینی؟ »

شادییەکەی کۆزیمۆش، وەك ئـازار کێشانەکەی پـڕ دەنـگ و هـەرا بـوو. جـاری وابـوو تووشی وەها شادییەك دەبوو کە وازی لە دڵدارەکەی دەهێنـا، لـە دارێکـەوە بـۆ دارێکـی تـر دەخوشی و بە تێکەڵەیەك لە هەموو ئەو زمانانە کە دەیزانی هاواری دەکرد:

« من عاشقی جوانترین ژنی دنیام. »

خـەڵکی بێکـار و بـەتاڵپا و کۆنـە دەریاوانـەکان، کـە لـە شـوێنی بارخستنی بەنـدەری ئۆمبرۆزا دەسووڕانەوە، خوویان بەم جۆرە کارانەی گرتبوو. جاروبار دەیاندی کە بەهەڵبەز و دابەز بەسەر بەڕووەکاندا دەڕوات و بەچەند زمان گۆرانییەکی بێسەروبەرە دەخوێنێت:

لەبەر تۆ، لەبەر تۆ، دڵدارەکەم

بۆ هەرلایەك، بەرەو هەموو شوێنێك دەچم

شەو تابەیان، هەموو شەوێك

بەرەو جامائیکا دەڕۆم.

یان:

مێرگێك هەیە لە شوێنێك

گیاکانی دەڵێی زێڕن

لەگەڵ خۆت بمبە هاوڕیٚ

پێمخۆشە لەویٚ بمرم

ئەوسا دیسان لە ناو لقوپۆکاندا ون دەبووەوە.

زۆر بە چاکی زمانە کۆن و ئیمڕۆییەکانی نەدەزانی، بەڵام ئەوەندەی دەزانی کە بتوانێت بۆ دەربڕینی شادییەکەی بە چەند زمان گۆرانی بچڕێت. هەرچی شادییەکەی زۆرتر بوایە گۆرانییەکانیشی تەمومژاویتر و بێ ماناتر بوون. جارێك لە ڕۆژی ساڵوەگەڕی پیاوچاکی پشتیوانی ئۆمبرۆزا، خەڵك بە ئاڵا و تاجە گوڵینەوە لە مەیدانەکە کۆببوونەوە. بەپێی دابی خۆیان دارێکی بەرزیان لە ناوەڕاستی مەیدانەکەدا چەقاندبوو، لەشی دارەکەیان بە سابوون خز کردبوو، خواردنێکی زۆریان بەسەر دارەکەشەوە هەڵواسیبوو. ئەم کارەیان بۆ کێبەرکێ کردبوو. لەوکاتەدا لە پڕ بارۆن لەسەر چنارێك دەرکەوت، بە جووڵەیەکی بەندبازانە کە تەنیا لە ئەو دەوەشایەوە خۆی گەیاندە دارەکە، پیایدا هەڵگەڕا و لەسەر نووکەکەی ڕاوەستا و بە تێکەڵەیەك لەئیسپانیایی و ئەڵمای گوتی: « بژی ڤینۆسی جوانیی دێرین! » ئەوسا بەپەلە بە دارەکەدا داخزا، وەها کە خەریك بوو بکەوێتە سەر عەرز، بەڵام لە نیوەی ڕێگەدا وەستا و دیسان بەدارەکەدا هەڵگەڕایەوە و قاڵبێکی گەورە لە پەنیرێکی گولڕەنگی هەڵگرت و ون بوو، خەڵکی ئۆمبرۆزای لە کاسی و گێژیدا بەجێهێشت.

ڤیۆلتا هیچ شتێکی بەقەدەر ئەم شێتبازییە خۆشانەی ئەو بە دڵ نەبوو، لە پاداشی ئەم کارانەشی دا عەشقێکی تۆفانی پێ دەبەخشی کە بە قەدەر کارەکەی ئەو کاس و وڕکەر بوو. بە بینینی ڤیۆڵا کە بە غار دەڕۆشت و یاڵی سپی ئەسپەکەی ڕوومەتی دەشاردەوە، هەموو دەیانزانی کە دەچێت بۆ لای بارۆن. هەر ئەم غاردانە چابوکانەش شەیدایی و عەشقەکەی دەردەخست. بەڵام کۆزیمۆ نەیدەتوانی هاوڕێیی بکات و ئەگەرچی ستایشی حەز لە سواری کردنەکەی دەکرد، لە ناخیدا بەخیلی پێ دەبرد و لێی دلگران دەبوو. ئەو دەیبینی کە ڤیۆلتا بەسەر جیهانێکی بەربڵاوتر لە جیهانەکەی ئەودا فەرمانڕەوایی دەکات و، دەیزانی کە هەرگیز ناتوانی سەرتا پێی ئەو بە هی خۆی بزانێت و لە سنوورەکانی جیهانەکەی خۆیدا ڕایبگرێت. لە لایەکی تریشەوە ڕەنگە ڤیۆلتا ئازاری دەدی کە نەیدەتوانی هەم چابوك سواری بکات و هەمیش دلداری. جاروبار لە ناخی خۆیدا ئاواتی ئەوەی دەخواست کە خۆزگە عەشقی بە

کۆزیمۆ تێکەڵی سواری دەبوو. ئیتر گەشت و گەڕانی سەردارەکانی پێ بەس نەبوو. حەزی دەکرد لەسەر دارەکان غار بدا و بە سواری ئەسپ بە لقەکاندا هەڵگەڕێت.

بەراستیش ئەسپەکەی لەبەر ئەوەی کە ئەوەندە بە هەوراز و لێژی زەوییەکاندا غاری دابوو وەک گیسکێک دەیتوانی بە بەرزاییە دژوارەکاندا هەڵگەڕێت. جاری وابوو ڤیۆڵتا واداری دەکرد تا بەپەلە بە سەر لەشی چەماوەی هەندێک داری وەک زەیتوونە پیرەکاندا بڕوات. جاری وابوو تا لقی یەکەمی دارەکەش هەڵدەگەڕا. ڤیۆڵتا وردە وردە خووی بەوە دەگرت کە هەوساری ئەسپەکەی بە دارەکانەوە ببەستێتەوە. ئەوسا خۆی لە زینەکەی دادەبەزی و دەیهێشت تا ئەویش لە گەڵا و شووڵی ناسکی دارەکان بلەوەڕێت.

ڕۆژێك یەکێك لە خەڵکی ئەو ناوچە بە باخی زەیتوونێکدا تێدەپەڕی، لەوێ چاوی بە بارۆن و دوشێز کەوت کە یەکتریان لە باوەش گرتبوو، ئەو لە کاتی گێڕانەوەی ئەم ڕووداوەدا دەیگوت:

« ئەسپە سپییەکەش چووبووە سەر دارەکە ! »

بە شێتیان دەزانی و کەس بڕوای بە قسەکەی نەکرد. بەم شێوە جارێکیتریش رازی ئەو جووتە دڵدارە بە شاراوەیی مایەوە.

٢٣

ئەگەرچی خەڵکی ئۆمبرۆزا جاران لە بارەی رووداوە عاشقانەکانی براکەم فرەوێژییان دەکرد، بەڵام ئێستا لە ئاست عەشق و شەیدایی ئەو و ڤیۆڵتا لە سەر دارەکانی ژوور سەریان، بێدەنگ بوون و بە رێزەوە سەیریان دەکرد. دەتگوت رازێك لە ئارادایە کە پەیوەندی بە ئەوانەوە نییە. ئەڵبەت گلەییان لە رەفتاری مارکیز بوو، بەڵام ئەو گلەییانەش هەندێك لایەنی رواڵەتی دەگرتەوە. بۆنموونە ئەوەی کە زۆر شێتانە ئەسپەکەی لێدەخوڕیت و دەترسان بکەوێت و ملی بشکێت. (دەیانگوت: هەر خودا دەزانێ بەم پەلە پەلە دەیەوێ بچێت بۆکوێ؟ ئەمەش لە کاتێکدا بوو کە چاك دەیانزانی بۆ بینینی کۆزیمۆ دەچێت.) یان ئەوەی کە حەزی دەکرد مۆبل و کەرەسەی جۆراوجۆر بباتە سەر دارەکان. زەمانە وای لێهاتبوو کە هەموویان پێیانوابوو ئەو رەفتارە سەیر و سەمەرە، مۆدەیەکی تازەیە و گەورەکان دایانهێناوە، لەو کارە سەیر و سەمەرانەیە کە ئەوان بەردەوام دەیکەن. (ئێستا ئیتر هەموو دەچنە سەر دارەکان! خۆ کارێکی تر نازانن!) بە کورتی سەردەمێك بەرێوە بوو کە بیرکردنەوەی ئازاد و درۆ و دووڕوویی پەرەی دەسەند. جاری وابوو چەند رۆژ تێدەپەڕی و بارۆن لەسەر دار

بەڕووی ناو مەیدانەکە نەدەبیندرا. هەموو دەیانزانی کە ڤیۆلٚتا رۆشتووە. ئەو بۆ سەردانی مولٚکەکانی کە لە هەموو لایەکی ئورووپادا بوون، سەفەری دەکرد و بۆ ماوەی چەند مانگ کەس هەواڵی نەدەزانی. هەمیشە کاتێك سەفەری دەکرد کە پەیوەندییەکەیان تێکچووبوو، چونکا نەیدەتوانی لەگەڵ بۆچوونە تایبەتیەکەی کۆزیمۆ بۆ عەشق و خۆشەویستی بگونجێت، لێی تووڕە بوو. بەوحاڵەش هەرگیز بە دڵێشان لە یەکتر جیا نەدەبوونەوە، بەرلەوەی لەیەك جیا ببنەوە، ئاشت دەبوونەوە. بەڵام ئەو گومان و دڕدۆنگییە هەمیشە لە دڵی کۆزیمۆدا دەمایەوە کە رۆشتنی ڤیۆلٚتا بە هۆی دڵساردییەوەیە. چونکا ئەو ناتوانی لە لای خۆی رایبگرێت. ئایا ئەمە بەو مانایە نەبوو کە ڤیۆلٚتا کەمە کەمە لێی دادەبڕا؟ ئایا ئەو سەفەرانە دەرفەتی ئەوەی پێ نەدەبەخشی کە زیاتر بیر لە پەیوەندییەکەیان بکاتەوە و ئیتر نەگەڕێتەوە؟ ئەم بیرۆکانە کۆزیمۆیان نیگەران دەکرد. هەوڵی دەدا سەرقاڵییەکانی جارانی دەست پێبکاتەوە. بچێت بۆ راو، ماسی بگرێت، هۆ بداتەوە سەر کاری کشت و کاڵ و، کتێب بخوێنێتەوە، بچێتە مەیدانەکە و قسەی خۆش بکات، وەها کە بڵێی هەرگیز جگە لەمانە هیچی تری نەکردووە. (بەم شێوە هەوڵی دەدا ئەو سەرچڵییە گەنجانە لە خۆیدا زیندوو رابگرێت کە هەرگیز قبووڵی ناکەن کەسێك کاریگەری لەسەر دابنێتن.) ئەو ئەگەرچی شانازی بەو هێز و متمانەیەوە دەکرد کە عەشق پێی بەخشیبوو، بەڵام دەیدی کە ئێستا ئیتر وەك جاران حەز لە زۆر شت ناکات، تێدەگەیشت کە ژیانی بە بێ ڤیۆلٚتا هیچ تام و چێژێکی نییە و، هەر چی دەکات ناتوانێت جگە لە ڤیۆلٚتا بیر لە شتێکی تر بکاتەوە. هەرچی زیاتر هەوڵی دەدا کە دڵ بە خۆشییە سادە و ساکارەکانی رابوردووی بسپێرێت و بوونی پڕ لە شەیدایی ڤیۆلٚتا لە بیر بباتەوە، زۆرتر هەستی بە جێی خاڵی ئەو دەکرد و ئاگری چاوەڕوانییەکەی زیاتر دەگەشایەوە.

بە کورتی، وێڕای هەموو ئەو شتانە کە دەیگوت، خۆشەویستییەکەی بۆ ڤیۆلٚتا بە هەمان شێوە بوو کە ئەو ژنە دەیویست. هەمیشە، تەنانەت لە دووریشەوە، ئەو بوو کە

سەردەكەوت و، كۆزیمۆ بە هەموو هەوڵ و تەقەلا كانییەوە لە ئەنجامدا بەختەوری خۆی لـە ئەودا دەبینیەوە.

ماركێز لـە ناكـاو دەگەڕایـەوە و وەرزێكـی نـوێی عەشـق و دڵـداریان لەسـەر دارەكـان، سەرلەنوێ دەستی پێ دەكرد. هەمیشە عەشق و خۆشەویستی، دڵپیسی و ئێرەییش لەگەڵ خۆی دەهێنێت. چووی بۆ كوێ؟ چیت كرد؟ كۆزیمۆ دەیویـست بـە هـەموو شـتێك بزانێـت، دەیپرسی بەڵام لە بیستنی وەڵامەكانیشی دەترسا. وەڵامەكانی ڤیۆڵتا هـەمووی قـسەی بـە توێخڵ بوون و، پەرەیان بە شك و گومانەكەی كۆزیمۆ دەدا. راستە كە ئـەو ئـەم كـارەی بـۆ ئازار دانی كۆزیمۆ دەكرد، بە لام رێی تێدەچوو ئەو قسە بەتوێخڵانەش راست بن و، ئـەوەش كۆزیمۆی داماوی گێژ دەكرد. هەنـدێك جـار دڵپیـسی و ئێرەییەكـەی دەشـاردەوە، هەنـدێك جـاریش زۆر بـە تونـدی و قورسـییەوە ئاشـكرای دەكـرد. هەڵوێـستەكانی ڤیۆڵتـا هەمیـشە جوراوجۆر بوون و غافڵگیریان دەكرد. جاروبـار وای دەنوانـد كـە لـە هەمیـشە زیـاتر حـەزی لێدەكات و جاروباریش كـارێكی دەكـرد كـە كۆزیمـۆ لـە بینینـەوەی شـەیداییەكانی جـارانی دڵسارد دەبووەوە.

بۆ ئێمەی خەڵكی ئۆمبرۆزا كە لە پایتەختەكانی ئوروپا دوور و، لە قسەو باسەكانی بـێ ئاگا بووین، نەماندەزانی ماركیز لـەو سـەفەرانەیدا بـە راسـت چـی دەكـات. بـەڵام هـەر لـەو سەردەمەدا من بۆ جاری دووهەم بە هۆی هەندێك كاروبارەوە چووم بـۆ پـاریس. (كارەكـەم پەیوەندی بە كڕین و فرۆشتنی لیمۆوە بوو. لەو دەمەدا زۆر كـەس لـە مـەزنزادەكان تاویـان دابووە تەجارەت و من لە یەكەم كەسەكان بووم.)

شەوێك لە یەكێك لە بە ناوبانگترین هۆڵەكانی پاریس ڤیۆڵتام بـینی كـە بـە شـێوەیەكی ئێجگار سەرنج راكێش خۆی رازاندبۆوە و، دەستێك جلی ئێجگار جوانی لەبـەر كردبـوو. بـەو حاڵەش دەستبەجێ ناسیمەوە و لە بینینی سەرم سووڕما، چونكا بەراسـتی نـەدەكرا ئـەوت لەگەڵ هیچكەسی تر لێبگۆڕێت.

ئەو بە بێمەبالاتییەوە سڵاوی لێ کردم، بەڵام لە یەکەم دەرفەتدا بۆ سووچێکی بردم و لێی پرسیم:

« هیچ هەواڵێکتان لە براکەتان هەیە؟ وا زوو دەگەڕێنەوە بۆ ئۆمبرۆزا؟ ئەم یادگارییەی منی بدەنێ. »

بێئەوەی چاوەڕوانی وەڵامدانەوەی من بێت، دەسرەیەکی لە سنگ و بەرۆکی دەرهێنا و خستییە ناو دەستی منەوە و دیسان بۆ ناو خێڵی ستایشکارەکانی، کە بەردەوام بە شوێنیەوە بوون، گەڕایەوە.

یەکێك لە هاوڕێ پاریسییەکانم لەبەر خۆیەوە لێی پرسیم: « تۆ مارکیز دەناسی؟ »

گوتم: « دووراودوور دەیناسم. »

راستم دەگوت. ڤیۆلتا ئەو دەمە کە لە ئۆمبرۆزا بوو هاتوچووی گەورەکانی ناوچەکەی نەدەکرد، دەتگوت هاونشینی لەگەڵ کۆزیمۆ ئەویشی وەحشی کردبوو.

هاوڕێکەم گوتی: « بە کەمی بیندراوە ژنێك ئەوەندە جوان و، ئەوەندەش هەوەسباز بێت. دەڵێن لە گەڵ زۆر پیاودا پەیوەندی هەیە و هەر رۆژە لەگەڵ یەکێکیانە، وەها کە هیچ کامیان ناتوانێ زیاتر لە ئەوانی تر خۆی بە نزیکی بزانێت. پاش ماوەیەك ون دەبێ و چەند مانگ کەس هەواڵی نازانێت. دەڵێن دەچێتە سەومەعەیەك و بۆ قەرەبوو کردنەوەی گوناحەکانی گۆشەگیر دەبێت.»

بە گران توانیم بەر بە پێکەنینەکەم بگرم، چونکا دەمدی لە کاتێکدا مارکیز لەسەر دارەکانی ئۆمبرۆزا رادەبوێرێت، پاریسیەکان پێیان وایە ئەو تۆبەی کردووە و گۆشەگیر بووە. بەوحاڵەش ئەو قسانە نیگەرانی کردم، هەستم دەکرد خەم و مەینەتییەکی زۆر لە بۆسەی براکەمدایە.

بڕیارمدا بۆ رووبەڕوو بوونەوە لە گەڵ ئەوەی کە درەنگ یان زوو بە سەری دەهات ئامادەی بکەم، بۆیە کە گەڕامەوە بۆ ئۆمبرۆزا چووم بۆلای. زور پرسیاری لە بارەی سەفەرەکەم و ئەو شتە نوێیانە کە لە فەڕانسە دیبووم لێکردم، بەڵام هیچ شتێکی نوێی

سیاسی یان ئەدەبی نەبوو کە ئەو پێشتر لە من نەیزانێت و نەیبیستبێت. لە کۆتایی قسەکانماندا دەسرەکەی مارکیز ڤیۆلتام لە گیرفانم دەرهێنا و گوتم:

« لە هۆلێك لە پاریس، خانمێکم بینی کە تۆی چاك دەناسی. ئەم یادگارییەی پێدام کە بیدەم بە تۆ. »

سەوەتەیەك کە بە تەنافێکەوە بەستبووی لە دەستی کەوتە خوار، دەسرە هاوریشمەکەی بۆ روومەتی برد و بۆن و بەرامەکەی هەڵمژی.

« کەواتە بینیت؟ چۆن بوو؟ بڵێ بزانم چۆن بوو؟ »

لە وەڵامدا بە هێواشی گوتم: « لە رادە بەدەر جوان و رێك و پێك. بەڵام دەڵێن زۆر کەسی تریش ئەو بۆن و بەرامەیە هەڵدەمژن. »

دەسرەکەی بە سنگییەوە نووساند، لەوە دەچوو بترسێت لە دەستی بستێنن. پاشان بە روخسارێکی توورە و هەڵچووەوە رووی لێکردم و گوتی:

« بۆچی شمشێرت پێ نەبوو تا ئەو زمانانە ببڕی کە ئەو قسانە دەکەن؟ »

گوتم بیرم لەوە نەکردبۆوە.

ئەو بۆ ساتێك بێدەنگ بوو، پاشان شانی هەڵتەکاند و گوتی:

« درۆیە. هەر منم و بێجگە لە من کەسی تر نییە. »

ئەوسا بێ خودا حافیزی رۆشت و لە ناو لقەکاندا ون بوو. ئەو هەر بەم شێوە پشتی لە هەموو ئەو شتانە دەکرد کە دەیانویست لە دنیاکەی خۆی بیهێننە دەر. لەو رۆژەوە هەمیشە بێقەرار و خەمبار بوو. لە دارێکەوە بۆ دارێکی تر دەچوو، هیچ کارێکی نەدەکرد. جاروبار گوێم لە دەنگی دەبوو کە لەگەڵ سەیرەکاندا دەیخوێند. بەڵام خوێندنەکەشی خەمبار تر و عەسەبی تر بوو.

مارکیز گەڕایەوە. وەك هەمیشە چێژی لە ئێرەیی بردنەکەی بارۆن دەبینی، تووڕەی دەکرد و پێی رادەبوارد. رۆژانی خۆشی دڵداری دیسان دەستی پێکردەوە، براکەم دیسان شاد و خۆشحاڵ بووەوە. بەڵام مارکیز هەموو دەرفەتێکی دەقۆستەوە تا ئەو بۆچوونە بەرچاوتەنگانەی بارۆن لە بارەی عەشق و دڵدارییەوە، بە روویدا بداتەوە.

« مەبەستت چییە؟ دەتەوێ بڵێی من پیاوێکی حەسوودم؟ »

« مافی خۆتە حەسوود بیت. کێشەکە ئەوەیە کە دەتەوێ پاساوێکی مەنتقی بۆ ئەو حەسوودی و ئێرەیی بردنەت بهێنیتەوە. »

« ئەڵبەت، بەم کارەم کاریگەرییەکەشی زیاتر دەکەم. »

« لە رادەبەدەر مەنتق بەکار دەهێنی. عەشق حەقی بەسەر مەنتق و بەڵگاندنەوە چییە؟ »

« بۆ ئەوەیە کە زیاتر خۆشم بوێیت. دەکرێ لە هەموو کارێکدا هێزی مەنتق بەکار بێنی و وزەیەکی تازەی پێ ببەخشیت. »

« تۆ لەسەر دارەکان دەژی کەچی رۆحیەتی عەرزوحاڵ نووسەکانت هەیە.»

« ئازایانەترین کردەکان دەبێ بە رۆحێکی ساف و سادەوە ئەنجام بدرێن.»

ئەوەندە ئەم جۆرە قسە زلانەی دەکرد کە ڤیۆلێتا لە بەری هەڵدەهات، ئەوسا ئەویش سەرسیمە و شێتانە شوێنی دەکەوت.

لەو رۆژانەدا پاپۆڕێکی سوپایی ئینگلیسی لە بەندەرەکەی ئێمە لەنگەری خست. دەریاسالاری ئەو پاپۆڕە لەسەر شەرەفی گەورەکانی ئۆمبرۆزا و ئەفسەری ئەو پاپۆڕانە کە لە بەندەر بوون، میوانییەکی گرت. مارکیزیش چوو بۆ ئەو میوانییە و کڵۆڵی تازەی کۆزیمۆ لەوێوە دەستی پێکرد. دوو ئەفسەر عاشقی مارکیز ببوون.

ئەوان بەردەوام لە پاپۆڕەکانیان دەرباز دەبوون و بە دەوروبەری ڤیۆلێتادا دەخولانەوە و هەوڵیاندەدا کە سازی بکەن. هەردووکیان پلەی پاپۆڕەوانیان بوو، یەکیان لە پاپۆڕێکی ئینگلیسیدا و ئەوی تریان لە گەمییەیەکی ناپلدا خزمەتیان دەکرد. دوو ئەسپی سووریان بە

کرێ گرتبوو بەردەوام سەردانی ماڵی مارکیزیان دەکرد. هەموو جارێك کە یەکتریان دەبینی، ئەفسەرە ناپلییەکە مۆڕەیەکی وای دەکرد کە دەتگوت دەیەوێ ئەوەیتر ونجڕ ونجڕ بکات و، ئەفسەرە ئینگلیسیەکەش نیگایەکی تیژی وەك نوکی شمشێری تێدەبڕی.

ڤیۆڵتا چی دەکرد؟ هەموو پێش نیوەڕوان لە ماڵەوە دەمایەوە و لە لای پەنجەرەکە دادەنیشت، لە ژنێك دەچوو کە تازە مێردی مردبێ و نەیەوێت تازیەی بشکێنێتەوە. کۆزیمۆ خەریك بوو شێت دەبوو، نە ئەوی لەسەر لقی دارەکان لە پاڵ خۆیدا دەبینی و، نە دەنگی ئاژۆتنی ئەسپە سپییەکەی دەبیست. ئاخریەکەی چوو لەسەر لقێك لە بەرامبەر هەیوانی ماڵی ڤیۆڵتا دانیشت و، بەردەوام سەیری ڤیۆڵتا و دوو ئەفسەرەکەی دەکرد.

لە بیری ئەوەدا بوو فێڵێك بکات و، زۆر زوو ئەو دوو رەقیبە بۆ پاپۆڕەکانی خۆیان بگەڕێنێتەوە. بەڵام کە بینی ڤیۆڵتا بە قەدەر یەك رووی خۆش بە هەر دووکیان نیشان دەدا، ئەو هیوایە لە دڵی گەڕا کە رەنگە بیەوێت یاری بەهەردووکیان و تەنانەت بە ئەویش بکات. بەو حاڵەش هەروا بەردەوام چاوەدێری دەکردن تا بە بینینی یەکەم نیشانەکانی مەیلی ڤیۆڵتا بۆ یەکێك لەو دوو ئەفسەرە، دەست بە کار ببێت!

رۆژێك لەو رۆژانە کە ئەفسەرە ئینگلیسییەکە هات، ڤیۆڵتا لە لای پەنجەرەکە بوو. زەردەخەنەیان بۆ یەکتر کرد. مارکیز کاغەزێکی خستەخوار. ئەفسەرەکە لە حەواوە گرتییەوە، خوێندییەوە، سوور هەڵگەڕا و لە کاتێکدا سەری دادەنەواند ئەسپەکەی لێخوڕی و رۆیشت. وەعدی پێ دابوو! کەواتە ئەفسەرە ئینگلیسییەکەی زیاتر خۆش دەویست. کۆزیمۆ بڕیاری بە خۆی دا کە نەهێڵێت ئەو ئەفسەرە رۆژەکەی بە ئاسوودەییەوە بگەیەنێتە شەو.

پاشان ئەفسەرە ناپلییەکە هات. ڤیۆڵتا دیسان کاغەزێکی فڕێدایە خوار. ئەفسەرەکەخوێندییەوە و ماچی کرد. کەواتە خۆی بە سەرکەوتوو دەزانی؟ ئەی ئەوەیتر چی بە سەر دەهات؟ کۆزیمۆ دەبوو لەگەڵ کامیان بەشەڕ بێت؟ بێگومان ڤیۆڵتا تەنیا لەگەڵ یەکێکیاندا ژوانی دەبوو، وەك هەمیشە بە ئەویتریان رایدەبوارد، یان رەنگە دەیویست بە هەر دوکیان رابوێرێت و یاریان پێ بکات.

کۆزیمۆ مەزندەی دەکرد کە ژوانگەکەیان خانووە کۆماجیە تەریکەکەی ئەو سەری باخەکە بێت. ڤیۆلّتا تازەدروستی کردبۆوە و کەلوپەلی لێ دانابوو. خودی ئەو خانووەش بەلای کۆزیمۆوە جێی گومان لێکردن بوو. ئیتر ئەو کاتانە بەسەر چووبوو کە ڤیۆلّتا سەردارەکانی بە مۆبل و پەردە دەڕازاندەوە. ئێستا بەو شوێنانەدا رادەگەیشت کە پێی کۆزیمۆیان نەدەگەیشتێ. براکەم لەبەر خۆیەوە گوتی: « چاو لەو شوێنە ناتروکێنم. ئەگەر لەگەڵ یەکێکیاندا ژوانی ببێت، ژوانگەکەیان جگە لەوێ هیچ کوێیتر نییە. » رۆشت و لە ناو لقوپۆی پڕی شابەڕوویەکی هیندیدا خۆی شاردەوە.

کەمێك بەر لە ئێوارە دەنگی ئاژۆتنی ئەسپێکی بیست. ئەفسەرە ناپلیەکە گەیشت. کۆزیمۆ بڕیاریدا تووڕەی بکات. بە لوولەیەکی درێژ کە پێی بوو تەرسی سمۆرەیەکی بۆ هاویشت و بە ملیدا درا. ئەفسەرەکە داچڵەکی و لە دەوروبەری خۆی ورد بووەوە. کۆزیمۆ لە پشت لقەکانەوە سەری دانەواند و چاوی بە ئەفسەرە ئینگلیسییەکە کەوت کە لەوبەر دەوەنەکانەوە لە ئەسپەکەی دابەزی و هەوسارەکەی بە دارێکەوە بەستەوە. « کەواتە لەگەڵ ئەفسەرە ئینگلیسیەکەدا ژوانی هەیە! ئەمەیان بە رێکەوت بێرەدا تێپەڕیوە. » ئەوسا تەرسێکی تری بۆ ئەفسەرە ئینگلیسییەکە خست کە راست بەر لووتی کەوت.

ئەفسەرەکە گوتی: « ئەوە کێ بوو؟ »

ویستی بە ناو دەوەنەکاندا تێپەڕێت کە لووتی بوو بە لووتی ئەفسەرەکەی ترەوە. ئەویش لە ئەسپەکەی دابەزیبوو، دەیگوت: « ئەوە کێ بوو؟ »

ئەفسەرە ئینگلیسییەکە گوتی: « ببوورە جەناب، داوات لێدەکەم هەر ئێستا لێرە بڕۆیت. »

ئەفسەرە ناپلیەکە گوتی: « ئەوەی کە من لێرەم بەو مانایەیە کە مافی ئەوەم هەیە لێرە بم. من دەبێ داوا لە جەنابت بکەم ئێرە بە جێبێڵیت. »

« هیچ مافێك بانتر لە مافی من نییە، بە داخەوە کە ناتوانم ئیجازەی مانەوە لێرەت بدەمێ. »

« ئەمە پەیوەندی بە شەرەف و ئابڕووی منەوە هەیە. من، سالڤاتۆرە دی سەن کاتالدۆ دی سانتا ماریا کاپو ڤەتێرە[٥٦]، ئەفسەری پاپۆڕی شەڕکەری پاشایەتی دو سیسیل.

« من، سێر ئۆزبێرت کەستل فایت[٥٧]، لەبەر شەرەفی بنەماڵەییم ناچارم لێرە دەرت بکەم. »

« تا بەم شمشێرە تۆ لێرە دەرنەکەم، خۆشم ناڕۆم. »

شمشێرەکەی دەرکێشا و گوتی:

« خۆتان بۆ شەڕ ئامادە بکەن، جەناب. »

سێر ئۆزبێرتیش شمشێرەکەی راکێشا و ئامادەی شەڕ بوو. شەڕ دەستی پێکرد.

ئەفسەرە ناپلییەکە گوتی: « دەمێکە بوو چاوەڕوانی رۆژێکی ئاوا بووم، هاوکاری خۆشەویست. »

ئەوسا هێرشی بۆ برد. سێر ئۆزبێرت هێرشەکەی تێشکاند و گوتی:

« دەمێکە بوو چاوەدێریم دەکردی جەناب، لێرەش چاوەڕوانت بووم! »

هێزی هەردوکیان بەقەدەر یەك بوو، بۆیە هێرش و تێشکانەکانیشیان کۆتایی نەدەهات. لەگەرمەی شەڕدا بوون کە دەنگێکیان بیست.

« تکایە دەست رابگرن! »

مارکیز ڤیۆلتا لە ناو دەرکەی کۆماجەکەوە دەرکەوت.

هەر دوو ئەفسەرەکە لە یەك کاتدا شمشێرەکەیان داخست و هەرکامە ئەویتریان نیشان دەدا و پێکەوە گوتیان:

« مارکیز، ئەمە... »

مارکیز گوتی:

---

٥٦ - Salvatore di San Cataldo di Santa Maria Capua Vetere

٥٧ - Sir Osbert Castelfight

« دۆستانی ئازیزم! تکاتان لێدەکەم واز لـە شمـشێرەکانتان بێـنن. بـۆ دەتانـەوێ مـن بترسێنن. من بۆیە ئەم خانووەم پێ خۆشە کـە شـوێنێکی تـەریك و دوور و بێقرەیـە. بـەڵام هێشتا سەرم نەنابووە سەر سەرین زرینگەی شمشێرەکانتان بە ئاگای کردمەوە! »

ئەفسەرە ئینگلیسییەکە گوتی: « بەڵام خـاتوونی مـن، مەگـەر خۆتـان منتـان بـۆ ئـەم شوێنە دەعوەت نەکردووە؟ »

ئەفسەرە ناپلیەکە گوتی: « خاتوونی من، تۆ بۆ دیدار لە گەڵ من هاتووی بۆ ئێرە. »

نەرمە پێکەنینێکی وەك دەنگی باڵی باڵندەکان لە قورگی ڤیۆلێتاوە هاتە دەر.

« ئاخ! راستە. ئێوەم دەعوەت کردبوو؟ یـان ئێـوە؟... ئـای کـە مـن چـەندە گێـژم! کەواتە چاوەڕوانی چین؟ فەرموون، تکایە دانیشن. »

ئەفسەرە ئینگلیسییەکە گوتی: « خاتوونی من، من پێموابوو بە تـەنیا منـت دەعـوەت کردووە. دیارە هەڵە بووم، کەواتە بەوپەڕی ڕێزەوە ئیجازەی ڕۆشتن دەخوازم. »

« منیش دەمویست ئەوە بڵێم و ئیجازەی ڕۆشتن بخوازم. »

مارکیز پێدەکەنی.

« دۆستانی من، دۆستانی ئازیزم... وای کە من چەندە فەرامۆشکارم! پێموابوو لەگەڵ سێر ئۆزبێرتدا لە سەعاتێك و لەگەڵ دۆن سالڤاتۆرەش لە سەعاتێکی تر ژوانم هەیە. نـا، نـا، داوای لێبوردن دەکەم. پێموابێ لەگەڵ هەر دووکتان لە سـەعاتێك و لـە دوو شـوێنی جیـاواز ژوانم بووە... بەڵام نا، خۆ ئەوە ناکرێت! چـاکە ، ئێـستا کـە هـەردووکتان هـاتوون، چـۆنە دانیشین و قسەیەکی دۆستانە بکەین؟ »

دوو ئەفسەرەکە سەیری یەکتریان کرد و ئەوسا روویان لە مارکیز کرد.

«ئایا باش تێگەیشتووین کە تەنیا بۆ ئەوە گوێت بە ئێمە داوە تا بتـوانی باشـتر پێمـان راببوێریت؟ »

« بۆ ئاوا بیر دەکەنەوە دۆستانی مـن؟ بـە پێـچەوانەوە. بـە پێـچەوانەوە. نەمـدەتوانی لەبەرامبەر ئەو هەموو پێداگرییەی ئێوەدا بێمەبالات بم... هەر دووکتان بۆ ئەوە دەبن کە من

خۆشم بوێن. ئەگەر شایستەیی سێر ئۆزبێرتم هەڵبژاردایە، گەرمی و شەیدایی دۆن سالڤاتۆرەم لە کیس دەچوو... سێر ئۆزبێرتی ئازیز، ئایا دەبوو قەناعەت بە دۆن سالڤاتۆرە بکەم و واز لە تۆ بێنم؟ بۆچی؟ وا باشتر نییە کە ... »

هەردووکیان پێکەوە پرسیان:

« واباشتر نییە کە چی؟ »

مارکیز سەری دانەواند و گوتی:

« باشتر نییە کە بۆ هەر دووکتان بم؟ »

دەنگی پێکدا درانی لقەکانی شابەڕووە هیندییەکە بیسترا. کۆزیمۆ لەوە زیاتر بەری بە خۆی پێنەدەگیرا.

بەڵام ئەو دوو ئەفسەرە وەها داچڵەکیبوون کە ئەو دەنگەیان نەبیست. هەر دووکیان هەنگاوێك کشانەوە.

« ئەمە ناکرێ خانم! »

مارکیز سەری بەرز کردەوە و بە زەردەخەنەیەکی زۆر شیرینەوە گوتی:

« چاکە! کەواتە من هی ئەو کەسەم کە بۆ ئەوەی نیشانی بدات چەندەی من خۆش دەوێت و دەیەوێ خۆشحاڵم بکات، رایبگەیەنێت کە ئامادەیە لەگەڵ ئەویتردا ببێتە شەریك. »

هەر دوو ئەفسەرەکە کرنۆشێکی وشکیان کرد و لە دەرکەوە چوونە دەر. لە دەرەوە روویان لەیەك کرد و دەستی یەکتریان گوشی.

« دڵنیابووم کە تۆ نەجیبزادەیت، سینیۆر کاتالدۆ. »

« گومانم لەوە نەبوو کە تۆ ئەفسەرێکی بە شەرەفی، میستەر ئۆزبێرت. »

ئەوسا بێئەوەی سەیری مارکیز بکەن بەرەو ئەسپەکانیان چوون.

ڤیۆلێتا بە دەنگی بەرز گوتی:

« دۆستانی من... بۆ نارەحەت بوون؟... بێ عەقڵانە... »

بەڵام ئەو دوانە گەیشتبوونە ئەسپەکانیان و خەریك بوون پێیان لە رکێفەکان دەنا.

کۆزیمۆ چاوەڕوانی ئەم ساتە بوو، پێشتر تامی سەرکەوتنەکەی چێشتبوو. ئەو داوێکی بە ئازاری بۆ ئەو دوو ئەفسەرە نابووەوە، بەڵام کاتێك بینی ئەوان بە شەرەفەوە لە ڤیۆلتا جیا بوونەوە، کوتوپڕ رقەکەی رەوییەوە. کار لە کار ترازابوو! ئیتر نەیدەتوانی داوەکەی کۆ بکاتەوە، بۆیە بیری کردەوە ئاگاداریان بکاتەوە. بە سەر دارەکەوە هاواری کرد:

« سەبر بکەن! لەسەر زینەکە دامەنیشن! »

دوو ئەفسەرەکە سەریان بەرز کردەوە.

«ئەوە لەو سەرییە چی دەکەیت؟ »

«چیت دەوێ؟ »

« وەرە خوارەوە! »

پێکەنینی مارکیز ڤیۆلتا لەپشت سەریانەوە دەنگی دایەوە.

دوو ئەفسەرەکە تیامابوون. لەوە دەچوو دزێکی سێهەمیش ئەو دیمەنەی تەماشا کردبێت. وەزعەکە ئالۆزتر دەبوو.

بە یەکتریان گوت: « بە هەرحاڵ، ئێمە هاوپەیمانین! »

« وەعدی شەرەف! »

« هیچ کاممان بە قسەی ناکەین و لە دڵداریدا شەریکی کەسی تر ناکەین.»

« هەرگیز! »

« ئەی ئەگەر یەکێکمان بە قسەی کرد... »

« بە هەرحاڵ هەمیشە هاوپەیمان دەبین! ئەگەر بە قسەشمان کرد، هەردووکمان پێکەوە بە قسەی دەکەین! »

« چاکە، کەواتە با بڕۆین. »

کۆزیمۆ کە ئەم وتووێژە تازەی بیست لە دڵسۆزی کردنەکەی ساتێك لەوەبەری پەشیمان بۆوە. گوتی: « هەرچی دەبێ با ببێ. » ئەوسا بۆ ناو لقوپۆکان گەڕایەوە. دوو ئەفسەرەکە لەسەر زینەکان دانیشتن. کۆزیمۆ لەبەر خۆیەوە گوتی: « ئێستا دەقیژێنن! »

حەزی کرد بەدەست گوێچکەی خۆی بگرێت. قریشکەیەك لە دوو ئەفسەرەکە بەرز بووەوە. لە ژێر زین پوشی هەر دوو ئەسپەکە ژیشکێك شاردرابووەوە.

« خەیانەت! »

بەدەم زریکەوە لە ئەسپەکان دابەزین. سەرەتا ویستیان بەرەو مارکیز بچن، بەڵام ئەویش وەك ئەوان لەو ڕووداوە تووڕە ببوو. ڕووی لە ترۆپکی دارەکە کرد و هاواری کرد:

« عەنتەری وەحشی ناجنس! »

ئەوسا پەڕیە سەر شابەڕووەکە و ئەوەندە گورج و خێرا لە ناو لقوپۆکاندا ون بوو کە دەتگوت بووە بە هەڵم و لە حەواوە تواوەتەوە.

ڤیۆڵتا و کۆزیمۆ لەسەر لقی دارەکان پێك گەیشتن. بە چاوی پڕ لە ئاگرەوە لە یەکتر ورد بوونەوە. ڕق و شەیدایی حاڵەتێکی پاك و فریشتە ئاسای پێ بەخشیبوون. لەوە دەچوو پێکدا هەڵپڕژێن بەڵام ڤیۆڵتا لە پڕ گوتی:

« ئاخ خۆشەویستەکەم، حەز دەکەم هەمیشە ئاوا بیت. حەسوود و بێقەرار. »

ئەوسا باسکی لە گەردنی کۆزیمۆ ئاڵاند و یەکتریان لە باوەش گرت. کۆزیمۆ بۆ ساتێك هەموو شتێکی لە بیر چووەوە، بەڵام ڤیۆڵتا خۆی کێشایەوە و ڕوومەتی لە ڕوومەتی کۆزیمۆ دوور خستەوە. گوتی:

« بەڵام ئەوانیش منیان زۆر خۆش دەوێ. دەزانی؟ ئامادەن لە بەینی خۆیاندا بەشم کەن. »

زۆری نەمابوو کە کۆزیمۆ خۆی پیا بدا، بەڵام هەستا و لەسەر لقەکە ڕاوەستا. چەند گەڵای بە دان گەست، سەری خۆی بە دارەکەدا کێشا و گوتی:

« بایەخی مێشوولەیەکیشیان نییە! »

ڤیۆڵتا دیسان لێی دوور کەوتەوە. ڕومەتی وەك بەردی لێهات. پشتی تێکرد و بە پەلە لە دارەکە ڕۆشتەخوار.

دوو دڵدارەکەی شەڕەکەیان لە بیر چووبۆوە و خەریك بوون چەقڵی ژیشکەکەیان لە لەشی یەکتر دەردەهێنا.

ڤیۆڵتا گوتی: «زووکەن ! سوار کالیسکەکەی من بن! »

چوونە پشت خانووەکە و کالیسکەکە ڕێ کەوت. کۆزیمۆ لەسەر دارەکە روومەتی لە دەستەکانیدا شاردەوە.

قۆناغێکی رەنج و ئازار بۆ کۆزیمۆ و بۆ ئەو دوو ئەفسەرەش دەستی پێکرد. بەڵام ئایا بۆ ڤیۆڵتا قۆناغێکی خۆش بوو؟ من پێموایە ئەو تەنیا بۆ ئازاردانی خۆی خەڵکی ئازار دەدا. دوو ئەفسەرەکە لە هەموو کوێ ـ لە بن پەنجەرەکەی ڤیۆڵتا، لە ماڵەکەی، لە میوانخانە ـــ بەردەوام پێکەوە بوون و لەیەك جیا نەدەبوونەوە. ڤیۆڵتا رووی خۆشی بە هەر دووکیان نیشان دەدا و بەردەوام داوای لێدەکردن کە بە ئەنجامدانی کارێکی تازە، عەشق و خۆشەویستی خۆیانی پێ نیشان بدەن و، ئەو جوتەش هەمیشە ئامادە بوون. تا ئەو رادە چووبوونە پێش کە حازر بوون لە عەشقی ئەودا لە گەڵ یەکتر و تەنانەت لەگەڵ خەڵکی تریش شەریك بن. لەبەر ئەوەی کەوتبوونە سەر لێژی سازش و گونجان، ئیتر هیچ شتێك بەری پێ نەدەگرتن. هەموو هیوا و مەبەستیان ئەوە بوو کە ئاخریەکەی دڵی ئەو بەدەست بێنن، تا بەو وەعدەی کە پێی دابوون وەفا بکات و لە هەمان کاتیشدا، بە هۆی سوێندێکەوە کە بۆ یەکتریان خواردبوو، هەروا هاوپەیمان بوون. لە لایەکەوە لە بەخیلیان خەریك بوو دەمردن و لە لایەکی ترەوە هیوادار بوون کە ئاخرییەکەی سەرکەوتوو دەبن، لەبەر ئەوەش کە نەیاندەزانی کەوتوونەتە چ گێژاوێکەوە ئازارێکی زۆریان دەکێشا. هەر جارێك کە وەعدی کارێکی تازەیان دەدا ڤیۆڵتا سوار ئەسپەکەی دەبوو، دەچوو بۆ کۆزیمۆی دەگێڕایەوە.

کە کۆزیمۆی بە خەمباری لەسەر دارەکان دەیبینی هاواری دەکرد:

« دەزانی، ئەفسەرە ئینگلیسییەکە لەبەر من ئامادەیە فلانە کار بکات. هەروەها ئەفسەرە ناپلیەکەش ... »

کۆزیمۆ هیچی نەدەگوت.

ڤیۆلّتا دەیگوت: « ئەمە یەعنی عەشقی رەها ! »

کۆزیمۆ دەیقیژاند: « ئەمە یەعنی کەریەتی رەها ! بڕۆن هەمووتان ون بن.» ئەوسا لە ناو لقوپۆکاندا خۆی دەشاردەوە.

ئێستا ئیتر خۆشەویستییەکەیان بە شێوەی ئەم پەیوەندییە دڵڕەقانەی لێهاتبوو.

پاپۆڕە ئینگلیسییەکە لەنگەری کۆ کردەوە. ڤیۆلّتا لە سێر ئۆزبێرتی پرسی: « تۆ دەمێنییەوە، وانییە؟ » ئەفسەرە ئینگلیسییەکە لەگەڵ پاپۆڕەکە نەڕۆشتو بە هەڵاتوو لە قەڵەم درا. هاوپەیمانیی و هاوڕێیی دۆن سالڤاتۆرەشی ناچار بە هەڵاتنی کرد.

ڤیۆلّتا چوو بۆ لای کۆزیمۆ و بە سەرکەوتووییەوە گوتی:

« هەر دووکیان لەبەر دڵی من وازیان لە کارەکەیان هێنا و هەڵاتن، بەڵام تۆ... »

کۆزیمۆ نەڕاندی: « بەڵام من؟ »

وەها بە رقەوە سەیری ڤیۆلّتای کرد کە ئیتر هیچی نەگوت.

سێر ئۆزبێرت و دۆن سالڤاتۆرە، ئەفسەرانی هەڵاتووی پاپۆڕە سوپاییەکانی ئینگلیس و ناپل، هەموو کاتەکەیان لە میوانخانە بوون. نیگەران و رەنگ پەڕیو لەگەڵ یەکتر تاوڵەیان دەکرد و هەوڵیاندەدا لە یەکتری ببەنە. لەو کاتەدا ڤیۆلّتا لەوپەڕی نارەزایەتیدا بوو، دڵی لە خۆی و لە هەموو شتەکانی دەور و بەری سەرهاتبوو.

رۆژێك سوار ئەسپ بوو، چوو بۆ دارستان. کۆزیمۆ لەسەر دار مازوویەك دانیشتبوو. ڤیۆلّتا لە سەوزایی بن دارەکەدا راوەستا.

« ئیتر دڵم سەرهاتووە. »

« لەو دوانە؟ »

« لە هەمووتان. »

« ئەها؟! »

« هەر دووکیان نیشانیاندا کە خۆشیان دەوێم... »

کۆزیمۆ تفێکی رۆ کرد.

« بەڵام ئەوەم بەلاوە بەس نییە. »

کۆزیمۆ لێی ورد بووەوە.

ئەو گوتی:

« پێتوانییە عەشق دەبێ بە مانای لەخۆبوردنێکی رەها بێت، واتە بنیادەم خۆی لە بیر بچێتەوە؟ »

لە مێرگەکە راوەستا بوو، لە هەمیشە جوانتر بوو. بێ مەیلییەکەی کاری نەکردبووە سەر شیرینی روومەتی و رێك و پێکیی قەد و باڵای. بۆ وەلانانی ئەو بێ مەیلییە و خۆ فرێدانی بۆ باوەشی کۆزیمۆ شتێکی زۆری نەدەویست. هەر ئەوەندەی دەویست کە کۆزیمۆ بۆ ئاشت کردنەوەی شتێك بڵێت. هەرچی بێ، مەسەلەن بڵێت: « تۆ چیت پێ خۆش بێت من ئەوە دەکەم. » ئەوسا دیسان هەستی بە بەختەوەری دەکردەوە، بەختەوەری و خۆشییەکی بێ ژەنگ و ژار. بەڵام کۆزیمۆ لەبری ئەوە گوتی:

« عەشق تەنیا ئەو کاتە مومکینە کە بنیادەم خودی خۆی بێت، بە هەموو هێز و گوڕیەوە! »

ڤیۆڵتا لە دڵساردی و داماویدا جوڵەیەکی کرد. بەو حاڵەش هێشتا دەیتوانی لە ئەو بگات و تێی دەگەیشت، تەنانەت لەوە زیاتریش، حەزی دەکرد بڵێت: « من تۆم هەر وا کە هەیت، خۆش دەوێ. » ئەوسا بەرەو پیری بچێت... بەڵام لێوی خۆی گەست و گوتی:

« چاکە، کەواتە خودی خۆت بە و بەتەنیا بە. »

کۆزیمۆ ویستی بڵێتك « بەم شێوە ئیتر خودی خۆ بوون بێ مانایە... » بەڵام لەبری ئەوە گوتی:

« ئەگەر ئەو دوو مێشوولەت بە لاوە پەسندترە... »

ڤیۆڵتا قیژاندی: « ئیجازەت پێنادەم سووکایەتی بە دۆستەکانم بکەیت! »

بەڵام لە دڵی خۆیدا دەیگوت: « من تەنیا تۆم هەیە، هەموو ئەم کارانەش لە بەر تۆ دەکەم. »

« تەنیا من شایستەی سووكایەتی پێكردنم... »

« تۆ نا، بیر و بۆچوونەكەت! »

« من و بیر و بۆچوونەكەم هەردوكمان یەكێكین. »

«كەواتە بۆ هەمیشە ماڵاوا... هەر ئیمشەو دەڕۆم و ئیتر ناتبینمەوە. »

بە پەلە بەرەو ڤیلاكەی چوو، باروبنەی پێچایەوە و بێئەوەی هیچ بەو دوو ئەفسەرە بڵێت سەر رێكەوت. ئەو لەسەر قسەكەی خۆی مایەوە و هەرگیز بۆ ئۆمبرۆزا نەگەڕایەوە. چوو بۆ فەڕانسە و دوای ماوەیەك كە ئیتر خۆی پێ نەگیرا و ویستی بگەڕێتەوە، رووداوەكانی ئەو وڵاتە نەیانهێشت. سەرەتا شۆڕش و پاشان شەڕ روویدا. ماركیز كە ببوو بە یەكێك لە نزیكانی لافایت و، رووداوەكان وردە وردە سەرنجیان رادەكێشا، چوو بۆ بەلژیك و لەوێشەوە بۆ ئینگلستان. ئەو چەند ساڵە كە شەڕەكانی ناپلیۆن دەوامەی بوو، ئەو لە لەندەنی مژگرتوودا دەژیا و دڵی لە لای دارەكانی ئۆمبرۆزا بوو. پاشان بوو بە ژنی لۆردێكی ئینگلیسی كە لە گەڵ كۆمپانیای هیندی رۆژهەڵات كاری دەكرد و لە كەلكەتە مایەوە. لەوێ لە هەیوانی ماڵەكەیەوە سەیری دارستانی دەكرد. سەیری ئەو دارانە كە لە دارەكانی باخی تاڤ منداڵیشی سەیرتر بوون و، هەموو ساتێك پێیوابوو كۆزیمۆ دەبینێ كە لە پشت لقەكانەوە بەرەو پێش دێت. بەڵام ئەوەی كە ئەو دەیبینی پڵینگ یان مەیموون بوو.

سێر ئۆزبێرت كەستێل فایت و سالڤاتۆرە دی سن كاتالدۆش بۆ هەمیشە هاوپەیمان مانەوە و ژیانێكی پڕ لە رووداو و ماجەرایان هەڵبژارد. سەریان لە قومارخانەكانی ڤێنیز، قوتابخانەی زانستە ئایینییەكانی گوتینگن و، دەرباری كاترینی دووهەم لە سەنپێترزبۆرگ دەرهێنا و ئیتر هەواڵێكیان نەبوو.

كۆزیمۆ كاتێكی زۆر بەسەر دارەكانەوە دەگەڕا. جلی شڕی لە بەر دەكرد و بەردەوام دەگریا و دەمی بۆ هیچ خواردنێك نەدەبرد. وەك منداڵی ساوا دەگریا و، ئەو باڵندانە كە لەوە پێش بە بینینی ئەو راوچیە دەست راستە هەڵدەهاتن، ئێستا لێی نزیك دەبوونەوە و لەسەر

لقەکەی دەنیشتن، یان بە ژوور سەریەوە هەڵدەفرین. چولەکەکان، سەیرە و قومری و پەرەسێلکە و کوکوختییەکان دەیانخوێند و سمۆرە و خەز و مشکە دەشتەکییەکانیش لە قووڵایی کولانەکانیان دەهاتنە دەر و لە گەڵیاندا دەچرین. بەم شێوە براکەم بۆ هەر کوێ دەچوو ناڵە ناڵی لەگەڵ بوو.

پاشان تووشی رقێکی وێرانکەر بوو. گەڵای دارەکانی لە سەرەوە بۆ خوارەوە دەڕنی و وەك داری زستانی رووتی دەکردنەوە، ئەوسا دەکەوتە گیان شووڵ و لقە باریکەکانیش. پاشان بە چەقۆکەی پێستی دارەکانی دەتاشی و سپیاییەکەیانی دەردەخست. لە دوای هێرشەکەی ئەو، دارەکان وەك ئەو بریندارانە بوون کە پیاو بە بینینیان پشتی دەلەرزی.

ئەو هەمووە تووڕەییە نیشانەی رق هەڵگرتن لە ڤیۆڵتای پێوە دیار نەبوو، بەڵکوو نیشانەی پەشیمان بوونەوەی خۆی بوو لەوەی کە ئەوی لە دەست دابوو، نەیتوانیبوو رایبگرێت، بە غووری نابەجێ و کەرانەی خۆی ئەوی رەنجاندبوو. ئەو تازە لەوە گەیشتبوو کە ڤیۆڵتا هەمیشە پێی وەفادار بووە، ئەو دوو پیاوەی تریشی لەبەر ئەوە بەشوێن خۆیدا رادەکێشا کە نیشانی بدات تەنیا کۆزیمۆ بە دڵداری خۆی دەزانێت. هەموو بێقەراری و هەوەسبازییەکانیشی بۆ ئەوە بوو پەرە بە عەشقەکەیان بدات. عەشقێك کە لە ترۆپکی خۆیدا بوو، بەڵام ڤیۆڵتا دانی پیا نەدەنا. کەچی کۆزیمۆ لە هیچکام لەمانە نەگەیشتبوو، ئەوی رەنجاندبوو لە خۆی دووری خستبۆوە.

ڤیۆڵتا ئۆپتیموس ماکسیموسیشی لەگەڵ خۆی بردبوو، کۆزیمۆ چەند حەفتەیەك تەنیاتر لە هەمیشە لە دارستان مایەوە. کاتێك گەڕایەوە بۆ ئۆمبرۆزا زۆر گۆڕابوو. ئیتر منیش گومانم لە شێت بوونی براکەم نەدەکرد.

٢٤

هەر لەو کاتەوە کە کۆزیمۆ لە تەمەنی دوانزە ساڵیدا چووە سەر دارەکان و ئیتر نەهاتە خوار، لە ئۆمبرۆزا دەگوترا عەقڵی تەواو نییە. بەڵام هەروا کە زۆر بینـدراوە، پاشـان هـەموو کەس شێتیەتییەکەیان قبووڵ کرد و لە گەڵی گونجان. نەوەك هـەر پێداگرییەکـەی بـۆ ژیـان لەسەر دارەکان، بەڵکوو گەوجییەتییە لـە رادە بەدەرەکەشـی بـۆ خـەڵك، ئاسـایی بـوو. لـە ئەنجامدا وای لێهات بە مرۆڤێکی سەیری بزانن و هیچی تر. لە گەرمەی قۆناغی دڵدارییەکـەی لە گەڵ ڤیۆڵتا، شادومانییەکەی خۆی بە شێوەیەك دەردەبڕی کە خەڵك تێی نەدەگەیـشتن. بەتایبەت، ئەو کارە کە لە رۆژی جەشنی «مرۆڤی پیرۆز»ی شارەکەیان کردی، بوو بە هـۆی سەرسووڕمانی گشتی. زۆر کەس ئەو کردەیان بە بێحورمەتی بە بیروباوەڕی پیرۆزی خۆیـان زانی و قسەکانی ئەویان بـە دروشمێکـی زنـدیقی و کافرانـە لێکدایـەوە کـە گوایـە بـە زمـانی ئیسپانیایی کردبووی. لەو کاتەوە قاو بڵاوبووەوە کـە «بـارۆن شـێت بـووە!» کەسـانێکیش بوون کە گوتیان: «بۆچی دەکرێ مرۆڤێـك کـە هـەموو تەمـەنی شـێت بـووە دیسان شـێت ببێتەوە؟!»

له گەرمەی ئەم بۆچوونە دژوازانەدا کۆزیمۆ شێتی شێت ببوو. ئەو کە تا ئەو کاتە پێستەی دەپۆشی، لەوەدوا وەك سوور پێستەکانی ئەمریکا بە پەڕی رەنگاوڕەنگی باڵندەکان خۆی دەڕازاندەوەو، تەنانەت پەڕەکانیشی لە جلەکانی خۆی ڕۆ دەکرد. جلی وای بۆ خۆی ساز دەکرد کە کلکی بوو بە پەڕ داپۆشرابوو، رەفتاریشی وەك باڵندەکانی لێهاتبوو. وەك دارکونکەرە کرمی لە لەشی دارەکان دەردەکێشا و، وەها کە خەزێنەیەکی دەست کەوتبێت شانازی بە خۆی دەکرد.

بۆ ئەو کەسانەش کە لە بن دارەکان کۆ دەبوونەوە تا قسەکانی ببیستن و پێی رابوێرن، باسی باڵندەکانی دەکرد. ئەو کە زەمانێك باڵندەکانی راو دەکرد، ئێستا پشتیوانی لێدەکردن و ستایشی دەکردن. وردە وردە خۆی بە باڵندە دەزانی. جاریوابوو دەبوو بە کۆترەباریکە و، هەندێك جاریش دەبوو بە کوند، یان سەیرە. خۆی وەك ئەو باڵندانە لێدەکرد و شاڵاوی بۆ ئەو مرۆڤانە دەبرد کە گوایە نازانن باڵندەکان دۆستی راستەقینەی ئەوانن. لە ئەنجامدا رووی قسەکانی لە هەموو کۆمەڵگەی ئینسانی بوو، گوتەکانی دۆخێکی هێماییینی وەردەگرت. باڵندەکانیش لەو گۆڕانەی گەیشتبوون و لێی نزیك دەبوونەوە، تەنانەت ئەو کاتانە کە خەڵکیتریش لە بن دارەکەی کۆ ببوونەوە و گوێیان بۆ قسەکانی شل کردبوو، لێی نزیك دەبوونەوە. بەم شێوە براکەم دەیتوانی بە هێنانەوەی ئەو نموونە زیندووانە کە لە دەوروبەری خۆی لە سەر لقەکان هەڵنیشتبوون، قسەکانی خۆی بسەلمێنێت.

ئەم وەزعە بیرێکی بە مێشکی راوچییەکانی ئۆمبرۆزادا هێنا، کە بۆ راکێشانی باڵندەکان و راوکردنیان وەك تەڵەیەك سوودی لێ وەربگرن، بەڵام بە کردەوە کەس نەیوێرا تەقە لەو باڵندانە بکات کە لە دەوروبەری ئەو کۆ دەبوونەوە. خەڵك، تەنانەت دوای ئەوەش کە شێتیەتییەکەی ئاشکرا ببوو، وەك جاران لێی دەترسان. ئەڵبەت گاڵتەیان پێ دەکرد و، لە بن دارەکەیدا هەمیشە تاقمێك منداڵ و بێکارەی لێبوو کە پێی پێدەکەنین، بەڵام وەك جاران رێزیان لێدەگرت و بە وردی گوێیان بۆ قسەکانی شل دەکرد.

ئەو دارانە کە ئەو لە سەریان دەبوو، وردە وردە پڕ دەبوون لە گەڵای دەستنووس و پەڕە کاغەزی گەورە کە گوتە و پەندی فەیلەسووفەکانی پێشووی لەسەر نووسیبوون. ئەو هەروەها کۆمەڵە شتێکی زۆریشی بە ڕێك و پێکی پێکەوە لکاندبوو، لەسەر لقەکان دایناببوون. دەستووە پەڕ، مۆم، داسی بچووك، تاجی جۆراوجۆر، پەیکەرەی نیوئەندامی ژنان، دەمانچە، شایەن و زۆر شتی تریش. خەڵك بە سەعات لەو شتانە ورد دەبوونەوە و هەوڵیان دەدا لەو مەتەڵانە تێبگەن. بە بۆچوونی من، براکەم بە دانانی ئەو شتانە لە پاڵ یەکتر نەیدەویست شتێکی تایبەت بگێڕێتەوە، بەڵکوو دەیویست خەڵك وادار بە بیر کردنەوە بکات. دەیویست تێیان بگەیەنێت کە نائاساییترین بۆچوون و تیۆرییەکانیش دەتوانن زۆر ڕاست بن.

لەو کاتەدا چەند وتارێکی نووسی. بۆنموونە: **دەنگی ڕەشیشە، دەندووکی دارکونکەرە، وتووێژی کوندەکان**. نووسینەکانی بە ناو خەڵکدا بڵاو دەکردەوە. هەر لەم قۆناغی شێتیەتییەیدا بوو کە فێری پیتچنینیش بوو، دەستی بە چاپ کردنی چەند بەیاننامە و هەواڵنامەیەك کرد، کە یەکێکیان ناوی **پەڕی ریشۆڵە** بوو. ئەو دواتر هەموو ئەو هەواڵنامانەی لە بەرگێکدا بۆ ناوی **پەیکی دوو پێکان** کۆ کردەوە. مێزێکی گەورە، گارسەیەکی پیتی قورقوشمی و نەورد و کەلوپەلی تری چاپ و بەرمیلێکی پڕ لە جەوهەریشی لەسەر دارگوێزێك دانابوو، هەر لەوێش نووسینەکانی خۆی دەچنی و چاپی دەکردن.

جاری وابوو دەڵەکێك لەسەر کاغەزە تازە چاپ کراوەکەی دادەنیشت و بە کلك جەوهەرەکەی بڵاو دەکردەوە. جاری وابوو سمۆرە یەکێك لە پیتە قورقوشمییەکانی دەدزی و بە تەمای ئەوەی کە بخورێت بۆ کولانەکەی خۆی دەبرد. یەکێك لە وپیتانە کە بەم شێوە ون بوو، پیتی Q بوو، کە سمۆرەکە بە بینینی شکڵی خڕ و کلکەکەی پێیوابوو میوەیە. لەبەر ئەوە بوو کە کۆزیمۆ ناچار بوو لە بری ئەو پیتە K بە کار بێنێت.

ڕەنگە ئەمانە چاك بووبێتن، بەڵام من پێموابوو کە براکەم جگە لە شێتی وردە وردە خەریکە گێل و گەوجیش دەبێت، کە ئەمە لە شێتی زۆر خراپتر و بە ئازارتر بوو. شێتییێتی،

چاك یان خراپ، جۆرە هێزێکی سروشتییە، بەڵام گەوجی جگە لە سستی و داماوای هیچیتر نییە و بە کار نایەت.

بە هاتنی زستان براکەم تووشی سستییێکی بەردەوام بوو. بە درێژایی ڕۆژەکان وەك باڵندەیەك کە لە هێلانەکەیدا بخەوێت لە توورەکەی خەوەکەیدا دەمایەوە و تەنیا سەری لە توورەکەکە هاتبووە دەر. ئەو جاروبار لە گەرمترین کاتەکاندا لەو دۆخەی دەهاتە دەر و بۆ دەست بەئاو گەیاندن بە چەند قەڵەمباز خۆی دەگەیاندە دار تووسکاکەی سەر چۆمی «گوواو». جاری وابوو لە ناو توورەکەی خەوەکەیدا کتێبی دەخوێندەوە.(شەوان چرا نەوتیەکەی هەڵدەکرد) یان لەگەڵ خۆی دەدوا و، جاروباریش لەبەر خۆیەوە گۆرانی دەخوێند. بەڵام بە زۆری دەخەوت.

هەندێك خواردنی پاشەکەوت کردبوو کە کەس بە شوێنەکەی نەدەزانی. جاروبار کەسێك بە خێری خۆی پەیژەیەکی دادەنا پیالۆکەیەك شلە یان راویولێکی بۆ دەبرد و ئەویش لێی وەردەگرت و دەیخوارد. کەمە کەمە ئەم باوەڕە خورافیە لە ناو خەڵکدا پەیدا بوو کە نەزر کردنی خواردن بە بارۆن خۆشامەتە . ئەمەش دەریدەخست کەخەڵك یان لێی دەترسان یان بەزەییان پێیدا دەهات. لە لایەکیترەوە من پێم قبوڵ نەدەکرا کە میراتگری پلەوپایەی بارۆن ڕۆندو بە نەزر و خێری خەڵك بەرێ بچێت. ئەگەر باوکی رەحمەتیمان بەوەی بزانیایە چی بەسەر دەهات؟ لەم ناوەدا من هیچ تاوانێکم نەبوو، چونکا براکەم هەمیشە لە ژیانی ئاسوودەی بنەماڵەیی هەڵدەهات و، هەروا کە پێشتریش گوتم، ئێمە پەیمانێکمان پێکەوە مۆر کردبوو. بەڵام کاتێك بینیم وای لێهاتووە کە خۆراکی خۆی پێ تەیار ناکرێت، ڕۆژێك ئەمرم بە یەکێك لە خزمەتکارەکانم کرد کە بە جلی رەسمییەوە بە دارەکەدا هەڵگەڕێت و کوتێك گۆشتی قەل و پەرداخێك شەرابی بۆرگونی لەسەر مەجمعەیەك بۆ ببات. پێموابوو بە هۆی پابەند بوونی بە فلان یان فیسار ئەسڵی بیر و باوەڕەکەی ئەو خواردنەی لێ وەرناگرێت، کەچی لێی وەرگرت و زۆر بە ئیشتیاوە خواردی. لەوەدوا هەر جارێك بیری ئەومان بکردایەوە بەشێك لە خواردنەکەی خۆمان بۆ دەنارد.

بە کورتی، براکەم تووشی ڕەزالەتێکی ماتەمبار ببوو، تا ئەوەی کە خۆشبەختانە شاڵاوی گورگەکان هاتە گۆڕێ. ئەم ڕووداوە ئەو دەرفەتەی بە کۆزیمۆ بەخشی تا جارێکیتر بەرجەستەترین تایبەتمەندییەکانی خۆی نیشان بدات. زستانی ئەو ساڵە سەهۆڵبەندان بوو. بەفر تەنانەت دارستانەکانی ئێمەشی گرتەوە. گورگە برسیەکان گەلە گەلە لە کێوەکانی ئالپەوە هاتنە خوار و شاڵاویان بۆ ڕۆخەکانی ئێمەش هێنا. داربڕەکان ئەو گورگانەیان بینی و هەواڵەکەیان بڵاو کردەوە. خەڵکی ئۆمبرۆزا کە لە سەردەمی سووتمانەکەوە فێری هاوپەیمانی و یەکگرتوویی ببوون، چەند کەسێکیان لە دەور و بەری شار دانا تا بەر بە هاتنی گورگە برسییەکان بگرن. کەس، بەتایبەت شەوان، لە شار نەدەچووە دەر.

لە ئۆمبرۆزا هەموو دەیانگوت: «حەیف کە باڕۆن وەك جاران نەماوە! »

ئەو زستانە سەختە تەندروستی کۆزیمۆی تێك دابوو، بە درێژایی ڕۆژ وەك کرمی ناو پیلە، لە توورەکە خەوەکەیدا دەمایەوە، ئاو بە لووتیدا دەچۆڕا، ڕوومەتی ماسیبوو، گوێچکەشی کەم و زۆر کەڕ ببوو.

هەموو خەڵك بۆ ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ ئەو گورگانە ڕاپەڕیبوون. کەسانێك کە لە نزیك باڕۆنەوە تێدەپەڕین پێیان دەگوت:

« هۆی، باڕۆن! جاران تۆ لەسەر دارەکان قەرەوڵیت بۆ ئێمە دەدا، ئێستا ئێمە بووین بە قەرەوڵی تۆ! »

کۆزیمۆ هیچی نەدەگوت و چاوی هەڵنەدەهێنا، دەتگوت هیچ نابیستێت، یان نازانێ ڕووی قسەکانیان لە ئەوە. بەڵام جارێك لە پڕ سەری هەڵبڕی، بۆنی کرد و بە دەنگێکی دوو ڕەگەوە گوتی:

« مەڕ. بۆ تاراندنی گورگەکان دەبێ لەسەر دارەکان مەڕ ببەستنەوە. »

خەڵك لە خوار قاچییەوە کۆ ببوونەوە، چاوەڕوان بوون تا دیسان قسەی بێ سەرەوبەرەیان بۆ بکات و پێی پێبکەنن. بەڵام ئەو قوڕگی ساف کرد و گوتی:

« شوێنی شیاوتان نیشان دەدەم. »

ئەوسا بە ناو لقەکاندا سەر ڕێ کەوت.

لە نیوەی ڕێی مابەینی دارستان و زەویەکاندا دار گوێز و دار بەڕوویەکی هەڵبژارد و، مەر و بەرخۆلەی لەسەر لقەکانیان دابەست. ئەو ئاژەڵانەی توند بەستبوو تا نەکەون و، ئەوانیش بەردەوام باعە باعیان دەکرد. پاشان لەسەر هەر کام لەو دارانە تفەنگێکی پڕیشی دانا. خۆشی سەر تا پێ، پێستەی پۆشی و وەك مەڕی لێهات. شەویش بە هەمان شێوە لەسەر دارەکان چاوەڕوان ما. هەموو کەس پێی وابوو کە ئەم کارەی ئەوپەڕی شێتیەتییە.

بەڵام هەر ئەو یەکەم شەوە گورگەکان لە کوێستان هاتنەخوار و بە بیستنی بۆنی لەش و دەنگی باعە باعی مەڕەکان، خۆیان گەیاندە ئەو دارانە و بە لوورە لوور لە بنیدا کۆبوونەوە. ئەوان بە دەمی داچەقاوەوە پێیان لە دارەکان چەقاندبوو. لەو کاتەدا بوو کە کۆزیمۆ بەرەو پیریان چوو. گورگەکان بە بینینی ئەو ئاژەڵە کە شتێك لە مابەینی مەڕ و مرۆڤ بوو، وەك باڵندەکانیش دەفڕی، سەریان سووڕ مابوو، چاویان تێ بڕیبوو. ئەو هەر کام لەو گورگانەی بە دوو گوللە دەکوشت. دوو گوللە... چونکا تفەنگێکی پێ بوو کە لە پاش هەر گوللەیەك دیسان پڕی دەکردەوە و تفەنگێکی تریشی لە ناو لقەکاندا شاردبووەوە. بەم شێوە گورگەکان یەك لە دوای یەك دەکوژران و لەسەر عەرزە سەهۆڵ بەستووەکە دەکەوتن. کۆزیمۆ بەم جۆرە ژمارێکی زۆری لێ کوشتن. هەرجارێك کە تەقەی دەکرد، گەلە گورگەکە بە سەراسیمەییەوە هەڵدەهاتن و راوچییەکانی تریش پاشماوەکەیان دەکوشتن.

لەوە دوا کۆزیمۆ ڕەوایەتی جۆراوجۆری لەو ڕووداوە دەگێڕایەوە. نازانم کامیان ڕاستە بەڵام یەکیان ئەمە بوو:

لە گەرمەی شەڕەکەدا خۆم گەیاندە دواهەمین دار. چیم دی؟ سێ گورگ خۆیان گەیاندبووە سەر لقەکان و خەریك بوون مەڕەکەیان دەخوارد. لەبەر ئەوەی سەرمام ببوو، گێژ بووم و چاوم بە زەحمەت دەیبینی. بۆیە بێئەوەی ئاگادار بم ئەوەندە لێیان نزیك بوومەوە کە هەنگاوێکم مابوو بیانگەمێ. گورگەکان کە بینیان مەڕێك لە سەر دوو پێ بە سەر لقەکاندا دەڕوات بەرەو من گەڕانەوە. خوێن لە لمبۆزیان دەتکا... تفەنگەکەم خاڵی بوو،

بارووتم نەمابوو. لەسەر لقێکی ناسکیش راوەستابووم کە زۆر قایم نەبوو. بەڵام لقەکەی بان سەرم باش بوو. وردە وردە کشامەوە و لە دارەکە دوور کەوتمەوە. یەکێك لە گورگەکانیش هێواش هێواش بەرەو من دەهات. بە هەر دوو دەست لقەکەی بان سەرم گرتبوو، وام دەنواند کە خەریکم بەسەر لقە نەرم و ناسکەکەی ژێر پێمدا دەڕۆم، لە کاتێکدا پێم هەر لەسەر ئەو لقەش نەبوو. گورگەکە فریوی خوارد و هاتە پێش. لقەکە لە ژێر پێیدا نەویەوە و لە کاتێکدا ئەو دەکەوتە خوار، منیش بە تەکانێك خۆم بە لقەکەی ژوور سەرم گەیاند. گورگەکە کەوتە سەر عەرز و وەك سەگ لووراندی و دەستبەجێ مرد. هەموو ئێسکی شکابوو.

«ئەی دوانەکەی تر چیان بەسەر هات؟ »

« دوانەکەی تریش بێ جووڵە سەیری منیان دەکرد. لە پڕ کڵاو و کەواکەم دەرهێنا و بەرەو ئەوان فڕێمدا. یەکێك لە گورگەکان بە بینینی ئەو پێستە مەڕە سپییە بازی دا تا لە حەواوە بیگرێت، بەڵام خۆی پێنەگیرا و ئەویش کەوتە خوار و ملی شکا. ئەمە لە کاتێکدا بوو کە ئەو خۆی بۆ گرتنی مەڕێکی قورس ئامادە کردبوو، بەڵام پێستەکەی من سووك بوو.

« گورگێکی تر مابوو. »

« بەڵێ، یەکێکی تر مابوو. بەڵام چونکا من لە پڕ کەواکەم دەرێنابوو سەرمام بوو وەها پشمام کە زەمین و زەمانی لەراندەوە. گورگەکە بە بیستنی دەنگی پشمینەکەم وا داچڵەکی لە دارەکە کەوتە خوار و ئەویش ملی شکا.

ئەمە بوو چیرۆکی شەڕ کردنی ئەو شەوەی براکەم. بەڵام بەو حاڵە ناساغەیەوە، زۆری نەمابوو سەرمای ئەو شەوە لە بەینی ببات. چەند رۆژ کەوتە حاڵی جاو و لەسەر مەسرەفی شارەوانی دەرمانیان کرد، ئەمەش نیشانە پێزانینی خەڵك بۆ کارێك بوو کە کردبووی. لە جۆلانەیەکدا رایان کێشابوو، پزیشکەکان بەردەوام بە چەند پەیژەدا هەڵدەگەڕان و دادەگەڕان و دەرمانیان دەکرد. باشترین پزیشکی ئەو ناوچەیان بۆ هێنابوو. یەکێك قاچی بۆ دەشت، یەکێکی تر خوێنی لێدەگرت، سێهەم کەس مەلحەمی لەسەر پشتی دادەنا، چوارەمیان رۆنی

لە لەشی هەڵدەسوو. ئیتر کەس بارۆن رۆندوی بە شێت نەدەزانی. هەموو بە کەسایەتیەکی هەڵکەوتەی سەردەمەکەیان دەزانی.

تا نەخۆش بوو ئاوا بوو. دوای ساغ بوونەوەی دیسان بیر و رای جیاوازی خەڵك دەستی پێکردەوە. بەڵام ئیتر ئەویش تێدەکۆشا کاری سەیر و سەمەرە نەکات. حەفتە نامەکەی چاپ دەکرد، بەڵام ناوەکەی گۆڕی. ناوی **موورەغەداری عاقڵ**ی لێنا.

٢٥

نازانم لەو سەردەمەدا ئۆمبرۆزا لۆژی فراماسۆنێری هـەبوو یـان نـا. مـن خـۆم، وەك زۆر بورژوا و مەزنزادەی گوندنشینی تری ناوچەکە، لەوەدوا لەگەڵ ئـەم رەوتـەدا ئاشـنا بـووم و ئەمـەش لـە دوای یەکـەم لەشـکر کێشییەکانی نـاپلیۆن بـوو. کەواتـە نـاتوانم بڵـێم یەکـەم پەیوەندییەکانی براکەم بەو لۆژەوە چۆن بووە. تەنیا ئەو چیرۆکەتان بۆ دەگێڕمەوە کە کەم و زۆر پەیوەندی بەم قۆناغەوە هەیە و، هەندێك بەڵگەش راستییەکانی دەسەلمێنن.

رۆژێك لە رۆژان دو موسافیری ئسپانیایی هاتن بۆ ئۆمبرۆزا. ئەوان چوون بۆ لای بارتۆلۆ مێئۆ کاڤانیا کە شیرینی پەز بوو، هەموو کەس دەیزانی فراماسیۆنە. ئـەوان گوایـە وەك دوو برا لە لۆژی مادریدەوە خۆیان پێ ناساندبوو، چونکا کاڤانیا هەر ئەو شەوە ئـەو دوانـەی بـۆ کۆبوونەوەی فراماسیۆنەکانی ئۆمبرۆزا برد. ئەم کۆبوونەوە، ئەو دەمە لە فەزایـەکی ئـازاد و کراوەدا و لەبەر رۆشنایی چەند مەشغەڵ و مۆمێك دەگیرا. من دواتر وردە وردە، بە گومان و مەزنـدە لـە چـیرۆکی ئـەو شـەوە گەیـشتم. بـەڵام بـۆ بـەیانی ئـەو شـەوەدا، هـەر کـە دوو ئیسپانیاییەکە لە میوانخانە هاتنە دەر، کۆزیمۆ شوێنیان کەوت و بێ ئەوەی خۆی نیشان بدا لە سەر دارەکانەوە چاوەدێری ئەو دوانەی دەکرد.

دوو موسافیرەکە خۆیان گەیاندە حەوشەی موسافیرخانەیەکی دەرەوەی شار. کۆزیمۆ لەسەر دار گلیسینێك جێگر بوو. مشتەرییێکی سێهەمیش لەسەر یەکێك لە مێزەکانی میوانخانەکە دانیشتبوو، چاوەڕێی ئەو دوانە دەکرد. کڵاوێکی رەشی لێوار پانی بە سەرەوە بوو روومەتی نەدەبیندرا. هەر سێکیان سەریان بۆ سفرەی سپی مێزەکە نەواندبووەوە. لە پاش کەمێك وتووێژ کابرای ناشناس دەستی بە نووسینی شتێك لە سەر باریکە کاغەزێك کرد. ئەو دوو کەسە دەیانگوت و ئەو دەینووسی. لەوە دەچوو سیایی ناوی چەند کەس بگرن. کۆزیمۆ لەو سەرییەوە گوتی: « بەیانی باش بەرێزان. »

هەر سێکیان سەریان هەڵبڕی و بەچاوی دەرتۆقیوەوە لە پیاوی سەر دار گلیسینەکە رامان. بەڵام یەکێك لە ئەوان، واتە ئەوەی کە کڵاوی لێوار پانی بەسەرەوە بوو، وا گورج سەری خۆی داخست کە لووتی لە مێزەکە درا. براکەم هەر بەو بینینە ئان و ساتییە هەستی کرد پێشتر روومەتی ئەو کابرایەی بینیوە.

دوو پیاوەکەیتر بە ئیسپانیایی گوتیان: « بەیانی باش بەرێز. ئەمە دابی ئێرەیە کە وەك کۆتر سەردانی غەریبەکان بکەن و لەو سەرەوە سڵاویان لێ بکەن؟ هیوادارم لەو سەریە بێیتە خوارو ئەم کێشەمان بۆ یەکلایی بکەیتەوە! »

بارۆن گوتی: « ئەوانەی کە لە سەرەوەن هەموو کەس دەیانبینن. بەڵام کەسانێك هەن کە خۆیان لە خەڵك دەشارنەوە. »

« کەس ناچاری نەکردووین روومەتمان نیشانی تۆ بدەین، نە روومەتمان و نەشوێنی دانیشتنمان. »

« بەڵام کەسانێك هەن کە کاری پەنهانی بە شانازی دەزانن. »

« بفەرموون کێ؟ »

« بۆ نموونە سیخوڕەکان. »

دوو پیاوەکە داچڵەکین. سێهەمینیان لەجێی خۆی نەبزوا، بەڵام بۆ یەکەمجار دەنگی بیسترا کە بە هێوری دەیگوت:

« ئەگەر نموونەی تریشت بوێت، ئەندامی گرووپە شاراوەکان. »

کۆزیمۆ کەمێك بیری کردەوە، پاشان بە توورەییەوە گوتی:

« دەکرێ بە چەند شێوە ئەم قسەی تۆ لێك بدرێتەوە. یان دەتەوێ بڵێیت کە من ئەندامی گرووپێکی شاراوەم، یان خۆتانن یان هەر دوو لامان. یان ئەوەی کە نە من و نە ئێوە هیچمان ئەندامی گرووپێکی شاراوە نین و مەبەستت خەڵکیترە. یان رەنگە دەتەوێت قسەم لێدەربکێشیت. »

ئەو کابرایە کە کڵاوی لێوار پانی بوو، بە سەرسامییەوە پرسی: « چیت گوت؟ چیت گوت؟ »

وەها داچڵەکیبوو کە لە بیری چووبووەوە روومەتی داپۆشێت، سەری بەرز کردەوە و چاوی لە چاوی کۆزیمۆ بری. براکەم ناسییەوە. دۆن سۆلپیسیۆی یەسووعی بوو، ئەو پیاوە کە لە باسۆلیڤا دوژمنایەتی کردبوو.

« ئەها ! کەواتە بە هەڵە نەچووبووم. خۆت ئاشکرا کرد باوکی رۆحانی ! »

قەشە ئیسپانیاییەکە کڵاوەکەی هەڵگرت، سەرە تاشراوەکەی دانەواند و گوتی:

«دۆن سۆلپیسیۆ گوادالتە، فەرماندەیەکی گرووپی فیداییەکانی مەسیح.»

براکەم گوتی: « کۆزیمۆ رۆندو، فراماسۆن. »

دوو پیاوەکەی تریش خۆیان ناساند:

«دۆن کالیکستە. »

« دۆن ڤۆلجێنسیۆ. »

« ئەم بەریزانەش یەسووعین؟ »

« بەڵێ. ئێمە هەموومان یەسووعین. »

« مەگەر پاپ گرووپەکەی ئێوەی هەڵنەوەشاندۆتەوە ؟ »

دۆن سۆلپیسیۆ لە کاتێکدا شمشێرەکەی دەردەکێشا گوتی:

« نە بۆ ئەوەی دەستی کەسانی وەك ئێوە بۆ کفر و خراپەکاری ئاوڵا بێت.»

له پاش هەڵوەشانەوەی گرووپەکە، ئیماندارە یەسووعییەکان دەست بە کار ببوون و، تێدەکۆشان لە هەموو ناوچەکانی ئەو وڵاتـە هێـزی میلیـشیا دامـەزرێنن و بـەو هێزانـە شـەڕ لەگەڵ بیرکردنەوەی نوێ و داهێنانی تازەی ئایینی بکەن.

کۆزیمۆش شمشێرەکەی دەرهێنا. خەڵك کەمە کەمە کۆ دەبوونەوە.

ئیمانـدارە ئـسپانیاییەکە گـوتی:« ئەگـەر دەتـەوێ پیاوانـە شـەڕ بکـەیت لـە دارەکـە وەرەخوار. »

کۆمەڵە دارگوێزێك لـە و نزیکانـە بـوو. وەرزی میـوە چـنینەوە بـوو گوندییـەکان چـەند سفرەیەکیان بە دارەکەوە بەستبۆوە و گوێزەکانیان تـێ دەکردن. کۆزیمـۆ خـۆی گەیانـدە یەکێك لەو دارانە و پەڕیە سەر سفرەیەك و ڕاست ڕاوەستا.

« تۆ دەبێ چـەند بـست هەڵگـەڕێیت دۆن سۆلپیـسیۆ. مـن زۆر لـەوە زیـاتر کـە خـووم پێگرتووە هاتوومەتە خوار! »

ئیماندارەکەش پەڕیە ناو سفرەکەوە. بە گران خۆی بەسـەر پێـوە ڕادەگـرت. سـفرەکە دەجووڵا و لەژێر پێیاندا چاڵ دەبوو. بەڵام ئەوان ئەوەندە تـووڕە بـوون کـە خۆیـان بەسـەر پێوە ڕاگرتبوو ئاخریەکەی شمشێرەکانیان پێکدا درا.

کاکی ئیماندار بە زمانی لاتین هاواری کرد: « بە ناوی پەروەردگاری مەزن! »

« بە ناوی میعماری گەورەی کائینات! »

ئەوسا دەستیان بە شەڕ کرد.

« بەر لەوەی شمشێرەکەم لە سکتان ڕۆ بکەم بڵێ بزانم هەواڵی ئورسولا چییە؟ »

« لە سەومەعەیەکدا مرد. »

ئەم هەواڵە کۆزیمۆی شپرزە کرد. (مـن پێموایـە ئـەو هەواڵـە درۆ بـوو، ئـەو ئیمانـدارە یەسووعییە بە ئەنقەست ئەوەی گوتبوو تا بتوانێت ناپیاوانە سـوودی لـێ وەربگرێـت.) لـەم کاتانەدا ئیماندار بە پرتاو خۆی گەیاندە گرێیـەکی سـفرەکە لـە پـشت سـەری کۆزیمـۆ و بـە زەربەتی شمشێرەکەی دڕاندی. کۆزیمۆ بەرەو دۆن سولپیسیۆ پەڕی و بۆ ئـەوەی نەکەوێتـە

خوار، لێوارەکەی تری سفرەکەی گرت. هەر لەو کاتی پەڕینـەدا شمـشێرەکەی دەرفـەتی لـە یەسووعیەکە هێناو تا مشتوو لە سکی ڕۆچوو. دۆن سولپیسیۆ خولێکی بە لەشیدا، لـە سـەر سـفرەکەوە خزایـە خـوار و کەوتـە سـەر عـەرز. کۆزیمـۆ بـە دار گوێزەکـەدا هەڵگـەڕا. دوو یەسووعیەکەیتر هاو ڕێبازەکەی خۆیان هەڵگرت و ڕۆشتن. ئیتر کەس ئـەوانی نەیبینیـنـەوە، هەرگیز نەمانزانی کە ئەو پیاوە ئیمانداره مردبوو یان بریندار ببوو.

خەڵك لە دەوری سفرە خوێناوییەکە کۆ ببوونەوە. لەو ڕۆژەوە براکەم بە فراماسـۆنێری ناسێندرا.

من بە هۆی شاراوەکاری گرووپەکەوە لەوە زیاتر هیچم لەو بەسەرهاتە نەزانی. دواتر کە خۆم بووم بە ئەندام، بیستم لـە بـارەی کۆزیمـۆوە بـە شـێوەیەك دەدوێـن کـە دەتگـوت لـە ڕابوردوودا ئەندام بووە و ئێستا جۆری پەیوەندییەکەی زۆر دیار نییە. هەندێك دەیانگوت لـە ئەندامەتی «هەڵواسراوە». هەندێکی تریش وەك لادەرێك باسـیان دەکـرد کـە لـە گرووپەکـە لایداوە و ئایینێکی تری هەڵبژاردووە. هەندێکی تریش تەنیا بە لادەریان دەزانی و هیچی تر. بەڵام هەموویان لەبەر کارەکانی ڕابوردووی ستایشیان دەکرد. بە دووری نازانم کە ئەو هەمان کەس بێـت کـە بـە « دارکونکـەرەی ماسـۆن » ناوبـانگی دەرکردبـوو، بـە بنیادنـەری لـۆژی ئۆمبرۆزایان دەزانی. ڕێوڕەسمە سەرەتاییەکانی ئـەم لـۆژە هەنـدێك تایبەتمەنـدی بـووە کـە شوێنی بارۆن ڕۆندوی پێـوە دیـارە. بـۆ نموونـە ئەندامـە تـازە وەرگیراوەکانیـان بـە چـاوی بەستراوەوە بە دارێکدا هەڵگێڕاوە و پاشان بە پەتپێچکراوی دایانگێڕاوەتەوە.

دەزانین کە کۆبوونەوە سەرەتاییەکانی ماسۆنەکانی ناوچەی ئێمە لە دارستاندا دەگیرا. کەواتە، بەئاسانی وەردەگیرێت کە کۆزیمۆش لەوانەدا بەشدار بووبێت. دەکرێ پێمانوابێ کە ئـەو پـاش ئاشـنابوون لـە گـەڵ ئەنـدامێکی پەیوەندیـدەری دەرەکـی لـۆژی ئـۆمبرۆزای دامەزراندبێت. یان کەسێکی تر لە فەڕانسە یان ئینگلیس بـڕوای بـەم ڕێبـازە هێنابێـت و لـە ناوچـەی ئێمـەش دایمەزرانـدبێت. ئەگـەر ئەمـەیان گریمانەیـەکی دروسـت بێـت، دەکـرێ پێمانوابێت ماوەیەك فراماسۆنەری لە ناوچەی ئێمەدا بووبێت و کۆزیمۆ لێی بێ ئاگا بووبێت.

دەتوانم دیمەنی ئاشنا بوونەکەی بەم گرووپە ئاوا بێنمە بەر چاوی خۆم: شەوە، کۆزیمۆ لە کاتی گەشت و گەڕان بە دارستاندا دەگاتە فەزایەکی ئازاد و ئاوەڵا و چاوی بە تاقمێك دەکەوێت کە هەموویان جلی سەیریان لەبەردایە و ئامێری غەریبیان بە دەستەوەیە و لە بەر رۆشنایی مۆمدا کۆبوونەتەوە. ئەو رادەوەستێ و گوێ دەگرێت. پاشان دێتە زمان و بە یەکێك لەو رستانە کە هەمیشە حەزی لە گوتنیان بوو کۆبوونەوەکە دەشێوێنێت، رستەیەکی وەك: « ئەو کەسەی دیوار دەکێشێت جیایی دەنێتەوە » ماسۆنەکان کە ئاگاداری زانستە سەیر و سەمەرەکەی بوون، وەك ئەندامی لۆژ وەریدەگرن و کاری تایبەتیشی پێ دەسپێرن. ئەویش گەلێك لەو رێورەسمانە کە خۆی پێی خۆش بوو بە رێورەسمەکانی لۆژ زیاد دەکات.

تا ئەو کاتەی براکەم لەو کارەدا بوو « ماسۆنەکانی فەزای ئازاد » رێورەسمی زۆر و بەرچاویان بوو کە هەندێك شتی وەك: کوند و تەلەسکۆپ وسێوەلووکەی کاج و ترومپای ئاو و قارچك و لوولەی تاقیگە و تەونی جاڵجاڵۆکە و خشتەی فیساغورسیان تیا بەکار دەهات. کاسەڵە سەری زۆری بنیادەم و گا و هەڵۆ و گورگیش لە کاردا بوو. ئەم شتانە و زۆر ئامێری دیکەی وەك پەرگار و گۆنیا کە لە ئامێری نەریتی رێورەسمی فراماسۆنەرەکانە بە رێکوپێکی بە هەندێك لە دارەکانیانەوە هەڵدەواسی. زۆربەی خەڵك پێیان وابوو ئەم کارەش بەشێك لە گەوجیەتیەکانی بارۆنە.

زۆر بەر لە ئاشنایەتی لە گەڵ فراماسۆنێری، کۆزیمۆ لە گەڵ چەند ئەنجومەن و ناوەندی پیشەییدا پەیوەندی بوو. بۆ نموونە: «ئەنجومەنی پێڵاو دروەکان»،«کۆمەڵەی بەرمیل سازە ئیماندارەکان»، «ئەنجومەنی زرێ سازە راست کردارەکان»، «ناوەندی کڵاو دروە راستگۆکان» و شتی ئاوا. بەو هۆیەوە کە خۆی هەموو پێداویستییەکانی بەرهەم دەهێنا، لە چەند پیشەدا کارامە بوو و باسی ئەندامیەتی خۆی لە چەند ناوەندی پیشەییدا دەکرد. ئەو ناوەندانەش گەلێك سەرفەراز بوون لەوەی کە ئەندامێکی مەزنزادەی وەك ئەویان ببێت، کە وێڕای هەموو ئەمانە داوای هیچیشیان لێ نەکات.

من هەرگیز نەمزانی کۆزیمۆ چۆن دەیتوانی حەز و مەیلی بۆ ژیانی کۆمەڵایەتی، لە گەڵ مەیلی هەمیشەیی بۆ هەڵاتن لە کۆمەڵگە تێکەڵاو بکات و، ئەمەش یەکێك لە سەیرترین تایبەتمەندییەکانی بوو. هەرچی زیاتر خووی بە ژیانی دوورەپەرێزی سەردارەکان دەگرت، ئەوەندەش تێدەکۆشا کە پەیوەندی نوێ لە ناو هاو ڕەگەزەکانیدا بەرپا بکات. بەڵام لەگەڵ ئەوەی کە بە گیان و دڵ هەوڵی بۆ دامەزراندنی ئەنجومەنێکی تر دەدا و پەیڕە و پرۆگرامەکەی دادەڕشت و باشترین کەسەکانی بۆ کار کردن هەڵدەبژارد، هەرگیز کەس لەوە نەدەگەیشت کە تا چەندە پشتی پێ دەبەسترێت. بەر لە هەموو شتێك نەدەزاندرا کە ئەو لە کوێیە و ئەمەش کێشەیەکی کەم نەبوو. لە گەرمەی کارەکەدا لە پڕ وەك باڵندە ون دەبوو، کەس دەستی پێ نەدەگەیشت. لە پاساوی ئەم دوو مەیلە دژ بە یەکەیدا، دەکرێ بڵێیت کە ئەو لە گەڵ هەموو شێوازەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی ئەودەمەدا نەیار بوو، بۆ هەڵاتن لەبەر ئەوانەش هەوڵی دەدا شێوازی تازەی پەیوەندی کۆمەڵایەتی تاقی بکاتەوە. بەڵام بە داخەوە کە هیچ کام لەمانەشی بە قەدەر پێویست بە تازە نەدەزانی و دڵی پێ خۆش نەدەکردن. بۆیە هەمیشە رووی لە ژیانی وەحشی دەکرد.

ئەو ئاواتەخوازی کۆمەڵێکی گشتی بوو کە هەموو خەڵکەکە لە خۆی بگرێت. هەر جارێك کە دەیویست بۆ ئامانجێکی دیاریکراوی وەك بەرنامەی بەرگری لە سووتمانی دارستان، خەڵکەکە لە ئەنجومەنێك یان ناوەندێکی پیشەییی کۆبکاتەوە، داوای لێ دەکردن بە شەو لە دارستان کۆببنەوە و، خۆشی لەسەر دارەکانەوە خوتبەی بۆ دەدان. ئەو کۆبوونەوانە خۆبەخۆ حاڵەتێکی شاراوەی گرووپی و کفراویان وەردەگرت. لەو دانیشتنانەدا باسی هەموو شتێکی تایبەت و گشتی دەکرا و، بابەتی وتووێژەکانیش زۆر بە سادەیی لە ڕێوڕەسمە پیشەییەکانەوە بۆ کێشە جیهانیەکان و پلانی دامەزراندنی کۆماری جیهانی مرۆڤی ئازاد و یەکسان و دروستکار دەگوێزرایەوە.

لە فراماسیۆنەریش، کۆزیمۆ تەنیا پەیڕەوی لەم شێوازەی خۆی دەکرد. جارێکیان لۆژی گەورەی لەندەن نوێنەرێکی بۆ وڵاتە ئورووپاییەکانی تر نارد، تا سەردانی لۆژە «برا»

کانیان بکات. ئەم نوێنەرە بە بینینی تاکڕەوی لۆژی ئۆمبرۆزا کە لەگەڵ هیچ کام لە یاساکانی گرووپەکەیان نەدەگونجا، وا داچڵەکی کە بە لۆژێکی لادەری زانی و، بە پەلە هەواڵەکەی بە برادەرانی لەندەن راگەیاند.

پاشان چیرۆکی ئەو دوومسافیرە ئیسپانیاییە هاتە گۆڕێ. ئەو دووانە کە بۆ کۆبوونەوەی لۆژ برابوون، هەموو شتەکانیان زۆر ئاسایی دیبوو، تەنانەت گوتبوویان کە رێورەسمەکانی لۆژی ئۆمبرۆزاش وەك لۆژی گەورەی مادریدە. ئەو قسە کۆزیمۆی دڕدۆنگ کردبوو، چونکا زۆر باش دەیزانی کە ئەو رێورەسمانە داهێنانی خۆیەتی.

بەهەرحاڵ، من پێموایە ئەو بە پێی نیاز و پێویستییە شەخسییەکانی خۆی رێورەسمەکانی لۆژی دەگۆڕی. چونکا دەکرێ بە باشی لەوە بگەین کەسێکی وەك ئەو کە بە هیچ کلۆجێك ماڵێکی چێ نەدەکرد یان لە ماڵێکدا نەدەژیا، حازر بوو رێز لە هێما و ئامێرەکانی هەموو پیشەیەك جگە لە پیشەی ماسۆنی (واتە بیناسازی) بگرێت.

٢٦

ئۆمبرۆزا رەزیشی بوو. تا ئێستا بۆیە هیچم لەم بارەیەوە نەگوتووە، چونکا منیش وەك براکەم تەنیا بە دارەکاندا رادەگەیشتم. بەهەرحاڵ رەزی گەورە و بەربڵاومان هەبوو. لە ناوەڕاستی هاویندا، لە ناوبەینی لقوپۆی چێوبەستەکان، هێشووی ترێ رەشەکان گەورە و گەورەتر دەبوون. هەر لەو کاتەوە شیلەکەیان لە رەنگی شەراب بوو. هەندێك لە ریزی مێوەکانیان وەك هەرزاڵ دەبەست. کۆزیمۆ بە تێپەڕینی زەمان ئەوەندە لەڕ و سووك ببوو، لە دارەوانیشدا ئەوەندە چابوك ببوو، کە دەیتوانی بێئەوەی زیانێك بە هەرزاڵەکان بگەیەنێت بە سەریاندا بڕوات. ئەو لەسەر نێرگەکان، لەسەر لقی داری نزیك مێوەکان، یان لەسەر چێوبەستەکان دادەنیشت و هەندێك کاری جۆراوجۆری دەکرد. لە زستاندا مێوە رووتەکانی هەڵدەپاچی و، هاوینانیش لق و شووڵە زیادەکانی دەقرتاند، یان جرپ و جانەوەری لێ دەتاراندن. لە کۆتایی هاوینیشدا ترێی لێ دەکردنەوە.

هەموو خەڵکی ئۆمبرۆزا لە رۆژێکدا خەریکی ترێ چنین دەبوون. ئەو رۆژە، ناو کەرتی رەزەکان پڕ دەبوو لە تەنوورەی ژنان و کڵاوی گوڵینگەداری پیاوان. وڵاخدارەکان سەوەتەی گەورەی پڕ لە ترێیان دەبرد و لە کۆلینەکانیان دەکرد. پشکێنەرەکان لەگەڵ چەند

پاسەوانێك دەهاتن و بەشی ئاغاکانی ناوچە و، باجی کۆماری جنۆوا و، زەکاتی کلێسە و هەندێك باجی ساڵانەی تریان وەردەگرت. هەموو ساڵێك لەم رۆژەدا شەڕ و کێشە ساز دەبوو.

کاتێك لە فەڕانسا شۆڕش روویدا، جووتیارە ناڕازییەکان پەیتا پەیتا ئیمزایان کۆ دەکردەوە و بەم شێوە ناڕەزایەتی خۆیان لە چۆنیەتی دابەشکردنەکە دەردەبڕی. ئۆمبرۆزاییەکانیش دەستیان بە کۆکردنەوەی ئەم جۆرە ئیمزایانە کرد. ئەم کارە جگە لەوە کە تاقیکارییەك بوو، هیچ سوودێکی تری نەبوو. کۆزیمۆ، کە لەو دەمەدا پێویستی بە بەشداری کردن لە کۆبوونەوەکانی لۆژ و فرەوێژی لەگەڵ چەند ئەندامە شەرابخۆرەکەی نەبوو، دەستپێشخەری ئەم بزافە بوو. هەموو رۆژەکانی لەسەر دارەکانی مەیدان بوو. هەموو خەڵك، چ بەندەرییەکان و چ گوندییەکان، لە بن پێیدا کۆ دەبوونەوە و گوێیان بۆ شەرح و تەفسیری رووداوەکان لە زمانی ئەوەوە شل دەکرد. رۆژنامەی جۆراوجۆری بە پۆست پێ دەگەیشت، هەروەها ئەو نامانەش کە هاوڕێیانی بۆیان دەنووسی. لەوان نامانە نامەی **بایلی**[٥٨] ئەستێرەناسی فەڕانسەیی کە شارەداری پاریس بوو، هەندێك کەسایەتی تریش کە دەستیان لە سیاسەت دا هەبوو. سات لە دوای سات هەواڵی تازە لە شۆڕشەکەی فەڕانسە دەهات: لە کار دەرکرانی **نێکێر**[٥٩] وەزیری دارایی، پەیداگری نوێنەرانی خەڵك لە پارلەمان، پەیمانی **ژود پاوم**[٦٠] بۆ ئەوەی یاسای بنەڕەتی بە لویی شانزەهەم بسەلمێنن و، هەروەها سەرکەوتنی باستی، لافایت بە سەر ئەسپە سپییەکەیەوە، شا لە جلی خزمەتکارەکاندا و...

کۆزیمۆ رووداوەکانی شرۆڤە دەکرد، لە لقێکەوە بۆ لقێکیتر دەخوشی و لاسایی کەسایەتییەکانی شۆڕشی دەکردەوە. لەسەر لقێك لاسایی میرابۆی دەکردەوە کە لە پشت مێزی وتاربێژی خوتبەی دەدا. لەسەر لقێکی تر دەبوو بە مارا و لە بەرامبەر ژاکۆبنەکاندا خوتبەی دەدا، لەسەر لقی سێهەمیش لاسایی لویی شانزەهەمی دەکردەوە کە کڵاوی

---

٥٨ - Jeansylvain Baily
٥٩ - Jacques Necker
٦٠ - Jeu de Paume

تایبەتی هێزە شۆڕشگێڕەکانی لەسەر دەکرد و، هەوڵی دەدا ئەو پێرێژنانە کە بە پێ چووبوون بۆ پایتەخت ئارام بکاتەوە.

ئەو بۆ وەڵامدانەوە بەو کەسانە کە لە مانای هەڵمەتی ئیمزا کۆکردنەوەیان دەپرسی، پێشنیاری کرد خۆیان کارێکی وا بکەن. بە دەزوو دەفترێکی بە دارێکەوە هەڵواسی و، هەر کەس هەر ناڕەزایەتییەکی دەبوو لەو دەفتەرەدا دەینووسی. باسی هەموو گرفتێکیان تیا دەکرد: ماسیگرەکان لە نرخی ماسی ناڕازی بوون و، خاوەن رەزەکان لە نرخی باج، شوانەکان لە سنوورداری لەوەڕگەکان نارازی بوون و داربڕیەکانیش لە خاوەنداری کڵێسە. کەسانێکی تریش گلەییان لە زیندانی کرانی کەس و کارەکەیان بوو، یان لەو لێدانەی کە بە هۆی تاوانێکەوە لێیاندرابوو، یان لە رەفتارێك کە مەزنزادەکان لە گەڵ ژنەکانی ئەوان کردبوویان. ناڕەزاییەتییەکان بڕانەوەیان نەبوو.

دەفتەرەکە، نووسراوەیەکی زۆر خەمباری لێ دەرچوو. کۆزیمۆ بیری کردەوە کە داوا لە خەڵك بکات چیان پێ خۆشە ئەوەش بنووسن. دووبارە هەموویان دەستیان بە نوسین کردەوە: یەکێك حەزی لە شیرینی بوو، یەکێکیتر شلەی پێخۆش بوو. گەنجێك حەزی دەکرد ژنێکی قژ سووری ببێت و، کەسێکیتر ژنێکی ئەسمەر. کەسێك نووسیبووی کە پێی خۆشە بە درێژایی رۆژ بخەوێت و، یەکێکیتر ئاواتەخواز بوو کە بە درێژایی ساڵ قارچك بخوات. یەکێك کالیسکەیەکی چوار ئەسپەی دەویست و یەکیتر بەرخۆلەیەکی بەس بوو. کەسێك دەیویست دایکی مردووی ببینێتەوە و، ئەویتر ئاواتی بینینی خواکانی ئۆلەمپی بوو.

بە کورتی، خەڵك هەموو ئەو شتانەیان نووسیبوو کە پێیان خۆش بوو یان دەیانویست، زۆر کەسیش کە نەیاندەزانی بنووسن، شکڵەکانیان کێشابووەوە. کەسانێك تەنانەت لەو نیگار کێشییەدا رەنگیشیان بە کار هێنابوو. کۆزیمۆش داواکەی خۆی نووسیبوو کە تەنیا وشەیەك بوو: ڤیۆلتا، ناوێك کە لە چەند ساڵ لەوەبەرەوە لەملاولا دەینووسی.

دەفتەر و نووسراوەیەکی خۆشی لێدەرچوو، بەڵام مەجلیسێك نەبوو کە بتوانن بۆی بنێرن. بۆیە هەروا بە هەڵواسراوی بەدارەکەوە مایەوە، باران هات و شتییەوەو، پاشان

پولکی. خەڵکی ئۆمبرۆزا دەیانبینی و خەمبار دەبوون، لە رۆژ رەشی خۆیان دەفکرین و بیریان لە راپەرین دەکردەوە.

بە کورتی، ئێمەش زۆر هاندەرمان بۆ شۆڕش هەبوو. بە داخەوە کە لە فەڕانسە نەبووین! لەم وەڵاتەدا هەمیشەسەرنج بە عیللەت دەدرێت و هەرگیز ئاوڕ لە مەعلوول نادرێتەوە.

بە هەر حاڵ، لە ئۆمبرۆزا سەردەمێکی قەیرانی هاتە پێش. سپای کۆماریخوازی فەڕانسە لە پاڵ گوێی ئێمەدا لەگەڵ هێزەکانی نەمسا شەڕی دەکرد. فەرماندە فەڕانسەییەکان لەو نزیکانە دەئاژۆتن و یەکێك لەوان ناپلیۆن بوو کە لەو کاتەدا « سەرتیپی تۆپخانە » بوو. ئەو نرکە و هاڕانە کە جاروبار با بە گوێی ئۆمبرۆزاییەکانی دەگەیاند کاری ئەو بوو.

لە مانگی سەپتەمبەر، لە کاتی نزیك بە وەرزی ترێ چنین، هەستمان دەکرد رووداوێك خەریکە روو دەدات. خەڵك ماڵ بە ماڵ دەگەڕان و بە گوێی یەکتردا دەیانچرپاند:

« ترێکان پێ گەیشتوون! »

« بەڵێ پێگەیشتوون. »

« بەڵێ وایە، کاتی ئەوەیە لێ بکرێنەوە! »

« ئێستا ئیتر دەبێ ئاوەکەیان بگیردرێت! »

« هەمووماں دەست بە کار دەبین. تۆ ئیمساڵ دەچی بۆ کوێ؟ »

« دەچم بۆ رەزەکەی ئەو بەر پردەکە. ئەی تۆ؟ تۆ بۆ کوێ دەچی؟ »

« من؟ دەچم بۆ رەزی کۆنت پینیا. »

« من، دەچم بۆ رەزی لای ئاشەکە. »

« چاوت لێیە چەندە پاسەوان هاتووە؟ سەیرەکان هاتوون بۆ ترێ خواردن!»

« ئەمجارە ئیتر ناهێڵین بە قورگیاندا بڕواتە خوار! »

« ئەگەر ئەوان سەیرەن ئێمەش راوچین! »

« زۆر کەس خۆیان شاردۆتەوە. زۆر کەسیش هەڵاتوون. »

« لە لای ئێمە دەیانویست ترێ چنینەکە دوا بخەن. بەڵام ترێکان پێگەیشتون! »

« ئەرێ پێگەیشتون. »

بۆ بەیانیدا ترێ چنین بێ هیچ دەنگە دەنگێك دەست پێکرد. رەزەکان پڕ بوون لە خەڵك، بەڵام کەس گۆرانی نەدەخوێند. جاروبار کەسێك یەکێکی تری بانگ دەکرد یان دەستەیەکی تر لە رێوە دەهاتن. جۆرێك لە نائارامی باڵی بەسەر هەموو لایەکدا کێشابوو کە بە هۆی هەوای کوڵهاتو و ئاسمانی نیوە هەورییەوە بوو. جارجار کەسێك هەوڵیدەدا دەست بە خوێندنی سروودێك بکات، بەڵام لەبەر ئەوەی کەس لەگەڵی نەدەگوتەوە دەستبەجی بێدەنگ دەبوو. چوارپێدارەکان سەوەتەی پڕ لە ترێیان بەرەو کۆڵێنەکان دەبرد. ساڵانی پێشوو سەرەتا بەشی ئاغاکان، ئۆسقۆف و دەوڵەتیان جیا دەکردەوە، بەڵام ئەو ساڵە لەوەدەچوو کەس لە بیری ئەواندا نەبێت.

بەرپرسە باجگرەکان تووڕە و دەستەوەستان مابوونەوە. کات تێدەپەڕی و هیچ هەواڵێك نەبوو. هەموو هەستیان بە روودانی شتێك دەکرد. پاسەوانەکان دەیانزانی کە دەبێ دەست بە کار بن، بە لام لە جێی خۆیان نەدەجوولان. کۆزیمۆ وەك پشیلە بەسەر هەرزاڵەکاندا دەگەڕا. مەقەستێکی باخەوانی بە دەستەوە بوو، جارجار هێشوێکی لێدەکردەوە، دەیدا بە ترێ چنەکان و لەبەر خۆیەوە شتێکی دەگوت.

سەردەستەی پاسەوانەکان ئاخرییەکەی هاتە دەنگ و گوتی:

« ئێوە باجەکەتان دەدەن یان نا؟ »

هێشتا قسەکەی تەواو نەکردبوو کە لێی پەشیمان بۆوە. دەنگێك لە دارستاندا پێچرا کە هەم لە نرکە دەچوو هەم لە فیکە. یەکێك لە ترێچنەکان بۆ ئەوەی جووتیارەکانی ئەو دۆڵە ئاگادار بکات، لە گوێچکە ماسییەکی گەورەی تووڕاند. لە وەڵامیشیدا دەنگێکی هاوشێوە لە رەزەکانیترەوە هات. ئەوان گوێچکە ماسییەکانیان وەك شەیپوور روو لە حەواوە دەگرت و تێیان دەتووڕاند. کۆزیمۆش لەسەر هەرزاڵێك هەمان کاری دەکرد.

له ناوبەینی ریزی مێوەکانەوە دەنگی سروودێك بەرز بووەوە کە سەرەتا پچڕ پچڕ و ناهاوئاهەنگ بوو، کەس تێی نەدەگەیشت. پاشان دەنگەکان هاوئاهەنگ بوون و وەك گرمە و نرکە بە هەموو لایەکدا بڵاو بوونەوە. لەوە دەچوو کە هێزێك هەموو کەس و هەموو شتێکی هێنابێتە فڕین. هەم ئەو ژن و پیاوانە کە بێجووڵە لە پشت مێوەکانەوە نیوە شاردراوە بوون و، هەم دارە چەقاوەکان و لقوپۆ و هێشووەکانیش. ترێکان لە خۆوە دەچندران و دەڕژانە ناو کۆڵینەکانەوە و دەپلیشان. ئاسمان و هەور و هەتاو پڕ ببو لە بۆنی شیلەی ترێ. وردە وردە سروودەکە باشتر دەبیسترا، سەرەتا مۆسیقاکەی و پاشان وشەکانی دیارتر دەبوو: « سائیرا! سائیرا! سائیرا![61] » کچەکان مەقەستە تیژەکانیان وەك خەنجەر لە مابەینی گەڵاکاندا دەبردە پێش و قونچکی هێشوەکانیان پێ دەبڕی. ـ سائیرا! ـ مێشەکان دەستە دەستە بەسەر تەبارە ترێی لای کۆڵینەکانەوە دەفڕین. ـ سائیرا! ـ پاسەوانەکان لەوە زیاتر خۆیان پێ نەگیرا.

« بەسە ئیتر! بیدەنگ بن! ئەو مەسخەرە بازییە بەسە! هەر کەس بیڵێت گوللەی پێوە دەنێین! »

ئەوسا چەند گوللەیەکیان بەرەو حەواوە تەقاند.

لە وەڵامی ئەو گوللانەدا گرمەیەکی بلێندتر لە هەورە تریشقە دەنگی دایەوە. تەقەی چەند سپایەکیش نەیدەتوانی دەنگی وەهای ببێت. هەموو تفەنگە راوەکانی ئۆمبرۆزا لە یەك ساتدا دەتەقان و، کۆزیمۆ بەسەر دار هەنجیرێکی بلێندەوە لە گوێچکە ماسیەکەی دەتووڕاند و ئەمری تەقەی دەردەکرد. خەڵك لە هەموو رەزەکاندا خرۆشابوون. ئەوە ترێچنین بوو یان شەڕ؟ کەس نەیدەزانی. پیاوان و ژنان، هێشووەکان و رەزەکان، لقوپۆکان، دار و تفەنگەکان، سەوەتەکان، ئەسپەکان، تەلە ئاسنیەکان، مستەکان، ئەژنۆکان، سنگەکان، ئێسترەکان، هەموویان بە دەم سروودی سائیراوە سەمایان دەکرد.

---

[61] – Ca ira! دروشمی خەڵك لە شۆڕشەکەی فەڕانسەدا کەچەندد مانای هەیە و رەنگەبکرێ بە مانای سەردەکەوین لێك بدرێتەوە– و/ فارسی

« ئەمەش ئەو باجە کە دەتانویست ! »

سەرەنجام پاسەوان و باجگرەکانیان گرت و سەریان خستنە ناو کۆلێنەی ترێ پلیشاوەکانەوە. ئەوسا بە دەستی خالی و، لە کاتێکدا هەموو گیانیان پڵتە و ئاوی ترێ و تەنانەت خلتەی بەرمیل بوو، ئەوێیان بەجێهێشت.

ترێ چنین بوو بە جەشنێکی گەورە. هەموویان دڵنیا بوون کە بەو کارەیان ئیمتیازە فیۆدالیەکانیان رەفز کردۆتەوە. لە هەمان حاڵدا ئێمەش، ساماندار و گەورەکانی ناوچە، لە کۆشکەکانماندا بە چەکەوە سەنگەرمان گرتبوو، دەمانویست بەرخۆدان بکەین و تەسلیم نەبین. (راستتان بوێت من بۆیە خۆم دەرنەخستبوو، چونکا دەترسام تاوانی هاودەستی لە گەڵ کۆزیمۆی برامم بدرێتە پاڵ. چونکا هەموو ئەویان بە ژاکۆبن و خراپکار و کەسێك کە راپەرینەکەی هەڵگیرساندبوو، دەزانی.) بەوحاڵەش ئەو رۆژە لە دوای دەرکردنی مووچەخۆرە باجگرەکان و پاسەوانەکان هیچیتر رووی نەدا.

خەڵك دەست بەکار بوون و جەشنێکی گەورەیان بەرپا کرد. وەك فەرانسەییەکان «داری ئازادی»شیان بەرز کردەوە. بەڵام باش نەیاندەزانی کە داری ئاوا دەبێت چۆن بێت. بێجگە لەوەش ئەوەندە داری راستەقینەمان بوو کە پێویست بە بەرز کردنەوەی دارێکی مەجازی نەبوو. بۆیە نارەوەنێکیان رازاندەوە و هەندێك دەستووە گوڵ و هێشوە ترێ و ئاڵای رەنگاورەنگ و قوماشی بە دروشمی « بژی نەتەوەی گەورە ! »یان پێدا هەڵۆاسی. کۆزیمۆ نوارێکی سێ رەنگی بە دەرزی بە کڵاوە پێستە پشیلەییەکەیەوە لکاندبوو، لە سەر نووکی نارەوەنەکە دانیشتبوو، بە سروودی سائیرا سەمای دەکرد.

شادی خەڵکەکە زۆری نەخایاند. هێزەکان لە دوو لاوە هێرشیان بۆ ئۆمبرۆزا هێنا. لە لایەکەوە جنۆڤاییەکان بۆ باج وەرگرتن و تەزمینکردنی بێلایەنی هاتن و، لە لایەکیترەوە هێزەکانی نەمسایی هاتن. چونکا لە هەموو کوێ قاو بڵاو ببووەوە کە ژاکۆبنە ئۆمبرۆزاییەکان دەیانەوێت شارەکەیان بە « نەتەوەی گەورەی جیهانی» یەوە، واتە بە کۆماری فەرانسەوە بلکێنن. راپەریوەکان هەوڵیاندا خۆ رابگرن، چەند سەنگەرێکیشیان دامەزراند و دەروازەکانی

شاریشیان بەست. بەڵام بەو سادەییە هیچ کارێکیان پێ نەدەکرا! سپاکە لە کاتێکدا لە چەند لاوە خۆیان بە ناو شاردا کرد، رێگەی دێهاتەکانیان بەست و سەرکردەکانی ئەو راپەرینـەیان خستە زیندانەوە. لەو دەستەی سەرکردانە تەنیا براکەم ساغ دەرچوو ــ کە دەستی کەسـی پێ رانەدەگەیشت! ــ و، چەند کەسێکی تریش کە لەگەڵ ئەو هەڵاتن.

بە پەلە راپەڕیوەکانیان مەحکەمەکرد، بەڵام هەموویان توانیـان بیـسەلمێنن کـە ئـەوان کارێکی وایان نەکردووە و سەرکردەی راپەڕینەکە ئـەو کەسـانەن کـە هـەڵاتوون. هـەموویان بەردان: بەو هەموو هێزەوە کە لە ئۆمبرۆزادا بوو مەترسی راپەڕینێکیتر لە ئارادا نەمابوو. بـۆ رووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ «دوژمن» دەستەیەك سەربازی نەمساییان بـۆ پارێزگـاری لـە ئێمـە دانا. فەرماندەی ئەو دەستەیە کۆنت ئستۆماك مێردی خوشکەکەم بـوو کـە لـە دوای کۆنـت پرۆڤانس فەڕانسەی بە جێهێشتبوو.

لە ئەنجامدا، دیسان تووشمان بە تووشی باتیستای خوشکم بووەوە. خۆتان مەزندەی بکەن کەدەبێ چەندە خۆشحاڵ بوو بێتم! ئـەو هـات و لـە گـەڵ مێردەکـەی و ئەسـپەکانی و نۆکەرەکانیان لە ماڵی ئێمە جێگـر بـوون. بـە درێـژایی شـەو خـەریکی گێڕانـەوەی چـیرۆکی تازەترین ئیعدامەکانی پاریس بوو. تەنانەت نموونەیەکی بچووکی گیۆتینیـشی لەگـەڵ خـۆی هێنابوو، کە تیغەکەی راستەقینە بوو. ئەو بۆ ئەوەی نیشانمان بدات کە دۆسـتان و خزمـانی بنەماڵەی مێردەکەی تووشی چ بەڵایەك بوون، مارمێلك و مار و کرمی دەگرت و لەبەر چـاوی ئێمەدا بە گیوتین ئیعدامی دەکردن. شەوەکانمان بەم شێوە تێدەپەڕی. بەخیلیم بە کوزیمۆ دەبرد کە لە قووڵایی دارستانێك کە لە هەموو کەس چاکتر دەیناسی خۆی شاردبۆوە و، شەو و رۆژ سەرقاڵی کارێك بوو کە خۆی پێی خۆش بوو.

٢٧

براكەم لە بارەی ئەو شیرینكارییانەوە كە لە شەڕی دارستان كردبووی، گەلێك چیرۆكی دەگێڕایەوە . ئەو چیرۆكانە كە یەك لە یەك كەمتر جێی باوەڕ بوون و، نازانم كامەیان بە راستتر بزانم. بۆیە سەری قسە و گێڕانەوەكە بە خۆی دەسپێرم و لە زمانی خۆیەوە چەند چیرۆك لەو چیرۆكانە دەگێڕمەوە.

دەستەی پشكنینی هەر دوو هێزە شەڕكەرەكە بە ناو دارستاندا دەگەڕان. هەموو جارێك كە دەنگی پێكدادرانی لقەكان و دەوەنەكانم دەبیست، گوێ قوڵاغ دەبووم تا بزانم نەمساییn یان فەڕانسەیی.

ئەفسەرێكی كورتە باڵای نەمسایی كە قژی زۆر سوور بوو، فەرماندەی دەستەیەكی گەڕان و پشكنین بوو، سەربازەكانی جلی شایستە و زۆر جوانی سپاییان لەبەر دا بوو. قژیان بەستراو وكڵاوی سێ سووچ و پێڵاو و حەمایلی سپی و، تفەنگ و سەرەنێزەكانیشیان دەبریسكایەوە. بە ئەمری ئەفسەرەكە لە دوو ریزدا بەرەو پێش دەچوون و، تەنانەت لە لێژی

کوێره ڕێکانیشدا هەوڵیان دەدا ڕێك و پێکی ریزەکەیان بپارێزن. ئەفسەرەکە هەلومەرجی شەڕی نەدەناسی و، تەنیا دەیویست مو بە مو ئەمرەکان جێبەجێ بکات، بۆیە بە پێی خەریتەیەك کە بە دەستییەوە بوو دەچووە پێش و، پەیتا پەیتا دەگەیشتە بنبەست. چەکمەی ناڵچەداری سەربازەکان لەسەر بەردەکان دەخزین، درکی دارەکان لە سەر و چاویان هەڵدەچەقین، بەڵام ئەو بە پشتگەرمی باندەستی ئامێرەکانی ئیمپراتۆری، بەرەو پێش دەچوو.

سەربازەکان خۆش قەد و باڵا بوون. من لەسەر کاجێك خۆم شاردبووەوە و چاوەڕوانی ئەو ساتە بووم کە بە ژێر پێمدا ڕەت دەبن. سێوەلوکەیەکی نیو کیلۆییم بە دەستەوە بوو، بە سەری سەربازێکمدا کێشا کە لە ریزەکەدا بوو. سەربازەکە دەستی هەڵبڕی و ئەژنۆی نەویەوە و کەوتە ناو دەوەنە خەزێك. کەس پێی نەزانی و دەستەکە درێژەی بە ڕۆشتندا.

دیسان خۆم پێ گەیاندەوە و ژیشکێکی گلۆڵە کراوم بە سەر سەرپەلێکدادا. سەرپەلەکە سەری دانەواند و لە هۆش خۆی چوو. ئەفسەرەکە ئەمجارەیان پێی زانی. دوو کەسی لە شوێن نەخۆشکێشێك نارد و دەستەکەی سەر ڕێ خستەوە.

ڕێزەکە پێی دەنایە شوێنێکەوە کە دار و دەوەنێکی پڕ و تێکسمڕاو بوو، لەوێش دیسان تەڵەی تازەی بۆ داندرابوو: کڵاوێکم پڕ کرد بوو لە کرمی بچووکی شین و کولکن، کە بەر لەشی بنیادەم بکەوتنایە هەموو لەشی دەبوو بە زیپکە. سەد دانەیەك لەو کرمانەم بە سەر سەربازەکاندا هەڵڕشت. ئەوان بە ناو دارەکاندا تێپەڕین و لە پڕ هەموویان دەستیان بە خوراندنی ئەو زیپکە سوورانە کرد کە لە سەر و روومەتیان دەرهاتبوو. بەو حاڵەش هەر بەرەو پێش دەچوون!

چ سەرباز و چ ئەفسەرێك! دارستان ئەوەندە بۆ ئەو ئەفسەرە نەناسراو بوو کە هیچ شتێکی بە نائاسایی نەدەزانی. بە هەمان سەربەرزی و پێداگریەوە ریزە سەرکوتکراوەکەی خۆی بەرەو پێش دەبرد. ئەو کاتە بوو کە منیش دەستەیەك پشیلەی وەحشیم بە کار هێنا. کلکی یەکە یەکەیانم دەگرت و چەند جار لە حەواوە دەمسووڕاندەوە و بەرەو سەربازەکانم

دەخست. ئەو سوورانەوە بە شێوەیەکی سەیر پشیلەکانی تووڕە دەکرد. دەنگە دەنگێکی زۆر، بە تایبەت لەلایەن پشیلەکانەوە، بەرپا بوو. پاشان بێدەنگی و ئاگربەس کرا. نەمساییەکان بریندارەکانی خۆیانیان دەرمان کرد. ئەوسا ریزەکە هەمدیس سەر ڕێ کەوتەوە. سەر و رووی سەربازەکان بە هۆی قوماشی برینپێچییەوە سپی ببوو.

من بە پەلە شوێنیان کەوتبووم و، بە خۆمم دەگوت: « تەنیا ڕێی چارە ئەوەیە کە هەموویان ئەسیر بکەم! » هیوادار بووم تووشی دەستەیەکی فەڕانسەیی ببم و، هەواڵی نزیك بوونەوەی دوژمنیان پێ ڕابگەیەنم، بەڵام ماوەیەك بوو فەڕانسەییەکان لەو بەرەدا هیچیان نەدەکرد.

گەیشتمە زەوییەك کە بە قەوزە داپۆشرابوو، لەوێ شتێکم بینی کە دەجووڵایەوە. ڕاوەستام و گوێ قوڵاغ بووم. دەنگێکی وەك چۆڕەچۆڕی ئاوی جۆبار دەبیسترا، کە وردە وردە ئاشکراتر بوو وەك چرپەیەکی بەردەوامی لێهات. لەو ناوەدا هەندێك وشەی پچڕ پچڕم دەبیست کە بە زمانی فەڕانسەیی بوو: «ئاخر... نەحلەت لە ... وازم لێ بێنن.... بێدەنگ بە... ئەها!...» کاتی زیاتر لە تاریك و روونییەکە ورد بوومەوە تێگەیشتم ئەوەی کە سەرەتا بە زەویەکی قەوزە گرتووم زانیبوو سەر و لەشی ئەو سەربازانە بوو کە کڵاوی زلی خورییان بەسەرەوە بوو، ریش و سمێڵێکی زۆریان هاتبوو. دەستەیەك لە هێزی سوارەی فەڕانسەیی بوو. ریش و کوڵکیان لە شەڕەکانی زستاندا نمی کێشابوو، بە هاتنی بەهار پڕ ببوو لەقەوزە و، سەوزی دەنواند!

ئەفسەر ئاگریپا پاپیلۆن[٦٢] شاعیرێکی خەڵکی روئان[٦٣] فەرماندەی ئەو دەستە پێش قەراوڵە بوو، کە خۆبەخش لە سوپای کۆماریخوازاندا خزمەتی دەکرد. پاپیلۆن ئەوەندە سروشتی خۆش دەویست، ئیجازەی بە سەربازەکانی نەدەدا خەوش و خۆڵ و گەڵا و میوەو، ئەو گوێچکە ماسییانە کە لە کاتی تێپەڕین بە دارستانەکەدا بە لەشیانەوەلکابوو، لە سەر و

[٦٢] - Agrippa Papillon

[٦٣] - Rouen

روویان پاك بکەنەوە. دەستەکەی ئەو ئەوەندە لەگەڵ سروشتی دەوروبەریان تێکەڵ ببوون، کە چاوە تیژەکانی منیش بە گران ئەوانی بینی.

ئەو ئەفسەرە شاعیرە بە قژی لوول و درێژ و روومەتی لەڕیەوە، لە ناو سەربازەکانیدا راوەستابوو، لە ستایشی دارستاندا شێعرێکی بۆ دەخوێندنەوە.

« ئەی دارستان! ئەی شەو! من گوێ لە مستی ئێوەم! ئایا ئەگەر شوولێکی ناسکی گیای پەڕی سیاوەش بە قاچی ئەم شەرکەرە دلێرانەدا لوول بخوات ، چارەنووسی فەڕانسە دەگۆڕێت؟ »

من چوومە پێش و گوتم:

« ببوورە، هاووڵاتی! »

« کێ بوو؟ لە کوێیە؟ »

« منم هاووڵاتی، نیشتمان پەروەرێکی ناو دارستانم! »

« ئەها، لە کوێیت؟ »

« لە ژوور سەرتان. »

« ئەها، بینیمی. بەڵام بڵێ بزانم تۆ چیت!؟ مرۆڤێکی وەك باڵندەیت! یان رەنگە باڵندەیەکی ئەفسانەییت!؟ »

« نا، ناوم رۆندویە. دایکم و باوکم مرۆڤ بوون. دایکم لە جەنگاوەرانی «شەڕی جێنشینی» بوو... »

« تێگەیشتم. ئاخ ئەی زەمانە، ئەی شکۆی سەرکەوتن! من بروا بە قسەکانت دەکەم هاووڵاتی. حەزدەکەم ئەو هەواڵانە ببیستم کە بوت هێناوین. »

« یەکەیێکی پشکنینی نەمسایی خەریکە بەرەو ئێوە دێت. »

« چیت گوت؟ کەواتە کاتی خەبات گەیشتووە! ئەی جۆبار، ئەی جۆباری زوڵاڵ و روون، زۆری پێناچێت کە وەك خوێن سوور دەبیت! بەرەو پێش، چەکەکانتان هەڵبگرن! »

بە ئەمری ئەو ئەفسەرەشاعیرە، سەربازەکان کەرەسەی شەڕ و باروبنەیان پێچایەوە. بەڵام ئەوەندە شل و وێڵ بوون و ئەوەندە بە لاسارییەوە دەجووڵان، کە لـە ئامادەییـان بـۆ شەڕ کردن بەگومان بووم. کاتێکی زۆریان بە باوێشك دان و ئاخ هەڵکێشان و تف رۆکـردن و جنێودان و حەسانەوە بەسەر برد.

لە ئەفسەرەکەم پرسی:

« هاووڵاتی، بۆ شەڕ پلانت هەیە؟ »

« پلان؟ بەڵێ، هێرش بۆ دوژمن دەبەین. »

« راستە... بەڵام چۆن؟ »

« چۆن؟... بە کۆمەڵ! »

« باشـە. بـەڵام ئەگـەر مـن لـە بـری تـۆ بوومایـە سـەربازەکانم بڵـاو دەکـردەوە و، نەمدەهێشت بجووڵێن و سەبرم دەکرد تا دوژمن بە پێی خۆی بکەوێتە داویانەوە.»

پاپیلۆن پیاوێکی رام بوو، بێ هیچ قسە و لەسـەر رۆشـتنێك پلانەکـەی مـنی وەرگـرت. سەربازەکان بە دارستاندا بڵاو بوونەوە و، رواڵەتیان بە شێوەیەك بـوو کـە نەدەبینـدران. بـە تایبەت ئاشکرا بوو کە ئەفسەرە نەمـساییەکە نەیـدەبینین. یەکـە نەمـساییەکە بـەو رێگـەدا دەهات کە لە خەریتەکەیدا بوو. جارجار دەنگێکـی دەبیـست و ئـەمری دەکـرد: «بەراسـت، راست!»، «بە چەپ، چەپ!» بەم شێوە بەلای سەربازە فەڕانسەییەکاندا تێپەڕی، بێئەوەی بیانبینێت. فەڕانسەییەکان بێدەنگ جێگۆڕکەیان دەکرد و بەرەو پێش دەچوون. من لەسـەر دارەکانەوە بە دەنگی سوێسکە یان کوند پێم دەگوتن کە دوژمن بە کامە لادا رۆشتووە و لە کوێوە دەبێت پێشاوبڕیان لێ بدرێتەوە. نەمساییەکان غافلگیر بوون و کەوتنە داوەوە.

لە سەر دارەکانەوە دەنگێکیان بیست کە دەیگوت:

« راوەستن! بە ناوی ئازادی، برایەتی و هاوسانی دەتانگرم! »

لەو کاتـەدا، کەسـێك لـە نـاو دەوەنەکانـەوە هاتـە دەر و، لوولـەی درێـژی تفەنگەکـەی تێگرتن.

« هوورا! بژی نەتەوە! »

دەوەنەکانی دەوروبەری نەمساییەکان، کەوتنە بزووتن و هاتنە پێش. دەوەن نەبوون، سەربازەکانی پاپیلۆن بوون.

نەمساییەکان لەبەر خۆیانەوە بۆڵاندییان، بەڵام بەر لەوەی بتوانن کارێك بکەن، فەڕانسەییەکان چەکیان کردن. ئەفسەرە نەمساییەکە بە روومەتی رەنگ پەڕیو و سەری بەرزەوە شمشێرەکەی خۆی تەسلیم کرد.

من هاوکاری سوپای کۆمارییەکانم کرد. گەلێك کاری بە نرخم بۆ دەکردن، بەڵام زۆرتر حەزم دەکرد بە تەنیا بچم بۆ راو و، یارمەتی لە گیانلەبەرەکانی دارستان وەربگرم. وەك ئەو رۆژە کە هێلانە زەردەواڵەیەکم بە سەری ڕیزێك سەربازی نەمساییدا خست و لە بەینم بردن.

ناوبانگم بە هێزەکانی نەمسادا بڵاو بووەوە و تەنانەت دۆخێکی ئەفسانەییشی وەرگرت: دەیانگوت دارستان پڕە لە هێزی ژاکۆبین کە لەسەر دارەکان سەنگەریان گرتووە. نەمساییەکان لە کاتی تێپەڕین بە دارستاندا گوێ قوڵاغ دەبوون. بە بچووکترین دەنگێك کە لە کەوتنی بەڕوویەکەوە دەهات، یان جیکەجیکێك کە لە سمۆرەیەکەوە بەرز دەبووەوە، پێیانوابوو کەوتوونەتە گەمارۆی ژاکۆبنەکانەوە و ڕێگەی خۆیان لار دەکردەوە. لە ئەنجامدا، من دەمتوانی بە لاسایی دەنگە جیاوازەکانی دارستان، هێزە نەمساییەکان لە ڕێگەی خۆیانەوە بەرەو لاڕێیەك رابکێشم و، بۆ هەر کوێ کە پێمخۆش بێت بیانبەم.

رۆژێك لە رۆژان یەکەیێکی دوژمن بۆ ناو دەوەنە جاڕێکی پڕ لە دڕك راکێشا و، کارێکم کرد کە لەو ناوەدا ون بن. رەوە بەرازێکی زۆر لەو مەحاڵە دەژیان. دەنگ و نرکەی تۆپەکان بەرازەکانی لە کوێستانەوە بەرەو خوار هێنابوو. ئەوان رەوە رەوە بە دارستان و رۆخی دەریادا بڵاو ببوونەوە. نەمساییە ون بووەکان لە دەوەنەکاندا سەریان لێشێوابوو، لە لووتی خۆیان بەولاوەتریان نەدەبینی. ئەوان لە پڕ روبەڕووی رەوە بەرازێکی کولکن بوونەوە کە نەڕەکەیان مووی بە لەشی بنیادەمەوە سیخ دەکرد. بەرازەکان هێرشیان بۆ بردن. لمبۆزیان لە ناو پێی سەربازەکان رۆ دەکرد و بۆ حەواوە فڕێیان دەدان. پاشان سمکوتیان دەکردن و

شاخیان لەسکیان ڕۆ دەکرد. یەکەکە بەو شێوە تیاچوو. من و هاوڕێکانیشم لەسەر دارەکانەوە تەقەمان دەکرد. ئەو سەربازانە کە بە سەلامەت دەرچووبوون و گەڕابوونەوە بۆ ئۆردووەکەیان نەیاندەزانی چیان بەسەر هاتووە. تاقمێك باسی بوومە لەرزەیەکیان دەکرد کە لە ناکاو زەوی ژێر پێیانی لەراندۆتەوە و تاقمێکیتر باسی شەڕ لە گەڵ ژاکۆبنەکانیان دەکرد کە لە پڕێکدا لە عەرزەوە سەریان دەرهێناوە. ئەوان جیاوازییەکی ئەوتۆیان لە مابەینی جنۆکە و ژاکۆبنەکاندا نەدەکرد و، بە بوونەوەری نیوە بنیادەم و نیوە ئاژەڵیان دەزانین، کە لەسەر دارەکان یان لە ناو دەوەنەکاندا دەژیان.

گوتم کە زیاتر پێم خۆش بوو بە تەنیا بچم بۆ شەڕ، یان لەگەڵ ئەو هاوڕێیانە بم کە لە دوای ڕووداوی تریچنینەکەوە لەگەڵ من بەرەو دارستان هەڵاتبوون. هەوڵم دەدا زۆر بەکەمی خۆم لە سوپای فەڕانسە هەڵقورتێنم. خۆ دەزانن سوپا چۆنە، هەرکارێك بکات کەلاوەیەك لە دوای خۆی بەجێدێڵێت. وێڕای ئەوەش یەکەکەی پاپیلۆنم زۆر خۆش دەویست و لێیان ئاسوودە نەبووم. دەترسام بێجووڵەیی ئەو بەرەیە بۆ یەکەی ئەفسەرێکی شاعیر بە باری خراپدا بشکێتەوە. لەسەر جلوبەرگی سوپایی سەربازەکان وردە وردە قەوزە و تەنانەت سەوزەش دەڕوا! چۆلەکە لەسەر کڵاوەکانیان هێلانەی چی دەکرد و گیاش گوڵی دەردەکرد. چەکمەکانیان بە عەرزەوە دەلکا و لێی نەدەبووەوە. زۆری نەمابوو کە لە ناو عەرزدا ڕەگ داکوتن! سروشت پەرستی ئەگریپا پاپیلۆن، وردە وردە سەربازەکانی وەك گیانلەبەری نیوەئاژەڵ و نیوە ڕووەك لێکردبوو.

دەبوو بیانهێنمە جووڵە و بزووتن، بەڵام چۆن؟ بیرێکم بە مێشکدا هات و چووم بە ئەفسەرەکەی بڵێم. ئەو دیسان خەریکی خوێندنەوەی شێعرێك لە ستایش کردنی مانگدا بوو.

« ئەی مانگ! خڕی ڕوخسارت زارکی تۆپێکمان بیر دەهێنێتەوە و گوللەیەك کە لە دوای فڕێدان، کەمە کەمە لە ئاسماندا دەئاژووێت! بڵێ بزانم کاتی تەقینەوەت کەی دێت، ئەی گوللەی ئاسمانی؟ تا هەورێك لە پشکۆ ببارێنی و هەموو تەخت و تاج و سوپای دوژمنەکانت تەفر و توونا بکەیت. تا ئەم دیوارە بەرزەی فەرامۆشی کە هاونیشتمانەکانم بە دەوری مندا

کێشاویانە کون بکەیت و، بەرەو شانازی و شەرەف ڕێنوێنم بیت؟ ئاخ، شارەکەی من، ڕوئان! ئاخ، ئەی مانگ! ئەی چارەنووس! ئەی مەجلیسی گەلی! ئەی بۆقەکان! ئەی کچەکان! ئەی ژیان! »

گوتم: « هاوولاتی! »

پاپیۆن، نیگەران لەوەی کە پەڕیبوومە ناو قسەکانی، بە لەحنێکی وشکەوە پرسی:

« ها، چی بووە؟ »

« دەمەوێ بلێم ڕێگەیەکم دۆزیوەتەوە تا سەربازەکانت لەم سستییە ترسناکە ڕزگار بکەم. »

« لە خودام دەوێت، هاوولاتی. هەروا کە دەیبینی حەزی بزووتن بۆ ساتێك بەرۆکم بەرنادات. بلێ بزانم پێشنیارت چییە. »

« ئەسپێ، هاوولاتی. »

« بە داخەوەم هاوولاتی، لە سوپای کۆماریدا ئەسپێ نییە. بە هۆی گەمارۆ و گرانییەوە هەموویان مردوون. »

« چەندەت بوێت، دەتوانم بۆت بێنم. »

« نازانم گاڵتە دەکەی یان بە ڕاستتە. بە هەرحاڵ، ئەمە بە فەرماندەکانمان ڕادەگەیەنم. ئەوان بڕیار دەدەن. بۆ ئەو خزمەتانەش کە بە ئارمانجی کۆمارییەکان دەیکەیت، سپاست دەکەم. ئەی شانازی! ئەی ڕوئان! ئەی ئەسپێکان! ئەی مانگ! »

ئەمەی گوت و بە وڕێنە کردنەوە دوور کەوتەوە.

زانیم کە دەبێ خۆم دەست بە کار ببم. ئەسپێیەکی زۆرم پەیدا کرد و، بە لوولەیەکی باریك و درێژ بەرەو سەربازەکان فڕێمدان. هەوڵم دەدا بیانگەیەنمە ژێر بەرۆکی کراسەکانیان. پاشان مست مست ئەسپێم بەسەردا ڕشتن. کارێکی پڕ مەترسی بوو، چونکا ئەگەر پێیان بزانیمایە دەیانگرتم و پێشینەی خەباتکاریشم فریام نەدەکەوت. یان زیندانیان دەکردم یان دەیانبردم بۆ فەڕانسە و، وەك کەسێکی دژی شۆڕش بە گیوتینیان دەسپاردم. بەو حاڵەش

ئەو هەوڵەم کاری خۆی کرد. خورووبێک کەوتە لەشی سەربازەکانەوە و، ئەو پێویستیە ئینسانی و شارستانیەی هێنایە ئاراوە کە خۆیان بخورێنن و ئسپێکان بدۆزن. ئەوان جلە کۆن و قەوزە گرتووەکان و، توورەکە و تووربێنە پڕ لە قارچك و تەونە جاڵجاڵۆکەکانیان فڕێدا و خۆیان شت. ریشیان تاشی و قژیان شانە کرد و، بە کورتی، شناسی مرۆڤانەی خۆیان وەرگرتەوە. دیسان روویان لە شارستانییەتی کردەوە و لە وەحشیگەری دوور کەوتنەوە. لەو کاتەدا، حەزێکی نوێ بۆ جووڵە و خەبات لە دڵیاندا سەری هەڵداو، رۆحییەتی خەباتکارانە کە لە دەمێکەوە فەرامۆشیان کردبوو، بۆیان گەڕایەوە. کاتی هێرش کردن هات و ئەوان لەو پەڕی ئامادەییدا بوون. سوپای « کۆماری » بەرخۆدانی دوژمنیان تێکشکاند. بەرەو پێش رۆشتن و سەرکەوتنی گەورەیان بە دەست هێنا.

٢٨

کاتێك هێزە کۆمارییەکان گەیشتن، باتیستای خوشکم و مێردەکەی، بۆ ئەوە بەردەست نەکەون، هەڵاتن. کەیف و خۆشییەکی وەك ڕۆژی تریێ چنینەکە خەڵکی ئۆمبرۆزای گرتەوە.«دارێکی ئازادی»یان چەقاند کە ئەمجارە لە نموونە فەڕانسەییەکەیەوە نزیکتر بوو: وەك ئەو دارە بڵێندانە بوو کە لە جەشنەکاندا دەیچەقێنن و خۆراکی پێدا بەردەدەنەوە. پێویست بە گوتن ناکات کە کۆزیمۆ دەستبەجێ پیایدا هەڵگەڕا، بەڵام زوو ماندوو بوو، وازی هێنا.

خۆپیشاندانی کورت لە دەوروبەری کۆشکی پیاوە گەورەکانی شار ڕێخرا. خەڵك هاواریان دەکرد: «ئاغاکان! ئاغاکان لە سێدارە بدەن! سالیرا! » بەڵام کاریان بە من نەبوو کە برای کۆزیمۆ بووم. جگە لەوەش بنەماڵەی ئێمە هەمیشە ئاغای بچووك بوون. تەنانەت لەوە دواش هەندێك کەس بە نیشتمان پەروەریشیان ناو دەبردم. (لەبەر ئەوەش بوو کە پاش گۆڕانی زرووفەکە، تووشی کێشە بووم.)

ئۆمبرۆزا بوو بە خاوەنی ئەنجومەنی شار و، شارەدارێکیشی بۆ هەڵبژێردرا. براکەم لەو ئەنجوومەنە کاتییەدا بوو بە ئەندام. زۆر کەس لە هەڵبژاردنی ئەو ناڕازی بوون، چونکا بە شێتیان دەزانی. بەڵام ئەوانەی تر پێدەکەنین و دەیانگوت: « قەی ناکات. هەموومان شێتین! »

دانیشتنەکانی ئەنجوومەن لە کۆشکی جارانی قایمقامی دەگیرا. کۆزیمۆ لەسەر لقی خەرنووبێك لە نزیك پەنجەرەکە دادەنیشت و گوێی لە وتووێژەکان دەگرت. کە بۆچوونێکیشی ببوایە بەهاوار بە گوێی ئەوانی‌تری دەگەیاند. دەزانین کە شۆڕشگێڕەکان زیاتر لە پاراستنخوازەکان مەیلیان بۆ **فۆرمالیزم** هەیە. بۆیە هەندێك کەس ئەو دۆخەیان پێ ناخۆش بوو، بە ئابڕوو چوونی ئەنجومەنی شاریان دەزانی. لە ئەنجامدا، لە دوای ئەوەی کە کۆماری لیگوریا[٦٤]، لەبری کۆماری بنەماڵەیی جنۆڤا، دامەزرا، ئیتر کۆزیمۆ بۆ ئەنجومەنی شار هەڵنەبژێردرایەوە.

دەبێ بیڵێم کە لەو کاتەدا کۆزیمۆ پلانێکی نووسیبوو، بڵاوی کردبووەوە کە ئەمە ناوەکەی بوو: «**رەشنووسی یاسای بنەڕەتی شار ـ کۆمارێك، لەگەڵ بەیاننامەی مافی پیاوان، ژنان، منداڵان، ئاژەڵی ماڵی و کێوی و، هەروەها باڵندەکان، ماسییەکان، دەعباکان و گیاکان هەر لەدارە بەرزەکانەوە بگرە تا دەوەن و سەوزییەکان!**» بەرهەمێکی زۆر جوان بوو کە دەیتوانی رێنوێنی هەموو جۆرە حکوومەتێك بێت، بەڵام کەس بە جیدی وەرنەگرت و بەکاری نەهێنا.

کۆزیمۆ هێشتا زۆربەی کاتەکانی لە دارستان بوو، ئەندازیارە فەڕانسەییەکان خەریك بوون جادەیەکیان بە ناو دارستانەکەدا دەکێشا، تا تۆپخانەی لێوە ڕەت ببێت. ئەم ئەندازیارانە، کە هەموویان ریشیان درێژ بوو، لە سوپاییەکانی تر نەدەچوون. لانیکەم وەك ئەو سوپاییانە نەبوون کە بە هەرلایەکدا رەت دەبن کاولی و وێرانی لە دوای خۆیانەوە بە جێدەهێڵن. ئەوان کاری بنەڕەتییان دەکرد و دەیانویست کارەکەیان زۆر بە چاکی بەرێوە

---

٦٤ - Liguria

ببەن. بێجگە لەوەش، گەلێك چیرۆکیان دەگێڕایەوە ! ئەوان زۆر وڵاتیان بینیبوو، گەلێك شەڕیان ئەزموونبوو. هەندێکیان تەنانەت ڕووداوە مێژووییەکانی پاریس، گرتنی باستی و، گیۆتینیشیان بینیبوو. کۆزیمۆ بە درێژایی شەو گوێی لە چیرۆکەکانیان دەگرت. کە شەو دەهات ئەوان بێل و قوڵینگەکانیان لە لایەك دادەنا، لە دەوری ئاگرێك کۆ دەبوونەوە، پایپیان دەکێشا و بیرەوەرییەکانیان دەگێڕایەوە.

کۆزیمۆ بە ڕۆژ وەك بەڵەدی دارستانەکە یارمەتی دەدان. ئەو لە هەموو کەس چاکتر تایبەتمەندییەکانی ئەو شوێنەی دەزانی و ڕێنوێنییەکانی زۆر بە بایەخ بوون. بەو حاڵەش، زیاتر لەوە کە بیر لە پێویستییەکانی تۆپخانەی فەڕانسەیی بکاتەوە، بیری لە بەرژەوەندییەکانی خەڵك دەکردەوە کە تا ئەو کاتە هیچ جادەیەکیان نەبوو. بەخۆی دەگوت، دەکرێت لانیکەم قازانجێك لەو مریشکدزە بێگانانە وەربگرێت و لەسەر ئەرك و مەسرەفی ئەوان جادەیەك بۆ خەڵك بکێشێت.

هەر ئەو جادەش غەنیمەت بوو، چونکا ئیتر خەڵك تەحەمولی هێزە داگیرکەرەکانیان نەمابوو. بە تایبەت لەو کاتەوە کە ئیتر کۆماریخواز نەمابوون و ببوونە سوپای ئەمپراتۆری فەڕانسە. لە ئۆمبرۆزا زۆر کەس بۆ ئەوەی خەشی دڵی خۆیان برێژن، دەچوون بۆ لای «نیشتمان پەرستەکان» و بە توانجەوە دەیانگوت:

« چاوتان لێیە هاوڕێکانتان چی دەکەن؟ »

ئەوانیش ئاخێکیان هەڵدەکێشا و لە وەڵامدا دەیانگوت:

« چی بکەین! ئەوانیش سەربازێکن وەك هەموو سەربازەکانی تر! هیوادارین ئەم وەزعە زۆر زوو کۆتایی پێ بێت. »

سەربازەکانی ناپلیۆن دەچوونە ئاخوڕی ماڵی خەڵك و، مەڕ و مانگا و تەنانەت بزنەکانیشیان بە زۆر لێ دەسەندن. باج و خەراج زۆر لە جاران زیاتر ببوو. لەوەش خراپتر، خەڵکیشیان بۆ سەربازی دەگرت. لە ناوچەی ئێمەدا کەس ملی بە سەربازی نەدا. گەنجەکان ئامادە بوون لە دارستاندا خۆیان بشارنەوە و نەچن بۆ سەربازی.

کۆزیمۆ هەرچی لە دەست بهاتایە بۆ کەم کردنەوەی ئەم دژوارییانە دەیکرد. ئاگای لەو گاگەل و مێگەلانە دەبوو کە خەڵك لە ترسی سەربازەکان دەیانناردن بۆ دارستان. لە کاتی ڕاگوێزانی پەنهانی گەنم و زەیتوون، کە خەڵك لە ترسی مووچەخۆرەکانی ناپلیۆن جێگۆڕکەی پێدەکردن، پاسەوانی دەکرد. شوێنی خۆ شاردنەوەی نیشان ئەو گەنجانە دەدا کە لە سەربازی هەڵدەهاتن. بە کورتی بە هەموو شێوەیەك هەوڵی دەدا خەڵکەکە لە بەرامبەر ستەمکاریدا بپارێزێت. بەڵام هەرگیز هێرشی بۆ هێزە فەڕانسەییەکان نەبرد. ئەگەرچی لەو کاتەوە هەندێك تاقمی چەکدار لە دارستاندا پەیدا بوون کە جاروبار بە شەوان هێرشیان بۆ فەڕانسەییەکان دەبرد، بەڵام کۆزیمۆ بە قیرسیچمەیی تایبەت بە خۆیەوە، بەردەوام پابەندی هەندێك شت بوو: ئەگەرچی وەزعەکە زۆر گۆڕابوو، هیواکان جێی خۆیان بە نائومێدی دابوو. بەڵام لەبەر ئەوەی لە سەرەتادا فەڕانسەییەکانی بە دۆستی خۆی زانیبوو، ئامادە نەبوو شەڕیان لەگەڵ بکات.

جگە لەوەش، دەبێ بگوترێت کە ئەو وردە وردە پیر دەبوو، ئیتر نەیدەویست خۆی تووشی کێشە بکات.

ناپلیۆن چوو بۆ میلان و لەوێ تاجی لەسەر خۆی دانا. پاشان دەستی کرد بە سەفەرێك بۆ ئەملاولای ئیتالیا. لە هەموو شارێك لەسەر شەرەفی ئەو جەشنی گەورە دەگیرا. بینای مێژوویی و شوێنەواریان نیشان دەدا. لە ئۆمبرۆزاش یەکێك لە کار و بەرنامەکانی ئەوە بوو کە سەردانی « نیشتمان پەرستی سەر دارەکان» بکات. هەروا کە زۆر جار ڕوودەدا، هاوشارییەکانی کۆزیمۆ ئیتر زۆر گوێیان پێ نەدەدا، بەڵام ناوبانگی بەهەموو لایەکدا، بە تایبەت لەدەرەوەی وڵات بڵاو بووبۆوە.

ئەو دیدارەش تەشریفاتێکی تایبەتی بوو. کۆمیتەی جەشنەکانی شارەوانی ئۆمبرۆزا، بە شێوەیەك تەدارەکی ئەو دیدارەیان گرتبوو کە ئابڕووی شارەکەیان پارێزراو بێت. ئەوان دارێکی جوانیان هەڵبژاردبوو. زیاتر پێیان خۆش بوو ئەو دارە بەڕوو بێت، بەڵام دارێك کە لە

هەموو دارەکانیتر زیاتر لە بەرچاو بوو، جێگەکەشی باشتر بوو دار گوێز بوو. بۆیە ئەو دارەیان بە گەڵای دار بەڕوو رازاندەوە و نەوار و ئاڵقەیەکی زۆریان بە رەنگی ئاڵاکانی فەڕانسە و لومباردی و، هەروەها گوڵینگەی رەنگاوڕەنگیشیان پێدا هەڵواسی. ئەوسا تکایان لە براکەم کرد کە دەستێك جلی رێك و پێك لەبەر بکات و لەسەر ئەو دارەدابنیشێت. ئەڵبەت داواشیان لێکرد کە هەر ئەو کڵاوە بە ناوبانگە پێستە پشیلەی لەسەر بکات و سمۆرەیەکیش لەسەر شانی دابنێت.

بەرنامەی ئەو دیدارە بۆ سەعاتی دە بوو. حەشیمەتێکی زۆر لە بن ئەو دارەکۆببوونەوە. پێویست بە گوتن ناکات کە ناپلیۆن زۆر درەنگتر، سەعات یانزە و نیو هات. ئەمە بە تایبەت بۆ براکەم ناخۆش و بە ئازار بوو کە بە هۆی پیری و سستی میزەڵانییەوە مەجبوور بوو جارجار لە پشت دارەکەوە خۆی بشارێتەوە و خۆی سووك بکات.

ئەمپراتور لەگەڵ خێڵێك لە داروودەستەکەی هاتن. نیوەڕۆ بوو کە سەری خۆی بەرەو لقەکان بەرز کردەوە تا کۆزیمۆ ببینێت. بە پێی ئەو تەشریفاتە بە پێویستی زانی چەند رستەیەکی رەسمی بە زاردا بێت. گوتی:

« باش ئاگام لێیە کە ئێوە... »

دەستی بۆ ناوچاوانی برد و ساباتی بۆ چاوی کرد.

« ... ئاگادارم کە ئێوە لەم دارستانە... »

هەنگاوێك کشایەوە تا هەتاو چاوی ئازار نەدا.

« ... لەم دارستانە سەرسەوزەدا... »

کۆزیمۆ بە ناڕەحەتییەکەی ناپلیۆنی زانی و بە ئەدەبەوە پرسی:

« حەزرەتی ئەمپراتۆر کارێك هەیە کە من بتوانم بۆ جەنابتانی بکەم؟ »

ناپلیۆن گوتی:

« بەڵێ، بەڵێ، تکایە کەمێك بێیتە پێشەوە تا هەتاو لە چاوم نەدرێت... نزیکتر، ئەها... ئەوێ باشە... زۆر باشە... مەجووڵێ... »

ئەوسا بێدەنگ بوو، کەوتە بیرەوە. پاشان شتێکی بیر کەوتەوە. رووی لە ئوژن، نایبولسەڵتەنەی ئیتالیا کرد و گوتی:

« پێموایە هەر ئەم دیمەنەم لە شوێنێکیتریش دیبێت... »

کۆزیمۆ گوتی:

« ئێوە نەبوون، خاوەن شکۆ. ئەسکەندەری گەورە بوو. »

ناپلیۆن گوتی:

« راستە! راستە! دیداری ئەسکەندەر لە گەڵ دیوژن. »

نایب ئەلسەڵتەنە گوتی:

« خاوەن شکۆ هەموو نووسراوەکانی پلوتارکی لە بیرە. »

کۆزیمۆ گوتی:

« بەڵام لەو دیدارەدا، ئەسکەندەر بوو کە لە دیوژنی پرسی: دەتوانێت چ کارێکی بۆ بکات. دیوژنیش لە وەڵامدا داوای لێکرد لەبەر هەتاوەکەدا لاچێت... »

ناپلیۆن لە پڕ نووکی قامکەکانی لەیەکتر دا. دەتگوت ئەو رستە کە لە دەمێکەوە لێی دەگەڕا ئاخرییەکەی دۆزیویەتیەوە. بۆ ئەوەی دڵنیا بێت هەموویان گوێیان لێیە، سەیرێکی دارودەستەکەی کرد. ئەوسا بە ئیتالیاییەکی پەتی گوتی:

« ئەگەر ئەمپراتور ناپلیۆن نەبوومایە، حەزم دەکرد کۆزیمۆ رۆندو بم! »

ئەوەی گوت و گەڕایەوە و رۆیشت. هاوڕێکانیشی بە شوێنیدا رۆشتن و دەنگە دەنگی مەهمیزی چەکمەکانیان بەرز بووەوە.

هەرچی بوو هەر ئەوە بوو. دەکرا چاوەڕوانی ئەوە بن کە تا کۆتایی ئەو حەفتەیە کۆزیمۆ میدالیای لۆژیۆن دونور وەربگرێت، بەڵام هیچ هەواڵێك نەبوو. ئەگەرچی براکەم بۆخۆی گوێی بەم شتانە نەدەدا، بەڵام بنەماڵەکەمانی زۆر خۆشحاڵ دەکرد.

٢٩

گەنجییەتی لەسەر عەرز زوو تێدەپەڕێت، نەخوازە لە سەر دارەکان کە هەموو شتێك، چ گەڵاو چ میوە، لەو سەریەوە دەکەونە خوار... کۆزیمۆ پیر دەبوو. ئەو هەموو ساڵە، ئەو هەموو شەوە دەستەویەخەی با و باران و سەهۆڵبەندان، بە سەرپەنایەکی سست یان بێ هیچ سەرپەنایەك، نە ماڵێك، نە ئاگرێك، نە خواردنێکی گەرم... ببوو بە پیرەمێردێکی کورتە باڵا بە پشتی کۆم و قاچی لار و لەوێر و، دەستی درێژی وەك دەستی مەیموون. باڵاپۆشی بلێند و کڵاوی پێستە وەك ئیماندارێکی لێدەکرد. روومەتی لەبەر هەتاو سووتاوی وەك شابەڕووی برژاوی لێهاتبوو. چاوە خڕ و رۆشنەکانی لەناو هەزار چرچی روومەتییدا بە دەرەوە بوون.

سوپای تێکشکاوی ناپلیۆن گەیشتە برزینا. هێزە کانی ئینگلیس لە جنۆڤا دابەزین. هەموو رۆژەکانمان چاوەڕوانی هەواڵێکی تازە بووین. کۆزیمۆ لە ئۆمبرۆزا رۆشتبوو. لەسەر کاجێکی جەنگەڵی لە قەراغ جادەی تۆپخانە دادەنیشت و چاوی لە رۆژهەڵات دەبڕی. بەڵام جادەکە چۆڵ بوو، تەنیا شوان و گاگەل و ئێسترە دارکێشەکان پیایدا تێدەپەڕین. چاوەڕوانی چی بوو؟ ناپلیۆنی بینیبوو. دەیزانی شۆڕش چۆن کۆتایی پێهاتووە. ئیتر هیچ

شتێك رووی نەدەدا، مەگەر خراپترینی شتەکان. بەوحاڵەش لەوێ دانیشتبوو چاوی لەرێگەکە بڕیبوو. دەتگوت هەموو ساتێك چاوەڕوان بوو کە ئەرتەشی ئەمپڕاتوری لەو سەری جادەکەوە دەربکەوێت، بەو سوپایەوە کە هێشتا بەفر و سەهۆڵی وڵاتی رووسیایان پێوەیە و، ناپلیۆن بە سواری ئەسپەوە، نەخۆش و رەنگ پەڕیو، ریش نەتاشرا و شان و مل کز... دێت و لە خوار کاجەکە رادەوەستێت (لە پشت سەریەوە دەنگی پێی سوپاکەی کز دەبێت. سەربازە ماندووەکان کۆڵ و تفەنگەکانیان دادەنێن، لە گوێی جادەکە دادەنیشن و چەکمەکانیان دادەکەنن و تیتۆڵە قوماشەکان لە قاچی خوێناوییان دەکەنەوە.) ئەوسا بوناپارت دەڵێ: «حەق بە تۆ بوو هاووڵاتی. ئەو یاسایەم بدەرێ کە نووسیبووت. ئەو پلانانە بدە بەمن کە نە دەوڵەتی شۆڕش و نە دەوڵەتی کۆنسوولی و نە دەوڵەتی ئەمپراتۆری لێیان وەرنەگرتی. دەبێ سەر لەنوێ دەست پێبکەینەوە. دەبێ دیسان داری ئازادی بچەقێنینەوە و نیشتمانی جیهانیمان رزگار بکەین! » گومانم لەوە نییە کە ئەمە هیوا و ئاواتی کۆزیمۆ بووە.

بەڵام ئەوەی کە رۆژێك لەو رۆژانە لەوسەری جادەکەوە بینی بەپێچەوانەی ئەمە بوو. لە جادەی تۆپخانەوە سێ پیاو بە پشووسواری دەهاتن. یەکەم پیاویان شەل بوو بە چێوشەق دەڕۆشت. دووهەمینیان بەپەڕۆیەك سەری برینداری خۆی بەستبوو. سێهەمینیان، لەوانی دیکە باشتر، تاکەچاوێکی بە پەڕۆ بەستبوو. ئەوان جلی دڕاو کاڵەوەبوویان لەبەردا بوو. یەراقی سەر سنگیان دڕابوو، کڵاوەکانیان چرچ و لۆچ و شکاو بوو، یەکیان هێشتا پەڕەی بەسەرەوە مابوو. چەکمەکانیان هەڵقلێشابوو. بە رواڵەتیاندا دیار بوو کە لە گاردی ئیمپراتۆری بوون. بەڵام چەکیان پێ نەبوو. یەکێکیان کالانی بەتاڵی شمشێرەکەی بە دەستەوە بوو، ئەویتریان لوولەی تفەنگەکەی وەك گۆچان نابووە سەر شانی و بوخچەیەکی پێدا بەردابووەوە. وەك سەرخۆشەکان بەڕێدا دەڕۆشتن و گۆرانیان دەخوێند: « لە وڵاتەکەم... لە وڵاتەکەم... »

براکەم لێی پرسین: « ئۆهۆی غەریبەکان، ئێوە کێن؟ »

یەکێکیان گوتی: « بڕوانە چ باڵندەیەك! ئەوە لەو سەریە چی دەکەیت؟ میوەی کاج دەخۆیت؟ »

ئەویتر گوتی: « میوەی کاج؟ جگە لەوە هیچیتری لێ نییە ئێمە بیخۆین؟ خەریکە لە برسا دەمرین! »

« ئەی بۆ باسی تونیایەتییەکەمان ناکەیت! ؟ نازانی بەفر خواردن چۆن پیاو توونی دەکات! »

« ئێمە لقی سێهەمی سوارەین! »

« لە هەموو لقەکە هەر ئێمە ماوین! »

« باقیەکەشمان!»

« سێ کەس لە سێسەد کەس. خراپ نییە! ها! »

« بەلای منەوە گرینگ ئەوەیە کە خۆم زیندووم! »

« چووزانی؟ خۆ هێشتا نەگەیشتوویتە ماڵەوە! »

« ئەی خودا بتکوژێت! »

« ئێمە بووین کە لە ئوسترلیتز سەرکەوتین! »

« بەڵام لە ڤیلتا بەڵامان بەسەر هات. وەی وەی! »

« بڵێ بزانم، باڵندەی قسە کەر. لەم لایانەوە مەیخانە هەیە؟ »

« بەرمیلەکانی نیوەی ئورووپامان خاڵی کردۆتەوە و هێشتا هەر توونیمانە! »

« چونکا لەشمان بە گوللە کون کون بووە و شەراب لە سکماندا بەند نابێت. »

« ئەوێشت کون کون بووە! »

« مەیخانەیەکمان دەوێ کە قەرزمان لە گەڵ بکات! »

« جارێکیتر دێینەوە و پارەکەی دەدەینێ! »

« ناپلیۆن پارەکەی دەدات! »

« ئاخخ... »

« نا تزار دەیدات. ئەو لە پشت سەرمانەوە دێت و دەتوانن حیسابەکەی ئێمەشی لەگەڵ بکەن! »

کۆزیمۆ گوتی: « لەم لایە شەراب دەست ناکەوێت. بەڵام ئەگەر توونیتانە چۆمێك لەم نزیکانەیە. »

« چۆم! بە گۆڕی باوکی تۆ و چۆمیشەوە، کوندەی پیس! »

« ئەگەر تفەنگەکەم لەدەست نەدایە، ئێستا گوللەیەکم پێوە دەنایت و وەك قەرقاوڵ دەمکردی بە کەباب. »

« نا. من دەڕۆم و لەو چۆمەدا قاچم دەشۆم. خەریکە دەسووتێت... »

« ئەوێشت بشۆ... »

لە ئەنجامدا هەر سێکیان بەرەو چۆمەکە چوون. چەکمەکانیان دەرهێنا و قاچەکانیان شت، ئاوێکیان بەسەرو رووی خۆیاندا کرد و دەستیان بەشتنی جلەکانیان کرد. کۆزیمۆ تەنانەت سابوونیکیشی پێدان. فێنکی ئاوەکە سەرخۆشییەکەی پەڕاندن و، لەگەڵ ئەوەش شادییەکەشی لێ سەندنەوە. بیری کلۆڵییەکانیان کەوتنەوە و مات و خەمۆك بوون. بەڵام ئاوە زوڵاڵەکە دیسان شادی کردنەوە و دیسان دەستیان بە گۆرانی خوێندن کردەوە: « لە نیشتمانەکەم... لە نیشتمانەکەم... »

کۆزیمۆ دیسان بۆ شوێنی قەرەوڵییەکەی لە قەراغ جادە گەڕابووەوە. دەنگی ئاژۆتنی ئەسپێکی بەر گوێ کەوت. یەکەیێکی سوارە لە ناو هەورێك تەپ و تۆزەوە دەرکەوت. سەربازەکان جلکی سەربازی نائاشنایان لەبەردابوو. کڵاوەکانیان زۆر قورس بوو، قژیان سوور و ریشیان بوو. روومەتی گرژ و چاویان سەوز و نیوەکراوە بوو. کۆزیمۆ کڵاوەکەی لەسەر هەڵگرت و هاواری کرد:

« چۆنە رێتان کەوتۆتە ئەم لایانە؟ »

سەربازەکان راوەستان. یەکێکیان بە زمانی رووسی گوتی:

« سەلام! ئەم جادە چەندەیتری ماوە؟ »

کۆزیمۆ کە تۆزێکی لە هەموو زمانێك دەزانی، بە رووسی گوتی:

« سڵاو لە ئێوە. چەندەی بۆ کویێ ماوە؟ دەتانەوێ برۆن بۆ کویێ؟ »

« بۆ کۆتایی ئەم جادە. »

« هە ! ئەم جادە بۆ زۆر شوێن دەچێت. ئێوە دەتانەوێ بچن بۆ کویێ؟ »

« پاریس... »

« هە ! پاریس ! بۆ گەیشتن بە پاریس رێگەی لێرەباشتریش بوو. »

« نا، پاریس نا، دەمانەوێ بە شوێن ناپلیۆندا بچین بۆ فەڕانسە. ئەم رێگە دەچێ بۆکویێ؟ »

« بۆ زۆر شوێن. باسولیڤا، کورتاپیترا، ترایە... »

« چی؟ بوسائالیڤا؟ نا، نا. »

« ئەگەر پێتان خۆش بێت دەچێ بۆ مارسیش. »

« ئەها، مارسی، مارسی... فەڕانسە... »

« لە فەڕانسە کارتان چییە؟ »

« ناپلیۆن هات و لەگەڵ تزاری ئێمەدا شەڕی کرد. ئێستا تزاری ئێمە خەریکە شوێن ناپلیۆن دەکەوێت. »

« ئەی خۆتان خەڵکی کوێن؟ »

« خارکۆف، کییەف، رۆستۆف. »

« ئەی بابە چەندە رێتان بڕیوە ! چەند شوێنی خۆشتان بینیوە ! کوێتان زیاتر پێخۆشە، ئێرە یان رووسیە؟ »

«چاك یان خراپ، رووسیەمان پێ خۆشترە. »

دەنگی پێی ئەسپێك هات. تۆزێکی زۆر بەرز بۆوە. ئەسپەکە راوەستا. سوارەکەی ئەفسەرێك بوو کە بەسە قەزاقەکاندا نەڕاندی:

« بۆ راوەستاون ! بەرەو پێش ! »

سەربازەکان ماڵاواییان لە کۆزیمۆ کرد و لە ئەسپەکانیان خوڕی.

ئەفسەرە رووسەکە لە بن کاجەکەدا راوەستا. رەقەڵ و باڵابەرز بوو. روومەتی مات و رەفتاری ئەشرافیانە بوو. سەری رووتی روو لە ئاسمانی پڕ لە هەور هەڵبڕیبوو. بە فەڕانسە بە کۆزیمۆی گوت: « سەلام بەرێز. تۆ زمانی ئێمە دەزانی؟ »

براکەم بە رووسی و فەرانسەیی گوتی: « بەڵێ جەناب. بەڵام ئەوەندە باش نا کە تۆ فەڕانسە دەزانی. »

« خەڵکی ئەم ناوەیت؟ لە کاتی فەرمانڕەوایی ناپلیۆندا لێرە بوویت؟ »

« بەڵێ جەناب.»

« وەزعەکە چۆن بوو؟ »

« خۆتان باشتر دەزانن . هێزە سوپاییەکان بە هەر بیرێکی تازەشەوە کە بێن، هیچ شتێك، بێجگە لە کاولی لە دوای خۆیان بەجێناهێڵن. »

« بەڵێ، ئێمەش کاولییەکی زۆر بەجێدێڵین، بەڵام هیچ بیرێکی تازەمان لە گەڵ خۆمان نەهێناوە... »

ئەو ئەگەرچی سەربازی سوپایەکی سەرکەوتوو بوو، بەڵام خەمۆك و نیگەران دیار بوو. کۆزیمۆ بەزەیی پێدا هات و وەك ئەوە دڵخۆشی بداتەوە گوتی:

« خۆ ئێوە سەرکەوتوون! »

« بەڵێ شەڕی باشمان کرد. زۆر باش. بەڵام رەنگە... »

چەند نەڕەیەك بیسترا. پاشان هەرایەکی بێ مانا و دەنگی چەند شمشێر بەر گوێ کەوت.

ئەفسەرەکە هاواری کرد: « چی بووە؟ »

چەند قەزاق هاتن. چەند تەرمی نیوە رووتیان بە دوای خۆیاندا رادەکێشا. شمشێرێکی خوێناوی بە دەستێکیانەوە و سەری ئاڵۆزاوی سێ سەربازە سەرخۆشە فەرانسەییەکەش بە دەستەکەی تریانەوە بوو.

گوتیان: « فەرانسەیی! ناپلیۆن! هەموویانمان کوشت. »

ئەفسەرە گەنجەکە بە تورەییەوە ئەمرێکی پێکردن و، قەزاقەکان کوژراوەکانیان لەوێ دوور خستەوە. ئەوسا رووی لە کۆزیمۆ کرد و دەستی بە وتووێژەکە کردەوە:

« بەڵێ شەڕ... ساڵەهای ساڵە کەمن خەریکی ئەم کارە ترسناکەم. واتە شەڕ... تا ئەو جێگەش بتوانم هەوڵی خۆم دەدەم... هەموو ئەم هەوڵەم بۆ ئارمانجێکە کە خۆشم ناتوانم پاساوی بۆ بهێنمەوە... »

کۆزیمۆش گوتی: « منیش ساڵانێکە بۆ ئارمانجێك دەژیم کە خۆشم ناتوانم پاساوی بۆ بهێنمەوە. بەڵام ئەو کارەی کە من دەیکەم خراپەی بۆ کەس نییە. من لەسەر دارەکان دەژیم. »

حاڵەتی ئەفسەرەکە وردە وردە لە خەمۆکییەوە بوو بە بێقەراری.

گوتی: « چاکە، دەبێ بڕۆم. »

ئەوسا سلاوێکی سوپاییانەی کرد و، هەروا بە دەم رۆشتنەوە گوتی:

« ماڵاوا، بەرێز... ئەرێ ناوت چی بوو؟ »

کۆزیمۆ بۆ ئەوەی دەنگی بیگاتێ هاواری کرد:

« بارۆن کۆزیمۆ دو رۆندو. ناوی تۆ چییە جەناب؟ »

ناوی من شازادە ئاندرێیە... »

دەنگی غاردانی ئەسپەکەی نەیهێشت ناوە بنەماڵەییەکەی ببیستێت.

٣٠

ئەم سەدەی نۆزدەهەمە چ دیارییەکی بۆ ئێمە پێ دەبێت؟ هێشتا نازانم. سەرەتایەکی خۆشی نەبووە و هەروا خراپیش تێدەپەڕێت. ئورووپا تووشی رابوردووخوازی بووە. تازەگەرەکان، چ بۆناپارتیستەکان و چ ژاکۆبنەکان، هەموویان تێکشکاون. دەورە دەورەی سەڵتەنەت خواز و یەسووعییەکانە. لە ئارمانجەکانی تاقی گەنجیمان، لەسەردەمی پەرستنی زانست و وشیاری، لە هیوا گەورەکانی سەدەی هەژدە، بێجگە لە خۆڵەمیش هیچیتر نەماوە.

ئەم بەشە بۆیە دەنووسم کە نازانم لە کوێ بیر و ئەندێشەکانی خۆم دەرببڕم. هەمیشە پیاوێکی ئاسوودەی ناو ماڵ و بنەماڵە بووم، بێ هیچ بەرزەفڕی و تین و تایەك. مەزنزادە و ئازادیخواز بووم و هەمیشە ڕێزم لە یاسا گرتووە. هەرگیز خۆم نەداوەتە دەست توندڕەوییە سیاسییەکان و هیوادارم لەمە دواش هەروا بم. بەڵام دڵم پڕە لە خەم!

جاران وەزعەکە وا نەبوو. تا براکەم بوو بە خۆمم دەگوت: ئەو لە بری هەموومان بیر دەکاتەوە و، من هیچ کارێکم نییە جگە لەوەی کە بژیم. بۆ من، ڕووداوێك کە نیشانەی

گۆڕینی سەردەمەکە بوو هاتنی هێزە نەمسایی ـ فەرانسەییەکان، یان لکانی وڵاتەکەمان بە پیەمونتە، یان باجی تازە و شتی لەم بابەتە نەبوو. من ڕۆژێك لە گۆڕانی سەردەمەکە گەیشتم کە پەنجەرەکەم کردەوە و براکەمم لەسەر دارەکان نەبینی. ئێستا کە ئەو نەماوە هەست دەکەم دەبێت بیر لە زۆر شت بکەمەوە. لە فەلسەفە و سیاسەت و مێژوو. چەند گۆڤارێکم بۆ دێت، کتێب دەخوێنمەوە و زەخت دەخەمە سەر مێشکم. بەڵام ئەوەی کە ئەو دەیویست بیلێت لەم گۆڤار و کتێبانەدا نایبینمەوە. ئەو ڕاستییەی کە ئەو بە شوێنیدا دەگەڕا لە جۆرێکیتر بوو. ڕاستییەکی یەکپارچە بوو کە بە وشەکان ناگێڕدرێتەوە، بەڵکوو دەبێ لەگەڵیدا و لە ناویدا بژیایتایە، هەروا کە ئەو ژیا. ئەو تا کاتی مردنەکەی بە سەرسەختییەوە بەم ڕاستییە وەفادار بوو، تەنیا بەو شێوە توانی دەرسێکمان فێر بکات.

سەرەتای قۆناغی ناساغییەکەیم لە بیرە. کاتێك پەیم بە نەخۆشییەکەی برد کە بینیم جێوبانەکەی لەسەر لقی دارگوێزە گەورەکەی ناوەڕاستی مەیدانەکە ڕاخستووە. تا ئەو کاتە بە پەیڕەوی کردن لە غەریزەی ئاژەڵی، جێوبانەکەی لە خەڵك دەشاردەوە. بەڵام لەوەدوا وادیار بوو کە پێویستە هەمیشە لەبەر چاوی خەڵکدا بێت. منیش دڵم پڕ بوو لە ئێش و ئازار. هەمیشە بیرم دەکردەوە ئەو حەز ناکات بە تەنیا بمرێت. کەواتە ڕەنگە ئەو کارەی نیشانەی نزیك بوونەوەی مردنی بێت. پەیژەیەکمان دانا و پزیشکێکمان بۆ نارد. پزیشکەکە کاتێك هاتە خوار بە ئیشارەت تێی گەیاندین کە ئیتر هیچ کارێکمان پێ ناکرێت.

خۆم بە پەیژەکەدا هەڵگەڕام.

گوتم: « کۆزیمۆ تۆ ئێستا ئیتر شەست و پێنج ساڵت تەمەنە، تاکەی دەتەوێ لەم سەریە بمێنیتەوە؟ ئەوەی دەتویست بیلێیت، گوتت و هەموومان تێیگەیشتین. ورەیەکی بەرزت نواند، سەرکەوتی، ئێستا ئیتر دەتوانی بێیتە خوار. ئەوانەش کە هەموو تەمەنیان لە دەریاکاندا دەژین، ئاخرییەکەی ڕۆژێك پێ دەنێنە سەر وشکایی. »

گوێی لەو قسانە نەدەگرت. بە جووڵەی دەستی گوتی: « نا. » ئیتر توانای قسەکردنی نەبوو. جاروبار پەتوێکی لە خۆیەوە دەپێچا و لە سەر لقەکە، بەرامبەر بەخۆرەتاو

دادەنیشت. ئەوە تەنیا جوولە و بزووتنی بوو. پیرێژنێکی میهرەبان و خێرخواز (کە رەنگە لە رابوردوودا دۆست و ماشووقەی بووبێت) دەچوو جێگەکەی بۆ رێکوپێك دەکرد و خواردنی گەرمی بۆ دەبرد. پەیژەکەمان هەر لەو شوێنە دانابوو، لامان نەدەبرد. چونکا هەموو ساتێك رێی تێدەچوو کە براکەم پێویستی بە شتێك بێت و، هەروا هیواداریش بووین کە ئاخرییەکەی بێتە خوار. (ئەڵبەت خەڵکیتر هیوادار بوون. من دەمزانی چۆن مرۆڤێکە) هەمیشە کەسانێك لە دەوری دارەکەی کۆ دەبوونەوە تا بە تەنیا نەبێت. ئەوان پێکەوە قسەیان دەکرد و جارجارەش شتێکیان بە ئەویش دەگوت، هەرچەندە دیار بوو براکەم ئیشتیای لە قسە کردن نییە.

وەزعی خراپتر بوو. تەختێکمان بردە سەر دارەکە و جێگەکەیمان رێك و پێك کرد. خەممان خوارد کە بۆ جاران بیرمان لەوە نەکردبۆوە. راستییەکەی ئەوەیە کە رووی لە هیچ ئامێر و کەرەسەیەك بۆ ئاسوودەیی وەرنەدەگێرا، تەنیا بەو مەرجە کە بتوانێت لەسەر دارەکان بەکاری بێنێت. هەمیشە هەوڵی دابوو لەو سەرییەوە بە ئاسوودەیی بژی. لە دوای دانانی تەختەکە، هەوڵماندا جێگەکەی باشتر و خۆشتر بکەین. پەردەمان بە دەوری تەختەکەیدا کێشا و ئاگر باجێکیشمان بۆ برد. تۆزێك چاکتر بوو. کورسییێکمان بۆ برد و بە دوو لقەوە بەستمانەوە. ئەو بە رۆژا پەتووێکی لە خۆیەوە دەپێچا و لەسەر کورسییەکە دادەنیشت.

بەڵام بەیانییەك نە لە سەر تەختەکە و نە لەسەر کورسییەکە نەمانبینی. بەترسەوە سەیری ژوورترمان کرد. خۆی گەیاندبووە ترۆپکی دارەکە و لەسەر لقێك دانیشتبوو. تەنیا کراسێکی لەبەردا بوو.

« بۆ چوویتە ئەو سەرییە؟ »

وەڵامی نەدایەوە. لەوە دەچوو وشك بووبێ و مۆجزەیەك لەو سەرییەوە رایگرتبێت. سفرەیەکی گەورەی زەیتوون چنیمان بردە بن دارەکە. بیست کەسێك بووین کە ئەو سفرەمان گرتبوو. دەترساین کۆزیمۆ لەو سەرییەوە بکەوێتە خوار و کاری تەواو ببێت.

لەوحاڵەدا پزیشکەکە بە دارەکەدا هەڵگەڕا. کارێکی سەخت بوو. ناچار بووین دوو پەیژە پێکەوە ببەستێنە. پزیشکەکە هاتە خوار و گوتی:

« کاتی ئەوەیە قەشەیەك بنێرن بۆ لای. »

بڕیارمان دابوو قەشەیەك بە ناوی دۆن پریکلێسی بۆبنێرین کە دۆستی بوو. قەشەیەك کە لە کاتی فەڕانسەییەکاندا، لایەنگری لە یاسا بنەڕەتییەکەی کردبوو، بەر لە قاچاغ بوونی فراماسیۆنەریش ئەندامی لۆژ بوو، لە دوای کێشەیەکی زۆر لەگەڵ کلێسە تازە دەستی بە کارەکەی کردبووەوە. دۆن پریکلێس و کوڕێکیتر لە کاتێکدا کەرەسەی تایبەت بە دواهەمین تۆبەی پێبوو، بە دارەکەدا هەڵگەڕا. چەند چرکەیەك لەو سەرییە مایەوە و، پێموابێت قسەشی لەگەڵ کۆزیمۆ کرد، پاشان هاتەخوار.

لێمان پرسی: « دەی. دواهەم تۆبەی کرد؟ »

« نا. نا. گوتی پێویست نییە. تۆبە پێویست نییە. »

لەوە زیاتر هیچمان لێ حاڵی نەبوو.

ئەوانەی سفرەکەیان راگرتبوو، وردە وردە ماندوو دەبوون. کۆزیمۆ بچووکترین جووڵەشی نەدەکرد. بایەکی توند هەڵیکرد و سەرلقی دارەکان نەوینەوە. هەمووومان تووشی دڵەخورپە ببووین. لەو کاتەدا بوو کە باڵۆنێکی گەورە لە ئاسماندا دەرکەوت.

دوو ئاسمان پێوی ئینگلیسی خەریك بوون بە سەر ناوچەی رۆخی دەریاکەدا دەفڕین. باڵۆنێکی جوان بوو، شوێنی دانیشتنەکەی لە حەسیر بوو، ئاڵا و نەواری رەنگاوڕەنگی پیادا بەربووبووەوە. دوو ئەفسەری ئینگلیسی، بە پاگوونی زێرچن و کڵاوی دوو سوچی نووك تیژەوە، لە شوێنی خوار باڵۆنەکە راوەستابوون، بە دووربین سەیری دیمەنەکەی ژێر پێیانیان دەکرد. دووربینەکانیان لە مەیدانی شار گرت، بە راست دیمەنێکی سەیر و سەمەرە بوو: پیاوێك لەسەر ترۆپکی دارەکە دانیشتبوو، سفرەیەکی گەورە لە ژێریدا و خەڵکێکی زۆریش لە

دەوری دارەکە کۆ ببوونەوە... کۆزیمۆ سەری بەرز کردبووەوە و کونجکۆڵانە لە باڵۆنەکەی دەڕوانی.

لە پـڕ گێژەڵووکەیـەك هـەڵیکرد و باڵۆنەکـەی وەك فرفـڕە هەڵسووڕاند و بـەرەو دەریـا راپێچی کرد. ئاسمان پێوەکان بێئەوەی خۆیان بدۆڕێنن دەستیان بە کەم کردنەوەی بای ناو باڵۆنەکە کرد و، لە هەمان کاتیشدا لەنگەرەکەیان خستە خوار، بەڵکوو لە شوێنێك گیر ببێت. لەنگەری زیو رەنگ بە گوریسێکدا بەربووبۆوە و لە حەواوە دەخولایەوە. هەروا کە لارەلار بە شوێن باڵۆنەکەدا رادەکێشرا، لەسەر مەیدانەکـە رەت بـوو، لـە سەرچـڵی دار گوێزەکـە نزیـك بووەوە. ترساین نەکات لە کۆزیمۆ بدرێت. بەڵام ئەوەی کە لە پاش چـەند سـات روویـدا لـە خەیاڵی کەسماندا نەدەگونجا.

لەوکاتەدا کە لەنگەرەکە لە برا روو لە مەرگەکەم نزیك دەبووەوە، ئەو بە چـابوکی تـاف لاوی خوشی و، گوریسەکەی گرت و خۆی بە لەنگەرەکەوە نووساند و قاچـەکانی لـە دەوری ئاڵاند. با، باڵۆنەکەی برد و کۆزیمۆش لە گەڵیدا فڕی و رۆشت و بەسەر دەریاکەوە ون بوو.

باڵۆنەکە بە سەر کەنداوەکەدا تێپەڕی و لەوبەریەوە کەوتـە خـوار. لەنگەرەکـەی هـەروا ئاوێزان بوو هیچ شتێکی پێوە نەدەبینـدرا. ئاسمـان پێوەکـان کـە هـەموو هۆشـیان لـە لای کارەکەی خۆیان بوو، ئاگایان لە هیچیتر نەبوو. ئێمە پێمانوایە کە براکەم لە گەرمەی فڕینـدا کەوتۆتە ناو کەنداوەکە و ون بووە.

بەم شێوە کۆزیمۆ رۆشت و، تەنانەت ئەو دڵخۆشییەشی بەئێمە نەدا کە لە دوای مەرگی بیهێنینە سەر عەرز. ئێمە لە زیارتگای بنەماڵەییماندا بە یادی ئـەوەوە لـەوحێکمان دانا کـە لەسەری نووسراوە:

کۆزیمۆ لاڤێرس دو رۆندو

لە ناو دارەکاندا ژیا

هەمیشە زەوینی خۆش دەویست و

چوو بۆ ئاسمان.

هەروا کە خەریکی ئەم دەفتەرەم جارجار دەست لە کار دەکێشمەوەو، دەچم بۆ لای پەنجەرەکە. ئاسمان بۆشە. بۆ ئێمە بە ساڵاچووانی ئۆمبرۆزا کە خوومان بە ژیان لە ژێر تاقی سەوزی دارەکان گرتووە، بینینی ئاسمانێکی وا، بە ئازارە. دەڵێی لە دوای رۆشتنی براکەم دارەکانیش دەستیان لە بەرخۆدان هەڵگرتووە، یان خەڵك تووشی تای تەور بوون. جگە لەوە، گیاکانیش گۆڕاون. ئەوەی ئێستا لە وڵاتی ئێمە دەڕوێت نارەوەن و سندیان و بەڕوو نییە، بەڵکوو ئەفریقا و ئۆستralیا و ئەمریکا و هیندە، کە رەگ دادەکوتێت و لقوپۆ دەردەکات. دارە کۆنەکان بەرەو بەرزاییەکان پاشەکشەیان کردووە. زەیتوونەکان لە سەر تەپۆڵکەکان و کاج و شابەڕووەکانیش لەسەر کێوەکان دەڕوێن. لە رۆخی دەریا ئەوەی کە بەر چاو دەکەوێت سووری ئۆکالیپتووس و هەنجیرە تەنیا و زەبەلاحەکانی ئۆستralیاو، دارخورمای بڵێند و بێ لقی دەشتەکییە کە میوانداری نازانن.

ئۆمبرۆزا ئیتر بوونی نییە. کاتێك سەیری ئاسمانی بۆش دەکەم لە خۆم دەپرسم ئایا بە راست هەرگیز بوونی هەبووە؟ ئەو دارانە، ئەو لقانە و کۆی بێکۆتایی گەڵاکان، ئەو ئاسمانە کە تەنیا پەڵە پەڵە بەرچاو دەکەوت، ئەو دنیا کەسك و سەوزە، رەنگە تەنیا بۆ براکەم بووبێت کە بە هەنگاوی سووکی وەك سمۆرە بە ناویاندا دەگەڕا. نەقش و نیگارێکی چندراو لەسەر زەمینەی هیچ و پووچ بوو، وەك هێڵی رەشی ئەم جەوهەرە کە من لەسەر ئەم کاغەزە دەیکێشمەوە و، یەك لە دوای یەك لاپەڕەکانی پێ پڕ دەکەمەوە. بە هەموو رەشکراوییەکان و پێش و پاش رۆشتنەکان و، پەڵە جێ خاڵییەکانیەوە. هێڵێك کە جارجار خڕۆکەکان وەك تەسبێح بە تاڵێکەوە دەکات و، جارجار نیشانە بچووکەکان وەك خاڵێك دەکێشێتەوە و، جارجار بە ڕێگەی رۆشتوودا دەگەڕێتەوە و، جارجار دەبێتە دوو بەش و، جارجار پارچەکانی رستەیەك کۆ دەکاتەوە و لەسەر بەستێنێکی هەوری یان گەڵاییدا دایاندەنێت، پاشان دیسان لە خۆی دەئاڵێت و، هەڵدێت و هەڵدێت و بەرەو پێش دەچێت و، دواهەم هێشووی وشەکان و خەیاڵ و خەونەکان لە خۆی دەگرێت. ئەوسا دەگاتە کۆتایی.

فێوریەی ١٩٥٧